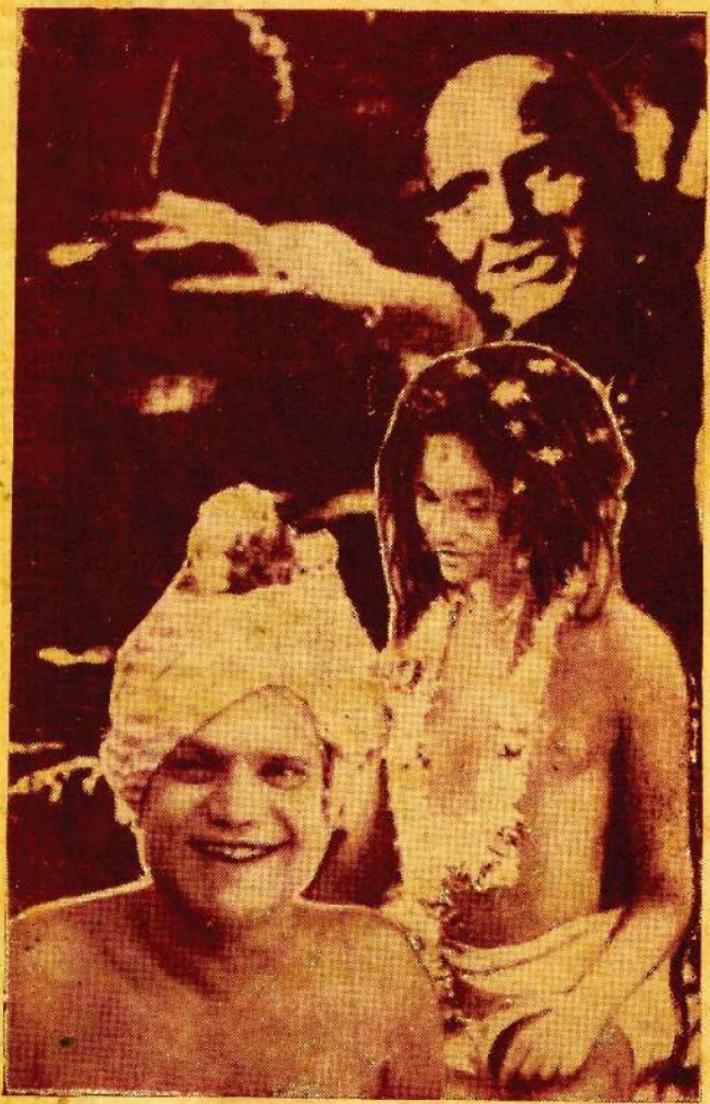

ગુજરાતની સંત પિલ્લાજી શ્રી

સોમાભાઈ ભાવસાર

કાર્યાલાય: અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫

સંપુર્ણ વિતરણ કરું હતું • રાષ્ટ્રીય બિહુ માટે આવાજ આપી રહીએ

ગુજરાતની સંત વિભૂતિ

શ્રીમોદા

લેખક

સોમાભાઈ ભાવસાર

હરિઃ ઽમ સત્ત્સંગ મંડળ પ્રકાશન
૧૧, અમીન સોસાયટી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૪

- પ્રકાશક : શ્રી લક્ષ્મીપ્રસાદ સી. અમીન
 પ્રમુખ,
 હરિં અંગ સત્સંગ મંદી,
 ૧૧, અમીન સોસાયટી,
 અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૪.
- આવૃત્તિ : પ્રથમ, પૂજ્ય શ્રીમેટાના ૮૮મા જન્મદિવસે,
 ઓક્ટોબર, ૧૯૮૫.
- પ્રતિ : ૨૦૦૦
 પાનાં ૧૬ + ૨૭૨ = ૨૮૮
- કિંમત : રાહત દરે પાંચ ડિપિયા
- સુખપૂર્ણ સુર્દણું : ફીડક પ્રિન્ટરી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧
- સુર્દક : પ્રવીણુચંદ્ર નટવરલાલ શાહી,
 પ્રાણુચંદ્ર પ્રિન્ટર્સ,
 ૧૧/અ, વિજય કોલેની,
 અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩.

સહૃગત શ્રી નાનાલાલ છગનલાલ શ્રોકુ

શ્રી નાનાલાલ છગનલાલ શ્રોકુનો જન્મ પોરાંદર સુકામે થયો હતો. મેટ્રિક્યુલેશન પાસ કરીને તણોએ વડોદરામાં કલાભવનમાં ભોકેનીકલ અને ચુરોકટ્રિકલ અન્જનીયરિંગના ડિપ્લોમાં અભ્યાસ કરેલ હતો. ત્યારાથ જૂના સુંખાઈ રાજ્યમાં તણો સરકારી નોકરીમાં છન્સ્પેક્ટર એક વેર્ટસ એન્ડ મેજર્સ તરીકે જેડાયા હતા. ચોતાની આગવી સુરજ, કામની ધગશ અને ખંતને કારણે તણો એક બાહોશ છન્સ્પેક્ટર ગણ્યાતા હતા. ઉપરોક્ત શુણ્ણાને લીધે તણો એક પઢી એક બઢી મેળવતા થયા અને નાથભ ઉદ્ઘોગ નિયામકના હેઠાં સુધી પહેંચયા હતા તેમની સેવાઓની કદર કરીને સુંખાઈ સરકારે તેમને પરદેશ મેાકલ્યા હતા અને તણોએ ડેનમાર્ક સુકામે ડેરી ઉદ્ઘોગમાં તાલીમ લઈ આ ઉદ્ઘોગના વિકાસમાં મહત્વનો ફાળો આપ્યો હતો. તણોએ વડોદરાને તેમની કર્મભૂમિ બનાવી હતી. વડોદરા વિભાગના ઉદ્ઘોગ નિયામક તરીકે તણોએ વડોદરાના ઔદ્યોગિક વિકાસમાં મહત્વનો ફાળો આપ્યો હતો.

તખ્યતના કારણે તણોએ સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ સ્વીકારી વડોદરામાં સ્થાયી થયા. નિવૃત્તિમાં પણ તણો અનેકવિધ પ્રવૃત્તિ કરતા અને નાના ઉદ્ઘોગને કોઈ પણ જતનો બદલો લીધા સિવાય માર્ગદર્શન આપતા હતા. તેમના ઉપર ૧૯૭૮ માં હદ્દયરોગનો હુમલો થયો. હતો ધીમે ધીમે તખ્યત પર અસર થઈ અને તા. ૨૫-૪-૮૧ને શનિવારના રોજ વહેલી સવાર તેમણે નિદ્રામાં જ આ નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો.

તણો માયાળુ, મિલનસાર સ્વભાવના અને અત્યંત પરોપકારી હતા. સર્વેને સહાય કરવામાં પોતાના જીવન સુખનો આનંદ અનુભવતા હતા. ઈશ્વર તેમના આત્માને શાંતિ અપે એ જ પ્રાર્થના.

સદ્ગત ધર્મવિતી નાનાલાલ શ્રોદ્ધ

એમનો જન્મ મુખ્યમાં થયેલો. માતા શ્રી કંકુલેન તથા પિતા શ્રી રત્નલાલ વૈઘ મુખ્યમાં આર્થિકમાણના સહિય કાર્યકર હતા. તેઓનાં સંસ્કાર શ્રીમતી ધર્મવિતી બહેનમાં લારોલાર જીતર્થી હતા.

તેઓશ્રી આર્થિકન્યા મહાવિદ્યાલય વડોદરાના સ્નાતિકા હતા. વિદ્યાર્થીકાળ ઉજ્જવળ કારકિર્દીવાળો હતો. તેઓ ગુજરાતી ભાષા ઉપરાંત સંસ્કૃત અને હિન્દી ઉપર અનોયો કાખૂ ધરાવતા.

તેઓશ્રીનું લગ્ન મુખ્ય નિવાસી શ્રીચુટે નાનાલાલ છગનલાલ શ્રોદ્ધ સાથે થર્યુ હતું. આથી તેઓ મુખ્ય ગયાં અને વીસ વર્ષ સુધી શિક્ષિકા તરીકે પ્રશાસનીય સેવા આપી.

શ્રી નાનાલાલ શ્રોદ્ધ નિવૃત્ત થઈ વડોદરા આવી વસ્યા, ત્યારે તેઓ પણ મુખ્યની નોકરી છોડી વડોદરા આવ્યા અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં નોકાઈ ગયા, અને આગવી પ્રતિકા ઉપસાવી.

તેઓ એક ઉદાર સખાવતી હતા અને યોગ્ય યોગ્ય સંસ્થાઓને પોતાની મિલકતમાંથી ઉદાર સખાવતો આપ્યાં કરતાં. અને મૃત્યુ પહેલાં પોતાની સારીય મિલકત “ધર્મવિતી નાનાલાલ શ્રોદ્ધ ટ્રસ્ટ” નામનું ટ્રસ્ટની સમાજના લાભાર્થી સ્થાપના કરી એક ઉમદા દાખલો બેસાડ્યો.

તેઓશ્રીની એક ધ્રુવા પૂજ્ય શ્રીમેયાનું એક પુસ્તક છપાય તેવી હતી, અને તે કાને શેડુંક અનુદાન ક્ષાળાર્થુ હતું. નિમિત્ત બનતાં તેમની તે ધ્રુવા આ પુસ્તકનાં પ્રકાશનથી પૂર્ણ થાય છે.

તેમનું અવસાન તા. ૮૭-૮૮નાં રોજ થર્યુ, તેમનાં આત્માને ઈશ્વર શાંતિ આપે તે પ્રાર્થના.

સદ્ગત શ્રી સોમાભાઈ ભાવસાર

એમનો જન્મ કાલેલમાં થયો હતો.

નાનપણુથી ગાંધી વિચારસરણીમાં તેમનો ઉછેર થયો હતો. ગુજરાત વિદ્યાપાડીમાં તેઓએ અભ્યાસ કરેલો અને ત્યારખાદ ડેંગ્રેસની દેશવ્યાપી ચળવળમાં પણ સારો એવો જાગ લાખિલો. જેલયાત્રા પણ કરેલી. દક્ષિણામૂર્તિ, ભાવનગરની સંસ્થામાં સદ્ગત મુજબ શ્રી ગિજુભાઈના મંત્રી તરીકે પણ થાડો સમય કાર્ય કર્યું હતું. મોનેસેરી પદ્ધતિની પરીક્ષા પસાર કરીને જાળ શિક્ષક તરીકે પણ કામ કરેલ. જાળકાંયોના ફવિ તરીકે હીક પંકાયેલા. ચરોતર ડેણવણી મંડળમાંથી પ્રસિદ્ધ થતા જાળકાના માસિકના તંત્રીપહે પણ થાડાં સમય કામ કરેલું. સદ્ગત શ્રી મોતીભાઈ અમીનના સંપર્કમાં પણ આવેલા. ત્યારખાદ કલકત્તામાં થાડો સમય જાળ-શિક્ષક તરીકે પણ રહેલા. તે પછી મોગ્ભાસા છસ્ટ આંકિકમાં પણ થાડાંક વર્ષો જાળ શિક્ષક તરીકે રહી આવેલ. એમ વિધવિધ સ્થળોના અનુભવ લઈ ખારેક વર્ષથી નહિયાદ હરિઃ ઊં આશ્રમમાં સ્થિર થયા હતા.

તેમનું ગૃહસ્થ જીવન સુખી ન હતું. સંતાનમાં એક પુત્રી હતી, તે જાણવામાં તેજસ્વી હતી અને સંસ્કૃત વિષય લઈને એમ. એ. સુધીનો અભ્યાસ કરેલ, પણ નાની ઉભરમાં જ તેનો હેઠ છૂટી થયો જેના કારણે તેનો સખત આધાત લાગેલો. જીવનભર તેનું તેમને દુઃખ રહેતું. પતની પણ પાછળથી ચુલ્યુ પામી.

તેઓ વીલથી હરિઃ ઊં આશ્રમને લગ્બલગ એંશી હજર ઇપિયા બેટ આપતા ગયા છે; જેનો ઉપયોગ તેમની છંચાનુસાર બહેનોના ઉદ્ધર્ણની પ્રવૃત્તિમાં તેમની હીકરી ચિ. દીપિના સમરણાર્થે હરિઃ ઊં આશ્રમે કરવાનો છે.

માત્ર એ જ દિવસની ટ્રૂંકો માંદળી ભોગવી નહિયાની મિશન હેસ્પિટલમાં તા. ૮-૫-૧૪૧૦ રોજ તેમનો હેડ છૂટી થયો. પ્રશ્ન તેમનાં જીવાત્માને સદ્ગતિ અને શાંતિ અર્પે એવી પ્રાર્થના.

પ્રસ્તાવના

સદ્ગત શ્રી સોમાલાઈ ભાવસાર શરીરના નાતે પૂ. મોટાનાના નાના આઈ હતા. આમ પણ તેઓએ એક ખ્યાતનામ બાળકો માટેના કવિ, સાહિત્યકાર અને બાળકેળવણીકાર હતા. તેમનાં બાળકાંયો શુજરાતનાં એક એક બાળમંહિરમાં ગવાતાં હોય છે ને જવાતાં રહેશે. “રંગ રંગ વાદળિયાં”, “રંગબેરંગી ચૂંઢી લહી”, બહેન મારી-ને આઢવા દઉ”, “ચ્યમ રહીએ, ગરુ વન્યા ચ્યમ રહીએ” વગેરે ગીતો સદ્ગત સોમાલાઈની ધારને શુજરાતમાં ચિરંજીવી રાખશે.

જીવના ઉત્તરકાળમાં તેમણે પૂ. મોટાનું જીવનચરિત્ર લખ્યું. અને તે પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે ત્યારે તેની પ્રસ્તાવના લખવાનું સહ્યકાય મારે ભાગે આવ્યું છે, તેની ભારે ભન ધારી ધારી કિંમત છે.

વિશ્વની પ્રખર બાળકેળવણીકાર શ્રીમતી માદામ મોન્ટેસ્સેરી કહેતા કે ૧૨ થી ૧૮ વર્ષની વધનાં તરુણ, તરુણીએને સારાં, પ્રેરક જીવનચરિત્રનું વાચન પૂરું પાડવું જોઈએ. સારાં આદર્શ, પ્રેરક જીવનચરિત્રો વાંચી આ વધમાં બાળકોને, જીવનમાં કંઈ કરવા માટે પ્રેરણું મળે છે. સામાન્ય રીતે આજે આ ઉંમરે બાળકો કુલ્લક પુરતકોનું વાચન કરતો જોવામાં આવે છે. આ ઉંમર માટે ઉત્તમ જીવનચરિત્રનું વાચન મળવું જોઈએ.

જવાયદાર માણાપ અને શિક્ષકોએ આ ભાગત ખાસ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. બાળકને સારાં જીવનચરિત્રો વાંચવાની પ્રેરણું અને સ્વીવિધા પૂરી પાડવાં જોઈએ. શ્રી સોમાલાઈ ભાવસારે લખેલું પૂ. મોટાનું

સરસ જીવનચરિત્ર નાનાં મોટાં સૌને ભાઈ ઉત્તમ સાહિત્ય પૂરું પાડશે તેવી જાંડી અદ્દા છે.

શ્રી અરવિંદના જીવનકાળ દરમિયાન એક મિત્ર તેમને પોતાનું જીવનચરિત્ર લખવા સૂચન કર્યું હતું : આ સૂચન સાંલગ્ની શ્રી અરવિંદ બહુ સૂચક જવાબ આપ્યો હતો. તેઓએ કંદું હતું કે તેમનું જીવન કંદું કહી શકાય તેમ નથી. જે કહી શકાય તેવું છે તે સૌ જાણે છે. બાકી તો તેઓનું જીવન અગાધ બેંડાણુમાં ચાલ્યું ગયું છે. સપાઈ પર તો હવે માત્ર શરૂ રહ્યું છે. સતત વહેતા નહીના પ્રવાહનું ચરિત્ર શી રીતે લખી શકાય ? દરિયાની સપાઈ પર ક્ષણે ક્ષણે જિડતાં મોઝાનું આદેખન શી રીતે થઈ શકે ?

ડેઢી પણ માનવ વ્યક્તિને સાચા સદ્ગુરુ મળ્યા પછી તેનું જીવન ઉત્કાંતિની પ્રક્રિયાની અસર તળે આવે છે અને સતત ઉત્કાંત ૨ વિષે છે. તેના વિકાસનું પગેરું પકડવું લગભગ અશક્ય છે.

પૂ. મોટાનું જીવન અને તેમના જીવનમાં બનેલા ધણ્ણા ધણ્ણા પ્રસંગો વિશે પૂ. મોટાએ જ પ્રકાશ પાડ્યો છે. પૂ. મોટાના જીવનને ઘડનારી બનેલી ગૂઢ ઘટનાઓનું વિશ્લેષણ કરવું એ સામાન્ય મનુષ્યનું કામ નથી. ભવિષ્યમાં ડેઢી સુયોગ્ય વ્યક્તિ આ અલૌકિક ગૂઢ તર્ફ પર પ્રકાશ પાડશે ત્યારે આ સરસ, રોયક જીવનચરિત્ર પાયાના અન્થ તરીકે ઉપયોગી થશે તેમાં શાંકા નથી.

એક બાયત તરફ લક્ષ્ય દોરવાનું મન થાય છે. પૂ. મોટાના જીવન સાથે સંકળાયેલ વ્યક્તિઓ, સ્થાન, પ્રસંગો વગેરેમાં હક્કાકત હોથ, ન આવે તેની ચોકસાઈ રાખવી જોઈએ. છતાં આ પુસ્તકમાં કચાંક કચાંક એવું અની ગયું છે. ઉદાહરણ તરીકે ‘પારસ લીલા નામની નાની પુસ્તકામાં નાતુલાઈ કથારિયા’ નામનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. ત્યારે શ્રી સોમાલાઈએ ‘હરિપ્રસાદ’ નામનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પૂ. મોટાના જીવનકાળ દરમિયાન એક અંક જ-મેટસવ પ્રસંગે પ્રકાશિત કરવામાં

આવ્યો છે. તેમાં પૂ. શ્રી બાળયોગીજીની પ્રતિમા સામે 'જૈષે મને સરળતા જીવને શી હીધી !' પ્રાર્થના મુહૂરતમાં આવી છે, ત્યારે જણ્યા પ્રમાણે આ પ્રાર્થના પૂ. મોટાએ તેઓના આધ્યાત્મિક માતા 'પ્રભા ખેણ' માટે લખી છે. રસ્તે ચાલ્યા જતા માણુસ પર પત્થર હેંકવાનો બનાવ 'નહિયાદ આશ્રમ'ની જગ્યા પર અનેલો એમ પૂ. મોટાએ શ્રીમુખે કહેલું મને યાદ છે ત્યારે આ જીવનચરિત્રમાં આ પ્રસંગ 'હાજ મંજિલ'ના સ્થળ પર અનેલો નોંધાયેલો છે.

પૂ. મોટાને તેમને ઘડનાર સંતપુરુષો સાથે થયેલા વાર્તાલાપો કલ્પિત છતાં સાહિત્યિક ઢબે શ્રી સોમાભાઈએ આદેખેલા છે, જે ઢબે એમણે જીવનચરિત્ર લખ્યું છે તે સાથે તે ભરાયર સુસંગત છે, પણ જે પ્રસંગો પર પૂ. મોટાએ શ્રીમુખે પ્રકાશ પાડ્યો છે અને આદેખન કર્યું છે તે તેમના શાહેબમાં જ સુકાય તો તો તે સુધોય્ય ગણ્યાય.

બાળપણુના પ્રસંગો, જેવા કે લાડવા માગી લાવવા, ચાર પૈસાની ચોરી ડરી નાસ્તો ખાવો વગેરે પ્રસંગો આ ચરિત્રમાં પ્રથમ વાર પ્રકાશમાં આવતા હેખાય છે.

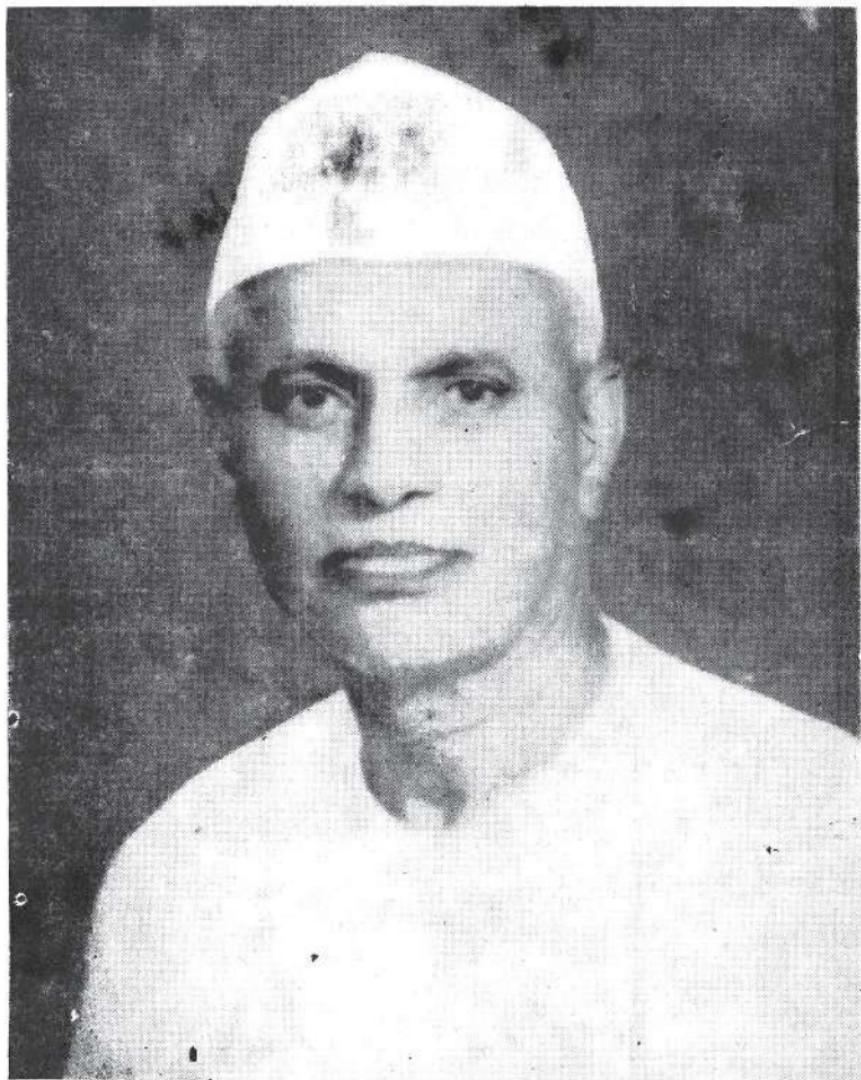
સદગત શ્રી સોમાભાઈનું આ પુસ્તક ભાવિ પેઢીને ખૂબ જ ઉપકારક ને પ્રેરક બનશે તેમાં શંકા નથી. તેઓએ પોતાની સમૃતિમાંથી આઠથું આપણુને આપ્યું તે માટે ગુજરાત સદ્ગ તેઓાનું ઝડણી રહેશે.

॥ હરિ: ૩૦ ॥

અમદાવાદ-૧૩

તા. ૨૫-૬-૮૫

પ્રતાપ ઉપાધ્યાય

સ્વ. શ્રી સેમાલાઈ ભાવસાર

૨૮માહિન તા. ૧૧-૫-૧૯૬૬

દેખબિલય તા. ૮-૫-૧૯૬૪

પ્રકાશકીય નિવેદન

હરિઃ ઉં સત્તસંગ મંડળ અમદાવાદનો એક નાનકડા છતિહાસ છે. ને સ્વજનને આવું મંડળ સ્થાપવાનો વિચાર આવ્યો ને શ્રીમેટા સમક્ષ વ્યક્ત હર્યો, ત્યારે શ્રીમેટાએ પૂછ્યુ કે આવું કરવાની તારે શી જરૂર છે ? ત્યારે તે સ્વજને શ્રીમેટાને એની છચ્છા આવું મંડળ સ્થાપવા પાછળની વ્યક્ત કરી કે, (૧) મેટા, આપનું અપ્રસિદ્ધ સાહિત્ય તેમ જ આપે જુદી જુદી વ્યક્તિઓને ને નાનકડા વાક્યો લખ્યા આપ્યા હોય અને ને ચોપાનિયા જેવા કાગળોમાં છપાયેલું હોય તેવા બધાં લખાણો અંથસ્થ કરવા.

(૨) આપની વાણીની ડેસેટા એકન કરી Tape Library અનાવવી, કે જેથી બધાં સ્વજનો ધર્યે ત્યારે આપની વાણી સાંભળી શકે ને પાછળની પેઢીને આ ઉપલબ્ધ અને.

(૩) આપના ફોટોઆફ્સ અને લખાણું બધાં એકન કરીને તેમ જ ને કંઈ પણ અવિષ્યની પેઢીને આવો. ડોઈ Authentic-લરેંસાપાત્ર વારસો મળો રહે તે પણ આને. એક ઉદ્દેશ છે.

(૪) ને છેલ્લે આપણે પૈસા ઉધરાવવા હોય કે ડોઈ કામ સામુહિક કરવાનું થાય, ત્યારે આવા મંડળ દ્વારા બધા અવારનવાર મળતા ડોઈ ડોઈ પણ કામ ત્વરાથી થઈ શકે.

આ સાંભળી શ્રીમેટાએ કહ્યું, “જી, તારું મંડળ ચાલશે.” આવો છે તેની સ્થાપના પાછળનો ધતિહાસ.

આ મંડળ દ્વારા આજ સુધી ધખાં કામો થયા છે ને શ્રીમેટાના મિશનને જીવતું રાખે છે.

દર વર્ષે તેના વાર્ષિક દિને, 'શ્રીમેટા જે ધરા કરાવતા' તેવા બજુને ને તેમજ શ્રીમેટાએ લગેલ બધી વિધિઓ જીવંત રહે તેમ કથ્યાં કરે છે. ચોપાનિઓમાં આવી વિધિ ઉપલખ્ય હતી. જે ડાઈ ચોપાનિયા કાળજીમે પોવાઈ જય તો તે લાવિષ્યની પ્રણને ઉપલખ્ય ના બને તે હેતુથી તેમ જ સામાન્યજીવનને પોષાય તે હેતુથી 'વિધિ વિધાન નામનું' પુસ્તક લગભગ પડતરથી અરધી કિંમતે—વિધિઓનું હાઈ સમજની પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.

'શ્રીમેટા કીર્તન' શ્રીમેટાના એક એવા ખજૂ જૂનાં સ્વજ્ઞન, જેઓને જીવનના ધર્માસારા—માઠા એવા પ્રસંગોમાં શ્રીમેટાએ મદ્દ કરેલ છે તેમ જ શ્રીમેટા જ્યારે અહુ જનસમાજમાં પ્રસિદ્ધ થયા નહોતા ત્યારથી એટલે કે શ્રીમેટા જ્યારે ગાંધીઆશ્રમમાં કામ કરતા ત્યારથી શ્રીમેટા જોડે ધનિષ્ટ રીતે સંકળાયેલ. તેઓની મારફતે કીર્તન લખાવી ને ગુજરાતી લાખાના જુદા જુદા લોકદાળોમાં ગવડાવી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.

આમ કરવા પાછળ સુખ્ય ઉદ્દેશ શ્રીમેટાનાં એવા સ્વજ્ઞનો મારફતે કરાવવાનો કે Authentic-ખાત્રીપૂર્વીકની વાત સમજ પાસે રહે. આવા મહાન સંતોના દેહ વિલય પણી ધર્મી વાતો વિકૃત સ્વરૂપમાં રહે છે તેવું ના બને.

'મૃત્યુ અને મૃત્યુ પછી' આ ડેસેટ પ્રસિદ્ધ કરવા પાછળ જનસમાજમાં જે મૃત્યુ વિશે ને તેના પછીના સ્થિતિ વિશે જે જુદી જુદી સમજ પ્રવાતી છે, તે વિષે સાચી સમજ તેમ જ ગત આત્માના કલ્યાણની ભાવના એક અનુભૂતિ ચેતનાનિષ્ઠ દ્વારા લખાયેલ. તેનો ઘ્યાલ સમજને આવે તેથી તે લખાણું અને તેની સાથે મૃત્યુ સહેશ નામે એક પત્રિકા પણ ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યોમાં પ્રસિદ્ધ થતા દૈનિક પેપરોમાં આવતી મૃત્યુ ને ધોમાંથી સરનામા લઈ મેઝલવામાં આવે છે, મંડળ વાર્ષિક દસેક હંજર જેવા ખર્ચ પણું આ પાછળ કરે છે.

મંડળ ગુણું-ભાવની કદરથે પ્રતિક ઢનામેં આપી અને પ્રોત્સાહન આપે છે કે જેથી સારા કામેં કરનારને, સુમજબમાં હોઈ કદર કરનાર છે, તેવું સમજું આવાં કામો કરવા માટે પ્રોત્સાહન પામે.

આ ઉપરાંત વર્તમાન પરિસ્થિતિ અનુસાર અને ગુણું, ભાવપ્રેરણ લખાણોવાળાં વાર્ષિક-ક્લેન્ડર અને અલિનંદન કાર્ડો પણ પ્રેગટ કરેલ છે જેથી સમાજને અધ્યાત્મ આવે કે આવી પરિસ્થિતિ અંગે તો શ્રીમેટાએ અગાઉથી ચેતવેલા જ હતા, આ ક્લેન્ડરો અને વાર્ષિક-અલિનંદન કાર્ડો ખૂબ જ લોકપ્રિય બન્યા હતા.

સ્વ. શ્રી સોમાકાકા પાસે આ પુસ્તક લખાવવા પાછળ આવો જ હેતુ હતો, કે શ્રીમેટાના બચપણથી સાથી એવા નાના ભાઈ નેચો એવા પ્રસંગોના જાણકાર હોય ને આવા પ્રસંગો જે તેઓ પાસેથી લખાવીએ નહિ તો તેઓના શરીર સાથે ચાલ્યા જય ને સમાજ તેનાથી વિસુખ બને.

પૂજ્ય શ્રીમેટાના હેહવિદ્ય બાદ તેમની છેલ્લી ધરણા મુજબ પ્રાથમિક શાળાના એરડાએ બાંધવાની પ્રવૃત્તિમાં મદદરૂપ થવા એક લાખ પત્રિકાએ છપાવી આશરે રૂપીયા એક કરોડ એકત્ર કરવામાં હરિઃ ઝે સત્તસંગ મંડળો મુજબ ફાળો આપ્યો.

પ્રવૃત્તિએ : દર શનિવારે સાંજે ૭-૦૦ વાગે નિયમિત પ્રાર્થના. અને બાર કલાક, ચોવાસ કલાક, ત્રણ દિવસ, સાત દિવસ એમ જુદા જુદા સમયમાં અખંડ નામસમરણ.

પૂજ્યતિથિ અને ગુરુપૂર્ણિમાના દિવસોએ દ્વારાલપૂર અને નડિયાદ બાઅમમાં જઈને અખંડ નામસમરણ કરીને તિથિએની ઉજવણી કરવી.

હરિઃ ડુંગ સત્સંગ મંડળનો આ નાનકડો છતિહાસ અને પ્રવૃત્તિઓની સામાન્ય રૂપરેખા છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનમાં ધર્મવિરીધિહેન નાનાલાલ બ્રેઝ ટ્રસ્ટ તરફથી આર્થિક સહાય આપણા સ્વજન શ્રી સી. ડી. શાહ મારકૃત ભણી છે, તેમનો અમે ખૂબ ખૂબ આભાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકનું જડપી પ્રકાશન હરિઃ ડુંગ સત્સંગ મંડળની પ્રવૃત્તિને વેગવંતી રાખનાર પૂજ્ય શ્રીમેટાનાં અને અમારા સૌના સાથી શ્રી ઈન્દ્રવદન શેરદલાલ અને શ્રી રમાકાંત લેખી નેચો પૂજ્ય શ્રીમેટાનાં એક ખૂબ જ નિકટનાં સ્વજન છે, તેમને આભારી છે. તેજોની મદદ વિના અમે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ ના કરી શક્યા હોત તે એક હકીકત છે.

ધાર્મિક એવું જગ્યાએ છીએ—અને છે કે ધાર્મિક આવા ધાર્મિક સંસ્થામાં આમાંથી નહોં કરવાનો પણ ઉદ્દેશ રાખે છે. જ્યારે ખીજ ધર્યાં સાહિત્ય લગ્બસ મફત જેવી કિંમતે સમાજને ઉપલબ્ધ બને છે. જે ડાઈ સંસ્થા આવા ધાર્મિક સાહિત્યને ધંધી અનાવે તે હિંદુ સમાજ માટે બહુ શોચનીય આખત અમને લાગે છે.

આથી આ પુસ્તકનું વેચાણું તેની પદતર કિંમત કરતાં લગ્બસ અધીં કિંમતે આપ સમક્ષ મૂડીએ છીએ કે જેવી શ્રીમેટાનાં સાહિત્ય બહુજન સમાજને વર્તમાન કાળમાં પોષાય તેવી રીતે ઉપલબ્ધ અને.

૧૧, અમીન સોસાયટી,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૪
તા. ૨૬-૬-૮૫

લક્ષ્મીપ્રસાદ સી. અમીન
પ્રમુખ,
હરિઃ ડુંગ સત્સંગ મંડળ

શ્રીમોટા

તમે આ સંસારે લુલન જગત્યાં કૈંક જનનાં,
 દીધી દૃષ્ટિ, સૃષ્ટિ નવજીવનની સાધ્ય કર્ત્વા;
 તપે તાપે જ્યારે રસદસવતી થાય વસુધા,
 તમે હુઃખો વેઠી કરી લુલનની ધન્ય સરિતા.
 ન ચાહી કીર્તિ શું !

પરંતુ પ્રીતિનું

સદ્ગુરૈ હૈયે અંખ્યાં રમતું બસ રૂહે એક જરણું,
 તમારે તો ચહાલું જગતજનને એ જ શમણું.

—સોમાલાઈ ભાવસાર

ॐ શરણુ ચરણુ લેજે !

[૫, શ્રીમોદારચિત નીચેની આરતી તેમના કર્મધોગ, ગુણ અને ભાવ વિશેની લક્ષ્ણ ને તેના પ્રાગટચ માટે તેમનાથી અવિરતપણે થઈ રહેલાં સતકર્મનું પ્રતિબિંબ પાડે છે.]

ॐ-શરણુ ચરણુ લેજે, પ્રભુ શરણુ ચરણુ લેજે, (૨)
 પતિત ઉગારી લેજે, (૨) કર અહી ઉર લેજે. ઓં શરણુૠ
 મન, વાળીના ભાવો, કર્મ વિશે જિતરો,—પ્રભુૠ
 મન, વાળી ને દિલને, (૨) કૃપાથી એક કરો.—૩૦ શરણુૠ
 સર્વ મળેલાં સાથે, દિલ સફલાવ જિગો,—પ્રભુૠ
 છો અપમાન થયાં હો, (૨) ત્યાંથે ભાવ બઢો.—૩૧ શરણુૠ
 નિમન પ્રકારની વૃત્તિ, ઊર્ધ્વગમન કરવા,—પ્રભુૠ
 પ્રભુકૃપાથી મથાજે, (૨) ચરણુ શરણુ અહુવા.—૩૨ શરણુૠ
 મનના સકળ વિકારો, પ્રાણુ તણી વૃત્તિ,—પ્રભુૠ
 ખુદ્ધિ તણી સૌ શંકા, (૨) ચરણુકમળ ગળજે.—૩૩ શરણુૠ
 જેવા હોઈએ પ્રભુ, તેવા હેખાવા,—પ્રભુૠ
 મતિ સુજ ઘુલ્લી કરને, (૨) રૂપજ જ પરખાવા.—૩૪ શરણુૠ
 દિલમાં કંઈક ભયું હો, તે થકી બીજું જિલદું,—પ્રભુૠ
 કહી પણ સુજથી ન બનજે, (૨) એવી મતિ હેજે.—૩૫ શરણુૠ
 જ્યાં જ્યાં ગુણુ ને ભાવ, દિલ ત્યાં સુજ ડરને,—પ્રભુૠ
 ગુણુ ને ભાવની લક્ષ્ણ, (૨) દિલ સુજ સંચરને.—૩૬ શરણુૠ
 મન, મતિ, પ્રાણુ પ્રભુ! તુજ ભાવ મહી ગળજે,—પ્રભુૠ
 દિલમાં તુજ લક્ષ્ણની, (૨) છોળો જિછળજે—૩૭ શરણુૠ

ગુજરાતની સંતવિભૂતિ

અનુક્રમ

નંબર	પ્રકરણ	પાન
૧	અર્પણ આઈ પેપર	
૨	સદ્ગત શ્રી નાનાલાલ છથનલાલ શ્રોદી	૩
૩	સદ્ગત શ્રી ધર્માવતીઅહેન નાનાલાલ શ્રોદી	૪
૪	સદ્ગત શ્રી સોમાલાઈ ભાવસાર	૫
૫	પ્રસ્તાવના	૬
૬	પ્રકાશકનું નિવેદન	૭
૭	શ્રીમોટા (કાચ્ય)	૧૩
૮	આરતી	૧૪
૯	અનુક્રમણ્યકા	૧૫-૧૬
૧.	તારો દીકરો મહાન થશે,	૧
૨.	શ્રીમોટાનું બળપણુ	૮
૩.	શ્રીમોટાના બાળપણના અવનવા પ્રસંગો	૧૫
૪.	ગરીબોની કેવી ફનડગત થાય છે ?	૨૫
૫.	ભાગ્યોદ્યની શરૂઆત	૩૨
૬.	અપ્રમાણિક કેમ થવાય ?	૪૨
૭.	ઝનકીદાસ મહારાજની અગમયેતી	૪૭
૮.	મેટ્રિક થયા, હવે આગળ શું ?	૫૮
૯.	સેવાના માર્ગ સહેલો નથી	૬૭
૧૦.	સુખ દુઃખ મનમાં ન આણ્યો	૮૧

૧૧.	અવધૂતનું આગમન અને શ્રીમેટાનું મિલન	૬૯
૧૨.	ખંગલો, એકાંત અને જળાશય	૭૮
૧૩.	અવધૂતશ્રી સાથેની પ્રસંગ ત્રિપુટી	૧૦૪
૧૪.	સેવા, સાધના અને જીવન	૧૧૩
૧૫.	સાધનાપથનો દુર્ગમ ભાર્ગ	૧૨૩
૧૬.	સ્વરાજ સંભામમાં શ્રીમેટાનો ક્ષાળો	૧૩૪
૧૭.	અજપાન્જપની સ્થિતિમાં પ્રવર્ત્યા	૧૪૮
૧૮.	એન્ડ્રિકર રહે, તારું અધું થઈ રહેશે	૧૫૦
૧૯.	સાધના વિકાસનાં સોધાનો	૧૫૬
૨૦.	સાધનાની હળવી પળોમાં	૧૬૮
૨૧.	સહયુકુનો મેળાપ અને વિકારોનું શમન	૧૭૧
૨૨.	ઉપાસની બાણાના સાનિધ્યમાં	૧૭૬
૨૩.	ધૂણીવાળા દાદાજીના દર્શને	૧૮૮
૨૪.	અધોરીની ધમકી !	
૨૫.	હજુથ તારું અહમ રહ્યું છે ?	
૨૬.	સહયુકુની પ્રેમપ્રસાદી	૨૧૧
૨૭.	સહયુકુનું ઝરમાન અને મહેલૂઅનો હુકમ	૨૨૪
૨૮.	ધરેણાં ચોરાયાં અને મળ્યાં	૨૩૧
૨૯.	માતાના અંતકળો શ્રીમેટા દેખાયા	૨૩૮
૩૦.	સાધનાકાગતી સમાપ્તિ, ચુરુમહારાજનો આદેશ	૨૪૩
૩૧.	ભગવાનની બેટ	૨૪૩
૩૨.	કારે સમાજને એકો કરવો છે.	૨૬૦
૩૩.	સાધના મર્મ	૨૭૦

શુદ્ધિપત્રક

પાઠું	લિટી	અશ્વદ	શુદ્ધ
૬૩	૧૨, ૨૧	હરિપ્રસાદ	નાનુભાઈ

તારો દીકરો મહાન થશે

ગુજરાતના સાધુસંતોમાં એક સંત એવો પાઠ્યો કે જે ખેસારમાં સંસારી થઈને રહ્યો પણ જીવન સાધુ જેવું જાયે. એણે ઘર છોડ્યું, સમાં છોડ્યાં, સ્નેહી છોડ્યાં અને સુમાજને પોતાનો ગણ્યો. એણે સુમાજને ભાટ પોતાની જતને હોમી દીધી.

એક ગાંધીજી સારા સંસારને પોતાનો ગણ્યો, એક સંતે પરાયાને પોતાનાં કર્યાં.

એક ભધર ટેરેસાએ હીન, હીન, કંગાલ અને રસ્તામાં રજળતાં બાળડાને લઈ જઈને તેમના જખમો સાઝ કરીને માનવતાની માર્ગી હુંદું આપી. એક સંતે જીવનને ભાટે અમૃતનો ખાલો પીવા નીકળેલા પણ ઝેરનો પ્યાંદો પામ્યા એવા કૈંક એકાઢી માણુસોને, ભાઈજોને, બહેનોને, યુવાનોને, યુવતીઓને, જેઓ જીવનવિભુખ બન્યાં હતાં અને શાંતિની શોધમાં અહીંતહી ભભતાં હતાં તેમને પ્રેમનાં પોતાંથી તેમના અંતરનાં જખમોને સાઝ કરીને નવજીવન બક્ષ્યાં.

તેમણે લોકોને હણું, ‘સંસારનાં હે દુઃખીઓ ! આવો અને પ્રશ્નના નામની પુનિત સમરણગંગામાં નાહીને તમારા આત્માને સ્વર્ગ કરીને પવિત્ર બનાવો.’ એણે પરમાત્માના નામની પરમ માર્ડી અને

ઈશ્વરને જંખતા આત્માઓને પ્રશ્નના નામનાં પાણી પીવડાય્યાં. એણે ન જોયાં પોતાનાં કે પારકાં. પારકાને પોતાનાં ક્ષ્યાં અને ઈશ્વરની આલઘેલ પોકારી.

એણે કણું કે હે ઈશ્વરને જંખતાં નરનારીઓ ! પરમાત્માને નામવા માટે સાધુ થવાની કે લગવાં પહેરવાની જરૂર નથી. તમારે ગંગાકિનારે જઈને આશ્રમેમાં રહેવાની જરૂર નથી, પરંતુ તમારા ઘરમાં જી, તમારા અંતરના એક ખૂણ્યામાં ડેડિયુ પ્રગટાવી, અંતરની જ જ્યોતને અને ડેડિયાની જ્યોતનું મિલન કરીને, પરમાત્માની આરાધના કરીને, એકધ્યાન થઈને ઈશ્વરના નામનું એવું સ્મરણું કરો કે બહિરૂ દુનિયાનાં દાર તમારે માટે બંધ થઈ જય અને અંતરનાં દાર ખૂલે.

એક વાર અંતરીક્ષની બહાર નીકળી ગયા પછી તો અવકાશ-થાનને બળતથ્યાની જરૂર નહીં પડે પણ આપોઆપ મતિ ભળશે. એવું જ ઈશ્વરને વિષે પણ છે. જેમાં આપણે દીન થઈએ છીએ તેની પ્રાપ્તિ જરૂર થાય છે. દુનિયાના એવા ડેલાયના દાખલા આપણે જણ્ણાં છીએ કે જેમની પાસે એક કૂટી બ્રદામ નહોતી. તેમણે પુરુષાર્થના લેરે ધનના ઢગલેઢગલા પ્રાપ્ત ક્ષ્યાં છે.

મીરાને ઈશ્વરની લગની લાગી અને તેઓ પરમાત્માને પામ્યાં. નરસિંહ મહેતાને ઈશ્વરની લગની લાગી અને ઈશ્વરને પામ્યા. કબીરને ઈશ્વરની લગની લાગી અને તેઓ ઈશ્વરને પામ્યા. તુલસીદાસજીને ઈશ્વરની લગની લાગી અને તેઓ ઈશ્વરને પામ્યા. લગનીની જરૂર છે, લગની થઈ એટલે સિદ્ધિ સામે છે.

ગુજરાતને પરમાત્માનું વૈલુ લગાડનાર ડોણુ હશે એ સંત ? જે કથાકાર નહોતો, કીર્તનકાર નહોતો, ડોઈ શાખો કે પંડિત નહોતો. તેમ છતાં કથાકો એનામાં સમાઈ અઈ હતી, કીર્તનો એનામાં સમાઈ ગયાં હતાં, જણે એ શાખો અને વિદ્વતાય એને

વરેલી હતી એવો એ જીવનશિલ્પી હતો. એના પ્રેમનો પારસ્પરખિસ્તીને સ્પર્શિતી હતો. અને એનાથી સૌ સુધ્ય થતાં હતાં. ખૂબી તા એ હતી કે એમના પ્રેમનો રંગ નેમને લાગતો તેઓ. બધાં એમનાં અની જતાં. એવો એમના પ્રેમનો જદુ હતો. એમની સમીપે આવવાનું મન ડેને ન થાય ? એક વાર એમને મળીએ એટલે વારંવાર એમને મળવાનું મન થાય. એમની વાતો પ્રસન્નતા બદ્ધે અને બદ્ધે આપણે તે સંભળ્યાં જ કરીએ હતાં ધરવ ન થાય એવી એ ચુજરાતની સંતવિભૂતિ હતી. ચાલો આપણે એની કથા જાણ્યાએ અને માણીએ.

એક રંગરેઝનો છોકરો. રંગરેઝ એટલે જણો છો ને ? કપડાં રંગનારો. કુદરતે પણ તેવું નિર્માણ કર્યું હોય છે ? અવિષ્યમાં જે માનવજલતને રંગવાનું કામ કરવાનો હતો. એને એક કપડાં રંગનાર રંગરેઝને ત્યાં જ જન્મ આપ્યો.

આજથી બરાબર આઠ દસકા અને ત્રણ વર્ષ પહેલાંની વાત છે.

સંવત ૧૯૫૪નો ભાદરવો માસ હતો. શુક્ર પક્ષ વીતી ગયો. હતો અને દૃષ્ટિ પક્ષ ચાલતો હતો.

શનિવાર, વદ ચોથનો દિવસ હતો. અને તા. ૪-૬-૧૯૫૮.

પરોઢ પ્રગટી ગરું હતું. પૂર્વ દિશામાં આકાશ લાલ રંગાથી છવાઈ ગરું હતું. સૂરજ ઉશું ઉશું થઈ રહો હતો. ગામનાં માંદિરોમાથી પ્રલાતની આરતીના ધંટારવ સંભળાઈ રહ્યા હતા.

બરાબર આ જ સમયે વડોદરા જિલ્લાના સાવદ્રી મામના લાઈચન્સ લગતને ઘેર હોડાહોડી થઈ રહી હતી. એની પુત્રવધુ પ્રસૂતિમાં હતી અને તેને દુઃખની વેદના થઈ રહી હતી.

ધરમાંથી ડેઈ દાયથુને એવાવવા દોડું, થોડી વારેમાં જ દાયથું આવી પહેંચી અને તે વહેલી વહેલી ધરમાં પહેંચી. પ્રસૂતિનો

દ્વાર હાથમાં લીધો અને તે સરળ રીતે થાય તેના કામકાજમાં પડી ગઈ.

ત્યાં તો ધરમાંથી ડાઈ બહાર આવ્યું અને કહું કે સુરજભાગે દીકરાને જન્મ આપ્યો છે. થોડી વારમાં તો આ સમાચાર ધરે ધરે પહેંચી જયા અને નાનામોટાં સૌને આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો. પુત્રજન્મની ખુશાલીમાં ભાઈચંહ ભગતે સગાવહાલામાં અને ઇળિયામાં બુધાને ઘેર ગોળધાણું વહેંચી સૌનાં મોં માઠાં કરાવ્યાં.

સુરજબા અને આશારામ ભગતનું આ 'બીજુ' સંતાન હતું.

સાવલીના ને મહાનમાં શ્રીમોટાને જન્મ થયો તે મહાન આજેય હજુ જિલ્લું છે અને શ્રીમોટાના બાપદાદાની જહોજલાલીની સાક્ષી પૂરે છે.

કહે છે કે એક વખત શ્રીમોટાની બાપદાદાની ખૂબ જહોજલાલી હતી. તેમની રંગાટી કાપડની ચેઢી ધર્યો સારી ચાલતી હતી. બહારગામથી ડેટલાય વેપારીઓ આવે અને ચેઢીમાંથી રંગાટી કાપડ. ખરીદી જય. થોડી પણ રાખેથી નેથી આસપાસનાં ગામોમાંથી ખરીદી કરવી હોય ત્યારે કરી શકાય.

શ્રીમોટાનું ભાગપળું આવી જહોજલાલી વગ્યે વીતું. રોજ મહેમાનોની અવરજવર એટલે સારું સારું આવાનું ધરે થાય તેની પ્રસાદીનો લાભ શ્રીમોટાને મળે. શ્રીમોટાને રમાડનારા પળ ધર્યું એટલે તેઓ પાટલેથી ખાટલેથી પાટલે તે રીતે જાહેર્યા.

બરાબર સ્વાદવાળું આવાનું હોય તો જ સુરજભાનો કાડકો દીકરો તે ખાય, નહીં તો અડે પળું નહીં. આથી શ્રીમોટાની બા એમને સ્વાદિયો કહેતાં. તેમ જ શ્રીમોટા હમેશાં જીણું જીણું પૂછે અને જ્યાં સુધી એમને સમજય નહીં ત્યાં સુધી પૂછપૂછ જ કરે. એથી શ્રીમોટાની બા એમને જીખિયો કહેતાં, ડાઈ વાર લહેરમાં હોય તો શ્રીમોટા શનિવારે જન્મેલા એટલે શનિયો પળું કહેતાં.

ચડતીપડતી વારાકરતી. ભંડીને કારણે હોડે બીજી ગમે તે કારણે હોડે, દિવસે દિવસે પેઢીનો વેપાર મોળા પડતો ગયો અને જે દિવસે એવી સિથિતિ આવી કે લેખુદારોએ એમનાં નાણુંનો તકાહો કરવા માંડચો. લાઈચંદ ભગતે જેમ જેમ નાણું આવતાં ગયાં તેમ તેમ લેખુદારોને આપવા માંડચાં. પણ તેઓ લેખુદારોને સંતાણી શક્યા નહીં. પરિણામ એ આન્ધું કે હેણું પૂરેપૂરું આપવું પડ્યું પણ લેણું અરાખર ન મળ્યું એટલે પેઢી બંધ કરવી પડી. એના આધાતથી લાઈચંદ ભગતનું સૃત્યુ થયું અને શ્રીમોટાના કુદુંઘને સાવલી છોડવાનો વારો આવ્યો. પરિણામે એકદમ ખરામ સિથિતિમાં કુદુંઘ મુકાઈ ગયું અને છેવટે તેઓ સાવલી છોડી કાલોલમાં રહેવા આવ્યો. સુશક્ષેપી એ બીભી થઈ કે કાલોલમાં તેમને ડાણું જોગખે? છેવટે મોચાવાડમાં એક ઓસરી અને એક ઓરડાવાળું ઘર લાડે મળ્યું. તેમાં રહેવા લાગ્યા.

હવે શુજરાનનો સવાલ જિલ્લો થયો. થાડુંઘણું લાગ્યાં હોય તે કંચાં સુધી ચાલે? સૌ માથે હાથ દર્શને એડાં હતાં. આશારામ ભગતના મોટામાંથી એક શબ્દ પણ નીકળતો નહોતો. આખરે સૂરજ-આગે મોં ખાલ્યું, ‘આ સાવલી નથી કે કોઈ આપણું ઉધારે આપશે. એસી રહે દાડા નહીં’ વળે. ભગવાને હાથ પગ આપ્યા છે ત્યાં સુધી શી કિકર છે?’ અને બીજી દિવસથી મહેનત મજૂરી કરવા માંડી. લોડેના ઘરનું પાણી લરી આપવું, અનાજ દળી આપવું, જેમ જેમ લોડે જાણુતા થયા તેમ તેમ કામ મળવા માંડયું. આશારામ ભગતે રંગવાનું કામ શરી દીધું. કાલોલમાં બીજો કોઈ રંગરેજ નહોતો એટલે કામ હીક હીક મળવા માંડયું અને શુજરાનનો પ્રશ્ન હલ થઈ ગયો.

એક દિવસ એક સાધુ ઘરને આંગણે આવીને બીભો રહ્યો અને કહેવા લાગ્યો: ‘માઈ, આજ તો તારે ઘેર જ મને લોજન કરાવ.’

સાધુને કચાંથી ખખર ડે ધરમાં જ હાંદ્વાં કુસ્તી કરતાં હતાં ત્યાં
સાધુને શી રીતે બોજન કરાવે ?

શ્રીમોટા ત્યારે ધરની આસરીમાં જ જિલ્લા હતા. તેમને જોઈને
સાધુ બોલ્યો કે, ‘માઈ, તારા છાકરાને તુ જેવેતેવેા ના સમજુશ.
એ મોટા ધર્માંત્રમા થવાનો છે માટે એની સંભાળ બરાબર કેને?’

આ સંભળણને સુરજભાને થઈ ગણું ડે હીકરાનાં વખાણું કરીને
આ સાધુને અહીં જમવું છે. એટલે તેમણે શ્રીમોટાને કહ્યું : ‘જેણું
ચુનિયા, તારાં વખાણું કરીને આ સાધુને અહીં જમવું છે. મારે
વાલો લુચ્યો લાગે છે.’

સુરજભાના મનમાં એમ ડે સાધુને આવું કહ્યું એટલે એ જરદ
ચાલ્યો જશે. પણ આ સાધુ ખસ્યો નહીં અને અડો લગાવીને જિલ્લો.
એટલે સુરજભાં હાથ જોડીને બોલ્યાં કે જ ભાઈ, જ. અમારે જ
ખવાના સાંસા છે ત્યાં તને ડેવી રીતે જમાડાય ? વળા બા જણુતી
હતી કે સાધુને તો પાકી રસોઈ જમવા જોઈએ-દાળ, જાત, લાદુ,
શાક. તે માટેનું બધું કચાંથી લાવવું ?

ઉલ્લે બાએ કહ્યું કે જ ભાઈ જ, એક વાર તો તને કહ્યું કે
અમારી સંપત નથી પછી શા માટે ચોટો રહે છે ?

બાના કંટાળાલરેલા આવા શહેરા સંભળણને સાધુએ શાંતિથી
જવાબ આપ્યો : ‘બલે માઈ, તારે ના જમાડવો હોય તો ના
જમાડિયા. પણ તારો આ છાકરો મોટા ધર્માંત્રમા થવાનો છે એટલી
જાત યાં રાખને અને એનું લાલનપાલન સારી રીતે કરને?’

આટલું બોલીને સાધુ જવા માંડયો.

ત્યાં ખાને થયું કે ડોઈ સાધુ આપણે વેરથી ભૂખ્યે પેટે જય એ સારું નહીં. એટલે તેણે સાધુને પાછો બોલાવ્યો ને ઘરની ઓસરીમાં પાથરણું પાથરી એસાડચો, પછી એક સુચુ થાળીમાં જીનો જીનો રોટલો અને સાથે ગોળ, ધી પીરસ્યાં અને સાધુને જમવા કર્યું.

સાધુ જમવા માંડયો. એક રોટલો ખાંદો એટલે ખાંદો ખિંજે આપ્યો. ધી-ગોળ સાથે જીનો જીનો રોટલો ખાવાની સાધુને અહુ મજન પડી. જમો રહ્યા બાદ સાધુ એલ્યો : ‘લાડુ આવા કરતાં તારા જીના જીના રોટલા ને ધી, ગોળ ખાવાની અહુ મજન પડી.’ જમા કર્યા બાદ સાધુએ ચાંદતી પકડી. જતાં જતાં વળી સાધુ એલ્યો : ‘તારો આ છોકરા મોટા ધર્માત્મા થવનો છે એ વાત રખે ભૂલી જતી.’

બાળપણુમાં સાધુએ કરેલ આ આગાહીની વાત શ્રીમેટા ધર્થી વાર કહેતા અને તે કહેતાં ત્યારે ધર્થા આનંદિત થતા. પુત્રનાં લક્ષ્મણ પારણામંથી એમ શ્રીમેટા ધર્થીય વાર કાઈ કામકાજ ન હોય ત્યારે કાલેલમાં ગોમા નહીને કાંડે મહાદેવના મંદિરમાં જઈને એકલા એકલા તેમને જે આવડે એવાં ભજનો ગાતાં.

સાંજ પડે અને શ્રીમેટા વેર આવ્યા ન હોય તો બા ડોઈ છોકરાને પૂછે : ‘અલ્યા તમે ચુનિયાને જેયો?’ ત્યારે તેઓ જવાબ આપતા, ‘ભૂતનો વાસ પોપળો. તમારો ચુનિયા ગોમા નહીને કિનારે આવેલા મહાદેવના મંદિરમાં ભજનો ગાય છે.’ બા ત્યારે ડોઈને મોકલીને શ્રીમેટાને ધરે બોલાવે અને ઠપડો આપતાં કહે : ‘ત્યાં મહાદેવના મંદિરમાં શું છે કે એકલો એકલો ભજન ગાવા હોડી જ'ણ?’

શ્રીમેટા ડોઈ બોલે નહીં એટલે વાત આટલેથી પતી જય. પણ ખાને એ વાત યાદ ના આવે કે એક સાધુ ધરે આવીને કહી ગયો હતો કે માઈ, યાદ રાખને કે તારો લાલ મોટા ધર્માત્મા થવાનો છે.

શ્રીમાટાનું બાળપણ

કાદવમાંથી જેમ કમળ જન્મે છે એમ ગરીબીમાંથી આપણું સાધુસંતો પાડ્યા છે. કુંભાર નિલાડામાં માઈનાં વાસણે ગોડવીને તે સળગાવે છે અને નિલાડાના તાપમાં તપીતપીને જેમ વાસણે પરિપક્વ થાય છે અને તેને ટેકારા ભારીને તે નાણી જુચે છે એમ આપણું સાધુસંતો પણ દુઃખ અને સંકટાનું ધાવણ ધાવીને જિછયાં હોય એમ જણ્ણાય છે. કંટો અને સંકટાથી તેમનો જીવનવિકાસ થયો હોઈ તેમના તનની અને મનની જીવનશુદ્ધિ થયેલી હોવાથી સ્નાન કરીને મહુષ્ય જેમ નિર્મણ થાય છે એમ બહિર અને આંતરશુદ્ધિ થથા પછી જીવન નિર્મણ થાય છે અને તે જિર્ખંગતિ તરફ વણે છે.

સંતોનો બાલ્યકાળ આ રીતે દુઃખદાયી અને કષ્ટદાયી હોય છે પણ તેનો તેમને અસંતોષ હોતો નથી, બલ્કે તેમની બાળદીલાઓ બીજાં એને પ્રેરણાસ્પદ અને પ્રોત્સાહિત કરે છે. ડેટલીક વાર આપણે યોગ્ય રીતે અને સમજજ્ઞપૂર્વક કરેલાં કાયોનો અનુભવ સાધના કૂચમાં પથરદર્શક અની આપણું વિકાસયાત્રાને જિર્ખંગામી બનાવે છે અનું ક્ષતોનાં જીવનમાંથી આપણું જાણવા મળે છે.

બંગાળના રામકૃષ્ણ પરમહંસ, ચૈતન્ય મહાપ્રક્રિયા, મહારાધ્રુના તુકારામ, દ્વાનદેવ, શુજરાતના નરક્ષિંહ મહેતા, સ્વામી દયાનંદ સરસવતી, અક્ષા જ્યોતારામ, પંબળના શુરુ નાનક, દિલ્હીના રમણ મહર્ષિ અને પાંડિચેરીના શ્રી અરવિંદ હાથેપગે જ આવેલા. તેમ જ્તાં આ

સંતોની સાધનામાં પરમાત્માની અસીમ કૃપાનાં હેવાં દર્શન થાય છે ? સોનું તપોને, ઘડાઈને ઘાટમાં પરિણુમે છે ત્યારે એની શાલામાં ડેરી વૃદ્ધિ થાય છે ? એમ સંતમહાત્માઓ પણ અનેક થાતનાઓ વેદી જીવનમુક્ત બને છે ત્યારે સમાજને ડેટલા આશીર્વાદરૂપ બને છે અને તેમણે જેમ પોતાના જીવનને ઉભાયું તેમ સમાજને ડેવે ઉખણે છે ? આથી જ સંતમહાત્માઓનાં ચરણાર્વિવદમાં નરનારી આયાલવૃદ્ધ સી જૂકી પડે છે અને આશીર્વાદ પામવા માટે યાચના કરે છે. જગતના મહાન ભાષુસોને જોઈને આપણે આનંદિત થઈએ છીએ. તેમના કાર્યોની પ્રશંસા સાંભળાને આપણે તેમને વંદના કરતાં અહેભાવ અનુભવીએ છીએ. પણ ડેટલાં તેમના જેવા થવાનો પ્રયત્ન કરે છે ? ગાંધીજ સામાન્ય ભાષુસમાંથી મહાન થયા. શ્રીમેટા સામાન્ય ભાષુસમાંથી સંત બન્યા. તેમનાં કાર્ય અને જીવનથી ધણ્ણા લોકો પ્રભાવિત થયા. પરંતુ તેમને જોઈને તેમના જેવા થવાનો પ્રયત્ન ડેટલાએ કર્યો છે ?'

સંતમહાત્માઓનાં જીવનમાંથી તેઓએ અથાગ મહેનત કર્યાની વાતો જાણવા મળે છે. તેઓા કે કાર્ય હાથમાં લે છે તે પૂરું કર્યા પણી જ જ ચે છે. તેમ કરવા જતાં નથી તેઓ થાક્તા, નથી તેઓ કાર્ય બંધ કરી હેતા કે નથી તે મુલ્લતવી રાખતા. પરંતુ ચંદ અને ચૂરજની જેમ તેઓ અવિરતપણે કાર્ય કરતા જ હોય છે. સંકટો આવે ને કષ્ટો પડે, વિઘ્નો આવે ને મુશ્કેલીએ. જિલી થાય તેમ છતાં તેઓ કાર્ય પાર પાડીને જ નિરાંતનો થાસ લે છે, એવી સાધુસંતોની અવિરત કાર્યલીલા સૌને પ્રેરણું આપે છે.

શ્રીમેટાનું બાળપણ અનેક ડાડમારીએ અને મુશ્કેલીએભાંથી પસાર થયું છે. ધરના ગુજરાન માટે પોતાનાં ભાતાપિતાને સખત કામ કરતાં જોઈને શ્રીમેટાને થયું કે હું પણ કામ કરીને માર્યા ભાતાપિતાને મદદરૂપ થડી તા હેવું સાનું ? તેઓ ભણુતા હતા એટલે

તે સમયે તો કામ કરવા ન જઈ શકે પરંતુ રજાઓના દિવસોમાં મજૂરી કરીને તેઓ જરૂર ભાખાપને મદ્દરસ્પ થઈ શકે.

એક દિવસ સવારે શ્રીમેટાના ઘર પાસેથી બધાં ઈટિવાડે કામ કરવા જતાં હતાં તે જોઈને તેમણે બધાંને પૂછ્યું કે મને ઈટિવાડે કામ કરવા રાખશે?

‘ચાલને અજારી સાથે, ઈટિવાડે જઈને પૂછીશું કે તને કામ મળે કે કેમ?’ બધાં ઈટિવાડે ગયાં. ઈટિવાડે બધાંને કામ મળ્યું પણ શ્રીમેટા બાકી રહી ગયા. ઈટિવાડાવાળા ભાઈએ કહ્યું કે તું તો નાનો છોકરો છે. તું કેવી રીતે કામ કરી શકે?

શ્રીમેટાએ જવાણ આપ્યો: ‘ભાઈ, ભલે હું નાનો રહ્યો પણ આરું કામ તો જોણે. જે હું મોટા જેટલું કામ કરે છે જેનાથી ઓછો જિતરું તો મને કહેણે.’

વળી ઈટિવાડાવાળાએ પ્રશ્ન કર્યો: ‘છોકરા, તું મોટા જેટલું કામ કરવાનું કહે છે પણ તેઓ તો ગરમ ગરમ ઈટો જાંચકી જય છે, તારાથી તેમ બનશે?’

શ્રીમેટાએ જવાણ આપ્યો કે મોટાંને ગરમ ગરમ ઈટો જાંચકાય જય છે તો મારાથી કેમ નહીં જાંચકાય?

આખરે ઈટિવાડાના માલિકે શ્રીમેટાને કામે રાખ્યા અને શ્રીમેટાએ ઈટિવાડા પરથી ગરમ ગરમ ઈટો લઈ જઈને મોટાએ ને રીતે ગોઠવતા હતા તે રીતે ગોઠવવા ભાંડી.

છેષ વાર મોટા દોડા કિલારીએ કરતાં કરતાં દોડી દોડીને ઈટિવાડેથી ઈટો લાવી ગોઠવતાં ત્યારે શ્રીમેટાને પણ તેમ કરવું પડતું.

વાર વારે રોટલાનો વખત થયો. ત્યારે માલિકે મોટાને બણ્ણે રોટલા આપ્યા અને શ્રીમેટાને નાનો છોકરો માનીને એક રોટલો

આપણો, તેમ થતાં શ્રીમેયા તરત જ બેલી જઠા : “મેયા જેટલું કામ કર્યું અને મોટાં જેટલા રોટલા નહીં ?”

માલિક જવાખ આપણો કે જે ભાઈ, મોટાંને બે રોટલા અને નાનાને એક રોટલો એવો અમારો રિવાજ છે એટલે તને એક જ રોટલો ભગણે.

માલિક સમજવા માગતા નથી એટલે શ્રીમેયાએ વધુ કહેવાનું માંડી વાલ્યું.

સાંજે છૂટતી વેળાએ માલિક મોટાંને આખી મજૂરી આપી અને શ્રીમેયાને બાળક ગ્રણીને અડધી મજૂરી આપી. શ્રીમેયાએ કામ મોટાં જેટલું કર્યું પણ મજૂરી નાનાં જેટલી જ મળી હેવો લેદલાવ. જે કામમાં કામ કરે એટલીય મજૂરી ન મળે એવું કામ શા માટે કરવું ? શ્રીમેયાએ દૃટવાડાનું કામ છોડી દીધું.

કોઈક કલ્યું કે તારે કઢિયા કામમાં મજૂર તરીકે કામ કરવું છે ? કઢિયાને રેતી સિમેન્ટનો ડોલ કરી આપવાનો, ઈટો આપવાની અને કઢિયો ખીજું જે કામ બતાવે તે કરવાનું.

શ્રીમેયાએ હા પાડી. શ્રીમેયા કઢિયાકામમાં જોડાયા અને કઢિયો બતાવે તે કામ કરવા લાગ્યા. ડોરી રેતીમાં સિમેન્ટ લેળવી ખાંપીને ઢગલો કરી અને તેની ઉપર પાણી સમાય એવો ખાડો કરી તેમાં પાણી નાખી પક્ષી રેતી સિમેન્ટ ખાંપી નાખે. રેતીમાં સિમેન્ટ બરાબર લાણ્યો હોય અને તે સારો રીતે ખંપાય એટલે સારો માલ બને.

કઢિયાને શ્રીમેયાનું કામ એવું ગમી ગયું કે સાંજે પૂરું થથા પક્ષી ઘેર જતી વેળા કઢિયાએ કલ્યું કે છોકરા, તારે ખીંચે કાંઈ કામ ન હોય તો અહીં મારી સાથે કામ કરવા આવતો રહેને. કઢિયાએ કામની છદ્ર કરી તેથી શ્રીમેયા પ્રસન્ન થયા. નિશાળમાં રજાઓ. પૂરી થઈ ત્યાં સુધી શ્રીમેયાએ કઢિયાકામ કર્યું.

ફ્રસલ ટાળે કપાસની મોસમ વેળાએ શ્રીમેટા જેતરોમાં કપાસ વીણુવા જય. ધીતિવાની ઓળા કરીને ખલે જોળી ભેરવી શ્રીમેટા કપાસના છોડે છોડે ફરે અને કાલામંથી રૂ કાઢી જોળામાં નાખતા જય. શ્રીમેટા એક વાર કામમાં જોડાયા પછી આડાઅવળી ડાક્ષરિયાં ન ભારતાં કામમાં જ્ય લાગી જય એટલે સૌને તેમનું કામ ગમી જય ન શ્રીમેટાને ખીજુ વાર કામ કરવા બોલાવે.

તુવેરોની ફ્રસલ વેળાએ શ્રીમેટા તુવેરોની સીંગા વીણુવા જતા અને સૌની સાથે સરખું કામ કરીને બધાંની શાખાશી મેળવતા. કામ કરવામાં તેઓ કદી ઓછા ન જિતરતા પણ કામ કરીને દરેક પોતાનો દગ્દેલો કરે ત્યારે એમનો દગ્દેલો જુદ્દો તરી આવતો.

આટાટલી મજૂરી કરવા જતાં શ્રીમેટા લખુવામાં પણ એટલા જ્ય હેઠિયાર હતા અને પોતાના વર્ગમાં તેઓ પહેલા નંબરે જ પાસ થતા. તેઓ લખુતા અને રખ્યોમાં મજૂરી કામ કરવા જતા. ડાઈને જરૂરી હોય તો આંટાઝેરા કરી તેનું કામ પણ કરી આપતા.

કાલોલમાં શ્રીમેટાને ઘેર એક ગાય રાખેલી હતી. ગાયને રાખવા માટે જુદી જગ્યા નહોંતી એટલે ઘરની ઓશરીને થાંબલે બાંધી રાખે. ઘર સરિયામ રસ્તા ઉપર હતું એટલે લોડાની અવરજવર બહુ રહેતી. ગાય રસ્તામાં મળમૂત્ર ફરે એટલે ગંધી થાય અને જનાર આવનારને સુંગ લાગે એટલે બખડે પણ બરા. લોડા બખડે એ સ્વાભાવિક હતું પણ ઘરની પાસે ખીજુ જગ્યા નહોંતી એટલે ગાય બીજે બાંધે કર્યાં?

એક દિવસ શ્રીમેટાનાં બા બોલ્યા કે ગાય વેચી નાખીએ તો કેવું? ગાય આપજૂ છે તે દૂધ આપે છે એટલે તેની અડચણ આપજે વેઠી લઈએ પણ જનારાવનાર શા માટે સુશેષી વેઠે? ડાઈ વાર ગાયના મળમૂત્ર ઉપર પગ પડી જતાં તેમના પગ બગડે છે ને તેમને જુયે નહીં તે સ્વાભાવિક છે. એમની જગ્યાએ આપજુ હોઈએ તો આપજુને પણ એમ જ્ય થાય.

ડેઢ વાર ડેઢ સવાલ જગે ત્યારે બા તેની વિરુદ્ધ અને તરફેણ બંને બાજુને વિચાર કરે. વિચારને અંતે એમ લાગે કે સામાની વાત સાચી છે તો તેનો સ્વીકાર કરતાં શરમ કે સંકાય ન અનુભવતાં, તે નિવારવાની તજવીજ કરે. બાબે વિચાર કર્યો કે ગાય છે તો આ બધી બાબતો જિલ્લા થાય છે પણ ગાય હેઠાં જ નહીં તો પછી ડાઈને કશું કહેવાનું રહે નહીં. એટલે જ બાબે ગાય વેચવાની વાત કરી હતી. ઘરનાં બધાં બાની વાત માન્ય કરતાં હતાં પણ શ્રીમોદાને આ વાત રુચતી નહોતી. પણ શું કરીએ તો બા ગાય વેચે નહીં તે વિશે તઓ વિચારમાં પડી ગયા હતા. ત્યાં તેમને એક વાત સુઝી અને તેમણે બાને કહ્યું : ‘હે બા, તારું બાળક મળમૂન કરીને તારું ઘર બગાડી મુકે છે તો તું તેને વેચો હવી હવી છું ?’

બા શો જ્વાય આપે ? પરંતુ શ્રીમોદાની વાત સંભળતાની સાથે જ તઓ અછળાઈ જાડાં ને બોલ્યાં, ‘મારા રડચા, તું તો જે તે બાબતમાં આડી ને આડી જ વાત કરે છે પણ તેને અખર છે કે આપણે મહેનત મજૂરી કરીને જવવાનું. વહેલી સવારે જાડીને કામે ચડાએ તે રાતે સુર્જાએ ત્યાં સુર્ધી કામનો પાર આવતો નથી. હવે બોલ ગાયનો ઢાડો કચારે કરીએ ? ગાયનો ઢાડો ના કરી શકાએ તો પછી ગાય વેચી નાખવી એ જ સારું ને ?’

બાની વાત સાચી હતી એટણે શ્રીમોદા શું બોલે ? શ્રીમોદાના દિવમાં ગાય વેચાય એ રુચતું નહોતું. એટલે થાડી વાર વિચાર કર્યાં પછી એમણે બાને કહ્યું : ‘જ બા, આવતી કાલથી ગાયનો બધોય ઢાડો હું કરીશ.’

બીજી દિવસની સવારથી શ્રીમોદાએ ગાયના કામકાજનો હવાલો સંભાળી લીધો. વહેલી સવારે જાડીને ગાયે મળમૂન કરીને જ્યાં જ્યાં ગંઢી કરી હતી અને છાણુના પોદાના વેરાપેલા પડચા હતા તે વાણીને એસરીની હેઠળ એક ખૂણું ઢગલો કર્યો. પછી જ્યાં જ્યાં ગંઢી થઈ

હતી તેની ઉપર રસ્તાની ધૂળ નાખીને બધું ચોકપું કરી દીધું. ગાયના ચારમાંથી પૂળા અને ધાસ અલગ અલગ કરી ઢગલા કર્યા અને આવનાર જનારને અગવડ ન પડે તે રીતે ગાયને બાંધા દીધી.

કાલેલ તાલુકાનું મુખ્ય ગામ. વેપાર ધર્ઘેલા પણ સારો. એટલે આસપાસનાં ગામડાંના લેડો. ગાડાં લરીને શાકપાન, અનાજ વગેરે વેચવા લાવે. કાલેલની ભાગોળ તો છાંયામાં ગાડાં છૂટે. ખળદને પૂળા નારીને સૌ ગામમાં લાવેલ વસ્તુના વેચાણું માટે ભાવતાલ કરવા જય. એક બે વાગ્યા સુધીમાં વેચાણનું કામ પૂરું થઈ જય એટલે ગાડાં જેડી ગામ તરફ ચાલવા માડે.

જતી વેળા પૂળાનું નીરણું દેવા જેવું હોય તે ગાડામાં નાખી દે અને બાકીનું પડયું રાખે. શ્રીમેટા નિશાળેથા છૂટીને છાંયામાં જથ્થાં ગાડાં છૂટચાં હોય ત્યાં આવે અને પડેલા પૂળાનો ભારો બાંધી દેર લઈ જય અને ગાયને નીરે. આ ઉપરાંત શ્રીમેટાની સાથે જે છાકરાઓ ભથ્થતા હોય તેમના એતરમાં જઈને પણ શ્રીમેટા લીલો ચારો લઈ આવીને ગાયને ખવરાવે. ગાયને પોષક આહાર મળતાં તેના દ્વારનું પ્રમાણું વધ્યું અને તથી ધરનાં બધાં રાજ થથાં. મેટા ગાયની સેવાની વાત કરે ત્યારે ડોઈને એમ લાગે કે તેઓ ગાયની સેવાની વાત કરે છે એના કરતાં ભગવાનની વાતો કરે તો કેવું સારું? આવી વાતો કરનારાઓને કચાંથી ખખર હોય કે શ્રીમેટાએ બાળપણમાં ગાયની ને સેવા કરેલી, તે એમના દિવમાં એવી વસી ગઈ હતી કે ગાયને જેતાં જ તેમણે કરેલી સેવા થાં આવી જતી અને તથી જ તેઓ ગાયની સેવા કરવા સૌને પ્રબોધતા.

શ્રીમોદાના બાળપણુના અવનવા પ્રસંગો।

લી શું કે પુરુષ શું દરેકના બાલ્યકાળમાં અવનવા પ્રસંગો અનતાં હોય છે. ડોઈ વાર લઠવાડના તો ડોઈ વાર રિસાવાના, ડોઈ વાર કશું ચોર્યાના, ડોઈ વાર ખાવાની ખાખતના તો ડોઈ વાર અન્ય ખાખતોના એવા પ્રસંગો ઘને છે કે મોટા થાં પછી માઝાખ આપણુને તે કહે તો આપણું તે સાંભળોને આશ્ર્ય પામોએ છાએ! શ્રીમોદાના બાળપણુના એવા થોડા પ્રસંગો નીચે આપ્યા છે.

શ્રીમોદાની શાળાની સામે જ એક ચણુવાળાની દુકાન હતી. શાળામાં રણ પડે ત્યારે નેચો વેરથી ચૈસા લાબ્યા હોય તેઓ અધા દુકાનમાં પેંડા, જલેખી, બરદી, કળાના લાડુ સેવ, ચેવડો, ગાંઠિયા, ભજિયાં એવું ખાવાનું હોય. તેમાંથી જેને જે ખાવું હોય તે લઈને ખાય. છોકરાઓને ખાતા જેઈને શ્રીમોદાને પણ ખાવાનું મન થાય. પણ ખાવા માટે ચૈસા જેઈએ. શ્રીમોદા તે કચાંથી લાવે? મા પાસે માગે તો લડી જ નાખે, પિતા પાસે ચૈસા હોય નહિ.

શ્રીમોદાએ વિચાર કરો શું કરવું? કેવી રીતે ચૈસા મેળવવા? તેઓ જાણુતા હતા કે દળામળના અને ખીજ મહેનત મજૂરીના જ ચૈસા મળતા તે બા એક કુલડીમાં મૂકીને તે અમુક જગાએ રાખતી.

એક દિવસ લાગ મળતાં તેમણે તે કુલડીમાંથી ચાર પૈસા ચોરીને કંઈએની દુષ્પાનેથી ચવાણું ખાણું.

ચવાણું તો ખાણું અને તે પેટમાં પણ પહોંચી ગયું. પણ તે પછી શ્રીમેટાને થયું કે ચવાણું ખાવાની મારી છયા તો ફૂળ પરંતુ જે રીતે ચવાણું ખાણું તે બરાબર ના કર્યું. આ વાત આપો દિવસ તેમના દિલમાં ડંબ્યા કરી. આથી તેમણે બા પાસે જઈને બધી વાત કરવાનું નક્કો કર્યું:

સાંજના શાળાએથા વેર આવીને જેણું તો ધરની ઓસરીમાં એડી એડી બા કંઈ કામકાજ કરી રહી હતી. શ્રીમેટા તેની પાસે જઈને શુપચુપ પેસી ગવા. પછી ધીરે રહીને બોલ્યા : “બા, મારે તને એક વાત કહેવી છે.”

બાયે કહ્યું : ‘બોલ, શી વાત કરવી છે ?’

‘વાત સંભળાને અને મારીશ નહિ ને ?’ શ્રીમેટાએ પૂજયું.

‘પણ એક વાર વાત કંઈ છે તે કહી નાખ ને ?’ બાયે કહ્યું.

શ્રીમેટાએ ધીરે રહીને બાની સોડમાં ભરાતાં બોલ્યા : ‘જો બા, તારી પૈસાવળી કુલડીમાંથી મેં ચાર પૈસા ચોર્યા’તા. તેનું હું ચવાણું ખાઈ આવ્યો છું.’

આ સંભળાને બા શ્રીમેટાને થોડું લઢ્યાં ખરાં. થોડા ડારેઃ પણ આપ્યો કે જે ફરી વાર આવી રીતે કરીશ તો માર મારીને તને ધરમાંથી કાઢી મુક્ખીશ.

આ વાત સંભળાવતાં શ્રીમેટા કહેતા કે ત્યાર પછી મેં ડોઈ દિવસ ધરમાંથી કે ડોઈને ત્યાંથી કશાની ડોઈ ચોરી કરી નથા.

૨

કાલોલમાં લાડ વાણિયાની વસતી વધારે બધા વેપારી એટલે સ્થિતિપાત્ર, એમણે પોતાની જીતની જુદી વાડી બંધાવી હતી. તે

વાણિયાની વાડીને નામે આળખાતી. વરસમાં બળએ મહિના ત્યાં નાતો થાલે. લખતી, શ્રીમતની, બારમાની એમ જુદી જુદી નાતો થાય.

શ્રીમોટા ને એણ્ણોવનક્કિયુલર સ્કૂલમાં ભથુતા હતા ત્યાં માસિક દ્વારા લેવામાં આવતી. સ્થિતિપાત્ર હોય તેણો જ આ સ્કૂલમાં પોતાના બાળકોને ભથુને. વાણિયા સ્થિતિપાત્ર હતા એટલે તેમના બાળકોની સંખ્યા આ સ્કૂલમાં વિશેષ હતી. શ્રીમોટા ભથુનવામાં હોણિયાર હતા એટલે બધા વાણિયાના છોકરા તેમની દોસ્તી રાખતા.

વાણિયાને ડાહીમાના હીકરા કહેવાય છે. એટલે એમના છોકરા પણ એવા જ હોય ને? તેઓ બડાશ ભારે કે આજ તો વાડીમાં લાડુનું જમણું છે. કાલે રોટલી ને કંસાર, પરમ દિવસે ચૂરમું અને ઉપર ઘી. ડાલોલમાં શ્રીમોટાને એમતી હાતિનું એક ઘર નહિ. એટલે નાત કર્યાંથી થાય અને મિષ્ટાનનું ભોજન કર્યાંથી ભણે?

એક દિવસ વાણિયાના હીકરા વાતો કરતા હતા કે અદ્યા, આજે તો વાડીમાં લાડુનું જમણું છે. લાડુ જમવાની રંગત રહેશે.

એક કહે : ‘એક ખાઈશ.’

બીજો કહે : ‘બે ખાઈશ.’

તૃજો કહે : ‘ત્રણ ખાઈશ.’

ચોથો કહે : ‘ચાર ખાઈશ.’

આમ લાડુ ખાવાની હસ્તિકાઈની વાતો થતી હતી. શ્રીમોટા તેમની આ વાતો સંબળતા બાજુમાં જિલા હતા. તેઓ બોલ્યા કે, ‘અદ્યા, તમે બધા લાડુ ખાવાની વાત કરો છો ને. ભારા મોંમાં પાણી આવી જય છે. તમને તો લાડુ ખાવા ભણશે પણ અમને ય લાડુ ખાવા ભણો એવું કાંઈ કરો ને?’

શ્રીમોટાની વાત સંબળીને વાણિયાના છોકરાઓને કહ્યું કે, ‘ચુનીલાલ, તુ એમ કર. રાત પડે ત્યારે કોઈ ન જુઓ તેમ અમારી

વાડી પાસે જિલ્લો રહેને. અમે જ પીરસનારા છીએ. તને આવેલો જોઈશું એટલે અમારામાંથી ડોઈ તને છાબડી ભરીને લાડુ આપી જશે. તારે ખાવા હોય એટલા લાડુ આજે, અસ!' શ્રીમોટા સાથે આવી મસલત થઈ અને સમય થયો એટલે શાળામાંથી છૂટી સો ઘેર ગયા.

સાંજ વીતી ગઈ અને રાત પડી એટલે શ્રીમોટા મસલત પ્રમાણે વાડી નજુક એક ધરની પાસે ડોઈ ન જુઓ તેમ અંધારામાં જિલ્લા. પીરસનાર એક ડોકરાની નજીર ત્યાં ગઈ અને શ્રીમોટાને જેતાં તરત જ અંદર જઈને વાત કરી અને થોડીવારમાં જ છાબડી ભરીને લાડુ શ્રીમોટાના હાથમાં આવી ગયા. આપનાર ઘોલ્યો : 'હવે જ ઘેર અને લહેરથી ખાવા હોય તેટલા લાડુ આજે.'

છાબડી ભરીને લાડુ હાથમાં આવતાં જ શ્રીમોટા તો આનંદિત થઈ ગયા. ઘડીભર તો એમને એમ થઈ ગયું કે છાબડી ભરેલા લાડુ છે તો લાવને એક બે હમણાં જ ખાઈ જાડ', પણ વળા પાણો વિચાર ફર્યો કે ધરનાંને મૂક્ખાને પોતે એકલા ખોય તે સારું નહિ. એટલે છાબડી ભરેલા લાડુ લઈને ધર તરફ ચાલવા માંયું. દૂરથી ધર હેખાયું એટલે ચાલ જરા જડપી કરી. એસરી ચઢીને ધરમાં જઈને લાડુ ભરેલી છાબડી હેઠે મૂક્ખા.

છાબડી ભરેલા લાડુ જેતાં જ બા તપી ગયાં ને ઘોલ્યાં : 'અદ્યા, આટલા બધા લાડુ કચાંથા લાવ્યો ?'

શ્રીમોટાએ બાને બધી વાત કરી. એટલે વહુ તપને કહ્યું : 'મારા રેખા, આટલા બધા લાડુ લાવતાં તને શરમેય ન આવી? તને લાડુ ખાવાનું મન હતું તો કહેવું હતું. હું તને લાડુ અનાવી આપત, પણ ડોઈના આટલા બધા લાડુ ચોરી લવાય ?'

આની વાત સાંલળાને શ્રીમોટાને કહ્યું કે આ તો બ્રહ્માઈ ગયું. આવી રીતે આટલા બધા લાડુ લાવવા એ સારું તો ન જ ગણ્યા.

પણ થતાં શું થઈ ગયું, હવે શું થાય ? શ્રીમેટા તો છાનામાના ચોરની જેમ જિલ્લા હતા. ત્યાં બાબે કહ્યું, ‘જિલ્લો છે શું ? જ જઈને મુક્ત પેલા ખૂણુમાં. જે જરાક પણ ખાદ્યા છે તો માર્યા વિના નહિ મુકું.’

શ્રીમેટાએ તો બોલ્યા ચાલ્યા વિના છાબડી ભરેલા લાડુ ગરીબ ગાય જેવાએ થઈને બાબે કહ્યું તે જગાએ મુક્તી દીધા.

પરંતુ બાનો ગુસ્સો હજ શર્મો નહોતો. બાનો બડાબાટ હજ ચાલુ જ હતો : ‘અદ્યા નાનપણુથી જ આવું કરશો તો મેટા થઈને તમારું શું થશો ? આપણા જ ધરમાંથી ડોઈ ડોડી ભરેલા દાણા લઈ જય તો આપણને કેવું થાય ? તને લાડુ લાવતાં આવો વિચારેય ના આવ્યો ?’

શ્રીમેટાને થર્યુઃ એ હજ કેટલુંથી બાલશે. પણ વાત આગળ વધી નહિ. તે પછી ધરનાં સૌ જમાને સૂઈ ગયાં, છાબડી ભરેલા લાડુ જ્યાં સુકાવ્યા હતા ત્યાં જ પડી રહ્યા.

શ્રીમેટા જમાને સૂઈ ગયા તો ખરા પણ તેમને જીંઘ નહોતી આવતી. એમનું મન ચગડેણે અદ્યં હતું. લાડુનો પ્રસંગ એ ભૂલી શકતા નહોતા. એમને થર્યું કે ખાવાની લાલચ માણસને કેવું ભાન લુલાવે છે ! એવો વિચાર કરતાં તેઓ કચારે જીંઘી ગયા તેનું તેમને ભાન રહ્યું નહિ.

સવારમાં જિહીને શ્રીમેટા ઓસરીમાં બેસીને દાતણ કરતા હતા. ત્યાં બાનો ધરમાંથી અવાજ આવ્યો : ‘અદ્યા ચુનિયા, રસ્તામાં કાણ છે ?’

શ્રીમેટા બોલ્યા : ‘બા, લંગી વળે છે.’

એના જવાણમાં બાબે શ્રીમેટાને કહ્યું, ‘ઓસરીમાંથી ધરમાં આવ અને ગઈ કાલે ચારે જે છાબડી ભરીને લાડુ તું લઈ આવ્યો છે તે લઈ જઈને બહાર લંગીને આપી હે.’

શ્રીમોટાથી બાની સામે ચૂં કે ચાં થઈ શકે તેમ નહેણું, તેમણે એસરીમાંથા ધરમાં આવોને લાડુ ભરેલી છાંઢી બહાર લઈ જઈને ભંગીને આપી દીધી. શ્રીમોટાને ત્યારે સહજ રીતે થયું કે ડાને માટે લાંડુ લાવેલો અને ડાને તે મળ્યા ?

લાંડુ ભરેલી છાંઢી ભંગીના હાથમાં આવતાં ભંગી તો રાજુ રાજુ થઈ ગયો, આટલા અધા લાડુ બાપ જનમારે એને ડાંચુ આપવાનું હતું ? તે દિવસ તો એને મન જ્યાઇતનો હિન થઈ પડ્યો.

આ પ્રસંગ પછી આજે મનમાં દઢ નિશ્ચય કર્યો કે છોકરાને આવાની લાલચ થાય તે સ્વાભાવિક છે. એમને તે ન મળે એટલે સ્વાભાવિક રીતે આવું કરવાનું મન થાય. ધરમાં આવું ફરીથી ન બને એટલા માટે ચાં પછી વારંહેવારે હે પરખના દિવસો સારું આવાનું કરવાનો રિવાજ રાજ્યો નેથી ધરનાં ડાઈને આવાની લાલચ ન થાય..

૩

શાળામાં પરીક્ષાના દિવસો હતા. ને દિવસનો આ પ્રસંગ છે તે દિવસે ગણ્યિતની પરીક્ષા હતી. શ્રીમોટા ગણ્યિતમાં એકજા હતા. પરીક્ષાના પેપર વહેંચાયો તેની સાથે જ તે વાંચી જઈને એમજુ ફોઝિટ દાખલા ગણ્યી કાઢી નોટયું કરી દીધી.

પરીક્ષા આપતા વિદ્યાર્થીઓ ધાલમેલ ન કરે એટલા માટે તપાસ રાખવાને માટે સુપરવાઈઝરોની ગોડવણુ કરેલી હતી. તેમની નજર પ્રશ્નપત્રનો જવાબ લખતા વિદ્યાર્થીઓની તરફ હતી.

શ્રીમોટાની ભાજુમાં બેડેલ વિદ્યાર્થી ગણ્યિતમાં કાચો હતો. તેણું ઘણારો હરી શ્રીમોટા પસે ગણેલા દાખલાની નોટ માગી.

શ્રીમોટા જણ્યુતા હતા કે વર્ગની આસપાસ સુપરવાઈઝરો ફરે છે અને ભાજુના વિદ્યાર્થીને નોટ આપતાં જે તેઓ તેમની નજરે પડી જય તો બાર બોલી જાય, આથી તેઓ ભાજુના વિદ્યાર્થીને

નોટ આપવા માટે ગલ્લાંતલ્લાં હરતાં હતાં. શ્રીમેટા તરફથી નોટ મળતી નહોતી તેથા વિદ્યાર્થી અકળાતો હતો. તેણે શ્રીમેટા તરફ ખસીને શ્રીમેટાને પેન્સીલનો જોડો મારી છું : ‘આપને હવે !’ ગરજવાનને અછુલ કે શરમ ન હોય કે સુપરવાઈઝર નોઈ જશે તેની બીક પણ ન હોય. શ્રીમેટાએ વિદ્યાર્થીની દ્યામણી સ્થિતિ નોઈને ધારેથી તેની તરફ નોટ સરકારી. શ્રીમેટાને કે પેલા વિદ્યાર્થીને બંનેને અધ્યર નહોતી કે દુર જિલ્લા જિલ્લા સુપરવાઈઝર બંનેનો એલ બરાયર નોઈ રહ્યા હતા અને જેવી શ્રીમેટાએ પેલા વિદ્યાર્થી તરફ નોટ સરકારી કે તુરત તેઓ. શ્રીમેટા પાસે આવીને કહું કે તારી બાજુના વિદ્યાર્થીને તં નોટ આપી છે.

શ્રીમેટાથી ડેવી રીતે છન્કાર થાય ? જે છન્કાર કરે તો તે બંનેને જિલ્લા કરીને તપાસ થાય અને બધી ચેલ પકડાઈ જય.

શ્રીમેટાએ વિદ્યાર ડેરો કે સુપરવાઈઝર બધા ચેલ નોઈ ગયા છે એટલે ના કહેવી ચાલે તેમ નથી. જૂદું બોલીશ તો પકડી પાડશે અને શિક્ષા થશે. પણ સાચું બોલીશ તો કદાચ જૂદી જવાનો સંભવ છે. એટલે તેમણે કહું કે સાહેખ, મેં અને નોટ આપી નથી પરંતુ એળું માગી અને મેં આપા એવું બન્યું છે.

સુપરવાઈઝર શ્રીમેટાને હેડમાસ્ટર પાસે લઈ ગયા અને બધી વાત કરી. શ્રીમેટા જણ્ણતા હતા કે જે, સુપરવાઈઝર હેડમાસ્ટર પાસે લઈ જશે અને વાતનું વતેસર થશે તો હેડમાસ્ટર જરૂર મને શિક્ષા કરશે અને શાળામાંથી બરતરફ કરશે.

હેડમાસ્ટરે શ્રીમેટાને પાસે બોલાવી પૂછ્યું : ‘સુપરવાઈઝર સાહેખે તારે વિધે ને ફરિયાદ કરી તે વિધે તાંતું શું કહેલું છે ? જે સાચી વાત કહીશ તો તારો યુનો માદ કરીશ. પણ એકું બોલીશ તો તને શાળામાંથી બરતરફ કરીશ.’

હેડમાસ્તરની આંખમાં ને અવાજમાં એટલી બધી કડકાઈ હતી કે શ્રીમેટા ગલરાઈ ગયા અને ચોધાર આંસુઓ રડતાં તેઓ બોલ્યા કે મેં નોટ આપી નથી પરંતુ એણે માગી ને મેં આપી છે, મેં આપી તે મારો શુનો ગણ્ય, હવે પછી આવું કદી નહિ કરું. તો મારો પહેલો શુનો ગણ્યને મને માઝ કરવા મહેરભાની કરશો, એ હાથ જોઈને રોતાં રોતાં શ્રીમેટાએ હેડમાસ્તરને આણજી કરી.

હેડમાસ્તર ઉદાર દિલના હતા, પરીક્ષા વેળાએ ચોરીના ઘણા કિસ્સા બને છે, પણ આ કિસ્સામાં શ્રીમેટાનો હેતુ ચોરી કરવાનો કે કરાવવાનો નહોતો એમ અણીને ફરીવાર આવું ના કરતો એવા ચેતવણી આપી તેમને જવા દીધા.

૪

શ્રીમેટાનાં પિતાશ્રીને અદ્દીણુની આદત હતી, અદ્દીણુની નાની નાની ગોળાએ બનાવને તેઓ એક ડખીમાં રાખતા હતા, ખૂબ બગાસાં આવે અને સુસ્તી લાગે ત્યારે ડખીમાંથી એક ગોળી મોંમાં મૂક્ખી ચ્યાળતા અને તાજગી અનુભવતા, અદ્દીણુની આદત નથીકી આદત છે, જ્યાંસુધી અદ્દીણું ખાય ત્યાં સુધી તેનો અમલ રહે અને નશો રહે, પણ જ્યાં અદ્દીણુનો અમલ બંધ થાય કે નરમ વેંશ જેવો માણુસ બની જય.

શ્રીમેટાના પિતા તો અદ્દીણુના ગુલામ બન્યા પણ શ્રીમેટાને અદ્દીણુના ગુલામ બનાવ્યા, શ્રીમેટા શાળાએ જ્યાં ત્યારે તેમના પિતા અદ્દીણુની એક નાનકડી ગાંગડી શ્રીમેટાને આપતા અને તે ખાવાનો સમય થાય ત્યારે તે ખાઈ કેતા, એને લાંબે અદ્દીણુનો અમલ ચેટે અને શ્રીમેટા સ્રૂતિમાં રહેતા.

એકવાર એવું બન્ધુ કે પિતાએ આપેલી અદ્દીણુની ગાંગડી એવાઈ ગઈ, બહુ શોધી પણ ના મળો, અદ્દીણું આવાનો સમય થયો.

પણ ગાંગડી હોય તો ખાય ને ! ગાંગડી ન ખવાઈ તેથી શ્રીમેટાને ખગાસાં આવવા માંડચાં અને સુસ્તી ચડવા માંડી અને તે સાથે શરીરની નસો તણુવા લાગી.

એવામાં શિક્ષક બધા વિદ્યાર્થીઓને એક દાખલો લખાવ્યો. આમ તો દુરરોજ દાખલો લખાવે કે તરત જ શ્રીમેટા તે ઝટપટ અણુને શિક્ષકને ભતાવવા પહેંચી જથ્ય. પણ આજે શ્રીમેટાના પેટમાં અદીણુની ગાંગડી પહેંચી ન હતી એટલે તે ઢીકા પડી ગયા હતા. તેઓ દૂરીકરિને દાખલો ગણુત્તા તેમ છતાં તે ડેમે કર્યાએસેતો નહોતા. તેઓ દાખલામાં મન પરોવવા ઘણુંંય કરે પણ ડેમે કર્યું તેમનું મન તેમાં ચોંટે નહિ. છેવટે જેમ તેમ કરીને શ્રીમેટા શિક્ષકને દાખલો ભતાવવા ગયા. પરંતુ દાખલો ભતાવતાં જ શિક્ષકે સ્લેટ લઈને શ્રીમેટાના નામની મોટી ચોકડી પાડી. અને વધારામાં “ધ્યાન ડેમ નથી રાખતો ?” કહીને ઠપડો આપ્યો. દુરરોજ સાચો હિસાબ ગણુનારા શ્રીમેટા દાખલો ઓટો પહુંચાથી શરમાઈ ગયા. એક અદીણુની નાનકડી ગાંગડી ન ખાધી અને તેનું પરિણામ શું આવ્યું ? ખગાસાં આવવા માંડચાં, સુસ્તી લાગવા માંડી, શરીરની નસો તણુવા માંડી, દાખલામાં ધ્યાન ન રહ્યું અને ઓટો પડ્યો. શ્રીમેટાએ હિસાબ માંડ્યો. નાનકડી અદીણુની ગાંગડી કેટલું તુકસાન કરે છે ? તે વખતે જ એમજે મનમાં નક્કી કરી નાખ્યું કે હવે પણી અદીણુની ગાંગડી ન ખાવી તે ન જ આવી.

નિશાબેથી છૂટી શ્રીમેટા વેર આવ્યા અને પિતાને તેમજે વાત કરી કે અદીણુની ગાંગડી ઓવાઈ ગઈ અને તે ખાધી નહિ તેથી ખગાસાં આવવા માંડચા, સુસ્તી લાગવા માંડી અને શરીરની નસો તણુવા લાગી, શિક્ષકે દાખલો લખાવ્યો. અને તે ગણવામાં ધ્યાન રહ્યું નહિ તેથી ઓટો પડ્યો. આથી શિક્ષકે ઠપડો આપ્યો અને લડચા. આમ કહેતાં શ્રીમેટા રોવા જેવા થઈ ગયા. શ્રીમેટાએ તેમના પિતાને

કણું કે હવે મારે અદ્ધીષુની ગાંગડી ખાવી નથી એવું મેં નક્કી કર્યું છે. તેમની આ વાત સાંભળાને પિતાએ તેમને જોઈમાં લેતાં કણું કે એમાં આટલો અધો ગલરાય છે શા માટે? રેજ રોજ અદ્ધીષુની ગાંગડી ઓછી ખોબાઈ જવાની છે? એ તો ડાક દિવસ આવું બને. શ્રીમેટાના પિતાએ અદ્ધીષુની ગાંગડી કાઢી શ્રીમેટાને આવા આપી અને ખોલ્યા કે લે આ ખાઈ જ. તને બધુંથી જરીએ. પણ શ્રીમેટાએ અદ્ધીષુની ગાંગડી ન ખાધી તે ન જ ખાધી. શ્રીમેટા આ વાતને થાદ કરીને કહેતા કે ત્યારપણી મેં અદ્ધીષુની ગાંગડી ડાઈ દિવસ ખાધી નથી.

ગરીબ્યાની ક્રવી કુનડગત થાય છે ?

શ્રીમેટાના પિતાશ્રી ભજનાનંદી હતા. તેઓ કામ હોય ત્યારે તે સિવાય બીજી કશામાં ધ્યાન રાખતા નહિ. એથી તેમનું કામ વખણ્ણતું, કારીગરો ડાઈ ને ડાઈ આદતમાં ફ્લાપેલા હોય છે. શ્રીમેટાના પિતાશ્રી પણ અક્ષીણુના વ્યસનમાં ફ્લાપેલા હતા.

કૃપદાં રંગવાનાં આવ્યાં હોય ત્યારે તો તેમને પૈસા મળી રહેતા પણ કૃપદાં રંગવાનાં ન આવ્યાં હોય ત્યારે તેઓ મુશ્કેલીમાં મુક્તા. પાસે પૈસા હોય નહિ. ધરમાં પૈસા મંગાય એવી સ્થિતિ ન હોય. ત્યારે તેમને આપદા પડતી. અક્ષીણુ ખાવા ન મળ્યું હોય તેથી તેમને અગાસાં આવે અને સુસ્તિ ચેડે.

આવા પ્રસંગાએ શ્રીમેટા તેમની વહારે ધાય. જિત્રો પાસેથી માગીને ડે ડાઈની પાસેથી ઉછીલિધાર કરીને પૈસા મેળવી અક્ષીણુ લાવીને તેઓ તેમના પિતાને આપે. અક્ષીણુ મળતાં પિતાશ્રીને જણે સ્વર્ગ ના મળ્યું હોય એવો આનંદ થાય. શ્રીમેટાને તેઓ પાસે બોાધાવી પીડ થાઅડીને હુદ્દસરસો ચાંપી ખૂબ વહાલ કરે.

તેઓ ઉમેશાં ધરની બહારની ઓસરીમાં જ ઘેસતા. ડાઈ ઓળખીતું રસ્તે જતાં પસાર થાય તો ‘લગત, રામ રામ’ કહી રહુકો કરે અને તેઓ પણ સામેથી રામ રામ કરી જવાણ વાળો. એ રીતે કાલેલ ગામમાં શ્રીમેટાના કુદુંબની સારી થાખ બંધાઈ હતી.

પણ કહે છે ને કે દુનિયામાં ગરીબોનું ડેઈ નથી. સૌ ડેઈ ગરીબોને ધકે ચડાવે. ભૂતકાળમાંથે આવી પરિસ્થિતિ હતી અને આજે યે એ જ પરિસ્થિતિ છે. એવો એક પ્રસંગ શ્રીમેટાના કુદુર્યમાં જ અન્યો.

તે દિવસે રાતના જમીને સૌ સૂઈ ગયાં હતાં. ધરના ઓરડામાં બૈરાં સ્કૂંાં હતાં અને જહાર ઓસ્સરીમાં એ મહેમાન અને શ્રીમેટાના પિતાશ્રી શ્રીમેટાના પિતાશ્રી હુક્કો પી રહ્યા હતા. અને એ મહેમાનો જાંધી ગયા હતા.

શ્રીમેટાનું ધર જલેર રસ્તા ઉપર હતું. દરરોજના રાતના રેનવાળા પોલીસો ધર પાસેથી નીકળે ત્યારે શ્રીમેટાના પિતાશ્રીના ખઅરઅંતર પૂછે. અને શ્રીમેટાના પિતાશ્રી હુક્કો ધરે એટલે રેનવાળા પોલીસો હુક્કો પીએ અને એ ધડી બેસી ચાલવા માડે.

તે મુજબ તે દિવસે રેનવાળા પોલીસો આવ્યા અને બોલ્યા : “કેમ લગત, કેમ છો ?” “મજલમાં.” શ્રીમેટાના પિતાશ્રી જવાબ વાળ્યો અને પોલીસાને બેસાડી હુક્કો આપ્યો. પોલીસો વારાફરટી હુક્કો પીતા હતા ત્યાં એક પોલીસ બોલ્યો : “લગત, પેલા ડાણું સૂતા છે ?” “એ મહેમાનો સૂતા છે.” શ્રીમેટાના પિતાશ્રી જવાબ વાળ્યો.

ત્યાં તો એક પોલીસે કહ્યું “અરે લગત, તમે ચોલીસથાળે નામ નોંધાવી આવ્યા છો ?” “નામ ડાળો વાધરી નોંધાવે, અમારે શાનું નોંધાવવાનું ?” શ્રીમેટાના પિતાશ્રી જવાબ આપ્યો. એટલું બોલતામાં તો એ પોલીસાએ જઈ શ્રીમેટાના પિતાશ્રીના બાવડાં થોબ્યાં અને ત્રોઝ પોલીસે તેમને ભારવા લીધા. ધડીકવારમાં તો ધમાયકડી ભય્યા ગઈ. ધરનાં ખારણ્ણાં જાલી શ્રીમેટાનાં યા અને શ્રીમેટા યાને રોડી આવ્યાં અને નેથું તો એક પોલીસ શ્રીમેટાના પિતાશ્રીને ગડદાપાડું મારી રહ્યો હતો.

શ્રીમેટાનાં બા બોલ્યા કે ‘અરે લાઈ, શું કરવા એમને મારો છો ? એમણે કાઈ તમારો શુંનો કર્યો છે ?’

પોલીસો બોલ્યા કે “વગર રજાએ એમણે એ માણુસોને સુવાડ્યા છે. તે માટે એમણે પોલીસ થાણે આવીને રજ લીધી નથી. સાલા ભગતડા જઈને આવો ધંધો કરે છે ? હવે તો તને પોલીસ થાણે લઈ જઈને પૂરી ટ્રેવો અને કાલે ડેસનાં કાગળિયાં કરીને બેડીઓ પહેરાવી તને ડેસટમાં રજુ કરીશું. ‘શ્રીમેટાના પિતાશ્રીને ઓસરીમાંથી હેડા ઉતારી પોલીસથાણે લઈ જવા માંડ્યા.

શ્રીમેટાનાં બા ધણુ ‘કરગર્યાં, ધણુ આજુશુ કરી પણ પોલીસો એકના એ ન થયા અને રસ્તે ભારતા ભારતા પોલીસથાણે લઈ જઈને પૂરી દીધા.

શ્રીમેટાનાં બા નોંધારાં, અહીં કાલોલ ગામભાં ડાને ઓળખે અને ડાની પાસે જઈને ધા નાએ ? શ્રીમેટા તો તેમના પિતાશ્રીને પોલીસો ભારતા ભારતા લઈ ગયા એ જેઠીને સમસર્મી ગયા હતા. તેઓ વિચારતા હતા કે શું કરોએ તો પિતાશી છૂટે ?

એવામાં એમને નાગરવાડાના શ્રી મનુભાઈ રાવસાહેણ થાદ આવ્યા. તેઓ કાલોલના નામાંકિત માણુસ અને બધે એમની લાગવગ. શ્રીમેટાએ તેમનાં બાને વાત કરી અને કહ્યું કે બા, હું એમને બોલાવી લાવું છું અને બાપાને છોડાવી લાવું છું.

શ્રીમેટાનાં બાએ કહ્યું કે અલ્યા, રાત પડો ગઈ છે અને એ જાંધી ગયા હશે. તું ગમે તેમ તો યે છોકરું એ તારું શેના સાંભળો ? સવાર પડવા હે ને બધું થઈ રહેશે. પણ શ્રીમેટા આલ્યા ન રહ્યા અને હોડતા હોડતા પહોંચ્યા નાગરવાડામાં.

સદ્ગાર્યે તેમના ધરના ખારણુંમાં જ તેમનો નોકર જિલો હતો. તને પૂછ્યું કે રાવસાહેણ ધરમાં છે ? નોકરે હા પાડી એટલે

શ્રીમોટાજી તને બનેલી બધી વાત કરી અને કણ્ઠું કે જરા રાવસાહેબને જઈને મારી આટલી વાત કર ને. એમના સિવાય ડાઈ મારા બાપને છોડાવી શકે તેમ નથી તેથી આટલી મોડી રાતે હું અહીં ઢોડી આવ્યો છું. શ્રીમોટા રાવસાહેબના છોકરાની સાચે બણ્ણતા હતા એટલે રાવસાહેબથી સાવ અન્નાયા નહિ પણ પરિચિત હતા.

નોકરે ધરને મેડ જઈને જેથું તો રાવસાહેબ જંધવાની તૈયારી કરતા હતા. તેમણે નોકરને ઉપર આવેલો જોયો એટલે પૃછણું કે ‘કેમ આવ્યો? કંઈ કામ છે?’ પેદોા રંગરેજને છોકરો આવ્યો છે. કંઈ પણ કારણ વિના ધરની બહારની ઓસરીમાંથી તેના બાપને ભારતા ભારતા પોલીસોએ પોલીસથાળે જઈને પોલીસ કસ્ટડીમાં પૂરી દીધા છે.’ આ સાંભળાને રાવસાહેબ તરત ઐડા થઈને ધડધડ દાદરો જિતરતા નાચે આવ્યા અને જેવા શ્રીમોટાજી તેમને જોયા કે તરત જ તેમના પગમાં પડી ચોધાર આંસુએ રોતાં રોતાં ધરે બનેલી અથથી છતિ સુધી કરી, એ સાંભળાને રાવસાહેબ જોયા કે ‘છોકરા, રડીશ નહિ. હવે તું તારે વેર જ અને થોડીવારમાં જ તારા બાપને છોડાવીને વેર મોકલું છું.’ એટલું પોલીને તેમણે વોણગાડી બહાર કઢાવી અને તેમાં એસાને તેઓ સડસડાઈ ચોલીસથાળે પહોંચ્યો ગયા. થાણ્યામાં પોલીસો અહીં તહીં ફરતા હતા. તેમણે રાવસાહેબને જોયા અને તરત જ હારમાં જોકવાઈ જઈને એટન્શન કઢીને રાવસાહેબને સકામી ભરી.

રાવસાહેબે જેથું કે પોલીસ ઉપરી થાણે હાજર નથી એટલે તરત એક પોલીસને મોકલીને તેમને થાળે થોલાવ્યા. તેઓ થાણે આવી જતાં રાવસાહેબે તેમને કણ્ઠું કે જુઓ, તમારા પોલીસોએ આ ગરીબ રંગરેજને વગર વાંકે મારતાં મારતાં અહીં પોલીસ કસ્ટડીમાં પૂરી દીધા છે, આ સાંભળતાં પોલીસ ઉપરીએ જે પોલીસોએ શ્રીમોટાના

પિતાને પદ્ધતા હતા અને ખૂબ માર માર્યો હતો તેમને બોલાવ્યા. પોલીસ ઉપરીએ તેમને પૂછ્યું કે ‘તમે આ માણુસને ડેમ પદ્ધતો અને શા માર્ટ માર માર્યો ?’ પોલીસ ઉપરીની ઠપકાલરી વાત સંલગ્નિતી જ પોલીસો થથરી ગયા અને જોગે હેઠે કરવા લાગ્યા. પોલીસ ઉપરીએ ફરીવાર તેમને પૂછ્યું કે એણે ડાઈ શુનો કર્યો હતો ? એક પોલીસ બોલ્યો કે સાહેણ, એના ઘરની ઓસરીમાં એ મહેમાનો વગર પરવાનગીએ સૂતા હતા. આ સાંસળાને રાવસાહેણે ટક્કાર કરી કે ‘મહેમાન આવ્યા હોય એને સુવાડવા માટે ડાની પરવાનગી માગવાની ?’ આ રંગરેઝ તમારો શો શુનો કર્યો છે તે કહો. એણે ચોરી કરી છે ? એણે ડાઈનું કાઈ લીધું છે ? તમે એની ઉપર પોલીસ સમન્સ બજાવ્યો હતો કે પોલીસની રલ સિવાય મહેમાનને રાખવા નહિ ?’ પોલીસો શો જવાબ આપે ?

પોલીસોએ કહો. જવાબ નહિ આપતાં રાવસાહેણે પોલીસ ઉપરીને કહ્યું કે ‘જુઓ. તમારા પોલીસોએ આ રંગરેઝને વગરશુને પદ્ધતો છે અને કે માર માર્યો છે તેની દાક્તરી તપાસ મારે કરવાની છે. મારે એને મારી સાથે મોકલો. દાક્તરી તપાસ પતી ગયા પણ હું એને થાણે પાણો લાવીને તમને સુપ્રત કરીશ.’ રાવસાહેણ શ્રીમેટાના પિતાને દાક્તર પાસે લઈ જઈને બધી વિભતે કરીને શ્રીમેટાના પિતાને ડચાં ડચાં વાગ્યું છે અને ડેવો. મૂઢમાર માર્યો છે તેની દાક્તરી તપાસનું સર્ટિફિકેટ માર્યું. તરત જ દાક્તરે શ્રીમેટાના પિતાશીને તપાસીને શુ શુ વાગ્યું છે. ડચાં ડચાં વાગ્યું છે, ડેવું વાગ્યું છે. ડચાં ડચાં મૂઢમાર પડ્યો છે તેની બધી વિગત સાથેનું દાક્તરી સર્ટિફિકેટ રાવસાહેણના હાથમાં મુક્ષું.

દાક્તરી સર્ટિફિકેટ વાગ્યો રાવસાહેણની હમહર્મા આવી ગયા. એક નિર્દ્દેખ માણુસને ડાઈપણ જાતનાં વાંક વિના ડેટલો બધી માર્યા।

ને હું ન આવ્યો હોત તો પોલીસ કસ્ટડીમાં હજુથ એને ડેટકો અધ્યા સત્તાવેત ?

પોલીસથાણે જઈને રાવસાહેબે પોલીસ ઉપરીના હાથમાં દાક્તરી સટ્ટિફિકેટ મૂકુછું. દાક્તરી સટ્ટિફિકેટ જોઈને પોલીસ ઉપરી આબો થઈ ગયો. એને થયું કે ચોલીસોએ ખરેખર નિર્દ્ય માર માર્યો હતો. ખીલ શબ્દોમાં કહીએ તો ચોલીસોએ આ ડેસમાં આપણું બની દાદાગારી કરી હતી. એને ને રાવસાહેબ ડેસ કરશે તો ચોલીસો સર્વેન્ડ થશે એને પોતે વળાવાશે એ વધારામાં.

પોલીસ ઉપરી કંઈ બોલ્યો નહિ એટલે રાવસાહેબ વાત આગળ ચલાવતાં બોલ્યા કે જુઓ, અત્યારે મારે વધારે કંઈ કહેવું નથી. તમે આ રંગરેજને અત્યારે કસ્ટડીમાં પૂરી હો. આવતી કાલે વકીલ લાવીને ને પોલીસોએ આ રંગરેજને માર્યો છે તેમની સામે મેળુસ્ટ્રેટની ડાર્ટમાં ડેસ દાખલ કરીશ.

રાવસાહેબે ડેસ કરવાની વાત કરતાં તરત જ પોલીસ ઉપરી બોલી છાઠથો કે સાહેબ, પોલીસો પર ડેસ કરવાની વાત જતી કરો. હું ખુદ કહું છું કે પોલીસોએ આ કેસમાં એક ગરીબને ઘણ્ણો રંજાથો છે એને તે બદલ તેઓ આપની માર્ઝી માગવા તથાર છે. રાવસાહેબની વાત સાંભળી પોલીસો પણ તળેજિપર થઈ ગયા એને તેમની પાસે આવી માર્ઝી માગવા લાગ્યા. આ જોઈને રાવસાહેબે કહ્યું : “માર્ઝી મારી માગવાની નથી. પણ એને તમે માર માર્યો છે એમની માગવાની છે, જવ, અરીબ રંગરેજ પાસે જઈને માર્ઝી માગો એને તેમને કહો કે ફરી કદી આવું નહિ કરીએ.

પોલીસોએ “વિચાર્યુ” કે આપણે બોટું કર્યું છે એને ને ગરીબ રંગરેજની માર્ઝી નહિ માગીએ એને ડેસ થશે તો જરૂર આપણું નોકરી જશે એને બદનામ થઈશું. એટલે શ્રીમેટાના પિતાની પાસે જઈને તેમણે કહ્યું કે ‘ભગત, અમે તમને વગર વાંકે આર મારીને

પોલીસ કસ્ટડીમાં પૂર્ણ છે તે માટે માહી આપો. કરી આવું નહિ કરીએ.''

રાવસાહેબે પોલીસ ઉપરી તથા પોલીસોને કણું કે જુઓ, આ દાકતરી સર્ટિફિકટ મારી પાસે રાખું છું. કરો ડોઈવાર ડોઈ ગરીબોને રંભડો છે તો તે ડેસ કરતાં વાર નહિ કરું. પોલીસ ઉપરીએ રાવસાહેબનો આભાર માન્યો અને શ્રીમેટાના પિતાને વેર જવા રજી આપી.

ગડાપાટુ અને ભૂગા મારથી શ્રીમેટાના પિતાનું શરીર એટલું હુઃખું હતું કે તેઓ ચાલવાને પણ શક્તિમાન નહોતા. તેમ છતાં ધીમે ધીમે ચાલતા તેઓ વેર પહોંચ્યા અને ધરની આસરીમાં ચડતાં તેઓ બોલ્યા કે હું આવી ગયો છું.

પિતાનો બોલ સાંલળતાં શ્રીમેટા ધરણું ખારણું પોલી દોડી આવ્યા અને તેમની ડોટે વળગી રડી પડ્યા. મહેમાનો પણ જિડીને શ્રીમેટાના પિતાની પાસે આવ્યા અને અફ્સેસ કરવા લાગ્યા કે અમારે લાઘુ તમને આ હુઃખ પડયું.

શ્રીમેટાના પિતા બોલ્યા કે જે રાવસાહેબ ન આવ્યા હોત તો પોલીસા મને છોડત નહિ અને વધારે ટીપત. ત્યારે શ્રીમેટાની આને થયું કે ચુનિયો ખરું કામ કરી આવ્યો.

શ્રીમેટાએ જે જ સમયે દિલમાં સંકલ્પ કર્યો કે લાણીગઢીને અવો મોટો અમલદાર થળું કે સૌ મને નમતા આવે.

શ્રીમેટાનો સંકલ્પ ઈશ્વરે અમની ધર્મજી પ્રમાણે નહિ પણ એથી સ્વાઈ રીતે પાર પાડ્યો. ઈશ્વરે તેમને પડખામાં લઈને તેમને ભક્તિનો અવો રંગ લગાડ્યો કે તેઓ મોટા સંત જન્યા અને હજરો દોડા તેમને નમતા થયા. પરંતુ આ જોવા માટે તેમના પિતા કે માતા અનેમાંથી ડોઈ ત્યારે જીવિત નહોતા.

ભાગ્યોહયની શરૂઆત

ભાગ્યનો ઉદ્ઘાટનાનો હોય છે ત્યારે જીવનવિકાસની અધીન
તડો સામે આવીને મળે છે. શ્રીમેટાના જીવનમાં પણ એમ જ અન્યું
ગુજરાતી ચાર ધોરણુનો અભ્યાસ તેમણે પૂરૈ કરેં ત્યાં કાલોદમાં
અંગ્રેજ ચાર ધોરણું સુધીની એક એંગ્લેન્-વર્નાઈબુલર શાળા ખૂલ્લી.
અણે સરસ્વતી દેવી સાક્ષાત્ આવીને સામે જિલ્લી રહી, પણ શ્રીમેટા
કેવી રીતે સ્વાગત કરે? લક્ષ્મી હોય તો સરસ્વતીને વરાય. મેટા
પાસે લક્ષ્મી નહોઠતી.

એંગ્લેન્-વર્નાઈબુલર શાળામાં દર ભર્ડિને દ્વારા ભરવાની હતી.
ભાગ્યવા માટેનાં પુસ્ટિકા, નોટા, પેનિસલે, રખર અધ્યું જ વેચાતું
લાવવાનું હતું. શ્રીમેટા તેને માટેના પૈસા કંચાંથી લાવે? શ્રીમેટાની
સ્થિતિ એટલી ગરીબ હતી કે તેઓ ભાગ્યવા માટેના પૈસા લાવી શકે
તેમ નહોઠતા. પણ કુદરતનું જેમને પીઠઅળ હોય છે તેમને કુદરત જાણે
હાથમાં લક્ષ્મી ન આપે પણ તેમને એવી પ્રેરણું આપે કે જેના થક્કું
તેમને લક્ષ્મી મળે.

જે એંગ્લેન્-વર્નાઈબુલર શાળામાં શ્રીમેટા ભાગ્યવા છંચતા હતા
ત્યાં એક પટાવાળાની જરૂર હતી. જે શાળાના ઓ઱ડા વાળી, પાણી
બરે અને સાથે ગાંધિસનું કાંઈ ટાંપુ ટેચું હોય તો કરે. શ્રીમેટાએ
વિચાર કરેં કે આ પટાવાળાની જગત મળે તો મારો ભાગ્યવાનો

બધે! ખર્ચ નીકળી જય. એંગ્લો-વર્નાર્ડિયુલર શાળામાં જઈને તેના કાર્યવાહકાને મળ્યા અને પોતાની જધી હકીકત જણ્યાવી.

શ્રીમેટાના બીના સાંભળાને કાર્યવાહકાને થયું કે આ રીતે એક ગરીબ છોકરાને પટાવાળાની જગ આપવાથી તેના ભણુતરને ઉત્તેજન મળતું હોય એ તો ઉત્તમમાં ઉત્તમ. તેમણે શ્રીમેટાને પટાવાળાની જગાને રાખી લીધા.

શ્રીમેટાને અંગ્રેજ ભણુતરની લીલી ઝંડી મુણી ગઈ. ત્યારે તેમને ડેવો ને ડેફો આનંદ થયો હશે તેની આજે આપણું ને ડેવી રીતે ખરૂ પડે? સુર વાયક જ તેને વિચાર કરી દે.

એક રંગરેઝનું કુટુંબ. હતું ત્યારે તો સારી સિથિતિમાં હતું. સુખમાં દિવસો નિર્ગમન કરતું હતું. પણ પરિસિથિતિએ પલટો ખાધી અને પોતાનું ગામ છાડીને પરાયા ગામમાં આવીને વસવાટ કરવાનો વારો આવ્યો. મિલકતમાં જત અને એ બાવડાં. મહેનત કરે તો ખાવા પામે એવી બેડાલ સિથિતિ. એ કુટુંબનો એક છોકરો ચાર શુજરાતી ભણીને અંગ્રેજ પહેલા ધોરણું પગ મારે અને તેના ભાગ્યનો ઉદ્દ્ય નહિ તો બાજું શું કહીશું?

ડાઈ જેગાંડનું પતન થાય અને તે તપસ્વી ભરીને સામાન્ય ભાણુસ અની જય, એમ આ લક્ષ્યકુટુંબની સિથિતિ ડેમ પલટાઈ મઈ અને તેઓ રંક દશામાં ડેમ સુફાઈ ગયાં એ વાત ડેવી રીતે ભણી શકાય? બીના હતી. એ જ કુટુંબના એક છોકરાનો ભાગ્યોદય ડેમ થયો તેની આ વાત છે.

શ્રીમેટા એંગ્લો-વર્નાર્ડિયુલર શાળામાં પટાવાળા તરીકે લેડાઈ જયા અને સાથે ભણુવાનું ચાલુ રાખ્યું. જેને ડાઈ કાર્યમાં જિલાટ હોય તેને તેમાં ઉત્સાહ પ્રગટે છે અને તેથી કરીને તેતું કામ

દીપી ઉડે છે. શ્રીમોદાને ઓદ્ધિસનું, શાળાના વર્ગો વાળવાનું અને પાણી લરવાનું આ ત્રણે કામો કરવાનાં હતાં. આ ત્રણે કામો તેઓ એટલી તવરાથી અને સારી રીતે કરતા કે કોઈને તેમાં કશી જિલ્લાપ વરતાતી નહિ. ખદ્દે કામ સુંદર રીતે થઈ ગયું છે, જેવું અન્યાંને લાગતું. જીવન વિકાસનાં એ પાસાં, અમ અને વિદ્યા. અમથી શરીર ફેળવાથ અને વિદ્યાથી શરીર અને સંસ્કાર મળે. શ્રીમોદા આ બંને કાથેને એક સરખું મહત્વ આપતા હતા. શ્રીમોદા અજ્ઞાત હતા પરંતુ ઈશ્વરને તો ખરાર હતી કે બાળપણમાં નખાયેલાં આ બીજ આગળ ઉપર સાધનામાં એમને ખરેખરાં કામમાં આવવાનાં હતાં.

શ્રીમોદાના માખાપને તો માત્ર એટલો જ ઘ્યાલ હતો કે તેમનો છાકરો અંગેજ શાળામાં ભણે છે. શ્રીમોદા તેમની જાતમહેનતતની આવક ઉપર લખુતા હતા એટલે તેમને ચેસો આપવાનો હતો નહિ, જીવટા શ્રીમોદા તેમની પાસે કોઈવાર ઐચાર ઇપિયા વધ્યા હોય તો માખાપને આપતા નેથી ધરખર્યામાં એ સહાયદ્ર્ય થતા. હતાં તેમનો દીકરો ફેલ્દો સમજુ ને શાણો છે તેની તેમને કદર નહોતી.

બજરભાં વિલાયતી રંગો આવતા થયા એટલે એ રંગે રંગાયેલાં કપડાં લોડાને વધુ ગમવા લાગ્યાં. આમ થતાં શ્રીમોદાના પિતાઓને રંગવા માટે ધ્યાં એછાં કપડાં મળતાં. આથી તેઓ કાલેખાલ પાસેના પીલેખાલ ગામમાં, રહેવા ગયા. આસપાસનાં ગામોમાંથી તેમને કે કપડાં રંગવા મળતાં તેમાંથી તેમનો ઘર્યા નીકળો રહેતો અને બાકીના ને ચેસા વધે તે દસપંદર દ્વિસે વેર આવે ત્યારે ધરમાં આપી હેતા.

આ વેળા ધણ્યા દ્વિસથી તેઓ વેર આવ્યા નહોતા. નિશાળમાં રણએ હતી એટલે શ્રીમોદાને થયું કે ધણ્યા દ્વિસથી પિતાને મળાયું નથી તો ચાલ પીલેખાલ જઈને પિતાઓને અળો આવું.

શ્રીમેટાએ તેમની બાને વાત કરી. સાંભળાને આ બોલીઃ
 “અહ્યા ચુનિયા, તેં પીલોલ જવાની વાત કરી તેથી હું બહુ રાજુ
 થઈ. ધ્યા દિવસથી તારા બાપા આવ્યા નથી એટલે મને પણ ચિંતા
 થાય છે. તારા બાપાની ખખર કાઢી આવ અને કાંઈ જોઈતું કરતુ
 હોય તો પૂર્ણી લાવને. અહીંની ફિકર ચિંતા કરે નહિ એમ ખાસ
 કહેને.”

ભીજે દિવસે સવારે બાએ ભાયું અને એક જોડ કપડાની
 ખચ્છા આંધી આપી શ્રીમેટાને પીલોલ વિદ્યાય કર્યા. કાંઈ કામકાજ
 પડે તો સાથે થોડા પૈસા પણ આપ્યા હતા. કાલોલથી એ ત્રણ ગામ
 વઠાવો એટલે પીલોલ આવે.

સવારનો પહોંચ હતો. શ્રીમેટાએ કાલોલથી ચાલવા માંડયું.
 ચાલતાં ચાલતાં શ્રીમેટા દ્વેલોલ અને પીલોલ વચ્ચે એક વોઝણો હતો
 ત્યાં આવી પહોંચ્યા. વોઝણામાં પાણી ટીક ટીક હતું. તે નીતરીને
 કરીને કાચ જેવું ચોકખું દેખાતું હતું. આ જોઈને શ્રીમેટાને થયું કે
 આ સ્થળે જ ભાયું ખાઈ લીધું હોય તો ટીક રહેશે. તેથી તેઓ
 વોઝણાને કાંઈ જઈને હાથ, પગ, મોં ધોઈને પોવાના પાણુનો બોટા
 ભરીને એક સારી જગા પસંદ કરીને એટા અને ખચ્છીમાંથી ભાયું
 કાઢીને જ્યાં આવા જય છે. ત્યાં સામેથી છુકાની ખધિલા એ ચાર
 જણે આવી તેમના હાથમાંથી ભાયું અને લુગડાંવાળા પોટલી લઈ
 લીધા. પહેરેલાં લુગડાં પણ ઉતારી લીધાં અને શ્રીમેટાને અવધૂત
 બનાવી દીધા. તેમને બધું લઈ જતા જોઈને શ્રીમેટા બોલ્યા કે એક
 શરીર ઢાંખવાનું લુગડું તો આપો.

છુકાનીવાળા બોલ્યા : ‘છાકરા, લુગડું બુગડું’ તો ના મળો. આ
 કપડાનો કટકો છે તે શરીર વીંટળાને આવ્યો જને’ કહીને કટકો
 શ્રીમેટા તરફ ફેંક્યો અને શ્રીમેટા તે વીંટળાને પીલોલ તરફ
 ચાલવા મંડચા. ચોરાએ લુંટી લીધા એટલે શ્રીમેટા ઢીલા પડી ગયા.

લુગડાં ગયાં, ભાયું ગયું અને પાણી પીવાનો કેટો પણ ગયો. શ્રીમેટા ખાલીખે થઈ ગયા. ભૂખ લાગી હતી પણ શું ખાય? ત્યાં તો સામે પાલોલનાં છાપરાં હેખાયાં. તે જેઠને શ્રીમેટાને હાથ વળી ને હિંમત આવી. સાગોળમાં જ શ્રીમેટાના પિતાશ્રી રહેતા હતા. ધર હેખાયું એટલે શ્રીમેટા દ્વારા મુક્તાને ઓસરીમાં ચઢી ગયા. શ્રીમેટાના પિતાશ્રી ત્યારે ઓસરીમાં ઐસા હુક્કો પીતા હતા. શ્રીમેટાને આવા વેશમાં જેઠને તચ્ચા તરત જઠા અને શ્રીમેટાને બથમાં લઈ લીધા, શ્રીમેટા છૂટે મેંગે રડી પડ્યા અને રડતાં રડતાં બધી વાત ડરી.

શ્રીમેટાના પિતાશ્રી જેઠું કે છોકરો અભરાઈ ગયો છે અને તેના દિલમાં બીક પેસી ગઈ છે તે દૂર કરવી જેઠાં એટલે શ્રીમેટાને આવ્યાસન આપતાં બોલ્યા કે ભાયું ગયું તો લલે ગયું, ધરમાં ભાવાનું તૈયાર છે તે તું જમી લે અને કપડાંથી છો ગયાં, તું જમી લે પછી આપણે દરળની હુકાને જઈને તારે માટે હમણાં ને હમણાં એ જેડે કપડાં સાવડાવી લઈએ પણ શું? શ્રીમેટાના પિતાશ્રી ધરમાં જઈને રેમને આવાનું પીરસ્યું અને તચ્ચા નિરાતે ખાઈ રહ્યા એટલે દરળની હુકાને જૈઠને એ જેડે કપડાં તૈયાર કરવા આપી દીધાં. દરળને હિંદું કે છોકરાનાં કપડા રસ્તામાં ચોરા લઈ ગયા અને એક કટકાબેર તે પીલોલ આવ્યો છે અને પાણું કાલે અમારે કાલોલ જરૂર છે માટે હમણાં ને હમણાં તૈયાર કરી જાય. દરળએ હિંદું કે વાંદી નહિ, ખીજું અદ્યું કામ પડતું મુક્તાને એનાં કપડાં કરવાનું કામ હાથમાં લઈ છું અને તમે વેર જશો અને દીવાટાણું થશો ત્યાં કપડાં વેર આવી જશો. જવ હવે વેર જઈને નિરાતે ઐસો. અને રાત થતાંમાં તો કપડાં તૈયાર થઈને વેર આવી ગયાં. શ્રીમેટાએ તે પહેરી જેઠોં તો તે માપમંદ અને સરસ સીવાયેલાં હતાં. શ્રીમેટા રાજ રાજ થઈ થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે વહેલા સવારે શ્રીમેટા અને તેમના પિતાશ્રી કાલેલ જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં વોઠળો આપતાં શ્રીમેટાએ તેમના પિતાશ્રીને કણું કે અહીં મને ચોરાએ લુંટી લીધો હતો. શ્રીમેટાના પિતાશ્રીએ વાત સાંભળો લાધી પણ કંઈ બોલ્યા નહિ. કાલેલ આવ્યું અને ધર હેખાયું એટલે શ્રીમેટાએ ‘આ, આ’ કરીને ખૂસો પાડી. તેમની ખૂસો સાંભળો બા ધરમાંથી ઉતાવળી, ઉત વળી ઓસ્સરીમાં આવી જેણું તો શ્રીમેટા નવા કપડામાં સજજ જિભા હતા અને શ્રીમેટાના પિતાશ્રી થેડે હૂર ધીમે ધીમે આવતા જોયા. શ્રીમેટાને નવાં કપડાં પહેરેલાં જોઈને બા બોલી જઈ : “આદ્યા, તું તો નવા કપડાં પહેરીને આવ્યો ને ?” શ્રીમેટાના પિતાશ્રીએ ત્યારે બનેલી બધી વાત કરી. તે સાંભળોને શ્રીમેટાને તેણી લેતાં આએ કણું : લસે જૂનાં કપડાં લઈ ગયા. પણ જૂનાં કપડાને બદલે નવાં કપડાં મળ્યાં ને ? તારા યાપાએ કપડાં તો સારાં સીવડાયાં છે ? બાનાં વચ્ચેનોથી શ્રીમેટા અને તેમના પિતાશ્રીનાં સુખ હાસ્યથી ખીંચ્યાં. ધરમાંથી ડાઈને નિરતે વાત કરવાની કુરસદ નહોતી એટલે બધાં સો સૌને કામે વળ્યાં. એ ચાર દિવસ પછી શાળા ખૂલવાની હતી એટલે શ્રીમેટા ત્યાં પહેંચી ગયા.

શાળા ખૂલ્યી એટલે શ્રીમેટા તેમના રાખેતા સુજગના કામે લાગી ગયા. એક દિવસ લથુતાં લથુતાં શ્રીમેટાને થયું કે અંગ્રેજ ચાર ઘોરણું સુધીમાં ને ને વિષયો. શીખવાય છે તેમાં અંગ્રેજ સિવાયના ભીન બધા વિષયો મને સારી રીતે આવડે એ. આથી જે ચાર ઘોરણું સુધીનું અંગ્રેજ મને બરાબર આવડી જય તો ચારે ઘોરણુંની એકી સાથે પરીક્ષા આપી શકાય. આથી શાળાના એક શિક્ષકને એમજું વાત કરી કે તમારા ધરનું બધું કામ કરીશ. અદ્ભુતામાં ચાર ઘોરણું સુધીને. અંગ્રેજ વિષય મને બરાબર શીખવાડી. શ્રીમેટાએ પેલા શિક્ષકનું બધુંથી કામ કર્યું અને ધરના તમામનાં મન

જીવાધારનાં એટલે ઘરનાં બધાંએ શ્રીમેઠાને ચાર દોષ સુધીનું અંગ્રેજ શીખવાડવા ખાસ આગ્રહ હયે.

શિક્ષકે જેણું કે ઘરમાં નાનાથી માંડાને મોટાં સુધી બધાંયના. શ્રીમેઠા પર ચારે હાથ હતા. તેઓ બધાંય લણુંતાં હતાં કે શ્રીમેઠા એક ગરીબ કુટુંબના દ્રરજ્જંદ છે. તેમની પાસે પૈસા નથી. એથી જ ઘરના કામકાજની સામે એમણે અંગ્રેજ લણવાનું ગોડવ્યું હતું. શિક્ષકને પણ ગરીબો પ્રત્યે હમદર્રી હતી. એટલે શ્રીમેઠા થોડા જ માસમાં અંગ્રેજ શીખી જથ્ય તે રીતે તેઓ અંગ્રેજ શીખવતા.

‘મનુષ્ય યતન ઈશ્વરકૃપા.’ શ્રીમેઠા અંગ્રેજમાં રોથાર થઈ ગયા. ડોઈકે કણું કે શાળાના હેડમાસ્ટરને ભળ અને તારી બધી વાત કર. કદાચ તેઓ તારી ચારે દોરણું સુધીની પરીક્ષા લેશો. આથી શ્રીમેઠા શાળાના હેડમાસ્ટરને મળ્યા અને બધી વાત કરી. હેડમાસ્ટરને ખૂબું સહાતુલ્લું પૂર્વક સાંકળ્યા. ત્યારે તો શ્રીમેઠાને પણ ઘડીલર એમ થઈ ગયેલું કે હેડમાસ્ટરને મારી વાત બરાબર કસી ગઈ છે એટલે તેઓ જરૂર પરીક્ષા લેશો. પરંતુ શ્રીમેઠાની પૂરેપૂરી વાત સાંકળ્યા પછી હેડમાસ્ટર કહ્યું: ‘તારી વાત સાચી છે. લણવામાં તું હોથિયાર છે એટલે તારી પરીક્ષા લેવાય તો જરૂર તું પાસ થઈ’, પણ મારી પાસે આવી પરીક્ષા લેવાની સત્તા નથી. કેળવણી ખાતાના ઈન્સ્પેક્ટરને જ આવી પરીક્ષા લેવાની સત્તા છે. ટૂંક સમયમાં જ તેઓ આપણી શાળાનું નિરીક્ષણ કરવા આવવાના છે ત્યારે તેમને મળી તારી વાત કરજે.’

નેગાનુઝેગ ચા પછી થોડા સમયમાં જ એંગ્લે-વર્નાફિલ્ડર શાળાની તપાસાર્વી ડેગવણી ખાતાના નિરીક્ષકશ્રીને કાલોલમાં આવવાનું થયું. શ્રીમેઠાને તો જણે વેર બેડાં ગંગા આવી.

તેઓ કાલોલમાં રહ્યા તે દરમિયાન એક દિવસ શ્રીમેઠા તેમને મળવા ગયા. જરૂરને સાહેખને નમસ્કાર કર્યા એટલે સાહેખે પૂછ્યું: ‘કેમ લાઈ, કેમ આવ્યો છે?’

શ્રીમેટાએ કહ્યું : ‘સાહેય, હું એક ગરીબ રંગરૈજનો છોકરો છું. મહેનત-મજૂરી ઉપર અમારો ગુણરો છે. શાળાની હી, પુસ્તકો અને અન્ય સ્ટેશનરીના પેસા કચાંથી લાવવા એટલે શાળામાં પટાવાળા તરફે નોઢરી કરીને તેનો જે પગાર મળે તેમાંથી ભણુવાનો ખર્ચ કાઢું છું, મેં અંગ્રેજ એ થા ૪ ધિારણું સુધીનો અવ્યાસ પૂરો કર્યો છે તેની પરીક્ષા દેવા મેં શાળાના હેડમાસ્ટર સાહેયને વિનંતિ કરી હતી. ખરંતુ તેઓ કહે છે કે આપી પરીક્ષા દેવાની સત્તા મને નથી પણ ડેળવણીએ આતાના નિરીક્ષકશીને છે. તો આપ જે કૃપા કરો તો મારી ઉપર મોટી મહેરખાની થશે.’

શ્રીમેટાની વાત સાંભળીને ડેળવણી નિરીક્ષકશીએ તેમનું નામઠામ લખ્યું થાયું અને પછી એલ્યા ડે ટારું નામઠામ લખ્યું થાયું છે. આવતી કાલે શાળામાં જરૂર ત્યારે હેડમાસ્ટર સાહેયને પૂછીને પછી તને જવાબ આપીશ.

જવાબ સાંભળીને શ્રીમેટા બહાર નીકળતા હતો ત્યાં એમની નજર સાહેયની પાંઘડી તરફ ગઈ. પાંઘડીનો કંથાઈ રંગ જાંખો પડી ગયો હતો. શ્રીમેટાને થયું કે સાહેયને રાજી કરવાનો આ સારો મોઢ છે. શ્રીમેટાએ સાહેયને કહ્યું કે ‘સાહેય આપની પાંઘડીનો રંગ જરા જાંખો પડો ગયો છે. જે આપ મને તે હાલ આપો તો ધેર જરૂર ને તે ધોઈને રંગને આવતી કાલે સવારે પાંઘડી બાંધી આપે આપી જરૂરશા.’ સાહેયે ભાવથી ઉત્તરીને પાંઘડી જોઈ તો શ્રીમેટાની વાત સાચી લાગી. તરત શ્રીમેટાના હાથમાં પાંઘડી આપી અને શ્રીમેટાએ વહેલા વહેલા ધેર જરૂર ને તે ધોઈને રંગને સુકાવા નાણી. પરિને દિવસે સવારના વહેલા જિંદિને પાંઘડી બાંધીને સાહેય પાસે લઈ ગયા. સાહેય પાંઘડી હાથમાં લઈ જોવા લાગ્યા. પાંઘડીનો રંગ તાજી હતો. એટલે મંદ મંદ મોહક સુગંધ અને તેનો અગ્રકદાર રંગ. સાહેયને થયું કે છોકરો પાંઘડી તો સરસ રંગી લાગ્યો છે. સાહેયે

શ્રીમેટાને પૂછ્યું : “એલ, ભાઈ, શું આપું ?” શ્રીમેટા વિનયપૂર્વક બોલ્યા : “સાહેબ પૈસા દેવાના નથી.” સાહેબ સમજ ગયા કે છોકરા દેાલી નથી પરંતુ એને આગળ ભણુવાની જિલાટ છે તેથા તે એકસાથે એકથા ચાર ધોરણની પરીક્ષા આપવા માગે છે. આવા છોકરાને એવી તક આપવી જોઈએ.

અરાખર અગ્નીધારને ટડોરે તેઓ એંગ્લો-વર્નાઇચુલર શાળામાં તપાસાર્થે પહોંચી ગયા. શાળાની મુલાકાતે સાહેબ આવવાના છે એટલે શાળાના ખધા છોકરાએ. સમયસર રાવી ગયા હતો. શાળાના વર્ગો થૃથથા એટલે તેઓ એક પદ્ધતિ એક વર્ગની તપાસ કરતા ગયા. ખધા વર્ગની તપાસ કર્યા બાદ તેઓ ઓફિસમાં જઈને બેડા અને શાળાના હેડમાસ્ટર સાથે શાળાની હકીકિત ભણુવા માટે પૂછપરછ કરવા લાગ્યા.

વાતમાંથી વાત નીકળતાં સાહેબ બોલ્યા : ‘તમારી શાળાનો એક છોકરો ગઈ કાલે મને ભળવા આવ્યો હતો. તે તેની ગરીબાઈની વાત કરતો હતો. અને તેની પાસે ભણુવાના પૈસા નથી તેથી આ શાળામાં પટાવાળાનું કામ કરીને તેને જે પગાર મળે છે તેમાંથા તેનું ભણુવાનું ખર્ચ કાઢે છે એમ કહેતો હતો. તેણે એકથા ચાર ધોરણની એકસાથે પરીક્ષા આપવાની માગણી કરી હતી. તો આ છોકરા વિષે શું હકીકિત છે તેથી મને માહિતગાર કરે.’

જવાબમાં હેડમાસ્ટરે કહ્યું : ‘સાહેબ, આપે જે વાત કરી તે તદ્દન સાચી છે. એ છોકરો આપણી સ્ફૂલના પટાવાળા તરીકે કામ કરે છે ઉપરાંત શાળાના વર્ગો વાળવાનું અને પાણી ભરવાનું કામ પણ એ જ કરે છે. તેના પગારમાંથા જ તેના ભણુવાનું ખર્ચ તે કરે છે.’

સાહેબે કહ્યું : ‘અરાખર, પણ તે ભણુવામાં કેવો છે ?’

હેડમાસ્ટરે જવાબ વાચ્યો : ‘ભણવામાં પણ તે હોંશિયાર છે. તેણું એકીસાથે એકથી ચાર ધોરણું સુધીની પરીક્ષા લેવાનું મને પણ કહેલું. પરંતુ આવી પરીક્ષા લેવાની સત્તા મને નથી તેથી મેં જ તેને આપને મળવા માટે કહેલું.’

સાહેબે કહ્યું : ‘ડિક, તો હવે એ છાકરાને ઓફિસમાં બોલાવી કહો કે આવતી કાલે તેની પરીક્ષા લેવાશે અને તમે જ તેની પરીક્ષા લેનો.’

શ્રીમોટાને ઓફિસમાં બોલાની આ વાત કરવામાં આવી અને બીજે દિવસે પરીક્ષા લેવાઈ જેમાં શ્રીમોટા ઉત્તીર્ણ થયેલા જહેર કરવામાં આવ્યા.

અપ્રમાણિક કામ થવાય ?

શ્રીમોટાને અંગ્રેજ ચાર ધોરણું સુધીને અભ્યાસ પૂરો કર્યો. તે પછી આગળ ભાણુવાની જોડવણું થઈ શકી નહોતી તેથી વચ્ચગાળાના સમય દરમિયાન કાંઈ કામ મળે તે માઝાપને સહાયરૂપ થવાય તેથી કામની તપાસમાં પડયા. જોધરામાં એક અનાજના વેપારીને શ્રીમોટાના પિતાશ્રી જણુતા હતા. તેમને તેઓ મળ્યા અને પૂછયું કે મારો દ્વાકરો અંગ્રેજ ચાર ઓપટી ભણુલો છે, તે તમારી દુકાનનું બધું કામ કરશે. થોડા દિવસમાં બધું કામ શીખી જશે. તમારે તેને કામે રાખવો છો ?

વેપારી બોલ્યો : ‘કામે તો રાખ્યું પણ પગાર કેટલો ?’

શ્રીમોટાના પિતાશ્રી બોલ્યા : ‘તમારે જે બાપવો હોય તે આપણે.’

વેપારીએ વિચાર કર્યો કે થોડા દિવસમાં અનાજની સીંજન આવશે. ત્યારે એકલાથી કામ નહિ ચાલે. ડો'ફ માણસ તો જોઈશે. જી. એ છોકરો ભણુલો ગણુલો છે એટલે જેખબા અને હિસાબમાં સારો કામ આવશે. છેવટે ખાંબ પાંબ અને માસિક રૂપિયા પાંચના. પગારથી શ્રીમોટા અનાજના વેપારીને ત્યાં નોકરીએ રહ્યા.

શ્રીમોટા વહેલી સવારે જિઠે, નાહી ધોઈ દુકાને જય, ઓસરી અને દુકાન બરાબર વાળી, એ ગાઢીએ પાથરી તેની ઉપર ચાદર:

અઠાવી તકિયા મૂડે, પછી જોખવાની કંપન, તેનાં તોલાં, વાજવાં અને તેનાં કાટલાં યથાસ્થાને જાહેરે; પછી ભગવાનનો હીવેં સળગાવે ત્યાં સુધીમાં શેડ આવી પહેંચે. શ્રીમેષાટાની સ્વર્બંધતા, કે તે વસ્તુ તેને સ્થાને યથાવત ભૂજવાની રીત જોઈને વેપારી મનમાં ઘણે રાજુ હતો. તેની પ્રસન્નતા ઝુલ્લી રીતે વ્યક્ત કરી નહિ. કારણ કે તેથી કદાચ છોકરો કુલાઈ જાય.

ધીમે ધીમે વેપારીએ શ્રીમેષાટાને ડુળવવા માંડ્યા. કાખેલ કાપડિયો. આહકને કાપડ આપતી વખતે જરા અરાખર એંચીને કાપડ ભરતાં મીટરે ઈંચ-દ્વાઢ ઈંચનો લાલ લઈ લે. એમ જ કુશળ અનાજ જોખનાર. એવી સિક્ષતથી અનાજ જોખે કે વીસ કુલેએ એકાદ કીલો અનાજ જેઠૂતો સામે જિલા હોય તે છતાં વધુ લઈ લે છે. વેપારી આને જ ખરો કસઅ ગણે છે. અને આને જ તેમની ખરી કમાણી ગણે છે.

વેપારીને આ કણ શ્રીમેષાટાને શીખવણી હતી. એક દિવસ વેપારીએ આ કણ શ્રીમેષાટાને શીખવવાની શરૂઆત કરી. ચોતાની પાસે શ્રીમેષાટાને બેસાડી તેમણે કહ્યું: “જે વાજવાં આમ પકડાય.”

શ્રીમેષાટાએ તે જોઈ લીધું અને તે પ્રમાણે વાજવાં પડી. બતાવ્યાં. તે પછી વાજવામાં દાણા કેમ ભરાય તે કરી બતાવ્યું. તે પછી ધારણું કરવો અને ત્યારાણ તે અનુસાર કરી બતાવ્યું. સાથે સાથે એ પણ બતાવ્યું કે જોખતી વખતે એવી રીતે જોખવું કે જેનારને બરાખર જોખાય છે એવો લાસ થાય છતાં વજનિયાં કરતાં વધુ દાણા જોખાઈને આવે તેવી કરામત કરવાની. શ્રીમેષાટાએ તે કરામત પણ જાહી લીધી.

વેપારીએ જેથું કે શ્રીમેષાટાને જોખવાનું કામ બરાણર આવડી. ગયું લાગે છે. એટે તે કામ એમને સુપ્રત કર્યું. પરંતુ શ્રીમેષાટાએ એહું કામ નહિ. કરવાનો મનમાં નિશ્ચય કરેલો અને તેને દઢ રીતે વળગી રહ્યા. વેપારી ધારતો હતો કે શ્રીમેષાટા તેના કલ્યા પ્રમાણે.

નેખે છે. પરંતુ શ્રીમેટા તો વહેવારમાં કે રીતે જેખાય તે રીતે જેખતા હતા.

એક દિવસ આ બાગત ખુલ્લી પડી ગઈ. વાત એમ બની કે શ્રીમેટા દાણા જેખવાનું કામ એટલી ઝડપથી કરતા હતા કે દાણા જેખાવનાર ખેડૂતોને એવે વહેમ ગયો કે જેખનાર જેખવામાં ગોલમાલ કરતો લાગે છે. એટલે તેમણે ખૂસાખૂમ કરી મુક્કી. તે સાંલળાને વેપારો ત્યાં હોડી આવ્યો અને શું હકીકત બની છે તે પૂછવા લાગ્યો.

ખેડૂતો કહેવા લાગ્યા કે જેખનાર જેખવામાં ગોલમાલ કરે છે. વેપારોએ કહ્યું કે એવું અને નહિ. ખોટું જેખવાનું કામ એવું પોતે જ જીતાવેલું એટલે ખુલાસાથી વાત કરવા જતાં ખેડૂતો ફરીથા જેખાવે અને તેમ થતાં અધું ખુલ્લું પડી જાય તો ?

એટલે વેપારીએ બચાવ કરવા માંડ્યો. એમ થતાં ખેડૂતોને વહેમ વધુ દઢ થતો અયો. એટલે તેઓ પોતાની વાતમાં મહુમ બન્યા. વેપારીને મન આ આધરનો સવાલ હતો. અને ખેડૂતોને મન તેઓ છેતરાય છે એવું તેમને સ્પષ્ટ લાગતું હતું એટલે તેઓ. તેમની વાત પડતી મુક્કવા તૌથાર નહોતા. તેમણે વેપારીને રસ્ત કહી દ્વારું કે જે તમે ફરીથા દાણા જેખવા તૌથાર ન હો તો અમે ખીંજ વેપારી પાસે જઈશું. આમ બનતાં વેપારીની હાંસી થાય અને અજરમાંથી તેનું નામ નીકળા જાય એવું જને તેમ હતું. એટલે દાણા ફરી વાર જેખા સિવાય છુટકો નહોતો.

શ્રીમેટાના દિવિમાં તો ટાઇક અને શાંતિ હતી. પરંતુ અનાજનો વેપારી તો ડિયોનીયો થઈ રહ્યો હતો. માણુસ ખોટું કહી ન થાય એવું કહી વિચારતો નથી. બલ્કે જાજું મળતું હોય તો ખોટું કરવાની અને શરમ આતતી નથી. પણ ખોટું કામ કરતાં પકડાઈ જાય છે. ત્યારે અને વસ્તુ લાગે છે.

છેવટે દાણું ઇરો જોખાવા ભાડચા. બજારમાં વાત ઇલાઈ ગઈ એકલે તમાશાને તેહું ન હોય. આસપાસ દેખાની ઠડ જામી ગઈ, એ એક પૈટ્રોમેક્સ પણ અધારું થતાં લાવવી પડી. પણ અધું જોખાઈ રહ્યું થારે શ્રીમેટાના તોલમાં પાણેરનીયે વધ્યાટ માલમન પડી અને તોલ સિલફુલ બરાબર હતો એવી જહેરાત થઈ.

વેપારી જોરમાં આવી ગયો અને કહેવા ભાડચો : 'જોખું ને ? મારો આખુસ તોલમાં પાણેરેય વધુ લઈ શે કેવો નથી. અગતનો છાકરો છે, બગવાનની બીડ લાગે ડે નહીં?' પોતાનું સારું દેખાય એ માટે વેપારી એવી બડાઈ આરતો હતો. પણ એનું દિલ તો ખરી રીતે એમ વિચારી રહ્યું હતું કે આખરે અગતનો છાકરો અગત જ નીકળ્યો. અને જોખવાનું કેમ રહ્યું હતું અને જોખ્યું ડેવી રીતે ? વેપારમાં તો છળકપટ કરીયે તો જ એ પૈસા રળાય ને એ પાંદે થવાય. બાકી આવું ચાલે તો આપણેઃ શક્કરવાર ન થાય અને ધોખાલા મૂળા જેવા રહી જઈએ. આમ વિચારીને એજે શ્રીમેટાને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું : 'અદ્યા, મેં તને જતાવ્યું તે પ્રમાણે તો હું જોખતો જ નથી અને તારી રોતરસમ પ્રમાણે જ તું જોખ્યા કરે છે.'

શ્રીમેટા બોલ્યા : 'શેડ, હું મારી રોતરસમ પ્રમાણે નથી જોખતો. પણ સંસારહેવારમાં બધી વસ્તુ જેમ જોખાય છે તો પ્રમાણે હું જોખ્યા રહ્યો છું.'

આ સાંભળાને શેડ બોલ્યા : 'અદ્યા ગાંડા, તારી જેમ સતની પૂંછડી થના જઈએ તો અમારું તો હેવાળું' જ નીકળે. છાનોમાને જ અને કાલથી મારા કલ્યા પ્રમાણે જોખને ?'

શ્રીમેટાએ જુબાનોડી કરવા કરતાં સૌન રહેવામાં જ સાર માન્યો. પરંતુ જોખવાનું તો જ રીતે જોખતા હતા તે રીતે જ રાખ્યું.

વેપારીએ ઓકવાર કહ્યું, બીજુવાર કહ્યું તો ય જોખવાની રીત બદલી નહિ. વેપારીએ કહ્યું : ‘અથ્યા, હું કહું છું એમ માન અને મારા કલા પ્રમાણે જોખવાનું રાખ.’ પણ શ્રીમેટાએ કહી દીધું કે લાખ વાનાં કરશે. તો ય મારાથી જોદું નહિ જોખાય.

વેપારીએ જેથું કે શ્રીમેટા પોતાના કલા પ્રમાણે વત્તે તેમ નથી એટલે જેમણે શ્રીમેટાને રજ આપો.

શ્રીમેટા ગોધરાથી કાલોલ પાણ આવ્યા, શ્રીમેટાને એકાએક ગોધરાથી કાલોલ આવેલા જેઠને તેમની ખા ખોલ્યાં : ‘અથ્યા, કેમ પાછો આવ્યો?’ ત્યારે શ્રીમેટાએ જવાબ આપ્યો. ‘મને જોડું જોખવાનું કહે તે મારાથી કેમ કરાય? ઉપર જોવાવણી તો એડો છે ને।’

જનકીહાસ મહારાજની અગમચેતી

ગોધરાથી કાલોલ આવ્યા પછી શ્રીમેટા એંગ્ઝો-વર્નાંકલુલર શાળાના એક શિક્ષક ડે જેમણે શ્રીમેટાને બાર ધોરણું સુધીના અંગ્રેજુનો અભ્યાસ કરાવેલો તેમને મળવા ગયા. તેઓ જાણુતા હતા કે શ્રીમેટા ગોધરામાં એક અનાજના વેપારીને ત્યાં નોકરી કરવા ગયા છે, આ વાત તેમણે જાણ્યી ત્યારે જ એમને લાગતું હતું કે એક હોંશિયાર છાકરાનું જીવન આ રીતે કેડાઈ જાય તે ખરાખર નથી. ઓકરો હોંશિયાર છે, લાણે તેવો છે. જે ડોઈને ત્યાં જાણવાની સગવડ મળે તો આગળ આવે તેવો છે, સમાજમાં આવાં ડેટલાંંં રહ્યો. ધૂળમાં ઢંકાઈ ગયાં હશે. ડોણું તેમને પોળા કાણીને આગળ લાવવાનો પ્રયત્ન કરે?

તેમણે શ્રીમેટાને પૂછ્યું: ‘કેમ સુનીલાલ! ગોધરાથી ક્યારે આવ્યો?’

શ્રીમેટાએ જવાબ આપ્યો: ‘બઈ કાલના જ આવ્યો હતો. મને થણું કે આવાને સૌ પહેલાં આપને મળું તો સારું તેથી આપને મળવા આવ્યો છુ?’

‘સારું, સારું, તું મળવા આવ્યો તે ધણું સારું કર્યું’. હવે તારો શા વિચાર છે?’ એમણે શ્રીમેટાને પૂછ્યું.

જવાબમાં શ્રીમેટા બોલ્યા: ‘જે મને આગળ જાણવાની તક મળે તો એમ જ કરવું છે. પણ સાહેબ, મારે ડોઈ વગસગ નહિ કે

એવું ડેઈ સશુંગહાલું નથી કે જેને ત્યાં રહીને ભાણી શકું ભારી મોટી મુસ્કેલી આ છે. આ પરિસ્થિતિમાં આપ જે મને ડેઈને ત્યાં રહીને ભાણી શકું જોવું ગોઠની આપે તો મારું કામ બની જય. જે ડેઈ મને રાખે તે મને જે કામ સોંપશે તે કરવાની આપને ખાત્રી આપું છું?

તેણો બોલ્યા : ‘તેની તો મને ખાત્રી છે. તારો વિચાર તો તું જોધરા ગયો ત્યારથી હું કરતો હતો. તારો ભાગતમાં હું જોવા ડેકાણુની શાધમાં હતો. કે જ્યાં રહીને તું માત્ર ભાણી શકે જેટલું જ નહિ પણ તારો બધો ખર્ચો ભોગવી શકે. તો જ તું નિશ્ચિને ભાણી શકે. એવું ડેકાણું હવે મને જડી ગર્દું છે અને આજે જ ત્યાં પત્ર લખાને પુછારી જેણે છું. મને લાગે છે કે તેણો હા જ પાડશે. પણ તારે કાલેલ છાડ્યું પડશે એ તારી તૈયારી છે ને?’

શ્રીમેટા બોલ્યા : ‘કાલેલમાં આગળ ભણવાની અનુઝળતા નથી. એટલે કાલેલ તો છાડવું જ પડે ને!’

‘તો જદો, આજે હવે તું તારે ઘેર જા. નણું ચાર દિવસ પછી પાણો તું આવજે. ત્યારે જવાબ આવી બયો હશે.’ તેણે વાતનો અંત આપયો અને શ્રીમેટા તેમના ઘેર આવ્યા.

શ્રીમેટાએ ઘેર આવીને જાને વાત કરી. પણ બાનું મન માનતું નહોંતું. તેમણે શ્રીમેટાને પૂછ્યું : ‘અલ્યા, કચાં લણવા જવાનું છે?’ શ્રીમેટાએ કહ્યું : ‘તે હજુ નક્કી થવાનું છે. કાગળ લખાઈ ગયો છે. જવાબ આપ્યે બધું નક્કી થશે. જોધરા તો કાલેલની પાસે હતું. ખમર અંતર જણુના ન મળ્યા હોય તો ઇન્હ જઈને પણ તપાસ કરી અવાય. પણ દૂર જવાનું થાય તો ડેવી રીતે ખમર અંતર કઢાય છે. એટલે આ બોણી : ‘અલ્યા ચુનિયા, આપણે ગરીબ માણુસને બહુ લણું શું કરવું છે? ત્યાં તારું ડેણું? મારું માનતો હોઈં તો બહારગામ જવાની વાત છાડો હો?’

શ્રીમોટાએ જાને સમજવતાં કહું કે ખા, ડેમ તું મને આહું કહે છે ? જે ભાણુસે મને ચાર ધોરણું અંગે વગર પૈસે ભણુંયો, તે મને જ્યાં ત્યાં ભણુવા મૂક્ષે ? એ તું ડેમ સમજતી નથી ? માટે મારે જે ખારગામ ભણુવા જવાનું થાય તો પ્રેમથી રણ આપજે. આના મનમાં એમ કે હુમણું કચાં ભણુવા જવાનું છે ? થશે ત્યારે જોઈ દેવાશે, અને વાત એટલેથી અચ્છી.

શ્રીમોટાને જે શિક્ષક બાહાર ભણુવા મોક્ષવાની જોડવણું કરવાના હતા તેમનું નામ ધનશ્યામરાય નટવરરાય મહેતા. તેઓ નાગર સહગૃહસ્થ હતા. બધા એમને ધનુભાઈના ટૂંકા નામે પોલાવતા. ધનુભાઈના એક માસીઓ. એમનું નામ પ્રભાયા. સહગત મણિલાઈ જસલાઈ જેઓ વડોદરા અને કચ્છના દ્વિવાનપણે રહી ચુકેલા. રાજ રજવાડામાં તેમની લારે નામના. ડેટલાયે રાજયોના રાણ્યો. અને ઢાકારા. તેમની સાલાહ દેતા. પ્રભાયા તેમનાં પુત્રવધુ હતાં. તેઓ અતુર અને કાખેલ હતાં. કુરુંગમાં સુમેળ તેમની આવડતને આભારી હતો. તેઓ ધર્મનિષ્ઠ અને આધ્યાત્મિક પ્રકૃતિનાં હતાં તથી સૌ તેમને સન્માનતાં હતાં. તેઓ નિરાધારાને સહાયરૂપ થતાં. ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને ભણુવતાં અને પરોપકારનાં કાર્યો પરત્વે તેમનો હાથ હમેશાં ઉદ્ઘાર રહેતો. આ પ્રભાયા સગાઈના નાતે ધનુભાઈનાં માસીઓ થાય. ધનુભાઈના મનમાં એમ કે જે શ્રીમોટાની જોડવણું થાય તો એમને ભણુવાની સરળતા રહે અને કશા કમીના રહે નહિ. વધારામાં તેમને ધરનું વાતાવરણ મળે. એટલા માટે ધનુભાઈએ પેટલાદ પ્રભાયાને કાગળ લખેલો અને પુછાવેલું.

મોટા ધરમાં એક માણુસ વધારે હોય તોય શું અને એણું હોય તોય શું । એથી કાંઈ ફરક પડતો નથી. ધનુભાઈના પત્ર મળતાં

પ્રભાબાણે લખાવરાયું કે તમે લખો છો એ છોકરાને જરૂર મોકદી આપો. તેની બધી વ્યવસ્થા અહીં થશે.

ત્રીને ચોયે હિંસે શ્રીમેટા ઘનુભાઈને ત્યાં ગયા ત્યારે ઘનુભાઈએ કહ્યું : 'ચુનીલાલ, તારી ગોડવણું થઈ ગઈ છે. તું નિસ નક્કો કરીને આવ એટલે તારી પેટલાદ જવાની ગોડવણું કરી આપું.'

શ્રીમેટાએ વેર જઈને બાને વાત કરી કે મારે આગળ ભણુવા પેટલાદ જવાનું છે. એ સાંસણતા જ બાની આંખમાંથા ડંક ડંક આંસુ પડવા માંડચાં અને થોડીવાર પછી તો ચોક મૂકીને રડવા માંડયું. આડાશીપાડાશી અને બીજાંબોણે જાણ્યું કે છોકરો આગળ ભણુવા પેટલાદ જય છે એટલે સૂરજબા રડે છે. સૌની નવાઈને પાર રહ્યો નહિં. છોકરો ભણુવા બહારગામ જય ત્યારે રણ થવાનું કે રડવાનું ? બધાંએ સમજવીને સૂરજબાને શાંત પાડનાં કહ્યું કે તમાનું તો ધનભાગ્ય કે છોકરો આગળ ભણુવા પરખામ જય છે. તમે વેર રાખશો તો એના ભાગ્યને બાંધી ઢેશો અને બહાર મોકલશો તો તો એનું ભાગ્ય ખૂલતાં જાળું. કમાશો અને તમને સહાયરૂપ થશે. માટે ખુશી થઈને એને બહાર મોકલો. અને એક હિંસ માખાપને પગે લાગીને શ્રીમેટા આગળ ભણુવા કાલોલ છોડીને પેટલાદ પહોંચ્યા.

શ્રીમેટા માટે અધું નવું નવું હતું. ગામ નવું હતું. પોતે નવા હતા અને કે ધરે રહેવાનું હતું તે ધર અને ત્યાં રહેતાં માણુસે. પણ નવાં નવાં હતાં. સ્વાભાવિક રીતે શરદ્યાતમાં એકલવાયું લાગે પણ ધીમે ધીમે પરિચિત થતાં એકલતા ઓછી થવા માંડે છે અને પછી ધરનો પરિચય થતાં, માણુસોનો પરિચય થતાં એકલતા વિદ્યાય કે છે અને દરિયામાં જેમ નવું પાણી આવતો તેના આગમનની ભણુથાય છે પણ સમય જતાં નવું પાણી જૂના પાણી સાથે લળી જય છે અને દરિયામાં એનો સમાચ કરી કે છે, શ્રીમેટા. પણ એ રીતે સૌની સાથે સંમિલિત થઈ ગયા.

વિશાળ કુંભ હોય એટલે કામો પણ ધરણાં હોય પરંતુ આ કામોની વ્યવસ્થા સૌને સોંપાઈ ગઈ હોય એટલે જેને જે કામ કરવાનું હોય તેની જવાબદારી તે સંસાળે.

શ્રીમેટાને હિસ્સે ધરેણું સાચવવાનું કામ આવ્યું હતું. ધરનાં જેનાં જેનાં ધરેણું હોય તે બધાંય તેમને સોંપાય અને તેઓ તેની નોંધ સાથે તિનેરીમાં સાચવીને રાખે. જ્યારે જ્યારે ડોઈને ધરેણું જોઈતાં હોય ત્યારે તે શ્રીમેટાની પાસે જય અને જે ધરેણું કેવાં હોય તે કે અને શ્રીમેટા તેની નામવાર અને ધરેણુંવાર યાદી તિનેરીમાં રાખે અને જ્યારે તેઓ પાછાં આપવા આવે ત્યારે તિનેરીમાં રાખેલ યાદી સાથે મેળવી ધરેણું પાછાં તિનેરીમાં મૂકી હે.

ધરમાં શ્રીમેટા ઉપર બહારનો એટલો વિશ્વાસ કે ગમે ત્યારે ધરેણુંની આપ કે થાય તેમ છતાં ડોઈનું કાંઈ એષ્યુંવતું થાય નહિ.

એક દિવસ શ્રીમેટા તિનેરીમાંથી ધરેણું કાઢીને નામવાર ધરેણું મેળવતાં હતાં ત્યારે એક સુંદર વીંઠી તેમના જોવામાં આવી. વીંઠી જુદાં જુદાં ન જોથી એપણી હતી. શ્રીમેટાએ આંગળાએ પહેરી જોઈ તો એમને એ એવી રીતે બધ ઐસતી આવી કે જણે તે એમની જ ન હોય!

શ્રીમેટાએ આંગળાએ પહેરેલ વીંઠીને આમતેમ જોયા કરી. વીંઠી તેમની આંગળાએ ડેવી સરસ શોલતી હતી। શ્રીમેટા ગમેતેમ તોથ કાચી ઉંમરના હતા. કાલોલસમાં તો એમના ધરમાં એક સોનાની વાળી સરખીય નહોણી અને અહીં પેટલાદમાં ધરેણુંને। ફરલો સાચવવા ભષ્યો હતો. તેમાંથી એક નાનકડી વીંઠી યાડીવાર પહેરી હોય તો એમાં કાંઈ એષ્યું થઈ જવાનું નથી. તેમ પહેરી લીધા પછી તે તિનેરીમાં જ મૂકી હેવાની છે. ડોઈ જેનાર નથી પછી પહેરવામાં શો વંઘી છે? અને શ્રીમેટાએ વીંઠી પહેરી લીધી. વીંઠી પહેરીને તેઓ ધરમાં ઝર્યા પણ ઝર્યાનું તે તરફ ધ્યાન ગણું નહિ.

સાંજના કંઈક કામસર એમને ગામભાં જવાનું થયું, એટલે તેઓ બધાર નીકળ્યા. થોડે દૂર ગયા ત્યાં પ્રલાભાના ભાઈ એમની ખાજુમાંથી નીકળ્યા. એમને જેઈને શ્રીમોટાને થયું કે મામા જે વાંઠી જેઈ ગયા હશે તો ખાર વાગી જરૂર. એટલે તેઓ છાનામાના ખીને રસ્તેથી અટપટ ઘેર આવીને તરત જ વાંઠી તિનેરીમાં મૂકી દીધી. પણ એમના દિલમાં ખોટું કથાની જે લાંક પેસી ગઈ તે ડેમેય કરીને શરીર નહિ.

રાત પડી. ધીમે પગલે શ્રીમોટા પ્રલાભા એડાં હતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા. પ્રલાભા તેમને જેઈને બોલ્યા : ‘કેમ ચુનીલાલ, અત્યારે શા માટે આવ્યો છે?’ શ્રીમોટાએ વાંઠી લીધાની, તે પહોંચાની બની હતી તે બધી વાત કહી દીધી. રસ્તામાં મણિમામા મળ્યા હતા તેઓ. કદાચ વાંઠી જેઈ તેઓ ગયા હોય અને આપને વાત કરે તે કરતાં હું જ આપને બધી વાત કરું તેથી આપની પાસે આવ્યો છું.

શ્રીમોટાની વાત ઉપરથી પ્રલાભા તુરત સમજ ગયાં કે શ્રીમોટાએ વાંઠીની ચોરી કરી નહોતી પણ આપક લાવે વીંઠી પહેરવા જ લીધી હતી અને તે પછી જેમની તેમ તિનેરીમાં મૂકી દીધી છે. એટલે પ્રલાભાએ હસતાં હસતાં કહ્યું : ‘ચુનીલાલ, તે વાત કહી તે સારુ કહ્યું’. તે વીંઠી પહેરવા લીધિલી અને પછી પાછી મૂકી દીધી છે એટલે તારે શુંનો ન ગણાય. હું તારે શાંતિથી જ અને જે કામ કરતો હોય તે કર.’ શ્રીમોટા ચાલ્યા ગયા અને તેમના કામે લાગ્યા..

આ રીતે ધર, ગામ અને માણાપને છાડીને શ્રીમોટા પેટલાદમાં આવી રહ્યા હતા અને લાણુતા હતા. શ્રીમોટાને બાળપણથી જ એ શુરુ ચાવીએં મળી હતી. એક, કામ કરવામાં નાનમ ન રાખવી, છોટે જેમે તેવું હવેકું કામ હોય। કામ કરવામાં શરૂમ શાની? એ, કોઈનુંથી કામ કરવાનું આવે તો તે કરી છુટવું.

તથો ધરના વડિલને, ધરના રસોઈયાને કે ધરના નોકરને દરેકને તેમના કામમાં સહાયરૂપ થતા. ધરના છોકરાનેથી હસ્તાંતા, રેમાંતા અને રાજ કરતા.

એક ગરીબનો છોકરો અભ્યાસ કરવા માટે પોતાના ધરમાં આવ્યો છે અને તેની સારસંભાળ બરાબર લેવાય છે કે ફેમ તેનો ખ્યાલ ધરમાં જગ્રિયું પ્રલાભા. સારી રીતે રાખ્યો રહ્યો, છે. પેટલાદમાં આ રીતે શ્રીમેટાનું ગાડું ગમડી રહ્યું છે.

શ્રીમેટા ને સમયે લખ્યુતા હતા તે સમયે પેટલાદની હાઈસ્ક્યુલના હેડમાસ્ટર સેળુનાના શ્રી ઈંધ્રરળાઈ પઠેલ હતા. તથો વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે પ્રેમાળ અને કાળજીભર્યું વલખ્યું ધરાવતા હતા. સ્વાશ્રદ્ધી વિદ્યાર્થીઓનું તથો ખાસ ખ્યાન રાખતા અને ડેઈ અગવડ હોય તો તે તરત દૂર કરતા.

‘પુત્રમાં લક્ષ્યણ પારણ્યામાંથી’ એ રીતે વિદ્યાર્થીઓનાં લક્ષ્યણ હાઈસ્ક્યુલમાં પ્રવેશાં જ તથો પારખી જતા. રમતિયાળ છોકરાઓને તથો શીખ હેતા કે રમવાનું તો તમે ધરે જઈનેથી કરી શકશો. હાઈસ્ક્યુલમાં ભખ્યુવા માટે આવો છો તેનો ખ્યાલ રાખજો. આવા તેમના પ્રેમાળ વલખ્યુથી તોકાની છોકરાઓ પણ તેમને વશ રહેતાં. આમ નિષ્ઠાવાન અને દુર્દેશી હેડમાસ્ટર પાસે શ્રીમેટાને લખ્યુવાનું ભળ્યું એ પણ તેમનું એક સહભાગ્ય ગણ્યાય.

પેટલાદમાં એક રંગવાળા શેડ હતા. તથો ધર્મનિષ્ઠ અને ઉદ્ધાર વૃત્તિના હતા. એટલે તેમને ત્યાં ધણ્યા સાધુસંતો આવતા. આથી દોકને સત્તસંગ અને કથાકાર્તાનો સારો લાલ ભળતો.

આ શેહને ત્યાં એક બનકુદીદાસ નામે સંત આવતા. અમદાવાદવાળા સરયુદ્દાસજી મહારાજના તથો શુદુલાઈ. અમદાવાદમાં જ્યારે સરયુદ્દાસજી અહારાજની કથા હોય ત્યારે મિલમાલિકથી માંડાને ગરોખમાં ગરોખ

એમની કથા સાંભળવા આવે. લાઈઓ અને બહેનોથી કીર્તન હોલ ચિક્કાર ભરાઈ જય. એમની કથા એટલી રસમય હોય કે સૌ એ સાંભળવામાં તલ્લીન બની જય. કહેવાય છે કે એકવાર સરયુદ્ધાસજુ મહારાજ સંનેતોવશાતું કથાસ્થાને આવી ન રાફચા પણ ચ્યાતડાર એવો બન્યો કે લગવાને એમને સ્થાને આવો કથા કરી. જેવા સમર્થી સરયુદ્ધાસજુ મહારાજ એવા જ સમર્થી જનકીદાસ મહારાજ હતા. એમનું સમાધિસ્થળ આનેથ નડિયાદના સંતરામ મંદિરના દરવાજમાં પેસતાં જમણું હાથે આવેલું છે. સંતરામ મંદિરમાં દર્શન આપતાં લાઈબહેનો તેમના સમાધિસ્થળનાં દર્શન કરી પાવન થાય છે.

આ જનકીદાસજુ મહારાજ ચેટલાદમાં રંગવાળા શેડને ત્યા આવે ત્યારે શ્રીમેટા રોજ સવારસાંજ નિયમિત તેમનાં દર્શન ને જય અને તેમની સેવાચાકરી કરે, તેઓ જે ઓરડામાં બેસતા તે ઓરડે વળાયો ન હોય તો વળી નાણે. ચીજાવસ્તુ આડી અવળી પડી હોય તો બ્યવસ્થિત ભૂકે. તેમનાં કપડાં ધોવાયાં ન હોય તો સરસ રીતે ધોઈને સૂક્ષ્મી હે. તેમની બેસવાતી ગાડી, સ્વાનો પ્રખંગ જાપટીને ભૂકે. આમ તેમની પાસે જેટકો વખત રહે તેટકો બધો જ સમય કંઈ ને કંઈ કામમાં ગાળે. શ્રીમેટા આવે ત્યારે પણ પ્રણામ કરે અને જય ત્યારે પણ પ્રણામ કરીને જ જય.

એક દિવસ શ્રીમેટા જનકીદાસ મહારાજનાં દર્શન ગેયેલા ત્યારે તેઓ તેમના ઓરડામાં એકલા જ બેઠેલા હતા. શ્રીમેટા તેમને પ્રણામ કરીને તેમની અદ્ય રાખવા તેમનાથી થાડે હુર બેડા. તરત જ જનકીદાસ મહારાજે શ્રીમેટાને તેમની પાસે ઓલાવી પૂજયું: ‘બેટા, તું કચાં રહે છે? શું ભણે છે?’

શ્રીમેટાએ તેમની ખંડી હુકીકત કહી સંભળાવી. શ્રીજનકીદાસ મહારાજે તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી અને અંતમાં શ્રીમેટાને ભાથે હાથ

મૂળી બરડો થાયડતાં બોલ્યા : “મારું કાંઈ કામકાજ હોય તે જરૂર કરુનો.”

આમ જ્યારે જ્યારે બનકીદાસ મહારાજ પેટકાદ આવતા ત્યારે શ્રીમેટા તેમની પાસે દરરોજ જતા અને તેમનું ને કાંઈ કામકાજ હોય તે મૂળા મૂળા કરતા.

આવો રીત તચ્છાશી એકવાર પેટકાદ આવેલા ત્યારે શ્રીમેટા મેટ્રિકમાં ભણતા હતા. તે વેળા બનકીદાસ મહારાજને શ્રીમેટાને કહ્યું : એટા, તારું મેટ્રિકનું લખુંતર તું એ મહિનામાં પૂરું કરીનાખ.

ત્યારે શ્રીમેટાએ કહ્યું : ‘આપજુ, હું ગરીબ છોકરો, મારી પાસે પૈસા મળે નહિ. અને શી રીતે એ મહિનામાં લખુંતર પૂરું કરી નાખું?’

બનકીદાસ મહારાજ બોલ્યા : ‘તું ગલરાઈશ ના. હું તને દરેક વેષયનો શિક્ષક નક્કી કરી આપીશ. તેમની પાસે જઈને તારો અભ્યાસ કરુનો.’

આ રીતે બનકીદાસ મહારાજે, ખીને હિસે જ્યારે બધા શિક્ષકો તેમનાં દર્શને આવ્યા ત્યારે શ્રીમેટા તરફ આંગળી ચીધી કહ્યું કે શિક્ષક લાઈએ, તમારે મારું એક કામ કરવાનું છે. આ છોકરો એટા છે તને મારે એ મહિનામાં મેટ્રિકનો અભ્યાસ પૂરો કરાવવો. છે. દરેક શિક્ષક એક એક વિષય લઈને તનો મેટ્રિકનો અભ્યાસ પૂરો કરી આપો.

મહારાજની સૂચના એટલે શિક્ષકોને મન તેમનો હૃકમ. તરત જ વિષયોની વહેંચણી અને શિક્ષક નક્કી થઈ ગયા અને ખીન હિસથી જ શ્રીમેટાએ લખુંવાનું શરૂ કરી દીધું. એ મહિનામાં તો શ્રીમેટાનો મેટ્રિકનો અભ્યાસ પૂરો થઈ ગયો.

મેટ્રિકની ગ્રેડિનિનરી પરીક્ષાને વાર હતી. અમદાવાદની પ્રખ્યાત પ્રેઓયાયટરી હાઈસ્કૂલમાં કાલોબવાળા ધનુલાઈ નેમણે શ્રીમેટાને

પેટલાદમાં જણવાનું ગોહવેલું તે તથા શ્રીમોટાનામોટાભાઈ બંને શિક્ષકોએ તરીકે કાર્ય કરતા હતા તેમને ધણુા સમયથી તેઓ મળ્યા નહેતાં. સમય હતો એટલે શ્રીમોટાને તેમને જગવાનું મન થયું અને તેઓ પેટલાદથી અમદાવાદ પહોંચ્યા.

શ્રીમોટા જિતથો હતા ધનુભાઈને વેર તેમના મોટાભાઈનું ઘર તેમની પાસે જ હતું. શ્રીમોટા ધનુભાઈ તથા તેમના મોટાભાઈને મળ્યા અને વાતોચોતો કરી, મેટ્રિકની પરીક્ષા આપવાની હતી એટલે બીજે દિવસે તેઓ પેટલાદ જવાનું વિચારતા હતા. ત્યાં તેઓ એકાએક માંદગીમાં પટકાઈ પડ્યા. માંદગી સાધારણું નહિ પણ ગંભીર નીવડી. ધનુભાઈએ અમદાવાદના તે વખતના પ્રભ્યાત દાકૃતર કાનુગાને વિજિટે મોકાબ્યા. તેમણે શ્રીમોટાને બધી રીતે તપાસી હવા આપી. તાવ જ્યારે ચારપાંચ દિવસ થયા જિતથો નહિ એટલે દાકૃતરને થથું કે દરદી કદાચ રાઈફેઝિડમાં સપડાયે હોય અને તેમનો વહેમ સાચો પડ્યો. શ્રીમોટાને રાઈફેઝિડ થયો હતો.

હાલમાં રાઈફેઝિડ રોગને કાબૂમાં દેવો સરળ છે પરંતુ ત્યારે રાઈફેઝિડ રોગને કાબૂમાં દેવો ધણું મુશ્કેલ હતું રાઈફેઝિડ એટલે મુદ્દિતથો તાવ, જેને અટાં સાત, ચૌદ, એકનીસ અને બેતાલીસ દિવસ લાગતા.

એ રીત એકબાજુ માંદગી લંબાતી જતી હતી અને બીજુ બાજુ મેટ્રિકની વાર્ષિક પરીક્ષા નજીક આવતી હતી. દાકૃતરની હવા, વડિલેની સેવા કાળજી અને શ્રીભગવાનની કૃષાણી શ્રીમોટા સાંજ તો થયા. પરંતુ તેઓ ધણુા નથણા પડી જયા હતા. દાકૃતરની સલાહ એવી હતી કે ચાલુ સાલે મેટ્રિકની પરીક્ષા ન અપાય તો સારું. અત્યારને તથકે આરામ દેવો. એ જ દરદીને માટે હિતાવહ છે.

આ સ્થિતિમાં શ્રીમોટા પેટલાદ પહોંચ્યા. રાઈસ્કુલમાં જઈને તપાસ કરી તો હેડમાસ્ટરે તેમનું ફેર્મ અને હી બંને લરી દીધાં

હતાં. અમદાવાદની માંદગી અને દાકતરની સલાહ વિષે વાત કરી તો હેડમાસ્ટરે કહ્યું કે તું બિલકુલ ચિંતા કરીશ નહિ, તું જરૂર સારા નંબરે પાસ થઈશ તેની ખાત્રી રાખજો. એવું આશ્વાસન આપ્યું.

બનકીદાસજી મહારાજ પણ ત્યારે પેટલાદમાં જ હતા. એથે શ્રીમેટા તેમને પણ મળ્યા અને અમદાવાદમાં આવેલ માંદગી અને દાકતરની સલાહ ખાખત વાત કરી. બનકીદાસ મહારાજે પણ કહ્યું કે ગભરાઈશ ના અને પરીક્ષા આપવાનું થયું છે તો ખુશીથી આપ. તારે પરીક્ષા આપવા અમદાવાદ જવાનું છે તો ત્યાં જઈને સરયુદ્ધાસજી મહારાજને ભળજે અને તેમના આશીર્વાદ મેળવી પરીક્ષા આપવા જને. તારું બધું સમું થશે.

બનકીદાસ મહારાજના આવા શહરોથી શ્રીમેટાને ઘણી હિંમત ભળી. તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે શ્રીમેટા અમદાવાદ જઈને સરયુદ્ધાસજી મહારાજને મળ્યા અને તેમના આશીર્વાદ લીધા પણ તેઓ મેટ્રિકની પરીક્ષામાં બેઠા. દરેક વિષયના પ્રત્યુત્તર એવા સરસ લખાયા કે શ્રીમેટા મેટ્રિકમાં સારા નંબરે પાસ થયા. ડેટલાક વિષયમાં તો તેમને ડિસ્ટિંક્શન માર્ક ભળેલા.

સેવા કર્યી રીતે સહાયશ્રી થાય છે તેની આ સત્ય ઘટના તો શ્રીમેટા અને તેમનામાં રસ લેનાર અન્ય મહાતુલાવે. સિવાય ખીજું હોણ જાણે?

મેદ્રિક થયા, હવે આગળ શું ?

મોટા મેદ્રિક તો થયા. હવે આગળ શું ? આગળ જાણું હોય તો કોલેજમાં જરૂર પડે. કોલેજમાં જાણવાનું ખર્ચ મોટું. એટલા બધા પૈસા કંચાંથી લાવવા ? કોઈ ટેકારપ ખર્ચ આપે એવું જે પણ બધુંથી ખર્ચ આપે એવું ડેવી રીત બને ? ધરે તો ગુજરાનનો સવાલ હતો એટલે પૈસા ભલે તેમ નહોતા. તેમ બીજુ કોઈ જગાએથી પણ ખર્ચનો જેગ થાય એમ નહોતો. આ સ્થિતિમાં કોલેજમાં જવાનું તેમને માટે સુસ્કેલ હતું.

પણ સંસ્કૃતમાં એક કહેવત છે “દુઃખરાચા બલીયસી”. દુઃખરાચા જ બળવાન છે. સંસ્કૃતમાં જઈ શકાય એવા નહોતા. તેમ છતાં દુઃખરાની ઘરાં તેમને આગળ લઈ જવાની હની.

સૌ કહેતાં હતાં : ‘ચુનીલાલ, મેદ્રિકમાં તુ જીચે નંબરે પાસ થયો છું અને કેટલાક વિષયમાં તો તને ડિસ્ટિંક્શન ભાર્ડ મળેલા છે તે જેતાં તુ કોલેજમાં જય તો સાંદું.’ પ્રભાબાણે પણ શ્રીમોટાને વાત કરેલી કે તુ કોલેજમાં જ, અમે તને કંઈક મદ્દરપ થઈશું.

આ રીતે કોલેજમાં જવાની ગડમથલ શ્રીમોટા કરી રહ્યા હતાં ત્યાં તેમને કાલોલના એક લાઈની યાદ આવી. આ લાઈ વડોદરા કોલેજમાં ફેલો હતા. તણો કાલોલમાં હતા ત્યારે શ્રીમોટા તેમનું કામ કરી આપતા, આથી શ્રીમોટા ઉપર તેમનો સારો પ્રેમ હતો.

શ્રીમેટા તેમને જઈને મજબૂ. ધણુ દિવસે શ્રીમેટા મજબૂ આથી તેઓ ધણુ રાજુ થયા. બંને બેડા અને એકખીનના ખરદ પૂછ્યા. શ્રીમેટાએ તેમને મેટ્રિક પાસ થવાના સમાચાર કહ્યા અને હવે તેઓ વડોદરા ડૉલેજમાં દાખલ થવાનો વિચાર કરે છે એમ કહ્યું.

પેલા ઝેલો મિત્ર શ્રીમેટાને કહ્યું કે ને તું વડોદરા ડૉલેજમાં દાખલ થવાનો હોય તો રહેવાનું મારી સાથે રાખજો. એટલે તારે રહેવાનો ખર્ચ બચ્ચી જરૂ. શ્રીમેટાએ કહ્યું જાહેર.

શ્રીમેટાને પ્રભાબાએ થોડી ધણી મદદ આપવાની વાત કરી હતી. અને બીજી થોડી ધણી આડાઅવળી આવક મળી જય તો શ્રીમેટાનું ચાલી જય તેમ હતું. એટલે શ્રીમેટા વડોદરા ડૉલેજમાં દાખલ થઈ ગયા.

પોતાની સાથે શ્રીમેટા રહેવા આવતાં પેલા ઝેલો મિત્રને થયું કે હવે તેમની ઇમનો દેદાર ફરી જવાનો. હાલ ઇમમાં બધું જે અસ્તિત્વસ્ત અને આડાઅવળી પડ્યું છે તે હવે વ્યવસ્થિત જોઈનાઈ જરૂ. શ્રીમેટામાં એક આગવી કળા હતી કે તેઓ જ્યાં જય ત્યાં બધું ઠીકઠાક, સુધડ અને સુવચ્છ રાખે, એટલે જ સૌ તેમને આવડારતા.

સમાજમાં તે કાળે, અને અત્યારે પણ, દરેક માણાપ પોતાનાં સંતાન ડૉલેજમાં ભણે તેને પોતાના ધરનું ગૌરવ ગ્રણુંં. અત્યારે તો સમાજના રીતરિવાનેને કારણે ડૉલેજમાં ભણાવવું આવશ્યક થઈ ગયું છે.

આજથી પચાસસાડ વર્ષ પહેલાં સાધનસંપન વર્ગ જ પોતાનાં સંતાનોને ડૉલેજમાં મેકલતો. કારણ કે ડૉલેજ જીવન આનંદપ્રમેદ. અને મોજમજનબર્દું લહેરીજીવન હોઈને ખચોળ હતું ને મધ્યમવર્ગને પોતાઈ શકે તેમ નહોતું. આ પરિસ્થિતિમાં આજે ડાંડ દેર પડાયે

નથી તેમ છતાં અમે પણ કાંઈ કમ નથી એવી હરીકાઈની હોડાદોડમાં સૌ કોઈ ચોતાનાં સંતાનોને ડાલેજોમાં મોકલે છે.

ડાલેજોમાં વિદ્યાર્થીઓ તેમનાં માણપનાં નાણુંને જોર મોજશોધ કરે છે, હોટલ રેસ્ટોરાંમાં જચાઇતો ઉડાવે છે, નાટક સિનેમાની મોજ માળે છે, ઘરે સાખુની કરકસર કરીને માણપો હાથે ધોઅલાં કપડાં પહેરે છે પણ તેમનાં સંતાનો? તેમનાં સંતાનો ડાલેજોમાં જાંચમાં જાંચ્યો વોશીંગ કંપનીઓમાં કપડાં ધોવડાવીને ઈશ્રેક્ટાઇટ થઈને ફરે છે. નવી ફેશનનું કાપડ અને નવી ફેશનનાં કપડાંમાં સજજ થઈને ફરે છે, ટગલાખાંધ પુસ્તકો, ટગલાખાંધ નોટો ખરીદે છે પણ તેનો ઉપયોગ વિદ્યાભ્યાસમાં થતો નથી. ભાયતી વખતે તેમનું ધ્યાન ગ્રેફેસરોના ભાષણુંનાં નથી હોતું પણ કચારે પિરિયડ પૂરો થાય અને અમે આઉટિંગનો કાર્યક્રમ ગોડવો નાસી જઈએ.

આવી પરિસ્થિતિમાં એક નિષ્ઠિયન કુંભના અભોટા તેમનો વિદ્યાભ્યાસ ડેવી દુઃખદ પરિસ્થિતિમાં કરતા હશે. તેની કદ્વયના કરવી મુશ્કેલ છે, ડાલેજના અભ્યાસ માટે પુસ્તકો જોઈએ. તે ખરીદવાના તેમની યાસે પૈસા નથી, મિત્રોના પુસ્તકો મેળવી તે વાચે છે. ગ્રેફેસરોના ભાષણુનાં નોંધ માટે ટગલાખાંધ નોટો જોઈએ, પૈસા વિના કચાંથી લાવે? મિત્રો તે પૂરી પાડે છે, તેના બદલામાં તેઓને તેમણે લાયકી નોંધ વાંચવા આપે છે. વિદ્યાર્થીઓ અમુક જતના કાપડનાં કપડાં કરાવે છે. તેઓ એવો શાખ રાખતા નથી. બાળપણુથી જ એવી ગરીખીમાં જીવ્યા છે કે એવો શાખ રાખવો એમને પાલવે પણ નહિ. માણસને અંગ ઢાંકવા માટે વખત જોઈએ. એ મળે એટલે બસ. ડાલેજના કલયોમાં જમ્બું હોય તો ધણ્ણા પૈસા આપવા પડે એટલે તેમણે ઓછા પૈસામાં પોરાક મળે એટલા માટે વૈષ્ણવ હવેલીના મુખ્યિયાળું પકડચા અને તેમને ત્યાં હવેલીના પ્રસાદ જમવાનું ગોડવ્યું.

વડોદરા કે.લેજની હોસ્પિટમાં પેટલાદની નાગરડોમના નણુ ચાર વિદ્યાર્થીઓ રહેતા હતા. તેઓ લેગા મળાને ચાની કલઅ ચલાવતા. તેમણે વારા ગોઠવેલા તે પ્રમાણે સૌ ચા જનાવે પણ એમાં કંઈ ભલીવાર આવતો નહિ. તેઓ શ્રીમેટાને શ્રોળખતા હતા એટલે તેમણે તેમને કહ્યું : ‘ચુનીલાલ, તું અમારી ચા કલઅનો કારલાર સંભાળે તો અમને રાહત રહે. તું અમારું કામ કરીશ તેના અદલામાં અમે તને કંઈક મદદવપ થશું.’

શ્રીમેટાએ ચા કલઅની વ્યવરસ્થા માથે લીધી, અને ચા કલઅની અવ્યવરસ્થા અદર્શ થઈ ને સૌને ચા નિયમિત મળવા માંડી. એ તો ઢીક ચાની તપેલી અને ખેલાને કલાડો સુધી ધોવાતા નહિ તે ચા પતી જતાંની સાથે જ અધું વ્યવસ્થિત ધોવાઈને કે તે ડેકાળે મૂક્યું હેવાતું. આમ થતાં ચા કલઅ સુધાડ અને વ્યવસ્થિત હેખાવા લાગી. સાધનસંપન્ન માઆપના છોકરાં ઘરે ડેઈ દિવસ આતું કામ કર્યું ના. હોય એટલે આ કામ તેમને માથાકુટિયું લાગે. જ્યારે શ્રીમેટા તો આવોં કામથી ટેવાઈ ગયેલા તેમને ચા કામ અગ્રવડલર્યું લાગતું. નહિ.

શ્રીમેટાનું ખરું ધ્યાન તો અભ્યાસમાં જ હતું. ખીલ ‘વિદ્યાર્થીઓ’ બધાર ફરવા જય પણ શ્રીમેટા તો ત્યારે તેમના અભ્યાસમાં જ મળન રહેતા અને અભ્યાસને અંગે કે પુસ્તકો વાચવાનાં હોય તે વાંચતા અથવા પ્રોફેસરનાં ભાષણોની કે નોંધ લીધી હોય તે જોઈ લેતા અને કે નોંધ કરી છે તે બરાબર છે કે નહિ તેની પાકું અકાસણી કરી લેતા. તેઓ રોજનું વાચન અને નોંધ ચકાસણી રોજ કરી લેતા. ગમે તેટલું મોઢું થયું હોય પણ ખીલ દિવસ પર તે મુહૂરતની રાખતા નહિ. આ રીતે શ્રીમેટાનો અભ્યાસ સારી રીતે ચાલી રહ્યો હતો.

એકવાર ચા કલખના મિત્રોએ શ્રીમેટાને કહ્યું કે ચુનીલાલ, આજે અમે બધા મિત્રો સિનેમા જેવા જવાના છીએ તો તું પણ અમારી સાથે ચાલ. શ્રીમેટાએ કહ્યું કે મને સિનેમા જેવાની ટેવ નથી તેમ હું સિનેમા જેવા જતો પણ નથી. એટલે મારે માટે તમને નાહફનો. ખર્ચ શામાટે કરાનું? આ સાંભળી એક જણું બોલ્યો કે ચુનીલાલ, તું અમારી સાથે આવતો નથી પણ અમે તને સિનેમા જેવા લઈ જઈએ છીએ. તું અમને આટલો મહદ્વર્પ થાય છે તો અમારે તને સિનેમા જેવા ન લઈ જવો જોઈએ? વળી એકવાર અમારી સાથે સિનેમા જેવા આવીશ એથા ટાઈ તને સિનેમાનું ઓછું બ્યસન લાગી જવાનું છે? અમને બધાને લાગે છે કે આજે તો તને લઈને જ સિનેમા જેવા જવું છે, તો તું ના ન પાડીશ, અને ચા કલખના મિત્રો અને શ્રીમેટા તે દિવસે સાથે સિનેમા જેવા ગયા. આ રીતે ડોઈ ડોઈ વાર ચા કલખના મિત્રો શ્રીમેટાને સિનેમા જેવા લઈ જતા. એમ કરતાં શ્રીમેટાને સિનેમા જેવાનો ચસ્કો લાગ્યો. અને એકવાર ચસ્કો લાગ્યા પણ તે છૂટવો મુશ્કેલ થઈ પડે છે. ડોઈ વાર ચા કલખના મિત્રો એકલા સિનેમા જેવા જય ત્યારે શ્રીમેટાને થાય કે મને મૂક્યાને તેઓ સિનેમા જેવા ગયા, માટે ચાલ હુંય સિનેમા જેવા જઉ.

એકવાર શ્રીમેટાને સિનેમા જેવાનું બહુ મન થયું, તેની સાથે નથી જવું તેવો વિચાર પણ ઉદ્ભબન્યો. ખરો. એકો સાથે બંને વિચાર આવ્યા તેથા તેઓ થોડા વિચારમાં પડી ગયા. સિનેમા જેવા જવાની છથણ એ તેમનો પોતાનો. વિચાર હતો પણ તેની સાથે નથી જવું એવો. વિચાર તેમને કે સહાયરૂપ થતાં હતાં તેનો ઉપરથી આવ્યો હતો. સિનેમા જેવાના પૈસા તેમને કેઓ સહાય કરતા હતા તેના વપરાવાના હતા. બીજાંના પૈસા તેમને ડાલેજમાં લાગ્યા. માટે અપાતા હતા. આ પૈસા તેઓ પોતાની છથણ મુજબ કેવી રીતે વાપરી શકે?

આ વિચારે તેઓ સંજગ ખન્યા અને તેમણે સિનેમા જેવા જવાની ઈચ્છા માંડી વાળા. આ પછી ધણું મિત્ર તેમને સિનેમા જેવા આવવા છેલ્લા; પરંતુ તેઓ ન જતા તે ન જ જતા.

શ્રીમેટાને જે થાડીધણી સહાય મળતી હતી તેમાંથી ડાલેજની હોસ્પિટના રસોડે જમે તો બધી રકમ ખર્ચાઈ જય અને ડાઈ જરૂરિયાતનું ખર્ચ આવે ત્યારે બધી રકમ ખર્ચાઈ ગઈ હોય તેથી એલાંબું પડે. અને ડાઈ વાશીમાં ખાય તોય એ જ પરિસ્થિતિ થાય. વૈષ્ણવ હવેલીએમાં ભગવાનને ધરાતો પ્રસાદ તેના મુખ્યાજી મારફત પતરાળામાં મળતો હોય છે. ભગવાનને ધરાતો પ્રસાદ બધી રીતે શુદ્ધ હોય અને તેમાં એકખું ધી વપરાતું હોય છે, તેમ છતાં તે સર્સ્તો હોય છે અને તે જરૂરાથી ધરે જરૂરા જેવો સંતોષ થાય છે. આથી જ શ્રીમેટાએ ત્યાં જમવાનું જે ડાલેલું. પરંતુ એમાં એક તકલીફ એ હતી કે ડાલેજ એક છેડે અને હવેલી બીજે છેડે, એક પૂર્વમાં તો બીજું પથીમાં. જવા આવવામાં એ કલાક જેટલો સમય જય. સમયનો ઉપરોગ થાય એટલા માટે તેઓ વાંચતા વાંચતા જય અને જરૂરા પછી વાંચતા વાંચતા પાછા આવે.

એક દિવસ તેઓ આવી રીતે ડાલેજથી વાંચતા વાંચતા વૈષ્ણવ હવેલી તરફ જઈ રહ્યા હતા. લહેરીપુરા દરવાને વટાવીને જ્યાં તેઓ માંડવી દરવાન્ન પાસે આવ્યા. ત્યાં ડાઈએ એમને પહડયા અને ધક્કો મારી દરવાન્નની મેડાએ લઈ જવા સીડી પાસે ઢસી ગયા. આ બધું એટલી વરિત ગતિએ થઈ ગયું કે શ્રીમેટાને સમજ ના પડી કે આ શું થઈ રહ્યું છે ? પરંતુ જ્યાં એમને મેડાએ લઈ જવા સીડીનાં પગથિયે ચડાવવા ધક્કો માર્યો ત્યારે શ્રીમેટાને તેની જ્યાંકરતા સમાની અને હોય જણે એમનામાં એવું જેર આવ્યું કે પહડનારને એવા જોશથી ધક્કો માર્યો કે તે એ પગથિયાં હેડો પડ્યો અને ગાંઢી પડતાં માંડ ખર્ચ્યો ને સાથે શ્રીમેટા એની પહડમાંથી છૂટતાં ‘આવે પહડચો

ભાવે પકડચો, બચાવો બચાવો,' એવી ભૂમે પાડતા નાઠા. શ્રીમેટાની ભૂમે સાંસળી આસપાસથી લોડો હોડી આવ્યા અને પૂછવા લાગ્યા. 'કચાં છે બાવો, કચાં છે બાવો?' પરંતુ ત્યારે શ્રીમેટાને ખોલવાનું કચાં ભાન હતું ! તેમની છાતી ધડક ધડક થઈ રહી હતી, ચાસ માતે નહોંતો અને હાંકતા હતા. લોડોએ જેણું કે તેમને એટલી બીડ લાગી હતી કે મેંમાંથી એક શરણ નીકળતો નહોંતો. કોઈએ એમને પહૃતાને એક દુકાનને એટલે બેસાડ્યા, લોડો ભાવાને પકડવા આસપાસની ગલીઓમાં શાધવા લાગ્યા. પણ એમ બાવો કચાંથી હાથમાં આવે।

બિચારો બાવો ! એને કચાંથી ખખર હોય કે શ્રીમેટાનો જન્મ એક ચીપિયાપકડું ભાવો થવા નહોંતો થયો । પણ એક સંતવિભૂતિ તરીકે સંસારનાં ડેટલાંબ નરનારીઓનાં દિલમાં પ્રલુના નામનો ભહિમા જગાવવા માટે થયો હતો. એટલે જ તેઓ ભાવાના પંજમાંથી છટકા શક્યા હતા. પરંતુ આ ઘનાવનો પડદો વડોદરામા એવો પડ્યો કે ભાવા નજરે પડતા બંધ થઈ ગયા.

માંડવી દરવાનેથી ઝડપથી ચાલતા ચાલતા શ્રીમેટા વૈષ્ણવ હવેલીમાં આવ્યા. મુખિયાજીએ શ્રીમેટાને ફેઠ દિવસ નહિ ને આજે એકદમ ઢીલા જેયા. નિસ્તેજ અને મોં પરનું નૂર જરી ગયેલું. શરીર થરથર કાંપતું હતું. મુખિયાજીએ પૂછ્યું : 'કેમ ભાઈ, આજે ઢીલા દેખાવ છો ? યિમાર તો નથી પડી ગયા ને ?' શ્રીમેટાએ ઘની ગયેલી બધી વાત કરી. તે સાંસળા મુખિયાજીએ કહ્યું કે તારું ધનભાગ્ય કે તું ભાવાની પકડમાંથા છૂટી હેમખેમ હવેલીએ આવ્યો. નહિ તો ભાવાની પકડમાં એકવાર જે પકડાયો તે પકડાયો. કરી કરી છૂટવા ન પામે. શ્રીમેટાને શાંતિ થાય એટલા માટે મુખિયાજીએ તે દિવસે એમને પ્રેમથી જમાડ્યા અને જતી વેળાએ ભરડો થાખડતાં કહ્યું કે

અલરાઈશ ના, હિંમનથી જન્. જેને રામનાં રખવાળાં છે તેને કોઈ કશું કરી ન શકે.

પાછળથા તેમને મદદ કરતાં પ્રભાણાએ આ વાત જાણી ત્યારે એમણે શ્રીમાટાને વૈષણવ હવેલીમાં જમવાતું બંધ કરાવ્યું. જેથી ફરી આવું થવા ન પામે.

શ્રીમાટા વડોદરા કોલેજમાં આ રીતે ત્રયુ વરસ ભણ્યા. ત્રીજે વરસે એટલે કે જુનીઅર બી. એ.માં હતા ત્યારે ગાંધીજીએ પ્રિટિશ હુમતની સામે અસહદ્દારની દેશબધ્યાપી ચળવળ ઉપાડી. ગાંધીજીએ પ્રજાને સીધા સવાલે પૂછ્યા કે તમારી ઉપર બીજું કોઈ રાજ કરે એ તમને બને ? તમારી સ્થિતિ નથીના ને નથીની થતી જય અને રાજકર્તાવર્ગની સ્થિતિ સખળમાં સખળ બને એવું તમે પસેદ કરો છો ? તેઓ દેશમાંથી કાચો ભાલ સસ્તો ખરીદી તેમના દેશમાં લઈ જય અને તેમાંથી અન્ય થોળે અને કાપડ બનાવીને મોંધા લાવે આપે તે ડેમ ચાલે ? પાંચ હજાર માઈલ દૂરથી આવીને તેઓ આપણા પર રાજ કરે અને આપણે તે નેઈ રહીએ એનું નામ યુતામી નહિ તો બીજું શું ? ચાલે આપણે તેનો સામનો કરીએ. પરહેશી ભાલ નહિ વાપરીએ, પરહેશી કાપડ નહિ પહેરીએ. સરકારે ઘંઢકાએ આપીને તેમના ને ટેંડારો બનાવ્યા છે તેઓ તેમના ઘંઢકાએ: ડેઝા ડે. સુડોલર ગોરાએ. આપણી ઉપર રાજ કરે છે. અરું રાજ ચલાવનાર તો આપણે છાએ. જે આપણે બધાંય આજે તેમની નોકરી એડી દઈએ તો આવતી કાલે તેમનું સામ્રાજ્ય લાંગીને લુંડે થઈ જય. કોલેજમાં વિદ્યાર્થીઓને કારકુનિયા ડેળવણી આપાવ છે. તેથા આપણું શું દાગડર હીકરો ? માણુસને માયકાંગલા બનાવે એવી ડેળવણી કરતાં બહેતર છે કે વિદ્યાર્થીઓ ભણે નહિ.

ગાંધીજની આવી સીધી વાતો લોકહૃદયમાં એવી જીતરી ગઈ કે તેમનામાં એક નવો જુસ્સો પેઢા થયો. અને દેશભરમાં તેના પડધા પડચા. ડેટલાય લોડાએ છલકાએ પરત ક્ષા. ડેટલાય લોડાએ સરકારી નોકરીઓ છોડી. ડેટલાય વિદ્યાર્થીઓએ ડોકેને છોડી.

આવા દેશભાવનાની ભરતીના જુવાળમાંથી શ્રીમોટા પણ કેવી રીતે બચી શકે ? તેમનું મન પણ ડ્રગ્સ થઈ ગયું. મિત્રો અને વડીલોએ તેમને ધાણું સમબન્ધ્યા કે ચુનીલાલ, હવે તારું બી. એ. નું એક જ વર્ષ બાકી રહ્યું છે. તારે ઘેર તારાં માતપિતાની અને ભાઈલાંકુની સ્થિતિ એવી ને એવી જ છે. અને મજૂરી કરીને તેઓ જિયારાં જીવે છે. તેનો તો વિચાર કર. તું બી. એ. થણે, સરકારી અમલદાર બનશે અને કુંઠને સુખના દિવસો આવશે એવા એમના સ્વરૂપને તું છેહ કઈ રહ્યો છે, પણ શ્રીમોટાને કશું ગળે ના જીતથું. તેઓ ન માન્યા તે ન જ માન્યા, અને એક દિવસ વડોદરા ડાલેજમાંથી છૂટા થઈને અમદાવાદની ગુજરાત વિદ્યાપીકમાં નોડાઈ જયા.

વડોદરા ડાલેજ છોડનાર એ વિદ્યાર્થીએ. એક શ્રીમોટા અને બીજી શ્રીરંગઅવધૂત.

સેવાનો માર્ગ સહેલો નથી

દેશભાવના અને દેશ સેવાની ધગશના કારણે શ્રીમેટા વડોદરા ડાલેજની તેમ જ ઉજાવળ કારકિર્દીને છોડીને અમદાવાદની શુજરાત વિદ્યાપીઠમાં જોડાયા તો ખરા, પરંતુ બીજાં વિદ્યાર્થીઓને તો તેમના ખર્ચની જોગવાઈ પૂરેપૂરી હતી જ્યારે શ્રીમેટાને તો ઉપર આલ ને નીચે ધરતી સિવાય બીજી કશી જોગવાઈ નહોતી. વડોદરામાં તો તેમને પ્રભાણાની મદદ હતી. જ્યારે અમદાવાદમાં આવી ચાવક જિલ્લી કરવાની હતી. બીજાં વિદ્યાર્થીઓને તેમના ખર્ચની રકમ ધર તરફથી પૂરેપૂરી ભળા જતી. શ્રીમેટાને તેમના ખર્ચની રકમ કોણું મોકલે ? કાલેલમાં ધરની સિથતિ જ એવી હતી કે તેઓ તેમનું મહેનત ભજૂરી કરીને કરતાં હોય ત્વાં તેઓ શ્રીમેટાને સહાયદશ કેવી રીતે થાય ? શ્રીમેટાઓ તેમની મહેનત અને પુરુષાર્થના જોરે જુવવાનું હતું.

કાચોઘોચો વિદ્યાર્થી હોય તો મૂંઝાઈ જય. પણ શ્રીમેટા એમ હિંમત હારે તેમ નહોતા. એમણે સમજપૂર્વક વડોદરા ડાલેજ છોડવાનું પગલું ભયું હતું. જેઓ યાહોમ કરીને કોઈ પગલું ભરતા હોય તેમને માટે જેસલતોરલના અક્ષિતશીતની નીચેની પંક્તિઓ જણુવા જેવી છે.

હેખાદેખ્યો કરવા જય,
તે નર અધૂરિયો કહેવાય.
છતી આંખે હાવો લઈને
કૂવે પડવા જય - આવોને જેસલરાય.

શ્રીમેટાએ કશું હેખાહેખી નહોતું કશું. તેમણે તેમના બધા સંજોગાને વિચાર કરીને જ આ ડગ માંડયું હતું. તેમણે હાલ તુરત એ જ બાળતોની ગોઠવણું કરવાની હતી. એક રહેવાની અને બીજી જમવાની.

કવિ નર્મદાની નીચેની કવિતા તેઓ ભાષી જ્યા હતા. હવે તે આચરી બતાવવાનું હતું.

‘ગાંધું ભસું’ કે ના છઠવું, ના હડવું !

એણે સેવામાં જોડાવાનું છે, તેણે કામ પહેલું કરવાનું છે.

એટલે શ્રીમેટા પહેલાં વિદ્યાપીઠના સંચાલકોને અજ્યા અને તેમને કશું કે હું વડાદરા કોલેજ છાડીને વિદ્યાપીઠમાં ભણુવા આંધેં છું. મારી પાસે ચૈસા નથી. વિદ્યાપીઠના બધા વર્ગો હું વાળીશ તેના બદલામાં રહેવાનું મને ભક્ત ગોઠવી આપો. વિદ્યાપીઠને આવા. વિદ્યાર્થીઓની જ જરૂર હતી કે મહેનત કરીને ભણે. સંચાલકોએ શ્રીમેટાએ રહેવાની ગોઠવણું કરી આપી.

શ્રીમેટાનું એક કામ પત્યું બીજું કામ બાઢી રહ્યું તે માટે તેઓ નવજીવન પ્રેસમાં ગયા. ગાંધીજીનું ‘નવજીવન’ ત્યારે મોટી સંખ્યામાં વેચાતું હતું અને તેની હિંમત પાંચ ચૈસા હતી. કમિશન એક નકલે એક ચૈસો. શ્રીમેટાએ અડવાડિયે બાર આના રિપિયે મળ્યા. રહે તે પ્રમાણે નકલે નોંધાવી અને તેના એડવાન્સના ચૈસા ભરી દીધા.

રવિવારે વહેલી સવારે શ્રીમેટા નવજીવનની નકલો લઈને ‘ગાંધીજીનું નવજીવન, ગાંધીજીનું નવજીવન’ એવી ભૂમે પાડી નવજીવન વેચતા. અગ્નિઆર-આર વાખ્યા સુધીમાં નવજીવન વેચાઈ જતાં અને તેમાંથી એછામાં એછા બાર આના અને વધુમાં વધુ રિપિયે મળતો. તેમાંથી તેમનું અડવાડિયાનું લોજનનખર્ય નાઠળા રહેતું. ડાઈ વખત જમવાના પેસા ન હોય તો ચણું ભરા ફ્રાકી લેતા.

મહારાષ્ટ્રમાં ભાધુકરી નામની ભાગીને ભણુવાની પ્રથા છે. ખાસ કરીને ગરીબ વિદ્યાર્થીઓ ડોલેજમાં ભણુત્તા હોય છે. અને નેમની પાસે નાણું નથી એવા વિદ્યાર્થીઓ માટે ધર નક્કી થયેલાં હોય તે ધરે જઈને ભાધુકરી ભાગી, કર્મી, પઢી ડોલેજમાં ભણુવા જય છે. શુજરાતમાં આવી પ્રથા નથી. તથી શ્રીમેટાએ સ્વાત્રયના નેરે નાણું મેળવી તેમનું ભણુવાનું ગોઠવ્યું.

કોદરા ડોલેજની વાત જુદી હતી. અમદાવાદ શુજરાત વિદ્યાપીઠની વાત જુદી હતી. એકમાં ચીલાચાલુ ડેળવણું અપાતી હતી. બીજમાં ‘સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે—‘મુક્તિ અપાવે તે વિદ્યા.’ એ લક્ષ રાખીને વિદ્યા અપાતી હતી. એકમાં સરકારી નોકરીની અપેક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓ ભણુત્તા હતા, બીજમાં દેશને જાચે લાવવાનું શિક્ષણ અપાતું હતું. બંને સ્થળે શિક્ષણ આપનાર તો પ્રેફેસરો હતા. પણ એકમાં વેતનધારી પ્રેફેસરો કામ કરતા હતા. બીજમાં માનદ વેતનધારી પ્રેફેસરો કામ કરતા હતા. એક ખાતાકાય રીતે ચાલતી હતી, બીજી ગાંધીજીના દિઝિટાણુવાળા. એકમાં ભણુનારા નોકરી પર મીટ માંડી રહ્યા હતા, બીજમાં ભણુનાર માનવતાની સેવા કરતા હતા.

એક વાર ગાંધીજીએ વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીને કહ્યું કે તમે ભણુવાની સાથે ભણુવાની વાત નહિ કરો તો દેશનો અંધારો ડેવી રીત હડશે ? મારી હાકલને માન આપીને તમે ડોલેજને છાડી અહીં આવ્યા છો તે સારી વાત છે. તમારા દેશપ્રેમની હું કદર કરું છું. પણ ભલા ભાઈઓ, ગામડાંમાં ને ને તો ખરા કે અજ્ઞાનને કારણે આપણું દેશનાં લાખો ને કરોડો ભાઈખણેનો ડેવાં છેતરાય છે ?

હું તમારી પાસે એટલા માટે આવ્યો છું કે મારી વાત તમે સાંભળો. તમારામંથી કોઈક જ્ઞાનની ભશાલ લઈને ગામડાઓમાં જવ

અને લોકોના દ્વિત્તમાં શાનનાં અજવાળાં પાથરો. બેસી રહેવાથી દેશ બેડો નહિ થાય પણ લોકોને મળશો તો દેશ જગૃત થશે.

ગાંધીજીની આવી ભાવવાલી વાણી સાંભળાને શ્રીમેટાનું હૈયું દ્રવિત થઈ ગયું. દેશના થઈને જે દેશ માટે કામ કરીએ નહિ તો તે શા કામનું? શ્રીમેટાને કવિશ્રી દલપતરામની નીચેની કવિતા યાદ આવી ગઈ:

નથી વિદ્તા વાપરી દેશદાંને,
નથી કામ કરીધાં સ્વદેશાભિમાની,
નથી વાપરી પાઈ જે લોક કાને,
વૃથા જન્મ ખોયો કરી શી કમાણું?

શ્રીમેટાએ વિદ્યાપીઠ છાડીને ગામમાં સેવા કરવા જવાનું નક્કી કર્યું. આ માટે તેમણે વિદ્યાપીઠના આચાર્ય શ્રી ગીરદવાળું પાસે આસ તાલીમ લીધી અને એક દિવસ ભર્ય જિલ્લાના વાગરા તાલુકામાં પડાવ નાખ્યો.

આ વાત આજની નથી પરંતુ સાહિત્યસ પહેલાંની છે. આને તો ગામે ગામ જવા સર્ડો છે. બસમાં બેસીને ગામે ગામ જવાની સંગ્રહ છે. પણ ત્યારે ગામે ગામ જવા માટે સર્ડો નહોણી. પછી બસમાં બેસીને જવાનું તો કચાંથી ભણે? અરે! એક ગામથી બીજે ગામ જવા માટે કાચા રસ્તાય નહોણા. એક તો ભર્ય જેવો પછાત જિલ્સો. અને તેમાંથી વાગરા તાલુકા તો પછાતમાં પછાત. એમાં આજના જેવાં સાધન સંગ્રહ કચાંથી હોય? ત્યારે ડેટલાંય ગામડાં એવાં હતાં કે પોસ્ટ ઓફિસાં નહોણી થઈ. પછી તાર ઓફિસની વાત ડેવી? આવાં ગામડાંમાં શ્રીમેટાએ કામ કરવાનું હતું. શ્રીમેટા પાસે હૈયું હામ અને હાથપગ હતા. પણ લોકોને મુળે જ જયાં ખાવાના સાંસા હતા ત્યાં ભણવાની લૂખ કચાંથી જથ્થે? શ્રીમેટાએ ઘણું મહેનત

કરી પણ બધી વ્યર્થ, એટલે શ્રીમેટા ત્યાંથી પાછા આવ્યા અને પાછા વિદ્યાપીડમાં જોડાઈ ગયા.

વિદ્યાપીડના વિદ્યાર્થીઓને ગાંધીજીએ ખીજવાર એવી વાત કરી કે વિદ્યાપીડનો વિદ્યાર્થી પદ્ધતીથી નહિ પણ સેવાથી શેલે. જેઓ આવી રીતે સેવાને જંખી રહ્યા હોય તેમણે પદ્ધતીનો મેહ છોડી અત્યારથી જ સેવાકાર્યમાં લાગી જવું જોઈએ. ગાંધીજીએ આગળ વધાને કહ્યું કે દેશપ્રેમને માટે તમે ડાલેજ છોડી, દેશપ્રેમને માટે તમે સરકારી પદ્ધતીનો મેહ છોડચો. દેશપ્રેમને માટે તમારો આશા-અરમાનોને તિલાંજલિ આપો. જે દેશપ્રેમ માટે તમે આટકો બધો લોગ આપો તો હવે દેશની સેવા કરવા માટે તમે ડેમ તરત્પર થતા નથી?

ગાંધીજીના આ શરૂદોની શ્રીમેટા ઉપર એવી સચોટ અસર થઈ કે તથું માસ પછી જ તેમની પરીક્ષા હતી અને તે પછી તેમને સ્નાતકની પદ્ધતી પણ મળત. તેમ છતાં તેની તેમણે પરવા ન કરી અને વિદ્યાપીડ છોડીને તેઓ નડિયાદ આવી સહૃગત છન્દુલાલ યાણિક સાથે હરિજન સેવાના કાર્યમાં જોડાઈ ગયા. આ રીતે હરિજન કાર્યની શરદ્યાત નડિયાદથી થઈ. નડિયાદમાં હરિજન આશ્રમ થયો. નડિયાદમાં હરિજન શાળા થઈ. અને શ્રીમેટાના નડિયાદમાં આવ્યા આદ ગુજરાતમાં હરિજનસેવાનું કાર્ય વિસ્તરવા માંડ્યું. એવામાં હરિજનસેવાના કાર્યમાંથી શ્રી છન્દુલાલ યાણિક નિવૃત્ત થયા અને ભીડ સેવા મંડળના સ્થાપક સહૃગત ડક્કર પ્રાપાની રાહખરી હેઠળ એક નવી સંસ્થા ગુજરાત હરિજન સેવાસંધના નામે રચવામાં આવી. જેમાં અંત્યજ સેવા મંડળ અને તેના નેલ હેઠળ ચાલતી બધી સંસ્થાઓ તેમાં વિદ્યાન કરવામાં આવી.

શ્રીમેટાના મોટાબાઈ સહૃગત જમનાદાસ ભગત આ વખતે ક્ષીયની બીમારીમાં હતા. ધરમાં કમાનાર તેઓ એકલા અને એ જ

ભીમાર પડચા એટલે ધરનો ખર્ચ અને ભીમારીનો ખર્ચ એમ એ ખર્ચ આવો પડચા.

સહભાગ્યે ત્યારે શ્રીમેટા હરિજન શાળા અને હરિજન આશ્રમ બંનેની જવાબદીરી સંભાળતા હતા એટલે બંનેનું વેતન તેમને અલગ અલગ મળતું જણે ધરનું નથે જતું હતું.

એવામાં શ્રીમેટાને ગાંધીજીનું તેડું આવ્યું. ગાંધીજીએ તેમને શા માટે બોલાવ્યા હશે તે વિષે તેઓ કાંઈ જાણુતા નહોતા. શ્રીમેટાને ગાંધીજીની પાસે લઈ જવામાં આવ્યા. ગાંધીજીએ તેમને પૂછ્યું કે તમારી ઉંમર તો નાની હેખાય છે. આવી નાની ઉંમરે જવાબદીરીનાં બંને કામ તમે ડેવી રીતે સંભાળી શકો?

શ્રીમેટાએ તેના જવાખમાં તેમની પરિસ્થિતિની જાણ કરીઃ ‘બાપુ, અમારા ધરમાં નાનાં મેંટાં થઈને છ માણસો છે, મેટાલાઈ ભીમાર છે એટલે કમાઈ શકતા નથી. એટલે તેમની ભીમારીનો અને ધરના બંને ખર્ચા કાઢવાના છે. મને એ કામ ભજ્યાં છે એટલે તેના એ પગાર મળે છે એથે અમારા બધી ખર્ચ નીકળા રહે છે.’

ગાંધીજ બોલ્યા : ‘તારી વાત સાચી પણ આટકી નાની ઉંમરે તારાથી એ કામ ન થઈ શકે?’

શ્રીમેટાએ કહ્યું : ‘પણ બાપુ, વિલિયમ પિટ ૨૪ વર્ષની નાની ઉંમરે ઈજસાડને વડોપ્રધાન બન્યો હતો. શું હું નાની ઉંમરે એ કામ ન સંભાળી શકું?’

આ સંભાળને ગાંધીજ હસી પડચા પણ કાંઈ બોલ્યા નહિ.

શ્રીમેટાને તો ગાંધીજની મુલાકાતવાળી વાત ત્યારે તો ન અમઝઈ પણ પાછળથી તરત એમને ખ્યાલ આવી ગયો કે શ્રીમેટા એ કામ કરે એ તો સૌને ગમતું હતું પરંતુ તેઓ એ પગાર લે તે

તેમને નહોંનું ગમતું, આથી આ વાત ગાંધીજી સુધી પહોંચાડવામાં આવી હતી.

ત્યાર બાદ શ્રીમેટાને તેઓ જે એ કામ કરતા હતા, તેમાંથી એક કામ પસંદ કરવાનું અને ખીજું છોડી હેવાનું કહેવામાં આવ્યું.

શ્રીમેટાના સહકાર્યકરેમાંથી ડોઈકે આ માટે વિરોધ કરવા અને લડવા સૂચયવ્યું અને તેમને ઉશ્કેરવા પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ શ્રીમેટાએ શાંત ચિત્તે વિચાર કર્યો કે જે છિશરે એ કામ અપાવ્યાં એ જ છિશરે એક કામ કરી નાખ્યું. તે સામે હોણી સામે થવું અને શા ભાડે લડવું ઈશરે ને કાંઈ કર્યું હશે તે સારા માટે જ કર્યું હશે એમ માનીને હરિજન શાળાનું કામ પસંદ કર્યું અને હરિજન આશમતું કામ છોડી દીધું.

આભાષેટનું ભૂત સમાજના શિરે ચઢી બેદું હતું. ડેડ કે લંગીને અડીએ તો નહાવું પડે એવો એ કાળ હતો. એવા કાળની અંદર શ્રીમેટા હરિજન સેવાનું કાર્ય તેમના ગામમાં રહીને કરતા હતા.

હરિજનથી સવર્ણની સામે ન જવાય. જે સવારમાં હરિજન સામે ભયે તો જણે અપશુકન થયા ગણ્યાય. દ્રોતાદ્રોતની આ નાગચૂડે સમાજ ઉપર એવો સખત લરડો લીધો હતો કે હરિજનો સમાજથી હડધૂત થતા હતા. તાંબાપિતળના બેડામાં પાણી ભરીને ડોઈ હરિજન ર્ખી ગામડામાં જઈ શકે નહિ એવી ધાક હતી. ગામને કૂવે હરિજનો પાણકો લણી ના શકે. ગામના માંહિરમાં હરિજનો દર્શન કરવા ના જઈ શકે એવી પરિસ્થિતિ હતી.

એવા હરિજનોની સેવા શ્રીમેટા તેમના સમાજમાં રહીને કરતા હતા. આ માટે જે જહેર દિંમત ને ખુમારી લેઈએ તે તેમજે ઝગવી હતી. આ ઉપરથી વાચ્યક નોઈ શકશે કે સેવાનો માર્ગ ત્યારે સહેલો

નહોતો, સૌરાષ્ટ્રના જુનાગઢ શહેરમાં નાગરી ડોમના નરસિંહ મહેતા હરિજનવાસમાં ભજન કરવા ગયેલા તેનો ઉહા પોહ નાગરીડોમે એટલો ખધો કર્યો કે શાંતિના આગેવાનોએ એમને શાંતિ બહાર કર્યો હતા.

શ્રીમોદ્યાના શાંતિજનોને પણ તથો હરિજનોમાં કામ કરે છે તે ગમતું નહિ. તેમનો કચવાટ શ્રીમોદ્યાને કાને પણ આવેલો. પરંતુ શ્રીમોદ્યા તે પરતે દુર્લક્ષ્ય રાખતા. પોતે ભલા ને પોતાનું કામ લાંઠું. ડેઈની સાથે ખણું બોલચાલ રાખતા નહિ. ગાંધીજી ધણી વાર અસ્પૃષ્યતાની વાતો. તેમની રીતે સમાજને કરતા. અને નવજીવનમાં પણ આ માટે ધણું લાખતા. પણ સનાતનીએ તેનો પ્રચંડ વિરોધ કરતા. ગાંધીજી અસ્પૃષ્યતા અંગે સમાજને ભાગ ઉપરે જ આપતા નહોતા. પરંતુ તેમના આશામમાં એક હરિજન કુડુંબ પણ વસાયું હતું એ વાત સાચી. પરંતુ આ વિષે વધુ વિચારતાં તેમને લાગ્યું કે અત્યારને તથકે અસ્પૃષ્યતા વિષેનો વિચાર સમાજ ઉપર ફરજિયાત ડાકી બેસાડાય એવો સમય પાકચો નથી. આ માટે આપણે થોડી ધીરજ દાખવવી પડશે. દરમિયાનમાં એક બાળુ હરિજનો તેમના આચારવિચારમાં શુદ્ધિ તરફ વળે અને તેમનાં બાળંડા ડેગવણી લેતાં થાય તે માટે આપણે પ્રયત્નો કરવા પડશે. આના અનુસંધાનમાં જ સંદૂચત ઠક્કરાપાની રાહઘરી હેઠળ હરિજનોની જગૃતિ માટે ‘ગુજરાત હરિજન સેવાસંધ્યા’ની સ્થાપનાની વાતનો આગળ ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ. બીજું બાળુ સમાજ હરિજનો પરતેનો તેમનો વ્યવહાર માનવતાને ધીરખે રાખે તે માટે તેને ડેગવવો પડશે. આ અંગે વિશેષ સૂચન કરતાં ગાંધીજીએ કહું કે ધર્માંધ હિંદુઓ લલે હરિજનોને ન અડે પરંતુ સમજું હિંદુઓએ તો હરિજનોં સાથે હળવું ભણવું જોઈએ. અને એમ પરસ્પર હળતાં મળતાં ધીમે ધીમે અસ્પૃષ્યતા દૂર થશે.

ગાંધીજીના આવા સુચન ઉપરથી હરિજનો અને સવણુંનું એક સ્નેહમિલન નડિયાદમાં યોગયું. આ સ્નેહમિલનનાં યોજક શ્રીમોદ્યા.

હતા. નડિયાદના તે વખતના દેશનેતાઓ સહૃગત ગોકળદાસ તલાઈ અને સહૃગત કુલચંદ બાપુજી શાહ આ સનેહમિલનમાં આવેલા. સંમેલનમાં લાખણો થયાં અને પરસ્પર હુણ્ણામળ્યા. દરેકને પડિયામાં સૂક્ષ્મ મેવાનો પ્રસાદ વહેંચાયો. અને કાર્યક્રમ પૂરો થયો.

પણ આ બનાવે નડિયાદમાં એટલી બંધી ચક્કાર જગવી કે તેના છાંટા ધરે ધરે ભડા અને સહૃગત ગોકળદાસ તલાઈ તથા સહૃગત કુલચંદ બાપુજી શાહ બંનેને તેમના જ્ઞાતિજ્ઞનોએ જ્ઞાતિ બહાર કર્યા, શ્રીમેટાટા માટે પણ તેમનો જ્ઞાતિમાં ગુસ્પાસ થવા માંડી હતી.

આ અરસામાં સહૃગત ગોકળિયા બહારાજ (સ્વામી પ્રકાશનંદજી) નડિયાદ પથાર્યા. ત્યાં તેમના ધણું લક્ષો હતાં, તેમના ઉપર તેમનો સારો પ્રભાવ હતો. તેમની બેઠકમાં જ્યારે આ વાત નીકળી ત્યારે તેમણે કહ્યું : ‘આપણો હિંદુધર્મ ડેવો છે ? માણુસ માણુસને અડે કે હળેમળે તે માટે તેને જ્ઞાતિબહાર મૂકે છે. તમે અહીં ભારી પાસે બેઠેલાએ. જુદી જુદી જ્ઞાતિના છો, તમે એકખીણે અડો કે હળેમળો તેથી શું તમને જ્ઞાતિ બહાર સુકાય ? આ ડેવો ધર્મ ? આ ડેવો ન્યાય ? ઈશ્વરને ત્યાં જ્ઞાતિલેદ જ નથી. માણુસે જ જ્ઞાતિલેદ પાડેલા છે. ભાઈએ, ભારી આ વાત એ ભાઈએને કહેને.’ સ્વામીજીની વાણીની પ્રભાવ સૌની ઉપર પડ્યો. શ્રીમેટાટાની જ્ઞાતિના ક્રાઈ ભાઈ આ બેઠકમાં હશે. તેમણે જ્ઞાતિજ્ઞનોને વાત કરી હશે. તેથી શ્રીમેટાટાને જ્ઞાતિબહાર મૂકુવાનો વાત વિસરાઈ ગઈ.

નડિયાદમાં હરિજનશાળાની આસપાસ સુસલમાનોની વસતી વધારે. શાળાનો સમય થાય ત્યારે ચાર પાંચ તોઢાની મુસ્લીમ છોકરાએ. એટલામાં ને એટલામાં ફર્યા કરે. તેણો હાહાહીઠી હાહાહીઠી કરે ને જેમ તેમ બેલે. બિચારાં હરિજનોનાં બાળકો શાળાએ આવતાં હોય તેમને સત્તાવે. બાળકો શ્રીમેટાટાને કષે પણ તે ‘બેઠુંશું, બેઠુંશું’ કહ્યા કરે.

દિવસે દિવસે મુસલમાન છોકરાઓનું તોકાન વધવા માંડયું.
હોડતા હોડતા આવી ખોણો ભરીને ધૂળ તેણો શાળાના વર્ગોમાં નાણે
ને પછી ભાગી જય, શ્રીમેટા તેમના કાળને ભજ્યા ને બધી વાત
કરી. એ લતામાં થીનું જે સજજન મુસલમાનો હતા તેમણે પણ
વાત કરી.

એકવાર શ્રીમેટાએ એમને એમ પણ કહ્યું કે અમારા જ
છોકરાઓ તમારા છોકરાઓને મદરેસા જતાં ફનડરો તો તમને એ
ગમણો ? અને તમારી મદરેસામાં જઈને બધાં ભણુતાં હોય ત્યારે
કેદી આવીને ખોણો ભરી ધૂળ ઝેંકરો તા તમે શું કરશો ? તમે એ
સહન કરશો ? આ વસ્તુ સારી થતી નથી તેથી તમારા છોકરાઓને
સમજાવો તો સારું.

પરંતુ છોકરાઓએ ડેઈની શીજમ માત્રી નહિ અને એ તો
પહેલાંની જેમ જ વર્તના લાગ્યા. શ્રીમેટાએ વિચાર કર્યો કે હવે આ
છોકરાઓ ચ્યામ્પટકાર વિના નમસ્કાર નહિ કરે. એટલે એક દિવસ
તેણો લાકડી લઈને વર્ગના બારણ્યા પાછળ સંતાઈ ગયા અને જેવી
છોકરાઓએ ધૂળ ઝેંકવા માંડી કે તરત જ લાકડી લઈને છોકરાઓની
પાછળ પડી ઝૂડી નાખ્યા. છોકરાઓએ રોતાં રોતાં જઈને એમનાં
માખાપને વાત કરી, એટલે થોડીવારમાં જ ઉશ્કેરાઓથા મુસલમાનોનું
એક ટેળું નિશાળ પાસે દોડી આવ્યું.

શ્રીમેટા આવું બનશે એમ જણુતા જ હતા. એટલે તેમણે
જેવું એ ટેળું શાળા પાસે આવ્યું કે તરત જ પહેલે કષ્પાં કાઢીને
શાળાની સામે જઈ છીભા રહ્યા અને કહેવા લાગ્યા : ‘જેમને મને
મારવે હોય તે મારો. તમારા છોકરાઓ શાળા પાસે આવીને તોકાન
કરતા હતા, આગેને સત્તાવતા હતા અને બહારથી ધૂળના ખોણો
ભરી આવીને શાળાના વર્ગોમાં ઝેંકતા હતા. તમને આવીને કષ્પી
પણ ગયો હતો કે આ બધું બંધ કરવો પણ તમે કશું કર્યું નહિ’

अने छाकराओनु तोक्कान वधुं आद्युं अटले भारे आ उपाय क्वेवा
पडचो. हवे तमारे जे कर्तुं हेय ते करो. हु तैयार छुं.’

समजु मुसलमानो तो समजु गया डे बघो वांड आपणां
छाकराओनो. छ. निशाण पासे जृष्टने गाणा घोलवी, बागडोने
सताववां, अने निशाणना वगोभां धूण नाखवी ए समजु छाकराओनु
काम नथी, आधी आवेल मुसलमानोना टोणामां ऐ चार डाळवा
माण्युसो हता एमधे टोणुं विघेरी नाखीने दरेकने पोताने घेर ज्वा
कहुं अने जे छाकराओ तोक्कान करता हता तेमने वहीने आवुं न
करवा कहुं.

बधुं शभी गयुं. आ अनाव अन्या पठी श्रीमोटा ज्यारे ज्यारे
ए रस्ते थर्टने आवता त्यारे चण्हा-भमरा साथे लावता अने पेळा
छाकराओने आपता. आ रीते छाकराओ साथे तेमधे दोस्ती खांधी
अने खांधां बधुं भूली गयां.

सने १९१८नी सालमां सरकारे काळो कायदो कर्यो. तेनी सामे
हैशमरमां वाव-टोण जठो. गामेगाम सरधसो नीकज्यां अने सलाओं
बराई. ‘काळो कायदो मुर्दाऊद’ना नाराथी खधां गामो गाजतां थयां.
शेरीओ शेरीओ गीता गवावा लाझां :

‘अमे उरशुं नहि सरकारथी रे

खले कायाना कटका थाय. अमें’

‘नहि रभनी, नहि रभनी

सरकार जलिम नहि रभनी.’

आप्पा हेशमां, शहेरेशहेर अने गामेगाम प्रलात फेर्ग्यो
नीकुण्या भांडी. गांधीजु, भोतीलाल नहेतु, दासाण्यु, लाला
लज्जपतराय, स्वामी अक्कानंद जेवा देशनेताओना ज्यज्यकारथी
अनशक्ति जगृत घनी.

શ્રીમતી એની બીસેન્ટ ત્યારે મહાસભાનાં પ્રમુખ હતાં. તેમણે હોમર્સલ લીગની સ્થાપના કરી અને આખા દેશમાં સરકારની સામે લડત ચકાવી. એવાં એની બીસેન્ટ એક દિવસ નિયાદ આવવાનાં હતાં. તેમને નિયાદની જુહી જુહી સંસ્થાએ જ્ઞાતાવવાનો કાર્યક્રમ રખાયો હતો. તેમાં શ્રીમેટાની હરિજન શાળાની મુલાકાતનો કાર્યક્રમ પણ હતો.

ધર્ણી સંસ્થાઓમાં જવાનું હતું. એટલે દરેક સ્થળે ટૂંકમાં પતાવાય તો જ બધે સમયસર પહોંચાય. પણ અસાનું કાંઈ બની શક્યું નહિ અને દરેક સ્થળે મોકું થવા માંડયું. શ્રીમેટાની હરિજન શાળામાં સાંજનો સમય આપેલો, તે પ્રમાણે સૌ આતુરતાથી તેમની રાહ જોતાં હતાં. એક અંગેજ બાઈચે દેશનું સુકાન સંભાળ્યું હતું અને અંગેજને હાંકી કાઢવા હામ લીડી હતી. આવી બાઈ હરિજન શાળામાં આવે એ તો હરિજન બાળકોનું સદ્ગ્રાહ્ય ગણ્યાય. પણ ને સમય આપેલો ને સમયે તેઓ આવી શક્યાં નહિ. બીજી બાંજુ આપો દિવસ વર્ગમાં ગોધાઈને છોકરાં કંટાળી જયાં હતાં. હવે શું થાય?

શ્રીમેટાના માથે ધર્મસંકટ આવી પડ્યું. છોકરાંને ફરજિયાત રોકવાં એ તો અમની ઉપર જુલભ કર્યો ગણ્યાય. બાળકોને જોધી શકાય નહિ. એની બીસેન્ટ તો ડેળવજુકાર હતાં. તેઓ આ બાબત સમજી શક્યો. એમ વિચારી શ્રીમેટાએ છોકરાંને છાડી મુક્યાં. થોડાવારે સ્થાનિક આગેવાનો સાથે એની બીસેન્ટ આવ્યાં પણ શાળા ઝૂટી ગયેલી.

સ્થાનિક આગેવાનોએ બિનાઈને શ્રીમેટાને પૂછ્યું: 'ભગત, તમે આ શું કર્યું? હવે એની બીસેન્ટને હેતુ લાગશે? તમને છોકરાંને છાડી મુક્યવાની ના કહેવરાવી હતી ને!'

શ્રીમેટા કહે : ‘શું કરું ? તમે જે સમય આપેલો તે કરતાં ધણા મોડા આવ્યા છો. આપો દિવસ ભણેલાં બાળકો વધારે કેટલું બેસે ? છોકરાં કંઈ બેટાંઅકરાં છે કે એક ઓરડામાં પૂરી રખાય ? પૂછો એની ખીસેન્ટને આવું થઈ શકે ખરું ?’ અને શ્રીમેટાએ એની ખીસેન્ટને અધો વાત કરી.

એની ખીસેન્ટ તો ઉળવણીકાર હતાં. તેમણે હસ્તાં હસ્તાં શ્રીમેટાને કહ્યું : ‘તમે છોકરાંને છોડી મૂક્યાં તે સારું કર્યું’. બાળકોને ગોધી ન રખાય.’

શ્રીમેટાએ સેવાનો માર્ગ બીજાંને રાજી કરવા નહિ પણ પોતાના આત્માને રાજી કરવા માટે સ્વીકાર્યો હતો. હતાશા કે આશાનિરાશાના અનેક પ્રસંગો આવે તેમ છતાં સાચો સેવાલાલી કઢી પોતાના વત્તમાંથી ચ્યૂત થતો નથી તેમ તેની સેવાની જ્યોત ઝાંખી પડતી નથી, પણ તેજ, સતેજ થતી જ્યાં છે. કોઈની સંક્રાંત પ્રમાણે તે દોરાતો નથી પણ પોતાના આત્માની સાક્ષીએ તે આગે અફેયે જ્યાં છે.

એક તરફ મોટાલાઈ માંદા હતા. તેમની માંદગીનો ખર્ચ ચાલુ હતો. બીજુ બાજુ ધરમાં છ સાત જણાં ખાનારાં, તેમનો ખર્ચ પણ ચાલુ હતો. કમાનાર શ્રીમેટા એકલા જ. એમનો માસિક પગાર ઇપિયા પચાસ હતો. એમાંથી કુદુંબ આપ્યાનો નિલાવ કેવી રીતે થાય ?

પરંતુ નિદ્યાદમાં ત્યારે તુવેરની દાળની ખળાએ ચાલતી હતી. આ ખળાએમાંથી તુવેરની દાળ જેમને વીણવી હોય તેને તે કામ મળતું. દાળ વીણને સાછે કરવાની મજૂરી મળુની પાંચ છ પૈસા મળતી. ધરમાં બપોરે કાંઈ કામ ન હોય ત્યારે આ કામ ચાલતું અને તેમાંથી ઇપિયો રોડો મજૂરી મળતી. આ રીતે કુદુંબનું ગ્રાઉં અફડતું હતું.

મોટાભાઈની માંદળી દિવસે દિવસે વધતી હતી. સ્થાનિક દ્વારી તેમને કશો ક્ષયહો નહોતો તેથી તેમને આણુંદના મિશનના દ્વારાનામાં લઈ જવાનું વિચારવામાં આવ્યું હતું. ધરમાં કાંઈ ખર્ચત રકમ તો હતી નહિ એટલે તેમની માંદળીને ખર્ચ હેવું કરીને કરવો પડે તેમ હતો, વળો મોટાભાઈને ક્ષમ થયો હતો. ક્ષમ એટલે તો રાજરોગ. તેમાં ડેટલો ખર્ચ થશે તે ડાણું જણે? આ અધીયચિતા શ્રીમોટાને ભાથે સવાર થઈને બેડી હતી.

પરંતુ શ્રીમોટા સેવાના કાર્યમાં મહેન હતા. એમણે નિર્જય કર્યો હતો કે જ્ઞાન ગમે તેઠલી મુશ્કેલીઓ આવે સેવાનું પત નહિ છોકું તે નહિ જ છોકું.

જે દેશ સેવા માટે મેં વડોદરા ક્રોનેજ છાડી, જે સેવા માટે મેં વિવાપોઠની પદ્ધતીને મોઢ જતો કર્યો, તે દેશ સેવાનું પત મારાથી છેમ છોડાય? અને તેઓ હરિજન સેવાના કાર્યમાં પૂરા જોથથી લાગી રહ્યા ના જોઈ રાત, ના જોયો દિવસ. ના જોઈ ટાઢ, ના જોયો તડકો, ના જોયો આરામ, ના કરી મોજમજ. પણ સેવા, સેવાને સેવાના જ કાર્યમાં લાગી રહ્યા. શ્રીમોટાને ત્યારે સેવાની ડેવી લગની લાગી હતી તેનો આ ઉપરથી ખ્યાલ આવશે.

સુખ હુઃખ અનમાં ન આણીએ

શ્રીમેટાને એક માસી. એ પૈસે સ્થિતિપાત્ર. મોટાભાઈની ભાંડળી વખતે તથા શ્રીમેટાના લઘુ પ્રસંગે તેમની પાસેથી થોડા થોડા કરીને પૈસા લીધિલા. જે તાત્કાલિક પાછા આપી શકાયા નહિ. માસી તે આપી હેવા રોજ ટકટકારો કરે. પણ પૈસા લોયા વિના શ્રીમેટા તે ડેવી રીતે આપે ?

શ્રીમેટા દરરોજ સવારના સાતેક વાગ્યાના સુમારે ધરેથી ચા પીધા પછી હરિજનશાળાએ જવા નીકળે. રસ્તામાં જર્તા જર્તાં તેઓ મેઠેથી ભજનો ગાય.

મારી નાડ તમારે હાથે હરિ સંભાળને રે.

દીનાનાથ દ્વાળ નટવર હાથ મારો મુકશો મા.

વર્ષયે માસીનું ધર આવે. શ્રીમેટાના ગાવાનો અવાજ સાંભળે અને માસી બારીએ આવીને જિલ્લા જ હોય. એમના ધરની નીચેથી જ શ્રીમેટા ભજન ગાતા ગાતા જથ. માસી શ્રીમેટાને જતા જુઓ એટલે તરત જ ખૂબ પાડે. ‘ચુનિયા જિલ્લો રહે !

માસીની ખૂબ સાંભળતાં જ શ્રીમેટા જિલ્લા રહે. ઉપર નજર નાઓ તો માસી જિલ્લા રહીને બારીમાંથા બોલતા હોય. “પૈસાનું શું કર્યું” ક હથારે આપીશ ?”

શ્રીમોટા કહેશે, “માસી હમણું તો જેગ થાય એવો નથી. પણ જેગ થશે એટલે તરત આવીને આપી જઈશ.”

આટલું બોલીને શ્રીમોટા નિશાળના રસ્તે ચાલવા માડે.

આવી રીતે માસીએ ડેટલીયબાર કહ્યું છે અને શ્રીમોટાએ આવી જશે, આવી જશે, એવો જવાબ પણ આપ્યો હશે. પણ રકમની સગવડ ન થઈ હોય એટલે માસીને રકમ ડેવા રીતે આપે ?

એક દિવસ સવારનાં શ્રીમોટા અજનો ગાતા ગાતા નિશાળે જતા હતા. તે સમયે માસી રસ્તામાં આવીને ભિલાં રહ્યાં રહ્યાં. મનમાં એવી દાઢે ભરાયેલાં કે આજે ચુનિયા આવે તો એને ધધડાવી જ નાખું. એના મનમાં સમને છે શું ? આપીશ, આપીશ કરે છે પણ આપતો કેમ નથી ?

ત્યાં દૂરથી શ્રીમોટાનો ગાવાનો અવાજ સંભળાયો. ‘હરિને અજતાં હજુ કોઈની લાજ જતાં નથી જાણું રે.’

શ્રીમોટા અજન ગાતા ગાતા માસીના ઘર પાસે આવ્યા. ત્યાં માસીએ તેમને ભિલા રાખ્યા. પછી માસીએ એમની વાણુનો મારો ચલાવ્યો. “અદ્યા ચુનિયા તું શું સમજ છું ? મારા રડચા પૈસા દેતી વેળા તને સારા લાગ્યા હતા અને આપતી વેળાએ ગાળિયાં આઠ છું ? પણ સમજી લે કે મારા જેવા ડોઈ ભૂંડી નથી. આમ માસીએ એમનાં કટાક્ષાઓણો એવી તીકણું રીતે છોડવા માંડચા કે શ્રીમોટાને તે નતમુખે સહેવાં પડચાં.

સવારનો પહોંચ પાસે જ શાકઅન્નર. એટલે દોડિાની શાક દેવા આવન્નવ થતી હોય. વળા થોડેક આગળ દેખ્યું હવેલીનું મંદિર એટલે ત્યાં દર્શને જતાં દોડિાની પણ આવન્નવ થતી હોય. સૌ માસી લાણેજનો તમાસો જેતા જય અને હસતા જય. છેવટે શ્રીમોટાએ માસીને કહ્યું કે માસી, તને પગે લાગું છું. એ ચાર

દિવસમાં ન આપી જળ તો તને કાવે તેમ છરને બસ. જે મારે નિશાળે જવાનું મોકું થાય છે માટે મહેરભાની ફરીને જવા હે.

‘દીક બા, પણ બેચાર દિવસમાં જે ન આપી ગયો તો મારા જેવી ડેઈ ભૂંડી નથી એટલું જણી દેને. પછી કહેતો નહીં કે માસી ઘરાણ છે,’ ફરીને માસી તેમના ઘરમાં ગવાં અને શ્રીમેટાયા પાણ ભજન ગાતા ગાતા નિશાળને રસ્તે પડ્યા.

શ્રીમેટાને દિવસ આપો શોકભય ગયો. નિશાળમાં પણ કામ કરવામાં તેમનું ક્ષિત શ્રોંટયું નહિ. વારે વારે વિચારો આવ્યા કરે કે બેચાર દિવસમાં પૈસાની સગવડ નહિ થાય તો શું થશે?

એક તરફથી શ્રીમેટાને ઉપરના વિચારો આવે છે તો ખીજુ તરફથી તેમના દિવસમાં નીચેના ભજનનું રટણ ચાલે છે.

‘હરિને ભજતાં હજ ડેઈની લાજ જતાં નથી જાણી રે’

શ્રીમેટાએ પ્રાર્થના ફરી કે હે ઈશ્વર, મારી લાજ તમારે હાથ છે. તો ખાંધાંયની લાજ રાખી છે તો મારી લાજ પણ રાખને. અને બેચાર દિવસમાં માસી માગતાં હતાં તેટલી રકમનો મનીઓર્ડર શ્રીમેટાને ભર્યો. મનીઓર્ડર મળતાં શ્રીમેટાની આંખમાં હર્ષાશ્રુ જાવી ગયાં. તેમના હૃદયમાર્થી ઉદ્ગાર ચરી પડ્યા કે ઈશ્વર કેટલો હાજરાહજૂર છે?

નાણ્યાં મળતાં તરત જ શ્રીમેટા માસીને વેર ગયા અને તેમને પગે લાગી હિસાખ ફરીને બધી જ રકમ આપી દીધી. તોય માસી શ્રીમેટાને દાખલા બધુર ડામ દીધા વિના રહ્યાં નહિ અને શ્રીમેટાને જઠરી વેળું હુંણું. “મારા રડચા, રસ્તામાં ભવાડો ન કરો કેટાં તો આટલા જલદી હું પૈસા આપી જત ખરો કે?”

શ્રીમેટા શેરી જવાણ આપે? લેમણે ભગા ભૂગા આદવા માંડયું. પણ પેલા ભજનની યાદ તો તેમના હૃદયમાં રહી જ ગઈ.

હરિને ભજતાં હજુ ડોઈની લાગ જતાં નથી જાણીરે,

માત્ર તેમને આ લજ્જન યાદ જ ના રહી ગણું પણ પ્રિય પણ થઈ પડ્યું, અને એથી જ આજે પણ શ્રીમેટાણા આશ્રમોમાં પ્રાર્થના થાય છે ત્યારે સૌથી પહેલું 'હરિને ભજતાં'-વાળું ભજન જ ગવાય છે.

ધખું ધખું દ્વાચો કરી પણ મેટાલાઈને મટચું નહિ. આપરે એક દિવસ સૌને વિલાપ કરતા મૂકી તેમણે આ દુનિયામાંથી વિદ્યાય લાધા, ઘરનો સુખ્ય માણુસ જય એટલે સૌને લાગી આવે. પાને મન તો જણે ઘરનો મોબ તૂટી ગયો, ચુનિયો એકલો આ બધું ડેવી રીતે સંભાળશે ?

ખાની વાત ખાટી નહોઠી પણ એક રીતે સાચી હતી, અત્યાર સુધી શ્રીમેટાણને મન એમ હતું કે મેટાલાઈ સારા થશે એટલે કમાનાર એ જણું થઈશું જેથા માંદળિનું દેખું વાળી દેતાં વાર નહિ લાગે. પણ આ તો જલદું થયું. મેટાલાઈ જતાં હેઠું વાળવાનું પણ માયે આવ્યું અને ઘરનું ખર્ચ પણ માયે આવ્યું. આ બેવડો બોલે મારાથા કેમ ઉડાવાશે ? એ કિકરે શ્રીમેટાણને ચિંતાતુર કરી હીધા, અને એમાંથી જ શ્રીમેટાણને ફેરાનો રોગ થયો. તેને કારણે તેઓ ટીક ટીક સુશકેલીમાં સુકાઈ ગયા.

ફેરાના રોગને કારણે ડોઈવાર શ્રીમેટા ચાલતાં ચાલતાં જગડી પડતા તો ડોઈવાર શાળામાં ભણુંવતાં ભણુંવતાં પણ ઢળી પડતા. ડોઈવાર કંઈ કામે ગયા હોય અને જહેર રસ્તા પર પણ તેઓ પડી જતા. તેમની થેલીમાં કંઈ વસ્તુઓ હોય તે વેરવિભેર થઈ જતી. સહભાગ્યે ડોઈ જતા આવતા સજ્જન તેમની આ દશા નેછુને તેઓ શુદ્ધિમાં આવે ત્યાં સુધી જલા રહેતા અને એ રીતે એમને રક્ષણું મળ્યો રહેતું. શ્રીમેટાણે રોગ મટાડવા દેશી અને વિલાયતી ધખું દ્વાચો કરી પરંતુ રોગ મટચો નહિ.

છેવટે શ્રીમેટા ફેરાના રોગથી એટલા બધા કંટાળી ગયા કે તેમણે જિંદગીનો અંત લાવવાનું નક્કી કર્યું. અને તે માટે તેઓ નર્મદા કિનારે ગયા. નર્મદાગૈયા સૌને શરણું આપે છે તો મને શા માટે શરણું નહિ આપે? ચાલતાં ચાલતાં તેઓ ગરુડેશ્વર પહોંચ્યા. પરંતુ જેવી જગાએયા તેઓ નર્મદાગૈયામાં ઝંપલાવવા માગતા હતા તેવી જગા હજુ આની નહોતી. એટલે તેઓ ગરુડેશ્વરથી આગળ ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ ગરુડેશ્વર અને હાલના ડેવડિયા ડાલોનીના વચ્ચેના સ્થળ ઉપર આવ્યાં. અને એ સ્થળ ઉપર એક જાંચી બેખડ હતી. બેખડ ઉપરથી જેણું તો નર્મદાગૈયા ધીર ગંભીર રીતે વહી રહ્યાં હતાં.

શ્રીમેટાએ વિચાર કર્યો કે એક જ ક્ષણુમાં નર્મદામાં પડીશ અને આ શરીરનો અંત આની જણે. અને શરીર જ નહિ રહે પણી ફેરાનો રોગ કંચાથી રહેવાનો? પણી તો શ્રીમેટાએ નર્મદાગૈયામાં રૂદ્ધો માર્યો અને ધયાક કરતો અવાજ થયો. અને શ્રીમેટા નર્મદાના જગમાં જિંડા જવા લાગ્યા. પણ આ શું? શ્રીમેટાના પગ જ્યાં નર્મદાજીના તળિયાને સ્પર્શયાં ત્યાં પાણીનો એક એવો ઉછાળો આવ્યો કે તેઓ જાંચકાયા. પાણીમાં અંધકારને બદલે તેમની આસપાસ જણે અળહળ જ્યોતિનો લાસ થયો.

શ્રીમેટાએ આત્મહત્યા માટે જ નર્મદાજીમાં રૂદ્ધો માર્યો હતો પણ કુદરતને એ વાત મંજૂર નહોતી. કુદરતે ડોઈ કાર્ય માટે એમનું નિર્માણ કર્યું હોય એટલે તેમને કંચાથી ભરવા હે? અને નર્મદાજીના ઉછળતાં મોંઝાએ શ્રીમેટાને કિનારે લાવી મૂડી દીધા.

શ્રીમેટા ગયા હતા તો ભરવા પણ તેઓ બચ્ચી ગયા. ખરી રીતે તો આ એક ચ્યાન્દુર જ હતો પણ આ ડેમ બન્યું અને શાથી બન્યું તે શ્રીમેટાને એકદમ સમજયું નહિ. પરંતુ તેઓ એટલું તો

સમજી શક્યા કે ઈશ્વરે મને કોઈ હેતુ માટે ભયાવ્યો લાગે છે. નહિ તો આવું ના બને.

ઇશ્વર ડેવા દ્વારા છે ! આપણે તેને ભૂકી જઈએ છીએ પણ તે આપણુને ભૂકતો નથી.

ગુરુદેશરથી ફરતા ફરતા શ્રીમેટા પાણા ચાણોદ આવ્યા. ચાણોદને સામે કિનારે એક જીંચી ટેકરી ઉપર એક રણછોડળનું મંદિર હતું. શ્રીમેટાને થયું ચાલ, ત્યાં જઈં, તેઓ ટેકરી ચાલી રણછોડળના મંદિર પાસે આવ્યા. તો ત્યાં એક સાધુઆવા બેઠા હતા. શ્રીમેટા તેમને પ્રખ્યાત કરી સામે બેઠા. તેમના મનમાં ત્યારે અનેક રક્ષ વિતક બિઠતા હતા. તેમને થતું હતું, ઘરેથી નીકળ્યો હતો તો શરીરનો અંત આણુવા પણ શરીરનો અંત તો આવ્યો નહિ, હવે શું કરવું ?

શ્રીમેટા ઉઠ્યા, એક ઝાડુ પડયું હતું તે લઈને મંદિરની આસપાસની જગા વાળીને એવી ચોકખી ચણુંક કરી દીધી કે આવનારને તે સુંદર લાગે. તે પછી સાધુઆવાની ચોજવસ્તુઓ જેમ તેમ આડી અવળી હતી તે વ્યવસ્થિત ગોડવી, પાણીનું માટ્યું હતું ત્યાં ભીનું લીનું અને કાદ્વ જેવું હતું તેની ઉપર માડી નાખીને જગા સરસ કરી દીધી.

પરંતુ તેઓ કામ કરતા હતા તે દરમિયાન જ તેમને ફેંકું આવ્યું ને ગયી પડ્યા. શરીરના અંગો તથાવા લાગ્યાં. સાધુઆવાને થયું કે છોકરે. અન્યારા બહુ હેરાન થતો લાગે છે. એટલે શ્રીમેટાને ફેંકું શરીરી ગયા પછી તેમની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું : “બેટા, તું બંધુ દુઃખી થાય છે તો હું તને દ્વારા ભતાવીશ તે કરીશ ?”

શ્રીમેટાએ એ હાથ જોડી કહ્યું : “જરૂર બાપુણ.”

સાધુઆવા યોદ્યા : “બેટા, તારે બીજી કશી દ્વારાની જરૂર નથી. એક લગવાનનું નામ રોજ લેતો જી. તને મટી જશે.”

સાહુભાવાની વાત સાંભળાને શ્રીમેટાને થયું કે બાપજીએ ડોઈ જડીખુદી આપી હોત તો જરૂર રોગ ભટ્ટ. પણ લગ્વાનતું નામ લેવાથી કંઈ રોગ ભટે ?

પરંતુ તે વેળા દેશમાં ગાંધીજીની બોલાકાલા હતી. તેઓ પ્રાર્થના અને લગ્વાનના નામ પર અહુ ભાર મુક્તા. આથી શ્રીમેટાએ તેમને પત્ર લખી પુછ્યું કે મને ફેઝરાને રોગ થયો છે. નર્મદા કિનારે એક સાહુભાવાએ તેને મટાડવા લગ્વાનતું નામ લેવા કહ્યું છે તો તેથી મારો રોગ ભટે અરો ?

જવાબમાં ગાંધીજીએ લખ્યું કે લગ્વાનતું નામ લેવાથી ગમે તે રોગ ભરી શકે છે. માટે ખુશીથી લગ્વાનતું નામ લે.

શ્રીમેટા ગાંધીજીની શુજરાત વિદ્યાપીઠમાં ભણેલા અને તેમની ઉપર તેમને ઘણો જ વિશ્વાસ. તેમ છતાં તેમણે લગ્વાનતું નામ લેવા નિર્ણય કર્યો નાહ.

આ અરસામાં એકવાર તેઓ વડોદરા પ્રભાબાને ત્યાં ગયા હતા. ત્યાં તેમને ફેરફારું ચાવવાથી દાદરા પરથી ગંભડચા. અને સીધા આંથ્યા નાચે તેમને લોહી કૂટી આંથ્યું અને શરીરે તથા મેં ઉપર નર્ધી જિઝરડા પડચા.

શ્રીમેટાની આંખ સામે ત્યારે નર્મદા કિનારાવાળા સાહુભાવા દેખાયા અને તેઓ બોલ્યા કે બેટા, રોગથી તું આટલો બધો હેરાન થાય છે તોયે લગ્વાનતું નામ કેમ લેતો નથી ?

પ્રભાબાએ પણ શ્રીમેટાને બોલાની પૂછ્યું કે કચાં વાંધ્યું, કેટલું વાંધ્યું, શું દવા કરી ? તે વેગાએ શ્રીમેટાએ નર્મદા કિનારાવાળા સાહુભાવાએ લગ્વાનતું નામ લેવાની જે વાત કરી હતી તેની વિગતો જણ્યાવી. તે સાંભળાને તેમણે શ્રીમેટાને કહ્યું કે ચુનીવાલ, તને સાહુભાવાએ રામનામની દવા બતાવી તોથ તું તે કેમ કરતો નથી ? લગ્વાનતું નામ લેતાં કચાં તારે પૈસા આપવા પડે છે ? કે તેમ કરવાથી

બીજી ડેઈ તકલીફ નથી. તો વગર પૈસાનો એ પ્રયોગ તું કેમ કરતો નથી?

પ્રભાખાતી વાત શ્રીમેટાના મનમાં વસી ગઈ અને તે પછી તેમણે લગવાનતું નામ લેવું થાં કર્યું. વાત સાચી અને સારી હોય પણ જ્યાં સુધી એની ઘડી ન આવી હોય ત્યાં સુધી તે બની શકતી નથી. પરંતુ લગવાને તેતું નામ શ્રીમેટા પાસે લેવરાવવું હોય અને એ રીતે એના નામની ગંગા સમાજમાં વહેરાવલી હોય એથી જ શ્રીમેટાને તેમના નિમિત્ત બનાવ્યા અને તેમના સુખે 'હરિ: ઊ' પુનિત નામ લેવરાવ્યું.

શ્રીમેટા જેમ જેમ 'હરિ: ઊ'નું નામ લેતા થયા તેમ તેમ તેમનામાં નવી શક્તિ ને નવું જેમ આવવા માડ્યું. નવી આશા અને નવી સ્કુર્તિ આવવા માંડી અને પહેલાં જે કામ કલાકમાં કરતા તે હવે અરધા કલાકમાં થવા માડ્યું. શરીરમાં નયળાઈ અને અશક્તિ અદોપ થઈ ગયાં. સમરણું શક્તિ સતેજ થવા માંડી. રોગહોળ નાસી ગયાં. આ બધું બન્યું ત્યારે શ્રીમેટાને ખ્યાલ પડી કે લગવાનના નામમાં જેવી પ્રયત્ન શક્તિ રહેલી છે,

શ્રીમેટા રાત્રિ હંમેશાં સમશાનમાં ગાળતા. શિથાળા હોય, ઉનાળા હોય કે ચોમાસું હોય. સામાન્ય રીતે સમાજમાં સમશાન વિષે એવી વાતો પ્રયત્નિત છે કે સમશાનમાં ભૂત હોય, પિશાચ હોય, ડાકણું હોય એટલે રાતે સમશાનમાં જવાય જ નહિ પછી સૂવાની તો વાત જ કચાં રહી?

સમશાન વષે આવી ચિત્રવિચિત્ર વાતો આપણા દિકમાં ખડી થાય છે. આપણે ત્યાં પહેલાં ઋષિમુનિઓ જ ગલમાં તપ કરવા માટે જતાં. ત્યાં વાધ વરુ, સિંહ આદિ જ ગંધી ગ્રાણુનો. વસતાં પરંતુ ઋષિમુનિઓને તેની ખીક લાગતી નહિ. લગવાનના મારે

સૌ પહેલાં નિર્ભય અધું જરૂરી છે. આ નિર્ભયતા ક્ષેળવવા માટે જ શ્રીમેટાએ સમશાનતો આશરો લાધિદો.

નડિયાદમાં બોકડ નામે અધ્યાત્મ જગ્યા હતી. ત્યાં આવળની એટલી બધી ગીય આડી હતી કે રાતે અંધારામાં એક બીજાનું મોં પણ ન જોઈ શકાય. આ બોકડમાં ચોર લેડો ચોરીનો માલ લાવી ભાગ પાડવા આવતા. એકવાર ચોર લેડો ચોરીનો માલ લાગ પાડવા આવેલા ત્યાં શ્રીમેટાએ એંખારો ખાંધો. એક ચોર એલ્યો : “અથ્યા કેણે એંખારો ખાંધો ?” બીજા ચોર બેટરી મારી જેણું તો શ્રીમેટાને બેઠા દીડા. ચોરાએ શ્રીમેટાને તેમની પાસે એલાંધ્યા. શ્રીમેટા તરત જડીને તેમની પાસે ગવા.

શ્રીમેટાને જેણું એક ચોરે કહ્યું : “અથ્યા, આપણું આ અધું જોઈને કાલે પોલીસને કહી દેશે માટે અહીં આને જ તેને પૂરો કરી નાખો.”

બીજા ચોરે કહ્યું : “ખરી વાત છે. કદાચ પોલીસનો માણુસેય ખેય માટે છોડશો નહિં.”

શ્રીમેટાએ જેણું કે જે હું પોલીશ નહિં તો નક્કી આ લોડો મને મારી નાખશે એટલે એમણે ચોરીને કહ્યું કે ભાઈઓ, ગજરાશો નહિં, હું કાઈ પોલીસનો માણુસ નથી કે ચોર ડાકુયે નથી. હું તો અહીં ધર્યાવાર અગવાનતું નામ લેવા આવું છું. તમે નંદિત રહેનો કે તમારી વાત હું કાઈનેય નહિં કરું.

ત્યાં કાક એલયું કે અથ્યા, મેં આને અહીં પહેલાં દીડા છે ખરો. બેઠો બેઠો અહીં મોંડામાંથી કશું ગણુગણુતો હતો.

બીજાએ કહ્યું કે અથ્યા મેં પણ તારા કલ્યા પ્રમાણે એને અહીં જોયો હતો.

ત્યાર પછી શ્રીમેષાયાણે તેમનું નામ, હામ અને પોતે શું કામ કરે છે તેની સવિસ્તર હક્કીકત ચોરાને કહી સંભળાની. ત્યારે ચોરાને લાગ્યું કે આ માણસ ખતરનાક લાગતો નથી એટલે તેમણે શ્રીમેષાણે કહ્યું કે જી બાઈ જી, તારે જે કર્યું હોય તે કર પણ જો ડોઈ દિવસ અમારી વાત કૂઠી ગઈ છે તો તારી ખેર નથી.

શ્રીમેષા કંઈ પણ બોલ્યા વિના જ્યાં હતા ત્યાં ચાલ્યા ગયા અને જે હરતા હતા તે કરવા લાગ્યા. લક્ષ્મા કવિ નરસૈંયાની કવિતા છે ને।

શુખ્દુઃખ મનમાં ન આણ્ણીએ, ધર સાંચે રે ધડિયાં,
દાખ્યાં તે ડોઈનાં નલ ટળે, રહુનાથનાં જડિયાં.
શુખ દુઃખ મનમાં ન આણ્ણીએ.

અવધૂતનું આગમન અને શ્રીમાટાનું મિલન

અમદાવાદમાં સાખરમતી નનીને કિનારે લડ્ણના સાથુઓના અખાડામાં એક દિવસ એક નવતર સાધુ આવી ચડ્યો. એવી દડીના, ઘઉંવરણું, ડેડ ક્રોપીનધારી અને તે ઉપર સહેદ કપડું વીંટળેલું, લખાટ તરફસ્વી અને પગલું માંડે ત્વાં માથાનાં જુલ્દાં લહેરી બઢે. આવા એ સાધુ જેનારને સોઢામણા લાગે એમાં શી નવાઈ!

હજુ તો આવીને એક શષ્ઠ પણ ઉચ્ચારો નહોતો તેમ છતાં તેમનો તરખરાટ હેઠાઈ આવતો હતો. તેમની દસ્તિ ચારે તરફ ફરી વળી હતી, તેમની આંખાનું તરફ જેનારને આંજુ નાખતું હતું અને તેઓ અગમનિગમના અવધૂત ના હોથ તેવા ભાસતા હતા !

થોડું દૂર અખાડાનું સાધુલંદ એક હતું. તેમણે અવધૂતને જોયો. પણ ન તો એમણે એમને આવકાર આપ્યો કે ન તો એમને સ્થાન આપ્યું. પણ અવધૂતે તેમની તરફ જેતાં જ તેમને માપી લિધા અને ડોઈના આદરમાન કે સતકારની પરવા કર્યા વિના જ એક પૃષ્ઠ નીચે આસન માડ્યું અને બેઠક જમાવી.

અવધૂતની નજર વૃક્ષો તરફ મંડાઈ હતી. તેઓ તેની ઉપર બેઠેલાં પંખીઓ અને તેમના કિલકિલાટમાં લીન થઈ ગયા હતા. તેમના હાથનાં આંગળાં ત્વરિત ગતિઓ જાંચાનીયાં થતાં હતા અને તેમની બડોાર દસ્તિ આકાશ તરફ માંડી હતી. જણે ડોઈ અગમની

વાત તેમને ભળ્ણા હતી અને તેના વિચારમાં તેઓ શુમસૂમ થઈ ગયા હતા.

સામાન્ય વાત હોય તો જાણે કંઈ અન્યું નથી તેવી રીતે લોડા પ્રવર્તે છે. પણ આ નવતર સાધુનું આગમન એ તો અવનવી ખીના હતી અને દરેકને કૃપાહલતા પ્રેરતી હતી. જેતનેતામાં તો આસપાસ અધે સાધુઓના અખાડામાં અવધૂત અવધૂત આવ્યો છે તેની જાણ અધાને થઈ ગઈ અને ધીમે ધીમે લોડા તેમનાં દર્શન માટે આવવાં લાગ્યાં અને અવધૂતની આસપાસ બધાંએ બેઠક જમાવી.

થોડીવારમાં તો લોડાની ઠ અવધૂત આસપાસ જમી ગઈ અને તેમની આગળ ફૂલહાર ફોા અને માઠાઈનાં પડીકાંઓનો ઢગ થઈ ગયો. અવધૂતની નજર લૂભિ તરફ મંડાઈ હતી. દર્શને આવેલા લોડા અવધૂત તેમને આશીર્વાદ આપે એવું ઘંઘળી રહ્યા હતા. પણ અવધૂતને તેની પરવા નહોંતી.

દૂર બેઠેલા અખાડાના સાધુઓ હાહાડીલી કરતા હતા અને અવધૂત પ્રતિ તુચ્છ અને બેદરકારીભરી દર્શિ નાખ્યા જાણે તેની અવગણ્યના ન કરતા હોય તેમ ટોળટપા મારતા હતા ।

એક દિવસ ગયો, એ દિવસ ગયા. અવધૂતનાં દર્શને આવતી લોકેદનનું પ્રમાણ વધતું જતું હતું. વિદ્ધાન અને જાણેલો વર્ગ પણ અવધૂતનાં દર્શને આવી તેમને વિષે જાણવાની ઉત્સુકતા પતાવતા હતા. પણ અવધૂતનું તે તરફ લક્ષ નહોંતું. તે તો એમની મસ્તીમાં જ હતા.

અવધૂતને આવ્યે એ દિવસ થઈ ગયા હતા તે છતાં તેઓ ડાણું હતા, તેમ આવ્યા હતા તેની ખંબર ડાઈને નહોંતી, તેમનાં દર્શને આવનારાઓની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થતી જતી હતી અને સૌ તેમને વિષે જાણવા આતુર હતાં.

પણ અવધૂતનાં મુખ પર આવ્યા લ્યાર્થી જે ગંભીરતા છ્વાઈ હતી, તે કેમ કરીને ખસતી નહોંતી. વહેલી સવારથી ભાવુકોનાં ટોળાં

તેમના દર્શને આવતાં અને મોડી રાતે વિભરાતાં પણ અવધૂતનું જિડાયેલ સુખ ખૂલતું નહિ કેડાઈની સાથે કશી વાત કરતા નહોતા. આથી તેમના આગમનના રહસ્યનો લેટ વેરો થતો જતો હતો.

એક દિવસ અવધૂત આવી રીતે વિચારમથ્ર સ્થિતિમાં ઘેડા હતા ત્યાં અચ્યાનક તેઓ બોલ્યા : “નિદ્યાદસે ચૂનીલાલ ભગતો ખુલાવ.”

વાતાવરણુમાં ગંભીરતા પ્રસરી ગઈ. અવધૂત ડેને બોલાવતા હતા ? શા માટે બોલાવતા હતા ? ત્યાં તો અવધૂતે ફરીવાર ખૂબ પાડો. “નિદ્યાદસે ચૂનીલાલ ભગતો ખુલાવ.” આ સાંલળાને અવધૂતની આસપાસ બેઠેલા કોડો તેમની સામું જોઈ જ રહ્યા !

જેગાનુઝોગ આ સમયે નિદ્યાદના એક સંજગન શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયા જેઓ અવધૂતનાં દર્શને આવેલા તેમણે અવધૂતની નિદ્યાદથી ચૂનીલાલ ભગતને બોલાવે છે તે બીજી ડેઢ નહિ પણ નિદ્યાદની અંત્યજ શાળામાં કામ કરે છે તે જ ચૂનીલાલ ભગત હોવા જોઈજો એવું અનુમાન કર્યું.

આ અવધૂત તે શ્રી બાલયોગી મહારાજ, તેઓ ભધ્યપ્રહેશના સાઈએડાના શ્રી ધૂણીવાળા દાદાજીના મોડલ્યા નિદ્યાદના શ્રી ચૂનીલાલ ભગતને ઈશ્વરને માર્ગ દીક્ષા હેવા માટે અમદાવાદ આવ્યા હતા અને નિદ્યાદના ચૂનીલાલ ભગત એ શ્રીમેટા.

ખોજે દિવસે અમદાવાદથી નિદ્યાદ આવી શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયાએ શ્રી ચૂનીલાલ ભગતને બોલાવીને કહ્યું કે ભગત અમદાવાદમાં લદ્દના સાધુઓના અખાડામાં એક અવધૂત તેમને બોલાવે છે. અવધૂતે બેવાર ખૂબ પાડી કહ્યું કે ‘નિદ્યાદસે ચૂનીલાલ ભગતો ખુલાવ.’

આ સાંભળને શ્રીમેટાએ કહ્યું કે હું ડોઈ અવધૂતને જાણતો નથી કે એળાખતો નથી પછી મને અવધૂત શેનો બોલાવે? શ્રીમેટા ગાંધીજીની ગુજરાત વિદ્યાપિકમાં ભણેલા અને ગાંધી વિચારધારાની પ્રયત્ન અસરમાં આવેલા એટલે સાધુઓને તો તે સમજના બોલિંપ ગણુત્તા. એટલે તેમને ડોઈ અવધૂત બોલાવે તે માન્યામાં આવતું નહેઠાં. પરંતુ શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયાએ અમદાવાદમાં લદ્દના સાધુઓના અખાડામાં આવેલા અવધૂતને નડિયાદસે ચુનીલાલ ભગતકો ષુલ્વાવ એવી બેવાર ભૂમે પાડેલી તે કાનેકાન સાંભળેલી. એ વાતનો ધન્કાર કેમ કરાય?

વળી શ્રીમેટાની હીનુંથિક પરિસ્થિતિ પણ એવી હતી કે નડિયાદથી અમદાવાદ જવા આવવાના પૈસાનીય સગવડ થઈ શકે તેમ નહોણી. આ ખંડી વાત તેમણે શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયાને કરી.

શ્રીમેટાની વાત સાંભળા શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયાએ કહ્યું: “જુઓ ભગત! તમારી ખંડી વાત સાચી છે પણ અમદાવાદમાં અવધૂત બોલાવે છે એ વાત પણ એટલી જ સાચી છે એટલે ગાડીલાડાના આ પૈસા કોણ અને અમદાવાદ અવધૂતને મળી આવો.”

તે દિવસે શ્રી હરિપ્રસાદ કંથારિયા પાસેથી આવ્યા બાદ શ્રીમેટાના દિલમાં અમદાવાદ, લદ્દના સાધુઓનો અખાડો, એક અવધૂતની ભૂમ, નડિયાદસે ચુનીલાલ ભગતકો ષુલ્વાવ એ જ વાત રમ્યા કરી. અવધૂત મને શા માટે બોલાવે? અવધૂતે મારું નામ કંચાંથા જાણ્યું? આવા આવા અનેક પ્રશ્નો તેમના દિલમાં ઉડ્યા કર્યા અને કંચાંય તેમને ચેન પડ્યું નહિ. વિચારોનો ઘારા આગળ ચાલી. હું ડોઈ દિવસ ડોઈ સાધુને મળ્યો નથી કે ડોઈ સાધુની સાથે વાત કરી નથી પછી અવધૂત મને શેનો બોલાવે?

તે દિવસે આજ વિચારો શ્રીમેટાના દિલમાં આવ્યા કર્યા. શ્રીમેટાએ આ વિચારોની પકડમાંથા છૂટવા ઘણ્યું કર્યું પણ

અવધૂતના વિચારોએ તેમનો કેડો મુક્યો નહિ. આપરે એમણે નહીં નક્કી કર્યું કે ચાલ, એકવાર અમદાવાદ જઈને અવધૂતને ભળ્ણ આવું જેથો એ વાત મનમાંથા નિકળી ગય.

એમ વિચારને શ્રીમેટા નિદ્યાદી અમદાવાદ ગયા અને અદ્રના સાધુઓના અખાડામાં જ્યાં પગ મુક્યો ત્યાં લોડોને મેટી સંખ્યામાં અવધૂતના દર્શને જતાં જોયાં. શ્રીમેટા પણ દર્શનાર્થીઓમાં લણ ગયા અને અવધૂતના દર્શને ચાલ્યા. પણ અવધૂતે જ્યાં એમને જોયા કે તરત તેઓ બોલી જાડ્યા : “ઈધર આ, ઈધર આ, કઃસે તરેકો ખુલા રહા હું.” એમ કહીને શ્રીમેટાનો વાંસેઃ થાયડી અવધૂતે પોતાની પાસે એસાડ્યા.

અવધૂતના દર્શનાર્થી લોડાની અવરજવર ચાલુ હતી. લોડા અવધૂતને ફુલહાર ચઠાવતા હતા અને મીઠાઈઓનાં પડીકાં લેટ ધરતાં હતાં. શ્રીમેટા ઘડીકવાર લોડા તરફ જોતા હતા. તો ઘડીકવાર અવધૂત તરફ જોતા હતા. એમ કંચાંય સુધી દશ્મિવન ચાલ્યા કર્યું. છેવટે અવધૂતે શ્રીમેટાને કહ્યું : “આ મીઠાઈઓનાં પડીકાં છોડ ને ખાવા માંડ.” શ્રીમેટા પડીકાં છોડતાં ગયા અને મીઠાઈ ખાતાં ગયા. એમ એક દિવસ, એ દિવસ, શ્રીમેટાએ મીઠાઈ ખાધા જ કરી. છેવટે અવધૂતે શ્રીમેટાને મરચાંના બિયાંની ખીયડી ખવડાવી. શ્રીમેટા તે પણ ખાઈ ગયા.

શ્રીમેટાએ ઘણો બધી મીઠાઈ ખાધી હતી. તેમ સ્ફુર્ણ મરચાંના બિયાંની ખીયડી પણ ખાધી હતી. તેમ છતાં ખૂણીની વાત તો એ હતી કે તેમને કશી વિકૃતિ નહોતી થઈ. આ રીતે એક દિવસ એ દિવસ અને નણુ દિવસ થયાં છતાં શ્રીમેટાને તેની કશી અખર પડી નહિ. ચોથે દિવસે શ્રીમેટાને થયું કે અરે ! મેં આ શું કર્યું ? એક દિવસની રણ લઈને આવેલો ને નણુ દિવસ વીતી ગયા છતાં અને ખાન રહ્યું નહિ !

અવધૂતને પત્રે લાગી શ્રીમોટા જિહવા જતા હતા, ત્યાં તો શ્રીમોટાને હાથ પડકી અવધૂત બોલ્યા : “કૃધર જતા હૈ ? લાગ મત ઔર અણ તો મેરી પાસ ઠહર.”

શ્રીમોટા કહે : બાપજી, એક દિવસની રણ લઈને આવ્યો હનો અને ત્રણ દિવસ થઈ ગયા. હવે વધુ મારાથી ન રહેવાય.”

અવધૂત કહે : “આરે, સુન સુન, મેં ઈધર કોણ આવ્યા હું વહું હું જાનતા હૈ ?”

શ્રીમોટા કશું જણ્ણું નહોતા એટલે તેઓ શો જવાબ આપે છે તેઓ મૌન જ રહ્યા એટલે અવધૂત આગળ બોલ્યા : “હેખ, ગેં મધ્ય પ્રક્રિયા સાંચીખેડા ગાવસે આ રહા હું. વહાં એક ઓલિયા ધૂનિયાલા દાદાજીને મુઝે બેન હૈ. ઉસને હુકમ દિયા. ‘‘અમદાવાદ જવ ઔર નડિયાદસે ચુનીલાલ ભગતડો ષુદ્ધાના ઔર ઉસડો ઈશ્વરી માર્ગકી દીક્ષા દો. તુમ જ નહીં સકતા. અણ તો તેરે દીક્ષા લેના હી પડેગા.’’

શ્રીમોટા તો અવધૂતના પગ પડકી પત્રે લાગી બોલ્યા : “મહારાજ, આરે વેર આરી પાછળ સાત જણું ખાનારાં છે. હું શી રીતે તમારી સાથે રહું અને તેવી રીતે ઈશ્વરી માર્ગ લઈં ? કૃપા કરીને મને નડિયાદ મારી નોકરી ઉપર જવા રણ આપો. જો બાપ મને ઈશ્વરી માર્ગે લઈ જવા માગતા, હો તો નડિયાદ જરૂર પદ્ધારનો.” એટલું કહીને અમદાવાદથી નડિયાદ આવીને શ્રીમોટા નોકરી ઉપર હાજર થયા.

અમદાવાદ અવધૂતને મળ્ણ આવ્યા ખાદ શ્રીમોટાના દિલમાં આરે ગડમથલ ચાલી રહી હતી. એક બાજુ પરમેશ્વરને પંથે પણવાને અવધૂતને આદેશ તેની સામે ધરની જવાબદીને શવાલશ્રીમોટાને મૂંજલી રહ્યો હતો. તો તોજ બાજુ સમાજની સેવા કરવાનું લીધેલું

પત અને હરિજન સેવા સંઘની સ્વીકારેલી નોકરી. આ વિવિધ ભાગીમાંથી કયે માર્ગ જવું અને શો નિર્ણય લેવો તે નક્કી કરવાનું વિકટ હતું.

શ્રીમોટાએ આ જીવન સેવા કરવાનું વત રહીકાર્યું હતું અને ધરના ગુજરાતની જવાખદારી ચાલુ જ હતી એમાં પરમેશ્વરના પણે પળવાને મેળ ડેભ ઐસાડવો આ બધી બાબતો તેમના દ્વિમાનમાં ધોળાયા કરતી હતી. તળાવના સ્થિર પાણીમાં કાંકરો નાખતાં ઝુંડાળાં થવા માંડે એમ એમના દ્વિમાં વિચારોનાં ઝુંડાળાં ચાલતાં હતાં અને પવનની લહરીઓથી પાણી છિલોળ ચઢે એમ એમનું મન ચકરાવે ચઠ્યું હતું અને તેમની જીવનનીથા હાલમડોલ સ્થિતિમાં સુકાઈ ગઈ હતી.

બંગલો, એકાંત અને જગાશય

દાહોદમાં અંત્યજ સેવામંડળની કારોણારીની એક સભા હતી. તથી સુવારના સાત વાગ્યાના અરસામાં નડિયાદ સ્ટેશને આવી, ટિકિટ કઢાવી ગાડીની રાહ જેતા શ્રીમેટા પ્લેટફોર્મ ઉપર જિલ્લા હતા.

સિગનલ પડચો અને દૂરથી ગાડી આવતી હેખાઈ. શ્રીમેટા તો સભાનું કામકાજ પત્યે તરત પાછા ફરવાના હતા એટલે તેમની પાસે થલી સિવાય ભીજું કંઈ નહોંઠું.

ગાડી પ્લેટફોર્મમાં પ્રવેશી અને પળવારમાં તો શ્રીમેટા જિલ્લા હતા ત્યાંથી પસાર થઈને જિલ્લા રહી. શ્રીમેટાએ જગ્યા હોય એવા ડાયામાં બેસવા વિચાર્યાં: ત્યાં તો ડાયામાંથી જેતરી અવધૂત શ્રીમેટાની સામે આવી જિલ્લા રહ્યા.

શ્રીમેટાએ તેમને નીચા નમીને પ્રણામ કર્યા, અને આજે એક સભામાં જવાનું હોવાથી દાહોદ જલં છું એમ કહ્યું. પણ અવધૂત જવાની ના પાડી અને ટિકિટ પાછા આપી હવા ફરમાવ્યું.

શ્રીમેટા જરા દ્વિધામાં પડી ગયા. તેમણે અવધૂતશ્રીને ફરીથી કહ્યું કે બાપજી, અમારે તો સભામાં જવું જ જોઈએ એવો નિયમ તેનો લંગ ન કરાય.

આ સાંભળાને અવધૂતશ્રીએ તહુણે કહું કે અરે, છાડ તેરી સલાખા, અથ સોચ મત ઔર ટિકિટ વાપસ કરેં ચલ. શ્રીમેટા સ્ટેશનમાસ્તરને ટિકિટ પાછી આપી અવધૂતશ્રીને લઈને ઘર તરફ ચાલ્યા. ઘરમાં મેડા ઉપર ડોઈની અવરજનર નહોતી એટલે શ્રીમેટાએ અવધૂતશ્રીને મેડે જ ઉતારો આપ્યો.

દાહોદની સલામાં જવાનું સુલતવી રહ્યું એટલે શ્રીમેટા નિશાળ જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. ત્યાં અવધૂતશ્રીએ તેમને બાલાચ્યા અને કહું : “હેખ, મેરે હુહરનેકે લિયે એક બંગલા નહીં કરો.”

શ્રીમેટા બાલાચ્યા : “ઢીક બાપજી.”

અવધૂતશ્રીએ આગળ ચલાત્યું : “લેકિન બંગલા કહાં હોના ચાહિયે સુના ?”

શ્રીમેટા કહે : “એલો બાપજી.”

અવધૂતશ્રી કહે : “બંગલા એકાંતમે હોના ચાહિયે ઔર પાસમે જળાશય ભી હોના ચાહિયે.”

અવધૂતશ્રીની વાત સાંભળા શ્રીમેટા વિચારવા લાગ્યા કે બંગલો હોવો જોઈએ, એકાંતમાં હોવો જોઈએ અને પાસે જળાશય હોવું જોઈએ, આ નાણે ડેઢી રીતે મળી શકશે ?

આથી શ્રીમેટાએ અવધૂતશ્રીને ખુલાસો કર્યો કે બાપજી, મારે અહીં ડોઈની સાથે ઓળખાળુ-પિછાન નથી. અને આપ માગો છો તવો એકાંતમાં પાસે જળાશય હોય એવો બંગલો ક્યાથી મળે ?

અવધૂતશ્રી કહે : “હેખ, તુ ગલ્સરા મત. મૈં કહતા હું વૈસી જગહ તુઝે જરૂર મિલ જયણી.”

શ્રીમેટા તો અવધૂતશ્રીએ કહું હતું એવી જગાનો વિચાર કરતા છતા. નિશાળને રસ્તે જતા હતા. નિશાળને રસ્તે જતાં એક કાસમ શેઠનું ઘર આવતું હતું. રોજ શ્રીમેટા ત્યાં થઈને પસાર થાય ત્યારે

કાસમ શેડ ધરને આટલે જિલ્લા હોય તેમને સલામાલેકુમ કરે. શેડ તેનો આલેકુમ સલામથી પ્રલુચર વાળો.

દરરોજના નિયમ પ્રમાણે એ રીતે કાસમ શેડ તેમના ધરને આટલે જિલ્લા હતા. શ્રીમેટા તેમના ધર પાસેથી પસાર થયા પણ તેમણે કાસમ શેડને સલામાલેકુમ ન કર્યા એટલે તેમણે ખૂસ પાડી શ્રીમેટાને બોલાવ્યા : “અરે લગત અહીં આવો, અહીં આવો, રેઝ તો તમે સલામાલેકુમ કરતા હતા અને આજે કેમ ભૂલી ગયા ?”

શ્રીમેટા તેમની ખૂબ સંભળી કાસમ શેડની પાસે ગયા અને બોલ્યા : “માઝ કરણે શેડ સાહેબ, વિચારમાં ને વિચારમાં આજે હું આગળ ચાલી ગયો અને સલામાલેકુમ કરવાનું ભૂલી જ ગયો.”

કાસમ શેડ બોલ્યા : “કંઈ વાંચિન નહિ. પણ તમે એવા તે શા વિચારમાં પડવા છો કે આવું અન્યું ?”

શ્રીમેટા કહે : “શેડસાહેબ, આજે તો મારે ત્યાં એક ઓલિયા આવ્યા છે.”

શ્રીમેટાની વાત સંભળીને કાસમ શેડ કહે : “અરે લગત ! તમારે ત્યાં ઓલિયા આવ્યા છે એ તો તમારું સદ્ગુરૂભાગ્ય ગણ્યાય.”

શ્રીમેટા બોલ્યા : “પણ શેડસાહેબ, એ તો રહેવા માટે બંગલો માગે છે.”

કાસમ શેડ બોલ્યા : “હં.....અને પણી ?”

શ્રીમેટા કહે : “બંગલો જોઈએ, એકાંતમાં તે હોવો જોઈએ અને પાછું પાસે જળાશય જોઈએ, આવી જગા હું કચાંથી લાવું ?”

કાસમ શેડ કહે : “અરે લગત, એમાં તમે આટલા બધા ગલ્લરાવ છો શા માટે ? મિશનના દ્વારાનાની પાસે આપણો જ એક બંગલો છે. તે એકાંતમાં છે અને પાસે રામ તલાવડી છે. એટલે જળાશય પણ ગણ્યાય. બોલો, હવે કંઈ બાકી રહ્યું ?”

શ્રીમેટા કહે : “પણ શેડ સાહેબ, આ તો ઓલિયા છેટલો અખત રહે શી અખર ? બંગલાની તમારે જરૂર હોય અને ઓલિયા રહેતા હોય એટલે તમને જરૂર હોય ત્યારે બંગલો અપાય નહિ એટલે તમે મુશ્કેલીમાં મૂક્ખાઈ જવ ને ? આ તો ઓલિયા રહ્યા, મોજમાં હોય તો ખાલી કરી આવે, અને મોજમાં ના હોય તો ખાલી નાય કરી આપે.”

કાસમ શેડ કહે : “ભગત, એની ચિંતા તમે ના કરશો, જવ તમારો ઓલિયો રહે ત્યાં સુધી અમે બંગલો માગીશું નહિ.” એટલું ખોલીને કાસમ શેડે બંગલાની ચાલીનો ઝૂડો શ્રીમેટાના હાથમાં આપ્યો અને શ્રીમેટા રાજ થતા થતા નિશાળે ગયા. એક વખત તો તેમના મનમાં એમ થઈ ગયું કે ચાલ, અવધૂતશ્રીને જઈને મળ્યા આવું અને તેમને ખુશીઅખર આપું કે તમે કહો છો એવો બંગલો એકાંતમાં ને પાસે જળાશય હોય તેવો મળ્યો ગયો છે. પણ વળા પાછું થયું કે નિશાળેથી છૂટચા બાદ ઘેર જવાનું જ છે ને ! ત્યારે ખંડી વાત કરશો અને શ્રીમેટા નિશાળે જઈને કામે લાગ્યા.

નિશાળેથી ઘરે આવી શ્રીમેટાએ અવધૂતશ્રીને જણાવ્યું કે તમારા વર્ષાબ્યા મુજબનો બંગલો, એકાંત અને પાસે જળાશયવાળો મળ્યો ગયો છે. ત્યારે અવધૂતશ્રીએ કહ્યું કે મૈંને કયા ખોલા થા કિ તુમ કૂંઢો, મૈં ખોલતા હું વૈસી જગહ તુમકો મિલ જયણી.”

તે જ દિવસે સાંજે જ તેઓ તે બંગલામાં રહેવા ગયા, નડિયાદમાં ડાસણું રસ્તે આવેલો છે, એ બંગલાનું નામ ‘આપુ હાજ મંજિલ.’ તે દિવસે જે સ્થિતિમાં હતો એવો જ આને પણ છે,

ત્યારે આ આપુ હાજ મંજિલની સામે મિશન દ્વારાનાના દ્રાક્તરનો અને તેની બાજુમાં બીજો પાદ્ધરીનો એમ એ બંગલા હતા. બાજુમાં સો ઉગ્લાં ચાલીએ ત્યાં ‘રામતલાવડી’ હતી. આને તો

રામતલાવડીનું સ્વરૂપ બદ્લાઈ ગયું છે. અને બાપુ હાજ મંજિલની આસપાસ ઘણું ભકાનો બંધાઈ ગયું છે.

એક દિવસે સવારમાં બાપુ હાજ મંજિલમાં અવધૂતશ્રી એઠા હતા એવામાં એક ભાણુસને સડક પરથા જતો હતો તે એમણું જોયો. તરત જ શ્રીમેટાને બોલાવ્યા અને તેમને કહ્યું કે વહ ને આદમી સડક પરસે જ રહા હૈ ઉસકો એક એસા પથર લગા દો દિ ઉસકા સર ફૂટ જાય.

અવધૂતશ્રીનો આવો હુકમ સાંભળતાં જ શ્રીમેટા સડક થઈ ગયા. તેમને થયું કે બિચારો સીધો સીધો સડક પર જથ છે એને પથર મારવાનું શા માટે કહેતા હરો? અવધૂતશ્રી તો પથર મારવાનું કહે પણ કશા ગુના વિના કાઈને પથર કેમ ભરાય?

ત્યાં તો અવધૂતશ્રી શુસ્સે થઈને બોલ્યા: “અરે, સુનતા હું કિ નહીં? મૈં કહેતા હું કિ લગાવ ઉસકે સરમેં પથર.”

શ્રીમેટાનો વિચાર કર્યો કે જે પથર નહિ મારું તો અવધૂતશ્રી શુસ્સે થશે. એટલે શ્રીમેટાને એક પથર લઈને એવો માર્યો કે સનનન કરતો એના કાન પસેથી આગળ પડ્યો.

તે સાથે જ જે ખાજુથી પથર આવ્યો હતો તે તરફ પેલા ભાણુસે જેયું તો શ્રીમેટાને જિસેલા હીઢા. તરત જ એણું ધારી લીધું કે જિસેલા ભાણુસે જ પથર માર્યો છે એટલે તે શ્રીમેટાની પાસે જઈને બોલ્યો કે તે મને પથર કેમ માર્યો?

શ્રીમેટા બોલ્યા કે ભાઈ, મારી ઉપર શુસ્સે ના થઈશ. પણ પેલા સામે એડા છે તે અવધૂતશ્રીને પૂછ કેમને કેમ પથર મરાવ્યો? મેં તો તેમના હુકમથી તને પથર માર્યો છુ, અને તેથ તને ન વાગે તે રીતે.

આ સાંભળાને પેલો માણુસ તો જઈને અવધૂતશ્રીની સામે જઈને જિલ્લો રહ્યો અને ઠણું : “બાપજી, પેલો માણુસ પાસે મને પથરો કેમ મરાવ્યો ? વાગ્યો હોત તો માનું માણું દોડીલુંહાણ થાત કે નહિ ?”

અવધૂત મહારાજ મંદ મંદ હસતાં કહે : “ધ્યાર આ, ધ્યાર આ, જરા આરામસે ઐડ. પીછે સખ આત કરતા હું.”

પેલો માણુસ અવધૂતશ્રીની પાસે જઈને એડા, થોડીવાર પછી તેમણે પેલો માણુસને પૂછ્યું : “ઓલ, તુમ કેસા કામ કરને જ રહા હૈ ? અચિ આદમી હો કે યુરા કામ કરને જના ડિક નહિ. હમને તુમકો પત્થર ધસ લિયે મરાયા કિ તુમ યુરા કામ કરને જ રહા હૈ તો બંધ હો જાઓ.”

કંઈ પણ બોલ્યા ચાહ્યા વિના પેલો માણુસ અવધૂતશ્રીના પગમાં પડ્યો અને ધૂસકે ધૂસકે રડવા લાગ્યો. થોડીવારે તે બોલ્યો : “બાપજી, બાપની વાત સાચી છે. હું એક ખરાખ કામ કરવા જઈ રહ્યો હતો. તે કામ કરવા જતાં આ રીતે આપે મને રોક્યો તે મારે આપનો નિષ્ટલો ઉપકાર માનું એટલો ઓછો છે.” એમ કહીને અવધૂતશ્રીને ફરીવાર પગે લાગ્યો અને ચાહ્યો ગયો.

અવધૂતશ્રીની પાસે એડેલાઓને ત્યારે ખર્ચર પડી કે તેમણે તેને પથરો શા માટે મરાવ્યો હતો. આ પછી અવધૂતજી રહ્યા ત્યાં સુધી આ માણુસ રોજ તેમનાં દર્શને આવતો અને ગુપચુપ પ્રણામ કરી પાછો ચાહ્યો જતો.

અવધૂતશ્રી સાથેની પ્રસંગ ત્રિપુઠી

યોક્ષાર અવધૂતશ્રી શ્રીમોટાને કહે કે હેખ સુચે મગરમણેકે પાસ લે જાઓ.

શ્રીમોટાચો કહું : “લાલે બાપજી, પણ મારી પાસે પૈસા નથી.”

અવધૂતશ્રી જોલ્થા : “એસા હે ? હેખ અલ્લી પૈસા આ જાયગા.”

તાં યોક્ષાર ખણી ચારપાંચ સદ્ગૃહસથે તેમનાં દર્શન આવ્યા. બધા અવધૂતશ્રીને પ્રણામ કરી તેમની પાસે બેઠા ને થોડી વાતમીત કરી અને અવધૂતશ્રીને પ્રણામ કરીને જતી વખતે ડોઈએ પાંચ, ડોઈએ એ, ડોઈએ દસ એમ ઇપિયા મુકુચા. લગભગ સોળ સતત ઇપિયા હશે. તે બધાય ઇપિયા શ્રીમોટાના હાથમાં મૂકૃતાં અવધૂતશ્રીએ કહું : “હેખ, મિલ ગયા ન ? અખ મગરમણેકે પાસ લે જા.”

ખીને દ્વિસે સવારમાં શ્રીમોટા અવધૂતશ્રીને લઈને નડિયાદ સ્ટેશને આવ્યા અને અવધૂતશ્રીને પૂછ્યું કે બાપજી, કચાંની ટિકિટ લઈં ? પણ અવધૂતશ્રીએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. એટલે શ્રીમોટાએ વિચાર કર્યો કે તેઓ મગરમણે અગવાનું કહે છે તો મગરમણે એક અમદાવાદમાં કાંકરિયા તળાવે હોય, કદાચ ખંલાતના દરિયે પણ જોવા ભરો. અથવા ડોકોરની ગોમતીમાં હોય. બાપજી તો સસ્તરામ છે. કદાચ ડોકોરના મંદિરમાં રણછોડરાયજીનેય મગરમણે

માનતા હોય તો ત્યાં દર્શન કરાવવા લઈ જઈશ. એમ વિચારી આણુંદની બે ટિકિટ લીધી, પણ આણુંદ આણું તોય તેઓ બોલ્યા. નહિ કે કચ્છાં જવું છે. એટલે શ્રીમેટાએ વિચારું કે ડાકોર જ લઈ જાઓ. ગોમતીમાં મગર જોવા લઈ જઈશ કે મંદિરમાં જઈને રણુછોડરાયજીને બતાવીશ. એમ ડાકોરની બે ટિકિટો લીધી અને ડાકોર આવ્યા અને ચાલતાં ચાલતાં બંને જણુ ગોમતીને કિનારે પહોંચ્યા. પછી શ્રીમેટાએ તેમને મોટા મોટા કાચ્યા ને મગર બતાવ્યા. પણ અવધૂતશ્રી બોલ્યા કે ઐસા મગરમચ્છ નહિ. એટલે શ્રીમેટાએ માની લાખું કે તેઓ રણુછોડરાયજીને મગરમચ્છ માનતા હોય તથી રણુછોડરાયજીના મંદિરમાં જઈને મૂર્તિ બતાવી. શ્રીમેટાએ કણું કે બાપજી, સાથે બઢા મગરમચ્છ તો યહ રણુછોડરાયજી હું. પણ અવધૂતશ્રીએ કણું કે નહીં, યહ કેસા મગરમચ્છ? યહ મગરમચ્છ નહીં હું. અણ તું મેરે સાથ ચલ, મૈં તુંએ મગરમચ્છ દિખાતા હું.

અવધૂત અને શ્રીમેટા બંને જણુ પાણી ગોમતીના ઓવારા પર ધીમે ધીમે ચાલતા ગયા અને ઓવારા પરના ખૂણાખાંચરા જેતા ગયા. શ્રીમેટાને થયું કે આ તો હું તેમને લઈને જ્યાં જ્યાં ગયો હતો, ત્યાં ત્યાં જઈએ છીએ. એવામાં અવધૂતશ્રીની નજર ગોમતીના એક ખૂણે આવેલા મહાનની દ્વિલાને અરીને બેઠેલા એક બેહાલ જેવા હેખાતા સાંધુ પર પડી, ને તેમની પાસે ગયા ને બોલ્યા : “કયોં રે લાઈ મગરમચ્છ, કચા હાલ હું? એ ગાંડા જેવા સાંધુ ત્યારે ભજિયાં ખાઈ રહ્યા હતા. તેમણે અવધૂત સામે હાથ ધર્યો અને ભજિયાં ખાવા કણું. પણ અવધૂત કહે : “નહીં રે થાર, તું અહૂત ભૂમા લગતા હું, અરાખર આ કે.”

પછી તો અવધૂતે જેને મગરમચ્છ કણું હતું તે સાંધુ ને અવધૂત ધાણી વાતોએ અડચા. પણ તેઓ કઈ લાષામાં વાત કરતા હતા તે શ્રીમેટાને સમજયું નહિ. વાતો ધાણી ચાલી. જણુ બંને

રંગમાં આવી ગયા હતા. ટેટલાય દિવસો, મહિનાએ અને વરસોનાં વાતો કહેવાની હોશ એમ એમની વાતો ખૂટટી નહોતી.

થોડીવાર પછી અવધૂત બ્યાલ્યા : “હેખ ભગરમચ્છ, અથ અપની વાત કાઢી હો ગઈ. યહ મેરા યુવાન દોસ્ત હૈ” એમ કહીને એમણે શ્રીમેટાને ભગરમચ્છને બતાવ્યા અને પછી વાત આગળ ચલાવી. યહ અપની સાધનાં બારેમેં કલી તુમડો આકર મિલે તો ઉસકો બરાબર બાત બતાના, ઉસકો જેસી વેસી બાતોમેં ભત ફુંસાના. લેણિન જે બાત પૂછનેડો આયા હો વહી બાત સહી બતાના.

પછી શ્રીમેટાને ઉદેશાને કહ્યું : “હેખ યહ ભગરમચ્છની નામ હૈ નથ્યુરામ. તેરી સાધનામેં કલી કોઈ સુશ્કેલી હો તો યહાં નથ્યુરામજી કે પાસ આકર પૂછ દેના.”

છેવટે કહીતી વખતે અવધૂતજીએ અને નથ્યુરામે એમની લાખામાં ઘણી ઘણી વાતો કરી. પણ તેનો એક અક્ષર પણ શ્રીમેટા સમજ્યા નહિ. શ્રીમેટાને થથું જેમ દરેક જણ પોતાની લાખામાં વાત કરે છે એમ આ સાંચુ કોડો પણ એમની લાખામાં વાત કરતા લાગે છે. જેથી કોઈને સમજ પડે નહિ. છેવટે શ્રી પડતી વેળાએ અવધૂતજીએ. નથ્યુરામજીને કહ્યું કે હેખ ભગરમચ્છ, અથ કલી મિલે ન મિલે લેણિન. યહ મેરા દોસ્તકા બરાબર ખ્યાલ રખના.

અવધૂતજીએ અને નથ્યુરામજીએ એકખીને નમસ્કાર કર્યા અને પછી ડાકોરથી નીકળીને શ્રીમેટા અને અવધૂતજી નિદ્યાદ આવ્યા. આ પછી શ્રીમેટા તેમની સાધનાના માર્ગદર્શિન માટે ભગરમચ્છ નથ્યુરામજી પાસે બે વખત ગણેલા અને તેમણે બંને વખત શ્રીમેટાને ચો઱્ય માર્ગદર્શિન આપેલું.

એકવાર શ્રીમેટા અવધૂતજીને લઈને નર્મદા કિનારે ચાંગોદ -કરનાળી ગણેલા. ઉનાળાના દિવસો હતા અને ધોમ ધખતો હતો. તાપ તો કહે મારું કામ અને અપોરનો સમય હતો.

બંને પરસેવે રેણ્જેબ થઈ ગયા હતા. શ્રીમેટા તો નહી કિનારા પરની એક સારી ધર્મશાળામાં અવધૂતજીને લઈ ગયા અને મુકામ કર્યો. શ્રીમેટાને ખૂબ કહડીને લાગેલી પણ ડાને કહે ? એવામાં અવધૂતજીએ શ્રીમેટાને નર્મદાજીમાંથી પાણી લાવવા કહ્યું.

શ્રીમેટા તો નર્મદા કિનારે જઈને લોટામાં પાણી ભરી લાવ્યા. અને અવધૂતજીને જળ ભરેલો લોટા ધર્યો. પાણી ભરેલો લોટા જોઈને અવધૂતજી બોલ્યા કે લોટા માંજકે લાયા હું ?

શ્રીમેટા લોટા માંજચા સિવાય પાણી લાવેલા એટલે ડેવી રીતે કહે કે લોટા માંજને પાણી લાવ્યો છું ? એટલે શ્રીમેટાએ એકરાર કર્યો કે આપજી, લોટા માંજચા વિના જ પાણી ભરી લાવ્યો છું.

શ્રીમેટાનો જવાબ સાંખળી અવધૂતજી બોલ્યા : “અચછા, તે અસ જીકે લોટા માંજકે પાણી લે આગ્યો.”

શ્રીમેટા નર્મદા કિનારે જઈને લોટા માંજને પાણી લાવી અવધૂતજી પાસે પાણી ભરેલો લોટા મૂક્યો. પણ અવધૂતજીએ શ્રીમેટાને પૂછ્યું કે કિધર સે જલ લાયા ?

શ્રીમેટા કિનારેથી જ પાણી લાવેલા એટલે જવાબ આપ્યો કે આપજી, કિનારા ઉપરથી પાણી લાવ્યો છું.

સાંખળાને અવધૂતજી બોલ્યા કે એસા જલ નહી ચલેગા, જાવ “નર્મદાજીકે અંદર જીકે જલ લાવ.”

વળા પાણા શ્રીમેટા નર્મદા કિનારે ગયા અને નર્મદાજીમાં જતરીને પાણી લઈ આવી અવધૂતજીને ધર્યું. પણ લોટા લેતાં પહેલાં તેમની નજર પગ ઉપર પડી તો પગમાં જોડા દીઠા. એટલે એમણે શ્રીમેટાને પૂછ્યું કે જૂતા પહુંનેકે જલ લાયા ? વાપિસ જાવ ઔર જૂતા ઉતારકે જલ લે આવ.

શ્રીમેટા ઉનાળાના બળભળતા તાપમાં પગમાંથી જોડા ઉતારી ખૂલ્યે પગે નર્મદાજીમાં જઈને પાણી ભરી લાવ્યા અને અવધૂતજીને આપ્યું.

આમ શ્રીમેટાએ નર્મદાજીમાંથી પાણી લઈ આવવા માટે કેટલીય વાર આવન જવન કરી. અવધૂતજીના મનમાં કદાચ એમ હશે કે ચેલો હુકમપાલન કરે છે કે નહિ તે જોવા હે. અવધૂતજીએ હુકમ પાલનની કસોટી તો બરાબર કરી પણ જરાય કંટાળ્યા વિના પ્રેમપૂર્વક શ્રીમેટાએ આજાપાલનનો ધર્મ બરાબર પાળ્યો.

પણ શ્રીમેટા ભૂખથી આકુળ વ્યાકુળ થઈ રહ્યા હતા. કંચાંકથી ખાવાનું મળે તો સારું જેથી પેટનો અજિન સંતોષાય. શ્રીમેટા એવો વિચાર કરતા હતા એવામાં જ એક રૂપતતી કન્યા ઇમજુભ પગલે હાથમાં ચાંદીનો થાળ લઈને આવી પહોંચી અને અવધૂતજી પાસે થાળ મૂકીને પ્રણામ કરી વળતે પગલે ચાલી ગઈ. શ્રીમેટાએ અને અવધૂતજીએ પ્રેમપૂર્વક ખાઈને ઉદ્રતૃપ્તિ કરી અને ભોજન કર્યાની રૂપિતનો ઓડકાર લીધો.

સાંજના કોઈ ભરવાડણું કન્યા રોટલા, દૂધ અને માખણ લઈને આવી. અને અવધૂતજી અને શ્રીમેટાએ તે જર્બાનો સંતોષ માણ્યો.

ખીને દિવસે જર્મન સિલ્વરના થાળમાં ભોજન લઈને એક સ્વરૂપવાન કન્યા આવી અને થાળ મૂકીને ચાલી ગઈ. અવધૂતજીએ તો મોજમાં આંદું એટલું જર્બા પણ શ્રીમેટાને તો રસોઈ એટલી અધી પસંદ પડી કે અંદું આરોગી ગયા.

શ્રીમેટા માટે આશ્ર્યજનક વાત એ હતી કે ચાહોં આંદું હતા ત્યારથી જ તેઓ અવધૂતજીની સાથે ને સાથે જ હતા. અવધૂતજી કોઈને મળ્યા નથી કે રસોઈની જોઠવણું કરવાનું કોઈને કહ્યું નથી તેમ છતાં આ રસોઈ કચાંથી આવી અને રસોઈ લાવનાર

કન્યા ડોણુ હતી ? આ તેમને માટે એક વિસમયજનક ઘટના હતી. આ અંગે ડોની પાસેથા વાત જાળવી ? અવધૂતજીને તો પુછાય એવું નહોતું. શ્રીમોદાને મન આ હક્કાડત એક ડોયડા સમાન જ રહી. વળી ખૂભીની વાત તો એ હતી થાળ લઈને જે કન્યાએ આવી તે થાળ ડોઈ પાણું લઈ ગયું નહિ. શ્રીમોદાના દિલમાં આ વાત રમતી જ રહી.

ત્યાં અવધૂતજીએ આદેશ આપ્યો. કે અથ ચલો જહાંસે આપે વહાં વાપસ ચલો, શ્રીમોદા જઠચા અને બધાં વાસણો લઈ લાધાં. શ્રીમોદાના મનમાં એમ કે ડોઈ વાસણુ દેવા આવ્યું નથી એટલે તે સાથે લઈ જવાનાં હશે.

ધર્મશાળામાંથી બહાર આવ્યા બાદ અવધૂતજી ગામ તરફ જવાને બદલે નહી તરફ ગયા. શ્રીમોદા પણ તેમની પાછળ પાછળ સાથે ચાલ્યા. હાથમાં વાસણુ હતાં તેમો અખડાટ થતો હતો. નહી આવી એટલે તેમણે શ્રીમોદાને કહ્યું કે સથ બરતન નહીમેં છોડ હો.

શ્રીમોદાએ પૂછ્યુ 'કે આ ચાંદીનો થાળ પણ ?

અવધૂતજીએ કોથિત સ્વરે જવાબ આપ્યો કે તો કચા યહ તરે બાપડે હૈં ? જિસકા હૈ ઉસકો હે હેના ચાહિયે કિ નહીં ?

ત્યારે શ્રીમોદાને અખર પડી કે આ જમાડવા આવનાર બીજું ડોઈ નહિ પણ શ્રીનર્મદામૈયા પોતે જ હતાં અને તેઓ કન્યા સ્વરૂપે જુદાં જુદાં રૂપ ધારણુ કરીને આવ્યાં હતાં. અવધૂત જેવા અવધૂત નર્મદામૈયાનાં દર્શને આવે ત્યારે તેમનો સલભાર પણ તે રીતે જ થવો જોઈએ ને ? આ હક્કાડત જણુતાં શ્રીમોદા આનંદવિભાર જની ગયા અને તેમના સુખમાંથી સહજ ઉદ્ગાર સરી પડ્યા : 'નર્મદે માતરી જય,' અને માતાના જયના પોકારની સાથે જ તેમના હાથમાં રહેલાં બધાં વાસણો નર્મદામૈયાના જળમાં પધરાવી હીધાં.

કદાચ ડોઈને આ ઘટના કાલ્પનિક કે ચમત્કારિક લાગે. પરંતુ શ્રીમેટા માટે તો આ વાત પ્રત્યક્ષ અનુભવેલી અને જેણેલી હતી એટલો તેનો છન્દકાર ડેવી રીતે થાય છે અવધૂતજીની સમર્થ શક્તિનો શ્રીમેટાને અગાઉ પરિચ્ય થયેલો હતો. પણ આ પ્રસંગથા તેઓ ડેવા સામર્થ્યશીલ હતા તેની મહાર વાગી.

નડિયાદમાં જેટલા દિવસ અવધૂતજી રહ્યા તે દરમિયાન થોડા દિવસો હાલના આત્મભના સ્થળો પણ આવાને રહેલા. ત્યારે આજે જેવી ચારે બાજુ વાડ છે તેવી નહોતી. એમ આજે છે તેટલાં બધાં વૃક્ષો પણ નહોતાં. નહીમાંથી અહીં આવવા માટે એક સીધા ઢોળાવ હતો. તે ઢોળાવ ચઠીએ એટલે યોગી જેવો વહેલો અસંખ્ય ડાળ ડાળીએ સાથે જલો હોય અને કે આવે તેને શરીર છાયા આપે. તેની સામે નગિયાંવાળું એક નાનકડું છાપરું. તેમાં એક કખીરપંથી સાધુ રહે. છાપરાની પાસે એક દૂર્ધ હતી અને આજેથે તે દૂર્ધ છે. નહીમાં પાણી વહેલું હોય ત્યારે લોકો તેમાંથી જ પાણી લઈ જતા. પણ ઉનાણે નહી સુફાઈ જય ત્યારે લોકો દૂર્ધમાંથી પાણી લરવા આવે.

એક દૂર્ધ, એક છાપરું અને એક મોટો વડલો અને આસપાસ થોડી જગ્યા. જણણાં અન્નણણાં માણુસો. આવે અને ઘડિયાર બેસી પણી ચાલ્યા જય. ચલમના બંધાણી હોય તે મહારાજ પાસે બેસે અને ચલમનો આસવાદ લઈ ચાલ્યા જય.

સાંજ પડે અને રાત્રિના અંધકારના ઓળા આસપાસ પથરાય ત્યારે કખીરપંથી સાધુએં છાપરામાં કે ડોઈવાર મન થયું હોય તો બહાર પણ સૂર્ય રહે. અન્નણ્ણો હોય તેને તો રાત્રિના અંધકારમાં જગ્યા પિળામણી લાગે.

શ્રીમેટા અવધૂતજીને આવી જગ્યાએ લઈ આવ્યા હતા. આ જગ્યા નડિયાથી લગ્નલગ નશેંક માઈલ દૂર હતી. નડિયાથી ડોઈ

આવીને અવધૂતજીને લિક્ષા આપી જય એવી ગોઠવણુ હતી. પણ રાત્રે તો શ્રીમેટા હંમેશાં તેમની સાથે જ રહેતા.

અવધૂતજી શ્રીમેટાને આપી રાત વડલાની એક ડાળ ઉપર ઐસાડતા અને ત્યાં બેસીને તેઓ ઈશ્વરસ્મરણુ કરે એવું તેમણે ગોઠવ્યું હતું. અવધૂતજીએ શ્રીમેટાને હંહેલું કે તારે જગતા રહીને ઈશ્વરનું નામ લેવાનું છે. ઈશ્વરનું નામ લેતાં જોકું આવી ન જય તેનો ખાસ ઘ્યાલ રાખજો. શ્રીમેટા તો અવધૂતજીને પ્રણામ કરીને ઈશ્વરસ્મરણુ કરવા ડાળ ઉપર જઈને બેસે.

એકવાર એવું બન્ધું કે શ્રીમેટાને ઉભાગરાને કારણે જોકું આવી ગયું અને એક પળને માટે જેવું સ્મરણુ બંધ થયું કે અવધૂતજીએ એક પથરો લઈને જોરથી શ્રીમેટા બેડા હતા તે તરફ ઝેંકચો અને તે શ્રીમેટાને કપાળમાં વાગ્યો. તરફ જ શ્રીમેટા સચેત બન્યા અને પાછું ઈશ્વરસ્મરણુ ચાલુ થયું.

અવધૂતજી બોલ્યા કે હેઠો બચ્ચા, ઈશ્વરકા નામ લેનેમે જરા ભી ગફકત કે કસૂર નહિ હોના ચાહિયે. અગર દૂસરી બાર જૈસા હુઅા તો દૂસરા પત્થર લગાઉંગા. ઈશ્વરકા નામ સાવધાન હોકે લેનેકા હૈ. યહ કોઈ બચ્ચોનું એલ નહીં હૈ.

અજવાળી રાત હોય. ચાંદની ખીલી હોય. નિરસ આકાશ હોય. તારાઓ નાના દીવડાની જેમ આકાશમાં જખકા રહ્યાં હોય અને ચંદ્ર બધાંને શોભા આપી રહ્યો હોય. નદીનો વહેવાનો ખળખળ અવાજ મૃદુ મૃદુ સંલગ્નતો હોય અને તેને કિનારે ડોઈ મહું બળ રહ્યું હોય. અવધૂતજીને આ રમ્ય સ્થળ ધાણું ગમી ગયોલું.

જેમ માણુસને એનું વ્યક્તિત્વ છે તેમ જગાને પણ એનું વ્યક્તિત્વ છે. જેમ માણુસમાં ચેતન છે એમ જગામાં પણ ચેતન છે.

માણુસ પાસેથા જેમ આદેશ મળે છે એમ જગ્યા પણ આદેશ
આપે છે.

એકદમ શું થઈ ગયું તેની ખજર પડી નહિ. જાણે અવધૂતજીનું
હલનયલન બંધ થઈ ગયું. તેમણે આંખા બીડી દીધી અને શરીર
અઙ્ગુડ થઈને ધ્યાનાવસ્થાની સ્થિતિમાં આવી ગયું. શ્રીમોટાને થયું
કે અવધૂતજીને આ શું થયું ? તેઓ કેમ ધ્યાનસ્થ થઈ ગયા છે ?
શ્રીમોટાએ અવધૂતજીના સાથે ધણા દિવસો ગાળ્યા છે. તેમની વિવિધ
લીલાઓ તેમણે જોયેલી છે. આ વળી તેમની ડોઈ ઓર લીલા છે.
સમાધિમાંથી જગૃત થતાં શું છે તે જણ્યાશે. થોડીવારે તેઓ
ધ્યાનાવસ્થામાંથી સલાન થયા અને તરત જ તેમણે શ્રીમોટાને જૂમ
પાડી બોલાવીને કહ્યું : “હૈબ બચ્ચા ! ધ્યાન તેરા આત્મા હોગા.
ઓર નૈસા તુ ઈશ્વરકા નામ લેતા હૈ વૈસા હી સબ્દ લોગ ધ્યાન ઓકે
ઈશ્વરકા નામ લેંગ.”

શ્રીમોટા અવધૂતજીની સામે આશ્ર્યથી જોઈ રહ્યા. અવધૂત શું
બોલ્યા ? અહીં મારો આત્મામ થશે અને જેવી રીતે હું ઈશ્વરસમરણ
કરું છું તેવી રીતે બધા લોડા ઈશ્વરસમરણ કરવા આવશે ! આ શું
શક્ય છે ? ડોણું મને પૈસા આપશે ? જેવી રીતે આત્મા થશે ?
શ્રીમોટાની સમજમાં ત્યારે કશું આવતું નહોતું.

સેવા, સાહના અને જીવન

ગાંધીજી અને ગુજરાત વિદ્યાપાઠે શ્રીમેટાને સેવાનો રંગ લગાડ્યો અને તેઓ સેવાના દીક્ષાર્થી બન્યા. મનગમતા અને સ્વાક્ષરેલા કાર્યમાં તેઓ રચ્યાપણ્યા રહેતા. તેમના કાર્યની આડે ને ડોઈ સુશૈલી કે અડયણો આવે તે સમજપૂર્વક નિવારતા અને મેધરાખના આગમનથી છાડ, વૃક્ષ, ધાસ લીલુંછમ બની જય છે તેમ તેમનાં કાર્યને લીલુંછમ રાખતા. એક તરફ કાર્યની જ્વાબદારી અને બીજી તરફ કુદુંબ પરતવેની જ્વાબદારી, જને તેમણે બરાબર પાળા. પરંતુ તેમની આસક્તિ તો કાર્ય પરતવે જ રહી. એક રીતે વિચારિએ તો સી જેમ સંસારમાં મોહ, માયા, ભમતા, પ્રેમ, લાગણી અને ભાવના એકખીન પરતવે દ્યાખવે છે એવું કશું એમણે કુદુંબ પરતવે દ્યાખવ્યું નહોતું. કદાચ ડોઈને એ દૃષ્ટિએ શ્રીમેટા શુદ્ધ જણ્યાય. પણ બીજી રીતે વિચારિએ તો હજારો માઈલ દૂર્થી આવેલો મિશનરી ને પોતાનાં ભાબાપ અને કુદુંબને છોડાને દીનહુભિયાંની સેવા માટે આવ્યો. હોય તે દલિતોને અને પાડિતોના કાર્યમાં ડેવો સમરસ બની જય છે, એવું શ્રીમેટાના જીવન માટે બન્યું હતું. તેઓ તેમના મિશન માટે એટલા જ કાર્યશીળ હતા કે બીજી ભાખતો પરતવે લક્ષ રાખવાનો એમને સમય નહોતો. પણ તેમ છતાં તેમણે કુદુંબને અવગણ્યું ન હતું. તેનાં વિકાસ માટે

સહીય રસ દીધો હતો તે હકીકત છે. મળેલા ધર્મ પ્રત્યે જરાયે એદરકાર ન હતા.

અવધૂત મહારાજના મિલન પછી શ્રીમોટાના જીવનમાં એક નવો વળાંક આવ્યો હતો. અવધૂત મહારાજે જ્યારે શ્રીમોટને ઈશ્વરી માર્ગે જવાની દીક્ષા આપી ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે તમે સમાજને ઉપકારક એવું ગમે તેવું ઉચ્ચ કામ કરતા હો તેમ છતાં તેમાં જાણ્યો. તો રહેવાની જ. તેમાં સારું ખાદુંય થવાનું અને તેને લઈને રાગ્દૂષ જિલ્લા થવાના, જેથી કર્ણને અફળામણુના પ્રસંગે પણ જગવાના. વાવાડેઝું આવે છે ત્યારે જ્યાં જ્યાં એની અસર હોય છે ત્યાં ત્યાં બધે જ એની વિનાશકતા વેરને જય છે. માણુસેનાં ઘણું તુકસાન થાય છે પણ ત્યારે માથે હાથ દઈને બેસી રહેવાથી કાંઈ તુકસાન નહિ રણે પણ નેણે વિનાશ મોકલ્યો છે એની પાસે ધા નાખવાથી એ સાંભળશે. એ ધા એ જ પ્રાર્થના, એકદી પ્રાર્થનાથી પણ કાંઈ નહિ વળે. પણ પ્રાર્થનાની સાથે પુરુષાર્થ કરવાથી જ આપણાથી એડા થવાશે. અવધૂત મહારાજે શ્રીમોટને કહ્યું કે તારા જીવનમાં જ્યારે જ્યારે નિરાશા અને હતાશાના પ્રસંગે આવે ત્યારે તું નાસીપાસ કે હારી ન જતાં ઈશ્વરને પ્રાર્થના કરનો. ઈશ્વરીમાર્ગ જનાર માટે એ જ એક સાચું સાધન છે. પરમેશ્વરનું નામ લેવાથી શું વળવાનું છે? એમ કદાચ ડાઈને લાગે પણ એમને ખાર નથી કે દુનિયામાં અશક્યતું શક્ય અને શક્યતું અશક્ય કરનારો જે ડાઈ હોય તો એ જ છે અને એટલા માટે જ ધૂણવાળા દાદાએ તને પરમેશ્વરને માર્ગ વાળવા મને અહીં મોકલ્યો છે, અને તેના પ્રથમ પગલા તરીકે જ મેં તને પરમેશ્વરનું નામ લેવા સૂચવ્યું છે. નેમ નેમ તું પરમાત્માનું નામ લેતો જઈશ તેમ તેમ ભાવની નવી કરતીનો ઉદ્દ્ય થશે અને તારા હિલમાં એના નામનો એવો ઉદ્દ્ય પર્તિભાન કરાવશે કે તે તને પરમાત્માની નજીક પહોંચાડશે. દીક્ષા સમયનો

અવધૂત મહારાજનો આ આહેથ એટલો સચ્ચોટ હતો કે શ્રીમેટા તેનું શખ્ષિકાઃ પાલન કરતા હતા.

દિવસે કામ અને રાતે નામ એવો શ્રીમેટાના હરિસમરણુનો યજ્ઞ સારી રીતે ચાલી રહ્યો હતો અને તેથી નવી જર્મિં, નવી આશા, નવી સ્કૂર્ટિં, નવી ચેતના અને નૂતન શક્તિનો સંચાર થતો તેઓ અનુભવતા હતા. સામાન્ય રીતે દિવસભર કામ કર્યા પછી શરીર એવું દોષપોથ થઈ ગયું હોય કે નામસમરણ કરતાં કંટાળો, આવે પરંતુ આ તો તેને બદલે નવી તાજગીનો આસ્વાદ તેઓ અનુભવતા હતા અને રાતભર તેમનો હરિનામનો યજ્ઞ ચાલુ રહેવા જતાં સવારે તેઓ ધરે જવા નીકળે ત્યારે જાંધ પૂરી કરીને જતા હોય એવો આભાસ થતો. રાતે સ્નોવા માટે શ્રીમેટા સમશાનમાં જતા એ તો વાચકને વિદ્ધિ હશે.

મિશન રેડ ઉપર ડભાણને રસ્તે રામતલાવડી પાસે આવેલ બાપુ હાજી મંજિલ નેમાં અવધૂત મહારાજને શ્રીમેટાએ મુકામ આપેલો, તેમાં તેમના ગયા બાદ અંત્યજ સેવા મંડળ તરફથી એક આશ્રમ શરીર કરેલો અને તેમાં બહારગામથી આવેલા હરિજન બાળકો રહેતાં હતાં અને સવારે નડિયાદની અંત્યજ શાળામાં ભણુવા જતાં. શ્રીમેટા આ આશ્રમના સંચાલક હતા. આશ્રમની સામે જ મિશનના પાદરીનો અંગલો હતો, શ્રીમેટા કોઈ કોઈવાર તેમને મળવા જતા ત્યારે વિવિધ બાબતો વિષે વાતશીત થતી.

એક દિવસ આ રીતે શ્રીમેટા પાદરીસાહેબને મળવા ગયા હતા ત્યારે શરૂઆતમાં તેઓ અનેક વિષયોની વાતોને અંતે ધર્મ વિષેની વાતો ઉપર જિતથી,

પાદરીસાહેબે શ્રીમેટાને કહ્યું, ભગત, જેમ તમારા દેશમાં જુદા જુદા આતો એમ જુદા જુદા દોડા અને તેમના લગ્નવાન પણ જુદા

અને તેમના આચારવિચાર પણ જુદા, અમારે તો એક જ ભગવાન તે ધૂષુ ખિસ્ત અને એક જ પુસ્તક તે બાઈબલ. આ રીતે અમે એક માળાએ ગોડવાયેલાં છીએ.

આ સંભળાને શ્રીમોટાને થયું કે પાદરીસાહેબની વાત સાર્થિ છે. આપણે ત્યાં જુદા જુદા ધણું ધર્મો, સંપ્રદાયો પણ ધણું, હેવફેનીએઓ પણ અસંખ્ય અને ધર્મપુસ્તકો પણ અનેક. આ રીતે ધર્મ વિષેની આપણી માન્યતાએ પણ અનેક.

જગતમાં એકની જ કિંમત છે. એક નથી તો કશું નથી અને એક પાચ્યા તો અનેક પામવાના. એટલે એક સામટા અનેકને આરાધવા જરૂરા તો ડાઈ તમારી ખાંય નહિ પકડે પરંતુ એકને આરાધશો. તો એ તમારી વલ્લારે ધારો. પરમેશ્વર અકળ છે. તે એકને એક રીતે સમજય છે, ખીજુને ખીજુ રીતે અને ત્રીજને ત્રીજુ રીતે.. ડાઈ શું સમજે છે કે શું કરે છે તે આપણે જોવાનું નથી. ગુરકી પંચાતમાં પડચા તો તમે ઉલ્લંઘનમાં પડી જરૂરા. આપણે શું કરીએ છીએ તેના સાક્ષી આપણે જનવાનું છે. પરમાત્માને ભાગ્ય જનારે આ બાબત આસ લક્ષ્માં રાખવાની છે.

શ્રીમોટાને તે દિવસે આ અને આવા ખીજ ધણું વિચારો આવ્યા. દરિયામાં ઉછળતાં મેલાં જેમ એક પુરું થાય અને ખીજું તેની પાછળ આવીને તરંગોના હારમાળા જિલ્લી કરે છે એના સુપર્થીભાથી તો માત્ર શીખું જ હાથ આવશે અને તે ઘડી પણી ઓસરી જઈને હાથ કંઈ પણ પાચ્યા વિનાનો ડારો ને ડારો થઈ જરૂરા. જગન્નિયાંતા એવો કારીગર છે કે એની રચનાઓ તમે જેથા કરશો તો એનો પાર નહિ આવે અને તમે એમાં ખોવાઈ જરૂરા. પણ એનું અનુભેષણું કરશો, તો એની ઉપરથી તમને એની ડેડી હાથ લાગશે. અને તે દિવસે, રાત્રે પરમાત્માની અકળ કીલાને વ્યક્ત કરતું.

તેમણે એક સ્તવન રચ્યું. વેદોમાં ઋષિમુનિઓએ અને જુદી જુદી ઋડયાએ દ્વારા જેમ વ્યક્ત કર્યો તેમ શ્રીમેટાએ તેમના સ્તવન દ્વારા પરમાત્માની જાંખી કરાવી. સામાન્ય માણુસ વાંચીને તેનો આસ્વાદ કરી શકે એવું સરળ, અલગું સાંભળાને પણ તેનો આસ્વાદ લઈ શકે તેવું રસાળ, કલકલ કરતાં પંખાએના નિનાદ સમું, ખળખળ વહેતી નહીએની જલધારા જેવું અસ્થલિત અને અસીમ જલરાશિ સાથે વહી જતા ધોધમાંથી પેદા થતાં જલકણોથી જેમ આપણે લાંબાઈ જઈએ તેમ આ સ્તવનની મુકૃતકર્તા ગવાતી શબ્દાવલીથી રસ તરબોળ થઈ જવાય એવું એ સુંદર સ્તવન હતું.

ખીજે દ્વિસે શ્રીમેટાએ આ સ્તવન પાદરી સાહેભને વંચાવ્યું અને તે સાંભળાને પાદરી સાહેભ ડાલી ગયા. પરમાત્માનાં જુદાં જુદાં આસાને વ્યક્ત કરતું અને ઈશ્વરનાં જુદાં જુદાં સ્વરિપો અને સર્જનોનું દર્શન કરાવતું આ સ્તવન જ્યારે શ્રીમેટાની કલમે લખાતું હશે ત્યારે તેઓ ડેવા ધન્ય પણોમાં હશે !

આ ‘તુજ ચરણે’નું સ્તવન વાંચીને ડેટલાય લોડા ગદ્દગદિત થયા છે. ડેટલાય લોડાને તે ઈશ્વરને ભાર્ગ જવામાં પ્રેરણુદાવી બન્યું છે તો ડેટલાય લોડામાં તેના વાચનદ્વારા અગવાનની ભાવના ભગી છે. ઈશ્વરની અકળ લીલાતું સ્તવન ‘તુજ ચરણે’ લાદે નાનકડું હોય પણ તેણે લોડામાં અગવાનનો લાવ જગાડવાનું મોટું કામ કર્યું છે.

સ્વામી શ્રીપ્રકાશનંદાજ (જોદિયા સ્વામી)એ જ્યારે આ સ્તવન સાંભળ્યું ત્યારે તેમણે ધણી ખુશી વ્યક્ત હરી હતી અને માળામાં જેમ ૧૦૮ મણુકા હોય છે. અને મેરુને મણુકા મળાને ૧૦૮ મણુકાની માળા પૂર્ણ ગણ્યાય છે. તે પ્રમાણે પૂર્ણ સ્તવન કરતું એવી સૂચના કરેલી નેથી તુજચરણમાં ૧૦૮ શ્લોડા આપી તેને પૂર્ણ કરેલી છે.

શ્રીમેટા તેમના સેવાના કાર્યને જેમ ફરજિય ગણુત્તા હતા તેમ ઈશ્વરીમાર્ગે જવા આટેના તેમના સ્વપ્નને સાકાર બનાવવા પ્રભોધેલા નામસ્મરણુને તેઓ એથીય અધિક ગણુત્તા હતા. પંખાને જિડવા આટે જેમ એ પાંખેની જરૂર છે, એક પાંખથી તેનાથી જરી શકાય નહિ. તેમ પૂર્ણ માનવ થવા માટે ફરજ અને પ્રભુપ્રાપ્તિ એ બંને પ્રાપ્ત કર્યા વિના મનુષ્ય અપૂર્ણ જ રહેવાનો.

જેમને ઈશ્વરીમાર્ગે જવું છે તેમને માટે લગ્ન બંધનિય છે એવી શ્રીમેટાની સમજણુ હતી તેથી લગ્ન નહિ કરવાનો. શ્રીમેટાએ માનસિક નિર્ણય કર્યો હતો. પરંતુ શ્રીમેટાનાં બા તેમને પરાણાવવા છચ્છતાં હતા.

એકવાર શ્રીમેટાનાં બાએ લગ્નસંબંધે તેમનું મન જાળુવા પૂછ્યું પણ તેમણે ઘસાને ના પડી. શ્રીમેટાનાં બા તે વખતે તે કંઈ બોલ્યાં નહિ ને ચ્યુપ રહ્યાં. પણ થોડા દિવસ વિત્યા બાદ ક્રી પાણી વાત કાઢી. તેમણે શ્રીમેટાને કહ્યું કે જે લાઈ, તું લગ્ન કરવાની ના કહું છું તે કેમ ચાલે ? દુનિયામાં બધા લગ્ન કરતા નથી ?

શ્રીમેટાએ જવાબ આપ્યો : “બા, બધાંની વાત જુદી છે ને મારી વાત જુદી છે, જેમને લગ્ન કરવાં હોય તો કરે, મારી તેમાં કચાં ના છે ! પણ મારે લગ્ન નથી કરવાં એટલે નહિ કરું.

પરંતુ શ્રીમેટાની વાતને તેમની બા ભયક આપે એવાં નહોતાં. વળા તેમણે વાતને ફેરસીને કહ્યું. “અલ્યા તારાં મળમૂતર ધોઈને તને મોટા કર્યો તે આટલા માટે ?”

શ્રીમેટા શું બોલે ? છેવટે તેમણે માને કહ્યું : “બા, તારી બીજી બધી વાત માનીશ પણ લગ્ન માટે આગછ ના કરતી.”

શ્રીમેટાનાં બા કંઈ બોલ્યા નહિ. વાત તાણુતાં તૂટી જથ તેમ ન કરું. પણ બીજી કોઈ રીત તે હા પાડે એવો ઉપાય દેવા વિચાર્યું.

नडियादमां संतराम भांदिरली सामे एक घोगेश्वर महादेव छे. ग्राउडिया स्वामी नामे एक संत ज्यारे नडियाद पधारे त्यारे आ महादेवनी धर्मशाणामां ज मुकाम करता. आ संत भाटे श्रीमेटाने खूब मान हुतु अने वा धण्डीवार श्रीमेटाना कहेवाथी तेमने लिक्षा में क्लवतां. एट्से एक हिवस तेजेश्वी नडियादमां छे एवुं जाणुतां श्रीमेटानी वा तेमनी पासे गयां अने वधी वात करी. छाकरे परखुवानी ना पाडे ए कई भाने गमे ? भाटे कृपा करीने चूनीलालने समजवे. के ते परखुवानी हा पाडे. हु अनी पासे सेतु रपुं नथी मागती पणु भान परखुवानी हा पाडे एट्सु ज मागुं झुं.

महाराजश्रीजे श्रीमेटानां आनी वात वरापर ध्यान दृष्टने सांलगी पधी कहुँ : “भाताळ, तमारी वधी वात में ध्यान राखी छे. हवे तमे जव, हु वृद्धुं करी दृष्टि. महाराजश्रीनी वाणीथा वा संतुष्ट थयां अने तेमने पजे लागा तेजा घेर विद्याथ थयां.

जोने हिवसे महाराजश्रीनी पासे श्रीमेटा आव्या त्यारे तेमणे श्रीमेटाने पूछ्युं के चूनीलाल तमे तमारी भातानुं भानो खरा के ?

पणभर तो श्रीमेटा विचारमां पडी गया के डाई हिवस नहि अने महाराजश्रीजे आने भने आवे. सवाल केम कर्हे ?

श्रीमेटाने ज्वाण आपतां थाडे विलंब थयो एट्से महाराजश्रीजे तेमने तरत कहुँ के भाताए तारां भणभूत घाईने अने डेट्लांय दुःख वेडीने भेटा कर्हे तेनु तुं न भाने ए केलु लागे ? तेनी गियारीनी भागण्यी ए छे के भारे. हीकरे परखु ने सुभी थाय. तारी भातानी वातने हुकरावीश नहि ने हा पाडने. श्रीमेटाने एकनार तेमनां आणे पणु कहेल के तुं भांतु कहुँ नथी भानतो तो तारा शुरुमहाराजनुं कहुँ केम करी भानीश ? आ पणु श्रीमेटाने अत्यारे याद आव्युं. आथी करी महाराजश्री पासे श्रीमेटा भडात थया अने आ रीत तेजा परखुवाने कुखूल थथा. श्रीमेटानी खाने

જ્યારે આ વાતની ખણ્ડર પડી ત્યારે તેઓ ખુશી ખુશી થઈ ગયા. પણ સાથે સાથે તેમની આંખો સજળ બની. એટલા માટે કે શ્રીમેટાની જણુ ભહાર તેઓ મહારાજકોને વાત કરી આવ્યાં તેથી શ્રીમેટા નારાજ થશે.

પણ સદ્ગ્રાહીને એવું કશું ના બન્યું. પણ તેમની બાને એટલું કશું કે જોકે હું લગ્ન કરવાની હા પાડું છું પણ તેની સાથે સાથે તને એટલું કહી દઈ કે ડોઈપણું પ્રકારનો જોટો ખર્ચ હશે તો તે હું નહિ થવા દઈ. તેમ જ હેવું કરીને ડોઈ વાત કરવાની આવશે તો તે મારાથી હરગીજ નહિ બને. ડોઈની સાથે જોટો વ્યવહારમાં પણ નહિ પડું તે પણ સાથે સાથે જાણ્યું લેને. શ્રીમેટાની બધી વાતા તેમનાં બાંધે કણૂલ કરી.

પરણુવા માટે જન નિયાદ્યી અમદાવાદ જવાની હતી. જે સરસામાન લઈ જવાનો હતો તે ભહાર કાઢીને ફરજીએ કર્યો. જનનૈયાચ્ચાના અનમાં એમ કે હમણું એ ચાર ઘોડાગાડીઓ જોલાવશે એટલે તેમાં સરસામાન ગોઠવીને ઘોડાગાડીમાં એસી નહિયાદ સ્ટેશને જઈશું. પણ આ શું? આ તો વરરાન્ઝે જ સામાન લેવા માંડચા એટલે ખીજાં બધાં પણ થાડો થાડો કરીને સામાન જિંયારી નહિયાદ સ્ટેશને લાવ્યાં અને અમદાવાદની ગાડી આવી એટલે તેમાં સામાન ગોઠવી સૌ અમદાવાદ પહેંચ્યાં. જનનો મોસો જળવાય એટલા માટે અમદાવાદમાં તો સ્ટેશનથી લગ્નસ્થાન સુધી ઘોડાગાડીમાં એસાને જ જવાનું થશે એવી બધાંએ આશા રાખેલી. પણ જ્યાં વરરાન્ઝે જ ભાથે પોટલું મુક્કી ચાલવા માંડશું ત્યાં ખીજાંએએ પણ એમ જ કરવું પડે એવી સિથતિ થઈ. કદાચ આ સુધારાને આજે આવકાર ભળે પણ ત્યારે તો કંજૂસાઈ અને મૂખાઈમાં જ ખપાવે. જે ને જે ધારવું હોય તે ધારે પણ શ્રીમેટા તો જોતાની વાતમાં મજૂમ હતા એટલે ડોઈનું કશું ચાલ્યું નહિ.

અમદાવાદ સ્ટેશનનેથી વરરાણ અને જન ઉતારે આવ્યા પછી કન્યાપક્ષ તરફથી સંદેશો ભાઈએ કે વરપક્ષ તરફથી વરેંઠીની નાત થવી જોઈએ. જો વરપક્ષની સ્થિતિ સારી હોય તો લગ્નપ્રસંગની નાતો ઉપરાંત વરપક્ષ તરફથી એક નાત વધારાની થાય છે. પણ શ્રીમેટાએ કહેવરાવી દીધું કે અમારાથી કશું બની શકે તેમ નથી જો આપ રણ આપો તો જન પાછી લઈને અમે નિયાદ પાછા જઈએ. છેવટે વરેંઠીની વાત પડતી મુકાઈ.

પછી તો લગ્નની તૈયારીએ થવા માંડી. ગોરમહારાને આવી પાટલા ઉપર સ્થાન દીધું અને શુલ્ભમંત્રો બોલવા માંડચાં. વરપક્ષ તરફથી અને કન્યાપક્ષ તરફથી આવેલાં સૌ ગોડવાઈને હારમાં બેસ્ટ ગયાં. કન્યાપક્ષ તરફથી જે વિધિ કરવાની હતી તે પૂરી થઈ. વરરાણ માલ્વારામાં આવીને બેસી ગયા હતા. ત્યાં ગોરમહારાને કન્યાને માલ્વારામાં હાજર થવા કર્યું અને કન્યા વરરાણની સામે આવી એઠી. લગ્નવિધિ ચાલુ જ હતી.

આ સમયે શ્રીમેટા લગ્વાનને પ્રાર્થના કરી રહ્યા હતા કે હે લગ્વાન ! લગ્ન તો ભારે તારી સાથે કરવાનાં હતાં અને તારી સાથે જ ભારે નેડો બાંધવાનો હતો, ત્યાં વિધિની ડેની કરુણુતા સર્જાઈ ? આ વિચાર કરતાં કરતાં શ્રીમેટા લાવસમાધિમાં આવી ગયા અને તઓ કાણ્ટવત્ત સ્થિતિમાં મુકાઈ ગયા. શરીર અક્ષર થઈ ગયું અને આંખમાંથી ડળક ડળક આંસુડાં પડવા માંડચાં. બરાસર આ જ સમયે ‘વરકન્યા સાવધાન’ની ખૂબ પડી. ગોરમહારાને વર તરફ જેધું તો તઓ સ્થિર આસને બેડા હતા. તેમની આંખો અર્ધ જિડાયેલી હતી અને તેમાંથી આંસુની ધારા વહી જતી હતી.

લગ્નસ્થને હો હો થઈ ગઈ કે આ શું થયું ? ડોઈકે કર્યું કે શ્રીમેટાને આવું ધણીવાર થતું હોય છે એટલે ગલરાવાની જરૂર નથી. શ્રીમેટાની ભાતાના મુખમાંથી પણ ઉદ્ઘગારા સરી પડચા કે ભારે રહ્યે

લગ્ન વખતે પણ નાટક કરવાનું છોડ્યું નહિ. પણ કોઈએ આ શરૂઆતનાં નહિ.

થાડીવારે તેઓ જગૃતિમાં આવ્યા અને લગ્નવિધિ આગળ ચાહી. હુસ્તમેળાપ થયો અને સસ્પદીના ભંગફેરા થથા. શ્રીમોટા પરણી ગયા. પરણી પછી કન્યા શ્રીમોટા સાથે નડિયાદ આવી અને એકાદ દિવસ રહીને તે તેને પિયર અમદાવાદ ચાલી ગઈ. તે ગઈ તે ગઈ. કરી પાંચી નડિયાદ આવી શકી નહિ. કહે છે કે તેને ક્ષય થયો હતો અને તે રોગથા જ તે અવસાન પામી. શ્રીમોટાને ત્યારે અકત કવિ નરસૈંયાનું પેલું ભજન યાદ આવ્યું.

અલ્લું થયું ભાંગી જંણા, સુખે અજશું શ્રીગોપાળ

૧૫

સાધના પથનો દુર્ગંમ ભાર્ગ

શ્રીમોદ્ય લગ્નધનમાંથી મુક્ત થયા હતા. સંસારસીડીનું પ્રથમાં સોપાન લગ્નજીવનમાં પડ્યા પછી જ માનવીનું સંસારજીવન શરૂ થાય છે અને તે એક ભાયામાંથી અનેક ભાયામાં અટવાતો જય છે. અને પછી તો એ જીવનનું ધ્યેય વીસરી જય છે. શ્રીમોદ્યએ જે ભાર્ગ સ્વીકાર્યો હતો તેમાં લગ્નનો ભાર્ગ, તેમને જે ભાર્ગ જવું હતું તેમાં, અવરોધક હતો. તેઓ તે જાણતા પણ હતા પણ માતાને રાળ રાખવા માટે જ તેમણે લગ્ન કરવાની હા પાણેલી. પણ ઈશ્વરે એમને જે હેતુ માટે જ-મ આપ્યો હતો તે માટે તેમને લગ્ન અનુરૂપ નહોતું. એટલે નર્મદાગૈયામાં લુસ્કો મારીને જેમ તેઓ જીવનત્યાગ કરવા છુંચતા હતા તેમાંથી તેમને જ્યાની લીધા તેમ લગ્નધનમાંથી પણ તેમને મુક્ત કર્યા.

આપણે માનીએ છીએ કે માનવી એની ધર્મજાનુસાર જ જીવે છે તે પૂર્ણ સત્ય નથી. કદાચ સામાન્ય માનવી માટે આ સાચું હશે પણ અસામાન્ય ભાગુસને તો જગન્નિયાંતાએ હેતુની સૌંપણી કરીને જન્મ આપેલો હોય છે એટલે તે તેને સુપ્રત થયેલ હેતુમાંથી ચસકી શકતો નથી અલઢે ઈશ્વરે જે હેતુની એને સૌંપણી કરી છે તે અનુસાર જ એમને બાલવું પડે છે. શરૂઆતમાં તેનો ખ્યાલ તેમને હોતો નથી પરંતુ જેમ જેમ તેઓ આગળ વધતા જય છે તેમ તેમ તેના ધર્થારાએ પરથા તેઓ સમજુ જય છે. તેમ ન હોત તો શ્રીમોદ્ય

તો સેવાપ્રતને વરેલા હતા અને સાધુઓએ તો દેશને ભારકૃપ હતા એમ દફણે માનતા હતા, તેમ જ્ઞાનાં અવધૂત મહારાજના કહેવાથી તેઓ ઈશ્વરીમાર્ગ શા માટે વળ્યા ? જેમ શ્રીમેટા ઉપર ગાંધીજીનાં ભાષણોની ઓવી પ્રખ્યા અસર પડી કે અભ્યાસ છોડીને તેઓ સેવાકાર્યમાં પડ્યા. એમ જ અવધૂત મહારાજને ભળ્યા બાદ તેઓ તેમની એટલી પ્રખ્યા અસરમાં આવ્યા કે તેમણે ઈશ્વરીમાર્ગ સ્વીકાર્યો. તેમણે સેવાભિસુખ થઈને એક ડગ લ્યું હતું તેમ ઈશ્વરાભિસુખ થઈને બીજું ડગ માંડ્યું. પહેલું ડગલું માનવપ્રેરિત હતું. બીજું ડગલું ઈશ્વરે નિર્માણું કરેલ હેતુને પાર પાડવા માટે અવધૂત મહારાજ પ્રેરિત હતું. અને અવધૂત મહારાજ પણ પોતાની ધર્માનુસાર નહોતા આવ્યા પણ મધ્યપ્રદેશના એક નાનકડા ગામ સાઈએડામાં ધૂણી ધર્માલીને બેઠેલા ધૂણીવાલા દાદાજીએ સ્પષ્ટ આદેશ આપીને મોક્ષયા હતા અને તેમણે આ કાર્ય પાર પાડ્યું હતું તેનો વાચક બરાબર ખ્યાલ રાખે.

શ્રીમેટા વરસેવરસ તેમના સેવાકાર્યમાંથી એક ભણિનો રજ લઈને તેમના સાધનાકાર્ય માટે એકંતમાં જતા અને તેમના શુરુમહારાજના આદેશ અનુસાર સાધના કરતા. એક વેળા એમને જબ્યલપુર પાસે નર્મદા નહીં પર ધૂંવાધાર પર જઈને સાધના કરવાનો આદેશ મળેલો, તે અનુસાર તેઓ ત્યાં જતા હતા, ત્યાં રસ્તામાં એમનું ભીસું ક્રમાંશું અને ખર્ચ માટે ને પૈસા લીધેલા તે ખધા જતા રહ્યા. સદ્ગુરૂએ જબ્યલપુરની ટિકિટ ભીજ ભીસામાં હતી એટલે જબ્યલપુર પહોંચવાની ઢોઈ મુશ્કેલી પડી નહિં.

જબ્યલપુર આવ્યા બાદ શ્રીમેટાએ વિચાર કર્યો કે અહીંના ઢોઈ મોટા વેપારી પાસે જઈને બધી હકીકત જણુંવી જરૂરી નાણું ઉધીનાં લઈને પ્રવાસ આગળ કરવો. આ માટે તેઓ જબ્યલપુરમાં કરવા નીકળ્યા અને શુજરાતી વેપારીઓની દુકાનોને જેતાં જેતાં એક મોટી દુકાનની પાસે આવીને જિલ્લા. દુકાનમાં ભારે ધરાકી હતી અને

માણુસોની લીડ જમી હતી થાડી વાર રાહ જેયા પછી તેઓ દુકાનમાં
શેઠની પાસે જઈને પ્રણામ કરી એઠા.

ધરાક્ષ ઓાધી થયા બાદ શેઠને કુરસદ મળતાં શ્રીમોટાએ કહ્યું
કે મારે આપને એક વાત કરવી છે.

શેઠ બોલ્યા : “ખુશીથા કરો.”

શ્રીમોટાએ નડિયાદમાં પોતે શું કામ કરે છે તેની વાત કરો.
તેઓ નીકળ્યા હતા તો ધૂંવાધાર જવા માટે પણ રસ્તામાં ખાચું
ક્ષપાઈ જવાથી ચેસા ચાલ્યા ગયા. હવે જે આપ ઉછીના ચેસા આપો
તો મારાથા ત્યાં જવાય. નડિયાદ પહોંચ્યા પછી લીધેલા ચેસા આપને
હું તરત પરત કરીશ.

પણ અન્નાણા માણુસને એમ ઉછીના ચેસા કોણું આપે ? તેમણે
તે સાચો છે કે જોટા છે તેની વિગતમાં જિતરવાની શેઠને નિરાંતર
નહોઠી. ધરાક્ષાની અવરજ્ઞવર ચાલુ હતી એટલે તેમનું ધ્યાન તેમાં
હતું. એટલે શેઠ તરત કડી દીધું કે ભાઈ, અન્નાણા માણુસને અમે
ઉછીનાં આપતા નથી. તારે નોકરી જોઈતી હોય તો સગવડ કરી
આપું. ધરમાં એક નોકરની જરૂર છે. તારી મરજુ હોય તો કહે.
પણ જે ધરમાં જે કાંઈ કામ બતાવે તે અધુંંય તારે કરવું પડશે.
પછી ના હા નહિ ચાલે.

શ્રીમોટાએ હા પાડી. એટલે શેઠે ખૂબ પાડી દુકાનના એક
માણુસને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે આ લાઈને વેર લઈ જ અને
શેઠાણીને કહેજે કે તમારે ધર માટે નોકર જોઈતો હોય તે
મોકદ્યો છે.

શ્રીમોટા તો પેલા માણુસની સાથે શેઠને વેર ગયા અને
ધરનોકર તરીકે કામ થર કરી દીધું. વાસણુનો એક મોટા ઢગ ખડકચો
હોય તે માંજવાનાં હતાં. શેઠાણીએ તે બતાવી કહ્યું કે જે ભાઈ,

આ વાસણુ માંજવાનાં છે તે માંજ નાખ. શ્રીમેટાએ બાળપણુમાં આવું ધણું કામ કર્યું હતું એટલે તેઓ વાસણુનો ઠગ જોઈને ન મૂંઝાતાં ફિટાફિટ વાસણુ માંજવા માંડચાં. વાસણુ માંજતાં માંજતાં શ્રીમેટાને થર્યું કે નિડિયાદ્ધી નીકળ્યો હતો. તો ધૂ'વાધારમાં જઈને લગવાનનું સમરણ કરવા, પણ ભીસું કપાયું અને આ સ્થિતિ આવી પડી. ધણુવાર સારા કામે જતાં પણ વિઘનો તેવાં નહે છે તેનો. આ હુઅહુ દાખલો. શ્રીમેટા વાસણુ માંજતાં જય અને સારી રીત ધોવાઈ ગયા પછી તે તાપમાં સુકવવા મૂકે. મંનયેલાં વાસણો તાપમાં જગારા મારતાં હતાં. શેઠાણીએ દૂરથી વાસણો જેયાં ને ખુશ થઈ ગયાં. મનમાં થર્યું કે નોંકર સારો મહ્યો છે.

વાસણુ ધોવાઈ ગયાં એટલે શેઠાણીએ એક ગાંસડો કપડાં શ્રીમેટાને ધોવા આપ્યાં. શ્રીમેટાએ ધોવાનાં કપડાંની ત્રણ વિભાગમાં વહેંચણી કરી. પહેલો ઠગલો સૌથી આછાં મેલાં કપડાનો કર્યો. ભીજો ઠગલો જરા વધુ મેલાં કપડાનો કર્યો અને બીજો ઠગલો સૌથી વધુ મેલાં કપડાનો કર્યો. પછી ત્રણ જુદી જુદી ઢાલેલાં બધાં કપડાં બાક્યાં. કપડાં વધુ સારી રીતે બદ્ધાય એટલા માટે દરમિયાનમાં મંનયેલાં વાસણો એક સારા ફટકાથા લુણીને બધાં વાસણુ ધરમાં જોડવી આવ્યા અને પછી કપડાં ધોવાનું કામ હાથમાં લીધું. પહેલાં સૌથી આછાં મેલાં કપડાં ધોયાં. પછી જરા વધુ મેલાં કપડાં હતાં તે ધોઈ નાખ્યાં અને છેલ્યે સૌથી વધુ મેલાં કપડાં ધોવાનું હાથમાં લીધું. આ કપડાં એવાં કાળજીપૂર્વક ધોયાં કે એક ડાઘ સરખ્યો કોઈ પણ કપડાં પર રહેવા ન પામે, આ રીતે કપડાં ધોવાઈ ગયા બાદ બધાં કપડાં જાપટીને એવી સરસ રીતે સુકવી હીધાં કે કપડાંની ફરચલી રહેવા પામે નહિ. પછી કપડાં ધોવાની જોડવી અને આસપાસની જગા વાંસની સળાના સાવરણુથી બરાબર ધોઈ નાખી અને જગા સુષ્ઠુ કરી હીધી.

प्यार साडाभार वाज्ये शेठ जमवा आव्या. शेठ जम्या पक्षी भोजनतृप्तिना आनंदनो चोडकार लीधा अने हिंडेणे आडा पडवा. त्यारथाद घरनां खाडी भीजलंग्या जम्यां अने छेल्ले श्रीभोटाने जमवा भरल्यु.

पाण्या इरीथी वासण्य मांजवानो ढग्लेला थयो. सवारनी नेम ज श्रीभोटाचे खंडां वासण्य मांजुने चक्रवट करीने तापे भूशी दीधां अने वासण्य घसेली चोडकी वांसनी सजाना सावरथाथी घाई नाभी.

आम अपेक्षना ऐ उपर थर्ठ गया. नेण्यु वाज्या पक्षी चापाण्यी थयां. पाण्यां तेनां वासण्य मांजु नाप्यां. आप्युं घर सवारना तो वाणाने पेतुं भारी साई क्युं हंतुं. अपेक्षे पाण्युं इरी वाणा नाप्युं. त्यां चार वाज्या. सूक्ष्मेलां खंडां क्षेत्रां लर्ह आव्या अने दरेक क्षेत्रानी गडी वाणाने ने ते स्थाने जोठवी दीधां. वज्ये वज्ये समय भरे त्यारे शेडाण्याना आणकने तेहीने फेरे. मेटां चोडरांने वातो करीने राळ करे. आम श्रीभोटा सवारना आव्या त्यारथा अमनुं डाम घडियाणी नेम सतत चालु ज रह्युं.

सात वाज्या पक्षी पथारीच्या ज्यां ज्यां पाथरवानी हती त्यां पाथरी दीधी. दरेक पथारी परनी चादर ऐंच्याने शेवी पाथरी के नेनारने लागे के पथारी सरस पथराई छे.

राते नव वाज्या पक्षी अधांचे जभी लीधुं. श्रीभोटा पण्यु जम्या अने पाण्या वासण्यनो ढग्लेला चोडकी उपर मांजवा भाटे खडकाया. श्रीभोटाचे सवार अने अपेक्षनी नेम ज एटली ज चीवट्या अने एटली ज खंतथा खंडां वासण्या मांजुने-घसीने चक्रवट करी ते तीतरवा जोठवा दीधां. ते पक्षी चोडकी घाई, रसोइं घायु अने चेताथा लूळी नाभीने मांजेलां वासण्या तेने स्थाने भूशाने रसोडानां आरथुं आडां क्यां.

શેડાણીના કહેવા સુજલ જ્યાં જ્યાં પથારીએ કરવાની હતી ત્યાં પથરાઈ ગઈ હતી. શ્રીમેટાને હવે કશું કામ નહોતું. પણ એટલામાં તો ધરનાં છોકરાં અમને વાત કહો, વાત કહો કરતાં આવ્યાં અને શ્રીમેટાએ તેમને વાતો કહી. આખરે છોકરાં પણ સૂત્રા ગયાં.

રાતના અગીઆર વાગ્યા હતા. ધરનાં અધાં જ સુઈ ગયાં હતાં. આડોશપાડોશમાં પણ અધાં સુઈ ગયાં હતાં અને અધે નીરવ શાંતિ પ્રવર્તતી હતી. શ્રીમેટા તેમની પથારીમાં બેડા બેડા ઈશ્વરસમરણું કરતા હતા. ગુરુ મહારાજને હુકમ તો ધૂંવાધાર ઉપર જઈને ઈશ્વરસમરણું કરવાનો હતો પણ ખૂસું કપાણું અને પૈસાનું પાકીટ ગુમાન્યું તેથી આ પરિસ્થિતિ આવી પડી હતી. આખરે અગવાનનું નામ લેતાં લેતાં તેઓ કચારે ભાંધી ગયા તેની ખર પડી નહિ, પરંતુ સવારે આંખ ખૂલી ત્યારે ચાર પાંચ વાગ્યા હશે તેમ એમને લાગ્યું. ધરમાં ડોઈ અભ્યાં નહોતાં એટલે તેઓ બેડા બેડા ઈશ્વરસમરણું કરવા લાગ્યા.

૭ વાગ્યે ધરનાં અધાં જન્યાં એટલે શ્રીમેટાએ જીડી એમની પથારીએ સંકેલિને યથાસ્થાને મૂકી દીધી અને દાતણુપાણી કરી તેઓ તેમના નિત્યકામમાં પડી ગયા. ધરનાં અધાંને શાંત હતી કે નવો નોકર સારો છે અને નહિ કહીએ તોથ તે તેનું કામ કરી લેશ.

આ રીત શેહને વેર શ્રીમેટાએ પાંચસાત દ્વિસ સુધી કામ કર્યું. શેહાણી અને ધરનાં ખીન અધાંને તેમનું કામ ગમી ગયું હતું અને આવો સારો નોકર મળતાં તેઓ નિર્ણિત બન્યાં હતાં. પણ શેહને મન તેઓ આન્યા ત્યારથી અને ધરમાં કામ કરવા લાગ્યા અને દરેક કામ કરવામાં જે હૈયાસૂઝ જોઈ તે ઉપરથી એમ થતું હતું ડે. આ માણસ ખરેખર નોકર નથી પણ આપદમાં આવી પડેલો માણસ લાગે છે. આથી શેહ શ્રીમેટાને ખાનગીમાં બોલાવી પૂછ્યું:

“ભાઈ, તુ નોકર માણસ લાગતો નથી પણ હોઈ આપને કાર આ કામ કરતો હોઉં એમ લાગે છે.”

ત્યારે શ્રીમેટાએ શેડને બધી વાત કરી કે પોતે નિર્દ્યાદમ હરિજનસેવાનું કામ કરે છે અને દર માસે એકાં માસ ડોઈ એકાંત જગાએ જય છે તે પ્રમાણે અહીં ધૂંવાધાર આવેલો પરંતુ રસ્તામાં ખીસું કપાઈ જવાથી પૈસા ચાલ્યા જતાં ત્યાં જઈ શકાયું નથી. આ બધી વાત મેં આપને સૌ પ્રથમ હુકાને આવેલો ત્યારે જણાવેલું પણ ધરાકુને કારણે આપ ધ્યાન દર્ખને સાંસળી શકેલા નહિ.

શેડને થયું, બિચારાના નાહકના પાંચ સાત દિવસ અગાઉચા. શેડ શ્રીમેટાને જોઈતા પૈસા આપ્યા અને શ્રીમેટા શેડ શેડાણી અને ખીજાંની રણ લઈને જખલપુરથી ધૂંવાધાર જવા જિપડચા.

ધૂંવાધારને કાર્યક્રમ પતાવીને નિર્દ્યાદ આવ્યા આદ શ્રીમેટાએ શેડને આભાર માનતો પત્ર લખેલો. તે વાંચીને શેડ એટલા પ્રસન્ન થયા કે નિર્દ્યાદની હરિજન શાળાને દર માસે ઇપિયા પાંચની મદદ મોકલાવતા. આ મદદ ટેલાંબ વરસો સુધી મળી.

શ્રીમેટા ધૂંવાધાર આવ્યા. શ્રીમેટાને ગુરુ મદારાજનો આદેશ મળેલો, ધૂંવાધારની જગાએ નર્મદાભૈરવ ધૈધરપે પડે છે. આ ધૈધ એટલો પ્રયાંક રીતે પડે છે અને તેને અવાજ એટલો બિહામણો હોય છે કે દિવસે પણ માણસને બીજી લાગે તેવું વાતાવરણ હોય છે તે પણ રાત્રે તો તેને અવાજ અતિબિહામણો જ લાગે. અની આસપાસમાં એક ફૂવો છે. આ ફૂવામાં એક ગોખ છે તેમાં બેસીને તારે સાધના કરવાની છે.

શ્રીમેટાએ આવીને ફૂવો શોધી કાઢ્યો. ફૂવામાં જોયું તો અખવચે ગોખ હતો. એટલો એમણે સમજ લાધુ કે આ ગોખમાં શુ. ૬

બેસીને સાધના કરવાની છે. પણ એમણે વિચાર કર્યો કે જોએ પહોંચવું શી રીતે? સીધેસીધા તો જોખમાં જવાય એવું નથી પણ કોઈ દોરડાથી હતારે તો પહોંચાય તેવું છે. એટલે તેમણે આસપાસ માણુસોની શાધ કરવા માંડી. ઘણું ઇથી પણ એ નશુ માણુસો ભણ્યા. તેમને શ્રીમોટાએ વાત કરી કે થાડે દૂર એક ફૂવો છે. તેમાં એક જોખ છે, તેમાં બેસીને મારે સાધના કરવાની છે. જે તમે કચાંકથી દોરડું લાવીને મને એ જોખમાં પહોંચાડો તો કામ બને જાકી મારા એકલાથી જોખમાં જવાય તેવું નથી.

વાતો કરતા કરતા તેઓ ફૂવા પાસે આવ્યા અને ફૂવામાં જોખું તો દસખાર હાથને અંતરે જોખ હતો. એક જણ દોડચોં ને દોરડું લઈ આવ્યો. ફૂવાની પાસે એક ઝાડ હતું તેને થડિયે દોરડું બાંધ્યું. પછી દોરડાને છેડો જોખ સુધી નય તે રીતે જવા હીધો અને પછી શ્રીમોટાને તેમણે કહ્યું કે હવે એમે દોરડું બરાબર પકડી રાખીએ છાએ એટલે તમે દોરડું પકડીને ફૂવામાં જિતરો એટલે જોખમાં પહોંચી જવાશો. તે પ્રમાણે શ્રીમોટા દોરડું પકડીને ફૂવામાં જિતરો અને જોખમાં પહોંચી ગયા. જોખમાં સારી રીત બેસી શકાય એવી જગ્યા હતી.

શ્રીમોટા જોખમાં જોડવાઈ ગયા એટલે તેમણે દોરડું એંચી લેવા કહ્યું અને વાર તારીખ આપ્યાં તે દિવસે આવી જોખમાંથી બહાર કાઢના જણ્યાન્યું. શ્રીમોટા જોખમાં બેસી સમરણે થદંચાં. એકાદ એ કલાક સમરણ ચાલ્યું હશે ત્યાં તેમને તરસ લાગી. પાણી જોખથી દસખાર હાથ જાડે હતું. પણ કેવી રીત કાઢે? પાસે દોરી લોટો હતાં નહિ. જે દોરી લોટો હોતો તો પાણીની આપદા પડત નહિ. પણ એ વાતનું એમને વિસભરણ જ થઈ ગયું. હવે શું થાય? આખરે એમને એક ઉપાય સુઝચોં સાથે એક વધારાનું ઘોતિયું હતું તે એમણે લખડાયું. સહૃબ્દાયે ઘોતિયું પાણીને અડી ગયું અને પલજ્યું એટલે

તે એંચીને કે લાગ પાણીમાં પહુલ્યો. હતો તે દ્વારીને મોઢામાં નિચોવ્યું એટલે પાણીની તુષા છિપાઈ. આમ તરસ લાગે ત્યારે શું કરવું તેની ગડ તો એસી ગઈ પણ લોજનનું શું? જે શું શેલા ત્રણું માણુસો નેમણે શ્રીમેટાને ગોખમાં જેસાડચા તેમને કહ્યું હોત તો તેની ગોઠવણ થઈ શકત પણ એમને આ ખ્યાલ ન રહ્યો, અને શ્રીમેટાને પ્રથમ દિવસ લોજન વિનાનો ગયો.

દિવસે તો બહારના અવાજે અને પંખીઓના ડલરવને કારણે તથા દિવસના પ્રકાશને કારણે ધોધના અવાજની લયંકરતા ફુરથી ન લાગે પણ ધોધની પાસે જઈએ ત્યારે કંઈક જરૂર વર્તાયા, પરંતુ રાતે જ્યારે બહું સુભસામ થઈ લય, પ્રકાશ ઓસરીને અંધારું થાય, પંખીઓના ડલરવ બંધ થાય અને બધેય નીરવ શાંતિ ચોપાસ વ્યાપી લય ત્યારે નર્મદાગૈયાના ધૂંવાધારના ધોધનો અવાજ એવો જિહામળો લાગે કે કોઈ એકલહોકલ હોય તો એના હાંન ગગડી લય.

પરંતુ શ્રીમેટા તો શુરૂ મહારાજના આદેશ અનુસાર હરિસ્મરણું કરવા આપ્યા હતા, જેમે રામનું રખ્યાળું હોય એ તો હમેશાં નિર્ભય હોય. એને તો લયંકરતામાંથી અગવાન કાસે. શ્રીમેટા તો હરિસ્મરણની મસ્તીમાં મસ્ત હતા. તેમને દિવસ છે કે રાત એનોય ખ્યાલ નહોતો.

આ રીતે તેમનો એક દિવસ ગયો, ખાને દિવસ ગયો. તીજે અને ચોથે દિવસ ગયો. પાંચમે દિવસે પણ લોજન ન મળ્યું અને છુટે દિવસે પણ એમ જ બન્યું. શ્રીમેટાને છ દિવસના કંડાક થયા. તેમ છતાં તેમના સમરણુમાં જરાય વિક્રેપ પડ્યો નહોતા. કે તેમના સમરણુના રણ્ણકાના અવાજમાં જરાય મંદ્તા નહોતી આવી એવી અજ્ઞય વાત એની હતી.

સાતમે દિવસે બ્રાહ્મરે ધૂંવાધારની જગાની ઓસપાસ કેટલાંકાં ચેટાંબકરાં ચરાનનાર આવ્યા હશે તેમણે 'હરિ: ઉં' નો અવાજ કૃવા.

તરફથી આવતો સાંભળ્યો. એટલે તેઓ ત્યાં ગયા અને જેથું તો કૂવાના ગોખમાં યેસીને ‘હરિઃ ઉં, હરિઃ ઉં’ ની ધૂનમાં મસ્ત એવા શ્રીમેટાને જોયા અને તે સાથે જ તેમને વિચાર આપ્યો કે કૂવામાંથી ઉપર આવવા માટે ડોઈ સાધન નથી તો આ ભાણુસ શું આતો હશે? તરત જ જેટલા સાઈએ હતા તે અધાંએ પોતાના ભાથામાંથી કડકો કડકો રોટલો ને શાક એકદું કરીને એક બચ્કીમાં બાંધાને તે બચ્કી હોઠી સાથે બાંધી કૂવામાં લટકાવી અને ખૂબ મારી કે અરે ભાઈ, આ આવાનું લઈ લે. ગોખ પાસે આવાની બચ્કી આવતાં જ શ્રીમેટા સાનંદાશર્વ જોઈ રહ્યા. તે સાથે લઈ લેવાની ખૂબ સાંભળતાં શ્રીમેટાએ આવાની બચ્કી છોડી લીધી અને બચ્કી છોડીને રોટલા આવા માંડયા. જ દિવસના કડકા થયેલા, એ જેટલા રોટલા અને શાકથી શું થાય? છતાં કૂવામાં ધ્યાતિથું લટકાવી લીંબવી ઉપર લાવી મેમેં નીચોબું અને પેટમાં પાણી ગયું. એટલે ભોજનની તુસિ થઈ.

પ્રશ્નની અકળ લીલા છે તે સમજાતી નથી. તે ડેવી રીતે કેની શી કસોટી કરે છે તે ડેમ જણાવું? પરમાત્માનું નામ લેવું એ ભાંડાના એવ નથી એવું ડોઈ ભક્ત કવિએ ભજનમાં ગાયું છે ને આવા પ્રસંગ અને ત્યારે જ પ્રથાલ આવે. જેમના જીવનમાં આવા પ્રસંગે બન્યા છે તેવા મહાનુભાવો આજે આપણું વચ્ચે છે તે આપણું સહભાગ્યની વાત ગણ્યાય.

જ્યારે ન જવાય એવી જગાએ આપણાથી જવાનું ખને, જ્યાં માણુસનાં દર્દાન દુર્દીંદ હોય એવે સ્થળે ડોઈ આવીને આવાનું આપે. ત્યારે જ આપણે કેટલાં સાર્વસિક છીએ, ડેવાં હિંમતવાળાં છીએ, કેટલી ધીરજ છે, કેટલી સહનશીલતા છે, અને અધારના શિરમોર જેવા કેટલી ખુમારી છે કે ને હાડમારી અને મુશ્કેલીએની વચ્ચે

પણ માણુસને ટકાવી રાખે છે તેની જણુ થાય છે, અને સાથે સાથે ઈશ્વરની દ્યા અને કૃપાનાં પણ દર્શન થાય છે.

જીવનના માર્ગે શું કે ઈશ્વરના માર્ગે, જે ઇતેહ પામવી હશે તો યાહોમ જ કરવું પડશે. કવિ નર્મદની પેલી પ્રભ્યાત કવિતા છે ને કે ‘યાહોમ કરને પડો ઇતેહ છે આગે.’

સાધનાપથનો માર્ગ ડેવો દુર્ગમ છે તનો આ ઉપરથી જ્યાલ આવશે.

સ્વરાજ સંગ્રહમાં શ્રીમાયાનો ફૂળો।

સને ૧૯૩૦ની સાલમાં સ્વરાજની લડતની વોષણ્ણા થઈ. ગાંધીજીએ દાંડીકૂચ આરંભી. અમદાવાદનો ગાંધી આશ્રમ છોડતી વેળા તેમણે જહેર કર્યું કે 'કાગડા કૂતરાને મેતે ભરીશ પણ સ્વરાજ કીધા વિના પાછે નહિ આવું.'

અમદાવાદના ગાંધી આશ્રમથી દાંડીકૂચ શર થઈ હતી. મોખરે ગાંધીજી હતા અને તેમની પાછળ બજેની હારમાં તેમના ચુનંદી ૮૦ સૈનિકો ચાલતા હતા.

જગતના ઈતિહાસમાં આ એક અનોયો પ્રસંગ હતો. શાસ્વતજી સરકારની સામે શાખવિહીન સૈનિકો બલદાને ચઢા હતા. જગતના લોકોની આ બનાવ પ્રત્યે મીટ મંડાઈ હતી. તેમને લાગતું હતું કે જ્યારે જીવિશશાસનનો સૂર્ય તપ્પી રહ્યો હતો. અને જીવિશ સાખ્રાન્યનો દુનિયામાં ડંડા વાગતો હતો. ત્યારે ગાંધી અને ભારત આ શાસનને ડેવી રીતે હડાવી શકશે? સત્ય અને અહિસા તેમનો હદ્દ્યપલટો કરાવવામાં ફૂળીભૂત થશે ખરાં?

ગાંધીજી જણ્ણુતા હતા કે જગતના લોકો ભારતની પડ્યે કે પણ જગતનાં શાસકોને તેમનું શાસકોને જય તેથી આવી ચળવણે પ્રત્યે રોષ હતો. અને તને દ્વારા દેવા જે કંઈ કરવું પડે તે કરવાને તૈયાર હતા.

એક તરફ ગાંધીજીની દાંડીદૂર્ય થાલુ હતી તેને લઈને પ્રભામાં જાગૃતિનો નવો જુવાળ પ્રબળો હતો. અને ગામેગામ અભાતરેરીઓ અને સરધસેના નારાથી દેશ ગાંધીતરઙ્ખી અન્યો હતો. અને લાખ્યો લોડાએ દેશને માટે કના થવા તેમનાં નામ નોંધાવ્યાં હતાં. ગાંધીજીએ દેશના કરોડા દેશમાં ધરેને સંદેશો પાડવ્યો કે લડાઈની હાકલ પે ત્યારે ડેઢ ધરમાં રહેશો નહિ. પણ ચિઠીશસાસનની સામે અહાદુરીથી લડી લેને અને તેમની જેલો ભરી હેલે. એની અસર દેશભરમાં પ્રાંતે પ્રાંતે પહોંચ્યો અને દેશમાં નાનાં મોટાં અધાં ભારતમુક્તિની ઝાજનાં ખડાં સેનાની બન્યાં.

ત્યાં તો દાંડા ગામેથી ગાંધીજીએ મીઠાનો. સત્યાગ્રહ કર્યો અને તેમને પદવામાં આવ્યા. આ બનાવના પડધા ભારતભરમાં પડયા અને ગામેગામ ટેર ટેર માઠાના સત્યાગ્રહો થવા માંડ્યા. મીઠાના અગરોમાં જઈને મીઠું લૂંટી લાવીને ગામેગામ, બેરેવેર તેનું જહેર વેચાણ કરતા. ત્યારે મીઠું એ માત્ર મીઠું નહોંનું રહ્યું પણ સ્વરાજનું સઅરસ અન્યું હતું અને ચપટી માઠાના લોડાએ માથાં ઝાડાવ્યાં હતાં અને ચપટી માઠા માટે ખીચોએ સોટીમાર અને લાડીમાર સલ્લા હતાં.

આવી ખરાખરીની લડાઈ વેળા ધરમાં બેસી રહેલું હોને ગમે? શ્રીમેટા પણ સત્યાગ્રહની લડતમાં જોડાયા. એસદ તાલુકાના દહેવાણ ગામે એક જહેરસભા લરવાની હતી. આ સભા ડેઢપણ સંભેગોમાં લરવા હેવી નહિ એહું સરકારે નક્કી કર્યું હતું. સામે સત્યાગ્રહીઓ પણ મઝ્મ હતા. જે થાય તે ખરું. ડેડપણ સંભેગોમાં સભા લરવી તે લરવી જ.

“યહ શિર જાવે તો જાવે પર આજાદી ધર આવે
છો ને જન ભાગ જાય તોયે નથી હાર્યું.”

આવાં શ્રીર્દીલિલાયા લેડામાં થનગનાટ વ્યાપ્યે હતો. ગામડાં ગાજ જિડ્યાં હતાં અને ટોળાખાં માણુસો દહેવાણુંની સલામાં ભાગ દેવા માટે ચારેબાળુથી આવતાં હતાં.

શ્રીમોટાને આ સલામાં ભાગ દેવાનો હતો. ઈન્ફિલાખ જિડાખાદ, ગાંધીજી જિડાખાદ, જવાહર જિડાખાદ, સરકાર જિડાખાદના નારા સાથે સલામાં લેડો આવી રહ્યા હતા.

તોક્ષાનના અણુસારા આવી રહ્યા હતા. લોકમુખે વાતો થતી હતી કે આજે જરૂર કંઈક નવાજૂની થશે. પરંતુ બમે તે થાય, સભા કારવા માટે સૌ મહુકમ હતાં.

ખરી રીત તો દહેવાણ એ ડાકોરસાહેબનું ગામ હતું. અને ત્યાં સભા કારવા માટે સરકાર કશે. વધિયા લઈ શકે નહિં. પ્રભના આગેવાનો પણ ડાકોરસાહેબ પાસે જઈને સમજાવવા માગતા હતા કે પ્રભના પિતા થઈને તમે પ્રભની વિશ્વાશા માટે થાવ છો? લલા થઈને સભા કારવા હોને! પણ દહેવાણું ડાકોરને સરકારે એવી ચાવી ચઢાવેલી કે તેમણે પ્રભના આગેવાનોને ભળવાનો ખંતકાર કર્યો. અળતામાં ઘી હોમાણું. પછી તો વાત ભમતે ચલી. પ્રભના આગેવાનો કહે કે અને સભા કારવાના અને દહેવાણના ડાકોર કહે કે હું સભા નહિં કારવા દઈ.

આમ બંને પણ્ણોના ઉસ્કેરાટ વચ્ચે સભા તો ભરાઈ. પણ જ્યાં ભાષણુંની શરૂઆત થાય ત્યાં જ સાંકેત પ્રમાણે ચેલીસોએ લાઠીમાર શરૂ કર્યો. ધડાધડ લાઠીએ પડવા માંડી. ડાઈને માથામાં, ડાઈને કેડ ઉપર તો ડાઈને પગમાં એમ આઉધડ લાઠીએ દેવા માંડી. માણુસોની ભાગાભાગ શરૂ થઈ પણ લાઠીમાર તો ચાલુ જ રહ્યો. ડેટલાંધના પગ ભાંગ્યા. ડેટલાંધના માથાં ઝૂટચાં. ડેટલાંધના હાથ ભાંગ્યા. ચેલીસોએ કાળો કેર વર્તાની દીવિંદી.

આ વખતે શ્રીમેટા લાડીઓની સતત જડીઓની વચ્ચે અણુનમં જિલ્લા હતા. અને જેમ જેમ લાડી પડે તેમ તેમ 'હરિઃઉં, હરિઃઉં'ની વીષથું કરતા હતા. એક આજુ તેમની ઉપર સતત લાડીઓ પડતી હતી અને બીજુ આજુ શ્રીમેટાના મુખમાંથી 'હરિઃઉં હરિઃઉં'ની સતત ઝૂમે નીકળતી હતી.

મારનારાઓને પણ થતું હશે કે આ ડેઈ ખરો જણું લાગે છે. સતત લાડીઓ પડે છે પણ જિભો છે ત્યાથી ખસતો જ નથી. વાત અમલદારો સુધી પહેંચ્યો કે લાડીઓની જડીઓ વરસવા છતાં એક સ્વયંસેવક રૂમે હ્યો હઠતો જ નથી અને તે 'હરિઃઉં, હરિઃઉં' સતત ઘાલી જ રહ્યો છે.

તરત જ પોલીસ અમલદારો ત્યાં ઢોડી આવ્યા. તેની સાથે તેના ઉપરી અમલદારો પણ આવી પહેંચ્યા. જુઓ છે તો કેટલાંય પોલીસો એક સ્વયંસેવકની આસપાસ ફરી વળાને તેની ઉપર લાડીઓનો વરસાદ વરસાવે છે છતાં સ્વયંસેવક અણુનમં છે અને તેના મુખમાંથી 'હરિઃઉં, હરિઃઉં'ની શાખદારા નીકળા રહી છે.

પોલીસ ઉપરીએ આ સ્વયંસેવક ડોબુ છે એમ પૂછતાં ડોઈકે કહ્યું કે તો નડિયાના ચૂનીલાલ ભગત છે. આ સાંભળી તે પોલીસ ઉપરીએ તરત જ લાડીમાર બંધ કરાવ્યો. આ પોલીસ ઉપરી તે ખૂબ સાહેબ. શ્રીમેટા પેટલાદ અને વડોદરામાં શ્રી પ્રકાશાને ત્યાં રહેતા હતા ત્યારથી તેઓ શ્રીમેટાને જાણુતા હતા.

ખૂબસાહેબને તો ત્યારે થયું કે આ તો ઝડી ઉપર કટકના જેવું થયું. બિયારા ચૂનીલાલ ભગત નકામા જુડાઈ ગયા. શ્રીમેટાને ઘણી લાડીઓ વાગી હતી અને તેઓ લોહીલુણાણ સ્થિતિમાં આવી ગયા હતા. તરત તેમને હોસ્પિટલમાં મોકલવામાં આવ્યા. શ્રીમેટાનું સ્વરાજસંગ્રહમનું આ મંગળાચરણ.

સત્યાગ્રહની લડત રેળા એકવાર શ્રીમોટા સામલદારી જેલમાં હતા. જેલમાં ડેઢીઓની સંખ્યા વધે એકલે એક જેલમાંથી બીજી જેલમાં ફેરફલી થાય. ફેરફલી કથાં કરવામાં આવતાર છે તેના ડેઝને અખર પડે નહિ.

એક દ્વિસ ડેઢીઓની બાદી સાથે અમલદારો વોર્ડમાં આવ્યા અને નામ બોલતો માંથા, શ્રીમોટાનું નામ પણ ફેરફલી થનાર ડેઢીઓમાં આવ્યું અને ડેઢીઓને લઈને રાતના એક સ્પેશીઅલ ટ્રેન અમલાવાથી જિપડી.

ગાડીમાં બધાને અખર પડી ગઈ કે તેમને ધરવડા જેલમાં લઈ જવામાં આવે છે. ધરવડા જેલમાં ત્યારે ડેઢીઓ પર ખૂબ જુલમ કરવામાં આવતો હતો. ત્યાં જેલ અમલદાર અને વોર્ડરોની એટલી બધી ધાક હતી કે ડાઈ ચૂં કે ચાં કરી શકતું નહિ અને ડાઈ કરતો ફર માથામાં દંડો પડે.

પૂનાની નજીક ખોડી સ્ટેશનથી ધરવડા જેલ પાસે પડે એટલે ડેઢીઓની ગાડી બીજે દ્વિસ ખોડી સ્ટેશને આવી પહોંચી. ત્યાંથી બધા ડેઢીઓને ધરવડા જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યા.

પણ ધરવડા જેલમાં જનાર ડેઢીઓને શરૂઆતથી જ તેમની પર ધાક એસે એટલા માટે પંચાળી મળતી હતી. પંચાળી એટલે અગવાનને પ્રસાદ, પણ અહીં જેલનો પ્રસાદ આવતાં જ આપવામાં આવતો. તોતીંગ દરવાળની ઊકાઊરીમાંથી ડેઢી જેવો પસાર થાય કે ત્યાં જાલેલો વોર્ડર ડેઢીની બોચીમાં એવી જોખથી થપાટ મારે કે નખળો ડેઢી હોય તો ગડશેલિંદું ખાઈ જાય.

શ્રીમોટાએ જેયું કે આ તો માર્યાં જેલ અમલદારે ડેઢીઓ પર ધાક એસાડવા જ આ તરફાન અજમાવી છે. ખણ્ણેદા ધા રાણ્ણને એ ન્યાયે જેલમાં પ્રવેશતાં જ એવી પ્રકાશી આપવી કે ડેઢીના.

મેતિયા મરી જય અને દાળયો દાયાંયો જ રહે. જેલ અમલદારે અણુતા હતા કે આ ગુનેગાર ડેઢીઓ નથી પણ સત્યાભાઈ ડેઢીઓ છે, સભ્ય સમાજના છે, એની સાથે સભ્ય વર્તન રાખવું જોઈએ.. પણ આનંદીમાં ઉપરથી સુચના કે મેથાપાક આપવાનો ચુક્ષો નહિ. બરાબર ડમહોરનો. એ રીતે દરેક ડેઢીને જ્યાં આકાશારીમાં પેડો કે વોઈરની થપાટ બરાબર પડતી. ડેઢી જિચારો બોચી ચંચવાળતો. આગળ જય.

શ્રીમેટા વિચાર ક્ષેત્ર કે ડેઢીઓને ભરાય છે તે અયોગ્ય છે. અને તે બદલ જેલ અમલદારને પાઠ તો મળવો જ જોઈએ. એટલે જેવા તેઓ જેલની તોતાંગ દરવાજની આકાશારીમાં પ્રવેશ્યા અને વોઈરે મારવા હાથ ઉગાભતાં જ તેનો સામે ટગર ટગર જેવા માંડચા અને ત્રાટક કહ્યું. ડેઢીની બોચી ઉપર થપાટ મારવા ઉપાડેલો હાથ અદ્ધર રહી ગયો. વોઈરને પણ ખખર ના પડી કે થપાટ મારવા ઉપાડેલો હાથ ડેમ અદ્ધર રહી ગયો! પાસે જેલનો જેલર જિલ્લા હતો. તે પણ આ જોઈને અચ્યાંધો પાય્યો. તેણે શ્રીમેટાને અચંગ જિલ્લા રાખવા સુચના કરી. બધા ડેઢીઓના પસાર થઈ ગયા પણ તેમણે શ્રીમેટાને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને પૂછ્યું : “બધા ડેઢીઓને વોઈરે માર્યા અને તને ડેમ ના માર્યો ?”

શ્રીમેટા બોલ્યા : “મને શી ખખર સાહેબ ?”

જેલર કહે : “તું જૂદું ના બોલીશ. મને તો લાગે છે કે તારી પાસે કોઈ ગૂઠ વિદ્યા લાગે છે. નહિતર દરેક ડેઢીને થપાટ પડી અને તારી વખતે ડેમ તેનો હાથ અદ્ધર રહી ગયો. તેનો ખુલાસો કર.

જવાબમાં શ્રીમેટાએ કહ્યું કે સાહેબ ખરી વાત કરું ? અમે દેખને માટે જેલમાં આવ્યા છીએ. અમે જેલના કોઈ કાયદાનો કંગ ક્ષેત્ર નથી. અને અમને મારવામાં આવે તે બરાબર ગણ્ય કુટીથી ભગવાનને મેં પ્રાર્થના કરી કે પ્રલુ ! મને બચાવી લ્યો. અને વોઈરની.

સામે હું જોઈ જ રહ્યો. પણ વોઈરે મને ડેમ ન ભાર્યો અને તેનો હાથ અદ્ધર ડેમ રહી ગયો તે હું જાણ્યુંતો નથી.

શ્રીમેટાની વાત સાંભળાને જેલર હસી ફડચા. તેમણે વોઈરને એલાવી કહ્યું કે આ ડેઢીને લઈ જવ, અને જતાં જતાં શ્રીમેટાને તેમણે કહ્યું કે તારે ડોઈ કામ હોય તો જરૂર કહેને. આ રીતે માર આતાં શ્રીમેટાય બચ્યા અને જેલર સાથે મિત્રતાના નાતો બંધાયો તે વધારામાં.

શ્રીમેટા દેશના ભલાને માટે સ્વરાજની લડતમાં જોડાયા હતા તે વાત સાચી અને તેમણે બે વાર જેલ લોગવી હતી પરંતુ તેમણે જેલમાં મળેલ સમયનો સદ્ગુપ્યોગ તેમની જીવન સાધના માટે કર્યો હતો.

ઘણાં દેખિ જેલમાં જતાં. પણ જેલમાં જઈને તેમના ગામના ને હોય તેમની સાથે અગર તો તેમના જેવા ને ડોઈ હોય તેમની સાથે દુકદી જનાવીને મેટે લાગે વાતોના તડાકા મારવામાં તેમનો સમય ગાળતા. જ્યારે શ્રીમેટા અન્ય ડોઈની સાથે વાતોમાં સમય ગાળવાને બદલે હરિસ્થમરણુમાં તેમનો સમય વ્યતીત કરતા.

શ્રીમેટા બહાર હોય ત્યારે શાળાએ જવાનું હોય. રાતે માઆપોને હળવાભળવાનું અને તેમના ધંધા અંગે વાતચીત કરીને સલાહસ્થયન કરવાનું કામ હોય, આ ઉપરાંત ડોઈ સાઝું માંદું હોય તો શી માંદગી છે, ડાની હવા કરો છો, માંદગીમાં ફેર ન પડતો હોય તો બીજી સારા દાક્તરની હવા કરવા માટે કહેતા. એટલે સવારના સાત વાગ્યાથી રાતના દસ વાગ્યા સુધી ડોઈને ડોઈ કામમાં રોકાયેલા રહેતા. રાતે દસ વાગ્યા પછી સ્મરણનાં સૂવા જય ત્યારે તેમની સાધનાનું કામ ચાલતું, જ્યારે જેલમાં તેમને ડોઈ કામ કરવાનું રહેતું નાહિ. માત્ર જેલ તરફથી તેમને ને કામ સોંપવામાં આવે તેટલું જ કામ કરવાનું. આ કામ તેઓ ઝટપટ કરી લેતા અને બાકીનો સમય

તેમના સાધના બજામાં રચ્યાપદ્યા રહેતા, સંજના ચાર વાચ્યા પછી ડેઢાંને જેલમાં ખૂરી હે ત્યાં કશું કામ હોય નહિ. એટલે એરેકમાં પુરાય વારથી સવારે છ વાગે ભડે ત્યાં સુધીનો બધો સમય તેઓ. હરિસ્તમરણું અને તેમની અન્ય સાધના માટે ભગતો, જેનો તેઓ. પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરતા.

અરીસામાં આપણે જેવા હોઈએ છીએ તેવા જ હેખાઈએ છીએ. એ રીતે જેલનિવાસ અરીના સમાન હતો. ઘરના જેવી આવાપીવાની સગવડ ત્યાં જેણે નહિ એટલે આવા માટે એકાદ કાંદેં મેળવવા લોડો જલજલતની તરકીએ અજમાવતા. અને તે પાછળ ડેટલોય સમય જોતા. જેમને કશુંય કામ ન હોય તેઓ. આવી કૃષ્ણભક્ત આખતો પાછળ સમય વેઠે તે સમજય. પરંતુ શ્રીમેટા તો લગવાને આવો નિરાતનો સમય આપ્યો. છે તેનો બરાબર ઉપયોગ કરી લેવેનું તેવું માનીને સમયને એળે જવા હેતા નહિ.

વળા જેલના નિયમો પાળવા, તેના હુકમોનું બરાબર પાલના કરવું, જેલ ને વસ્તુએ આપે તે સિવાયની અન્ય ડેઈ વસ્તુ વાપરવી નહિ. આમ કરવાથી સત્યાગ્રહી તરીકેની શિસ્ત ડેળવાય છે અને આપણામાં ડેટલો સંયમ છે તેનો ખ્યાલ આવે છે એ રીતે જેલયાત્રાને તેમણે જીવનશિક્ષણુની લાલીમ ગણ્યાને કર્દી કશાના તેઓ. આચા અપેક્ષા રાખતા નહિ. તેમણે તો માત્ર તેમની સાધનામાં શું મદદરૂપ છે એ જ એક લક્ષમાં રાખ્યાને તેમાં વિકાસ સાધવા પ્રયત્ન કર્યો, ઈશ્વરે જીવન સહૃદયોગ કરવા માટે આપ્યું છે તે કેમ સુધીય?

જેલમાં શ્રીમેટાના આવા વૃત્તિવલણુથી ડેટલાકને તેઓ એકલશરા લાગતા હશે પણ ઐજાંના ખ્યાલ કે અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં લીધા વિના નવરાશનો ઉપયોગ તેમણે આત્મકલ્યાણ્યાર્થી જ કર્યો. શ્રીમેટાએ નેતા થવાનું માન્યું નહિ કે અન્ય લોડાની જેમ રાજક્ષારી

વાતોમાં રાચાને કે તેવી વાતોની ખટપટમાં પડીને તેઓ યુદ્ધિશાળી છે તે બતાવવાની દષ્ટિ તેઓ સેવતા નહોતા. ખીલંતી દષ્ટિએ કદાચ તેઓ ભોટ જેવા લાગે તો ભલે તેઓ તેમ માને. ડાઢ શું કહે છે અને શું માને છે તે પરતે તેમણે આંખ ને કાન બંધ કરી દીધાં હતાં. અને મેં તો તેઓ જેલમાં પ્રવેશ્યા ત્યારથી જ બંધ કરી દીધું હતું. તેઓ તો માત્ર હરિસ્થમરણ, તેમની સાધના અને ભગવદ્ગુણાવમાં પરોવાયેલા રહેતા.

વીસાપુર જેલમાં તેમણે અવકાશનો સમય ગીતા લખવામાં ગાળ્યો. નરસારી આશ્રમમાં તેમને ધર્માવાર વિદ્યાર્થીએ તેમને સમજય એવી સરળ ભાષામાં ગીતા વિષે લખવાનું કહેતા. આ ઉપરથી ગીતા તેમણે તે રીતે લખી. ગીતા જેવું જીવનલક્ષ્ણ પુરતક વિદ્યાર્થીએ અને એણાંનું ભાગેલાંએને સમજય તેવી ભાષામાં લખવું એ તો જેમણે ગીતા પચાવી હોય તેઓ જ કરી શકે. શ્રીમેટા તેવા હોવાનો દાવો નહોતા કરતા તેમ છતાં તેઓ ગીતાના ભાવો સૂચેાંય રીતે રજુ કરી શકચા એમાં તેમની ઈશ્વર પ્રત્યેની અદ્ભુતે જ કામ કર્યું હતું એમ તેમણે અનેકવાર કહ્યું છે.

પરંતુ જે વસ્તુ જેમને માટે લખાઈ હોય તેમને તેવી ન લાગે તો તેવું લખેલું ચોગ્ય ગણ્યાય નહિ. આથી ગીતા લખાયા બાદ એક વાર તેમણે તેમની બા પાસે એસી કહ્યું કે જો બા મારા એક મિત્રે નાના મોટાં સૌને સમજય એવી એક ગીતા લખી છે તે તું સાંભળ.

શ્રીમેટાનાં બા શ્રીમેટા તે વાંચે અને બા નિરાંતે બેઝીને તે સાંભળે એવી કુરસદવાળાં નહોતાં. ધરમાં એવી ગરીબી હતી કે શ્રીમેટાની એકલી કમાણી ઉપર ધરનું પૂરું થાય તેમ નહોતું. ધરનાં અન્ય ભાણુસે ખીજું કાંઈ કામ કરીને આવકમાં ઉમેરો કરે તો જ ધરનું નભી જય એવી સ્થિતિ હતી. એટલે બા વિણુમણુના અમૃક ચૈસાના હિસાબે હુવેરની દાળ વીણુવા માટે લાવતાં હતાં. તેઓ દાળાં

વીષુતાં જથું અને શ્રીમેટા તેમને ગીતા સંભળાવતા જથું. એ રીતે શ્રીમેટાએ તેમની બા પાસે ગીતાવાચન કર્યું અને પછી તેમનો અભિપ્રાય માર્ગ્યો.

આ દાળ વીષુતાં ગયેલાં અને શ્રીમેટા તેમને ગીતા સંભળાવતાં ગયેલા. બાના હાથ દાળ વીષુવાનું કામ કરતા અને કાન ગીતા સંભળવાનું કામ કરતા હતા. છતાં શ્રીમેટાનું ગીતાવાચન એમને ગમ્યું, એટલે તે વિષેનો અભિપ્રાય આપતાં તેમણે કહ્યું કે એમને કથામાં ભાડારાજ જે ગીતા વાંચી સંભળવે છે ને સમજવે છે તે કરતાં તે વાંચેલી ગીતા વધારે સારી રીતે સમજય છે.

ખસ, શ્રીમેટાને જે જાણવું હતું તે મળી ગયું. એમને માટે ગીતા લખાઈ હતી. તે ધ્યાર્થી હતી. એથા શ્રીમેટાને ઘણી ઝુશી થઈ.

અજપાણપની સ્થિતિમાં પ્રવર્ત્યો

એડા કિલ્વાના બોરસદ તાલુકામાં બોદાલ નામે ગામ છે. બોરસદ-વાસણી સરૂક ઉપર તે આવેલું છે. બોદાલમાં ગુજરાત હરિજન સેવક સંદ્રભ તરફથી એક હરિજન આશ્રમ ચાલે છે. શ્રીમોટા તેમાં કામ કરતા હતા.

આશ્રમમાં દરેક કાર્યક્રમને શિક્ષણના કામ ઉપરાંત સેવાનાં ખીંચ કર્મે પણ કરવાનાં હોય. એ રીતે શ્રીમોટા દ્વારાનાનું કામ પણ સહાયતા, તેઓ ડ્રાઇ દાક્ટર કે વૈદ નહોતા પણ તેમની હૈયાસ્કુલથી તાવવાળાને તાવની દવા, ઉધરસવાળાને ઉધરસની દવા, ડેઢને ચેટ ના આન્ય હોય તો જુલાયની દવા આપે, આમ ઘરગથથું અને અન્ય દવાઓથી દવાખાનું ચાલતું. વાગેલું હોય તો તેને દવા લગાવી પાટપિંડી કરે, ડ્રાઇ ગઠગૂમડવાળો આવે તો તેને તેની દવા આપે. ખાસ કરીને આશ્રમની આસપાસના લેડા એનો સારો લાભ લેતા.

એકવાર એક માણસ દોડતો દોડતો આવીને શ્રીમોટાને નામ લઈને મોલાવી કહે : “ચૂનીભાઈ, ચૂનીભાઈ, તમને વચ્ચેકર વાસમાં બોલાવે છે.”

શ્રીમોટાએ પૂછ્યું : “શું કામ છે ?”

તે બોલ્યો, “એક બાઈને પેટમાં દુઃખે છે અને દુઃખ સહન નહિ થવાથી તે જમીન ઉપર આગોટે છે ને ખૂબો પાડે છે.”

શ્રીમેટા તે ભાઈની સાથે વણુકરવાસમાં ગયા અને ભાઈ પાસે જઈને જિલ્લા, શ્રીમેટાએ જોયું કે તે બાઈને પેટમાં ખૂબ દુઃખતું હતું અને દુઃખની મારી તે પેટ ઉપર હાથ દઈને જમીન ઉપર આગોટી રહી હતી.

શ્રીમેટાએ તે ભાઈના માણુસોને બોલાવી પૂછ્યું : “ભાઈ ડેટલા દિવસથી આમ કરે છે એ ?”

તેનાં માણુસ કહે : “ભાઈ આજે જ આવું કરે છે. તે ત્રણ દિવસથી જાજ્ર ગઈ નથી.”

શ્રીમેટા દરદ તો સમજૂ ગયા. પણ ધણીવાર દરદી અને તેના માણુસોને વિક્ષાસ બેસે તે મારે દાકટરને વેશ લક્ષ્યવો પડે છે. આથી શ્રીમેટાએ ભાઈના હાથની નાડ જોઈ, પેટ ઉપર ટેકારા મારી જોયા. ભાઈનું પેટ તો ફરહેલ થઈ ગયેલું. શ્રીમેટાને તરત ચમણી ગયું કે ભાઈ ત્રણ દિવસથી જાજ્ર નથી ગઈ તેના લીધે જ તેના પેટમાં દુઃખે છે. શ્રીમેટા બોલ્યા : “બોલો ભાઈ, શું કરીશું ?”

ભાઈના માણુસો કહે : “ચનીલાઈ, તમારે જે દવા કરવી હોય તે કરો.”

શ્રીમેટા કહે : “જુઓ ભાઈ, ભાઈ ત્રણ દિવસથી જાજ્ર નથી ગઈ તેથા તેને એનીમા આપવી પડશે.”

ભાઈના માણુસો કહે : “ભલે ભાઈ, એમ કરો.”

શ્રીમેટાએ ચેલો ભાઈને તેના માણુસોની હાજરીમાં સાદા પાણીની એનીમા આપી. પણ તેથી કાંઈ મળ છુટચો નહિ. આથી ખીજવાર દિવેલ અને સાણુવાળા પાણીની એનીમા આપી. પણ તેથી એ

મળ છૂટચો નહિ. છેવટે શ્રીમોદાયાએ લગ્બાનતું નામ લઈને વીજીવાર દિવેલ અને સાખુની એનીમા આપો. અને જેવું તેનું પાણી પેટમાં ગયું તેની સાથે જ એવો ગંધાતો મળ છૂટચો કે પાસે એસાથ પણ નહિ. બધો મળ નીકળી જતાં આઈને શાંતિ થઈ. તે સુગર્ભો હતી એટલે એનીમા આપવું જેખમી હતું પણ ભગ્વાનની દ્યાથા બધું હેમઘેમ પાર પડી ગયું. શ્રીમોદાયાને એ દર્દને સારા કથાનિ સંતોષ થયો. તેઓ આશ્રમમાં ગયા અને પ્રથમ સારી પેટે નહાવાનું કર્યું. પછી સારી રીતે હપડાં ધોઈને સુક્ષ્માને ખીજ કામે વળગ્યા.

બોદ્ધાલ હરિજન આશ્રમનો ઉદ્ઘાટનનો પ્રસંગ હતો. સરદાર શ્રી વહ્લબસાઈ પટેલ તેનું ઉદ્ઘાટન કરવાના હતા. ગામડાઓમાંથી લોડોના ટોલોટોણાં બોદ્ધાલ ગામે ટક્કવાતાં હતાં. જનમેહની હજરોની સંખ્યા પર પહોંચી ગઈ હતી અને બોદ્ધાલ હરિજન આશ્રમના ચોગાનમાં જિભા રહેવાની પણ જગ્યા નહોતી.

સમય થયો અને સરદારશ્રી પધાર્યા. લોડોએ એમને હર્ષનાદથી વધાવી લીધા. એક હરિજન આશ્રમના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે લોડો આરલી ખૂબી સંખ્યામાં આવ્યા હતા એ ખુશી થવા જેવી વાત હતી. સરદારશ્રીએ આ માટે જનતાને અભિનંદન આપ્યાં અને આભાઉછેટના કલંકને સમાજમાંથી દૂર કરવા લક્ષામણું કરી.

નહીમાં પૂર આવે છે ને ઓસરી જય છે. એમ સભાનું કાર્ય પૂરું થતાં જનતાની મેદની ઓસરી ગઈ. આખા દ્વિસના ડામથી શ્રીમોદા થાકી ગયા હતા એટલે સ્નાન કરીને તેઓ તેમની પથારી લઈને આશ્રમના એતરમાં એકાંતમાં સુવા ગયા. શ્રીમોદાની સાથે સહૃગત ઠક્કરણાપા અને શ્રીકાન્ત શેડ પણ સુવા આવ્યા. શ્રીમોદા વચ્ચે સુતા અને તેમની એક પડ્ફે ઠક્કરણાપા અને ખીજે પડ્ફે શ્રીકાન્ત શેડ સુતા.

સભાની જગ્યા માટે એતરમાં સાક્ષેપી હરતાં બપોરે એક સાપને સત્તાવેદો તેથી તે કચાંક આડોઅવળો થઈ ગયેલો. રાત્રે શાંતિ થતાં પોતાને સ્થાતે જ્ઞાવતો હશે ત્યાં ત્રણું જણુને સૂતેલા જ્યેઠા એક તો સાપ આખા. દિવસનો અકળાયેલો હતો અને ખોળ તરફ આ ત્રણું જણુનો વિક્ષેપ આવ્યો. એટલે ધૂંધવાયે હોય તેથી, જે હોતે, સાપ તે સૂતેલા ત્રણું જણુનું પાસે જઈને અહંકો પડેનાને નહિં પણ વયમાં સૂતેલા શ્રીમેટાટાની જ'નંધમાં એ ત્રણું ડંખ ભાર્યા, જેવા ડંખ વાગ્યા તેવા જ' શ્રીમેટા ખૂબ પાડીને જણી જિહ્વા અને શ્રીમેટાની ખૂબ પડતાંની સાચે જ સદ્ગતશી ઠક્કરખાપાના અને શ્રીકાન્ત શેઠ જણી ગયા. અને યોગ્યા : “ચૂનીલાઈ, શું છે ? શું છે ?” પણ શ્રીમેટાને યોગ્યાના હોશ નહોતાં. તેઓ તો બેલાન થઈને પડ્યા હતા.

પણ બેલાન થવાની પણ જ એમને ખ્યાલ આવી ગયો કે સાપ કરડચો લાગે છે અને તેના ઉરની અસર મને બેલાન બનાવી રહી છે તે જ પણ તેમણે મોટથી ‘હરિઃ છું, હરિઃ અં’નું રટણું ચાલુ કરી દીધું. સદ્ગત ઠક્કરખાપાના અને શ્રીકાંત શેઠ શ્રીમેટાને ઠણ્ણું કે ચૂનીલાઈ, તમને સાપ કરડચો છે અને તમે ‘હરિઃ છું, હરિઃ અં’ શા માટે યોગ્યા હરો છો ? પણ શ્રીમેટા હરિઃ છું ના. રટણુંમાં જ મસ્ત હતા એટલે તેમણે કાઈ ઉત્તર વાજ્યો નહિં.

આખરે શ્રીમેટાને સાપ કરડયો. છે એમ નહીં થતાં તેમને ગાડામાં સુવાડી બોદાલની પાસે આડોદર ગામે લઈ ગયા. સાપ ઉતારનાર આવ્યો. તણે તેની રીતે સાપ ઉતારવાનો પ્રયત્ન પણ કર્યો સાપના જેરની અસર એટલી ખંડી પ્રકારી ગઈ હતી કે તેનું કાંઈ વળ્ણું નહિં. દરમિયાનમાં ડેઢિએ હોડીને સદ્ગત ઠક્કરખાપાને અખર આપ્યા કે ચૂનીલાઈને સાપ ઉતારવા આડોદર લઈ ગયેલા પણ ત્યાં સાપ બિનયો નથી એટલે ગાડામાં પાછા લાવે છે. તરત જ

કલકરણાપણે ડેઢિને બોરસદ મોકલી ટેક્સી મંગાવી પરંતુ તે પૈસા લીધા કિના ગયેલા હોવાથી પાછો આવ્યો. ગણતરીની પળો હતી. વિલંબ થાય તો શ્રીમેટા મેલનો ડેઝિયો અને તેમ હતા. હવે રાહે જોવાય તેમ નહેતી એટલે બીજી માણુસને પૈસા આપી મોકલ્યો. તે મારતી સાયકલે બોરસદ પહોંચી ટેક્સી લઈ આવ્યો અને શ્રીમેટાને ટેક્સીમાં બેસાડી અને તેટલી ઝડપે આણુંના મિશનના દ્વારાનામાં લઈ ગયા. જાણીતા ડૉ. ફૂડ ત્યારે સુષ્પય દાક્તર હતા. શ્રીમેટા વિષે અધી હજુકત જણાવીને તેમનો ડેસ ડૉ. ફૂડને સુપ્રત ક્યો.

આ વખતે સાપ કરડચાને સાતેક કલાક થઈ ગયા હતા. શરીરમાં પ્રસરી મણેલું જેર શી રીતે કાઢવું એ સવાલ હતો. ડૉ. ફૂડે શ્રીમેટાને હાથ પડ્યોને નાડી જોવા માંડી. તો તે ઘણી મંદગતિએ ચાલતી હતી. ડૉ. ફૂડ બોલ્યા કે બંધુ મોડા પડચા છો પણ છેલ્લો. દ્રાઘ કરી જોઉં, બાળ ઉપરવાળાના હાથમાં છે, કહીને તેમણે શ્રીમેટાને આપરેશન હોલમાં લીધા અને સખત એનીમા આપીને પેટ અને આતરઠાં વોશ કર્યા અને તે પાણીની તપાસ કરાવી તો મોટા પ્રમાણુમાં તેમાં જેર છે એમ જણાયું.

જેમ જેમ એનીમાનું પાણી શ્રીમેટાના પેટમાંથી અડાર નીકળવા માંડયું તેમ તેમ તેની તપાસ કરાવવા માંડી. તે ઉપરથી જણાયું કે દ્રેક વખતે જેરનું પ્રમાણ ઓછું થતું જય છે. છેલ્લો પાણીને અંશ નીકળ્યો. ત્યારે જેરનું પ્રમાણ નહિવત્તુ. ડોકટરને હવે વિશ્વાસ બેડો કે દરદી હવે જીવી જશો. તેઓ બોલ્યા : “દરદીનું પુષ્પ આડું આવ્યું લાગે છે, નહિ તો જેના શરીરમાં આટલું બધું જેર પ્રસર્યું” હોય તે આજ્યે જ જીવી શકે. દરદીનું ભાગ્ય અને મારો પ્રયત્ન બંને કામ કરી ગયાં, પરમેશ્વર ડેટલો દ્યાળું છે! ડોકટરની વાત સાચી હતી. શ્રીમેટા અચી જયા હતા. પરંતુ શ્રીમેટા બોદ્ધાલથી ટેક્સીમાં આણુંદ આવ્યા. અને ધમરજન્સી ડેસ તરફે ડોકટર ફૂડે તેમનો ડેસ હાથમાં લીધે

ત્યારથી તેઓ એક પળનોય પોરો ખાંડા વિના દર્દીની સંભાળમાં જ રહ્યા હતા. શ્રીમેટાની સાથે આવનાર માણુસો આ જોઈ શકતા હતાં. મિશનરીઓ માનવસેવા કરવા માટે ડેટલા તત્પર હોય છે અને કોઈ પણ ઉપાયે દર્દીને સારો કરવા ડેવો. સતત અને અથગ્ર પ્રયત્ન કરતા હોય છે ! આ તેમની કામ કરવાની રીતથી માણુસો તેમની ઉપર મુખ્ય અને છે. સેવાસ્થેનમાં કામ કરનારાં જે આ રીતે કામ કરે તો અન્નની કાયાપલટ થઈ જય.

શ્રીમેટા વિચારતા હતા કે ને સમરણને નિરંતરનું કરવા માટે હું અથગ્ર પ્રયત્ન કરતો હતો તેમ જ્ઞાતાં તેને ધારી ભળતી નહોતી તે મારા શુદ્ધ મહારાજે અને સાપ કરડાવીને નિરંતરનું કરી આપ્યું હતું, ઘડિયાળની જેમસ્ટોન, ઘડિયાળ ટક ટક બોલે તેમ મારા અંતરનું ઘડિયાળ 'હરિઃ ઝં, હરિઃ ઝં' કરી રહ્યું હતું. ઘડિયાળને ચોવીસ કલાકે ચાવી આપીએ ત્યારે જ ટક ટક બોલે પણ અંતરનું ઘડિયાળ તો ચાવી આપ્યા વિના જ 'હરિઃ ઝં, હરિઃ ઝં', બોલતું હતું.

દ્વારાનાના ડોટમાં શ્રીમેટા સૂતા હતા. એક બાજુ સર્પદંશની આંધી કંપારીથી દિલ ધડકતું હતું તો બીજુ બાજુ 'હરિઃ ઝં'ની નિરંતરની ધડકનથી દિલ આનંદિત થતું હતું. ધડીભરતો શ્રીમેટાને થઈ ગયું કે મારા શુદ્ધ મહારાજ તો સાપ અનીને નહિ કરડચા હોય ! કારણું કે મારી એક તરફ ઠકુરભાપા સૂતા હતા અને બીજી તરફ શીકાંત રોઠ. સાપ આ બેને ન કરડતાં મને જ કેમ કરડચો ? કુદરતની ડેવી રચના છે ?

બ્રહ્મિકર રહે, તાડું ખદું થઈ જશો

શ્રીમોટા નવસારી આશ્રમમાં કામ કરતા હતા તે સમયની વાતે છે. એક વાર તેઓ સુપા ગુરુકુળ તરફ આશ્રમના છોકરાંઓને લઈને ફરવા ગયેલા. રસ્તામાં એક વોકોળા આવ્યો, તેને કિનારે પડાવ નાખ્યો. વેળાસર રસોઈ કરી દીધી અને ખધાયે જમી દીધું. રાત પડી એટલે ચોકી ફરવા છોકરાંઓની ટુકડીઓ પાડી અને તેમના સમયના વારા ગોડાવ્યા. અને તેઓ તે મુજબ ચોકી કરે એવી વ્યવસ્થા કરી.

તે દિવસોમાં સત્યાગહની લડત ચાલતી હતી. ગાયકવાડી રાજ્યમાં રહીને લડાઈનો હોરીસંચાર થતો હતો. તેથી પોલીસ આવી જગાએંનો ઉપર કરડી નજર રાખતી હતી. હરિજન સંસ્થાઓને ખદ્યો ખર્ચ ગુજરાત કેંગ્રેસ આપતી હતી પરંતુ તે ગેરકાયદેસર થઈ હતી. એટલે દરેક સુસ્થાને પોતપોતાને ખર્ચ ઉધરાની લેવો પડતો હતો.

નવસારી આશ્રમના ખર્ચની જવાબદારી શ્રીમોટાની હતી. આશ્રમ ભાડે અનાજ જોઈએ. છોકરાંઓ ભાડે કપડાં જોઈએ, કાર્યકૃતાઓના ફગારો આપવાના હોય. કદાચ આશ્રમના કાર્યકૃતાઓના પગારનું વહેલું મોડું થાય તો ચાલે પણ આશ્રમના છોકરાંઓ ભાડે આવાને અનાજ અને પહેરવાને કપડાં જોઈએ તેનો પ્રશંસ તો કરવો પડે ને !

શ્રીમોટા આવી બાઅતોથી ખૂસ ચિંતાતુર હતા. એટલે સમરણું પણ જોઈએ તેવું થતું નહોતું. ધણ્ણ હિંસે તેઓ આત્મભાષા અલિસ થઈને આવા એકાંત સ્થળે આવેલા એટલે સમરણું સારું થશે એવી આશા રાખેલી. પરંતુ જ્યાં સમરણું કરવા એસે ત્યાં સંચાલનની જવાબદારી સામે આવીને ભાલી રહે અને શ્રીમોટાને સમરણું કરતાં રડે, આ સ્થિતિમાં શ્રીમોટાને એકાંક્ષ બાળયોગી મહારાજ થાદ આવ્યા. તેમણે તેમને આર્થિના કરી હિંદ હાલઘણું, અને આત્મભાષાની મુશ્કેલીઓનો ચિતાર રજુ કર્યો.

રતે શ્રીમોટાની સમક્ષ બાળયોગી મહારાજ આવ્યા અને કહું કે તું ગલારાય છે શા માટે કે બેદિકર રહે અને તારું બધું જ થઈ રહેશે, પણ આ સ્વાનું કે સાચું? બાળયોગી મહારાજને ઇમ્પ્રેશન આવીને કહું છે તેની શી રીતે ભાત્રી થાય? આવી શાંકા જન્મી, વળી બાળયોગી મહારાજ કરી પ્રત્યક્ષ થયા અને કહું કે જો ભારા કલ્યાની તને ભાત્રી ન થતી હોય તો વોકળામાં છોકરાઓને મેછક્ષી તપાસ કરાવ. ત્યાં રેતીમાં એક વર્તુળ છે અને તેમાં એરો જેલું ચિહ્ન હશે ત્યાં પોદાવને તેમાંથી એક મરેલું ડખૂતર મળશે.

શ્રીમોટાએ છોકરાઓને મોકદી તપાસ કરાવી તો રેતીમાં વર્તુળ અને એરોનાં ચિહ્ન હતાં ખરાં પણ ખાડો જોધો તો પાણી મળું પણ મરેલું ડખૂતર મળું નહિ. આથી છોકરાઓએ આવી શ્રીમોટાને તેના અસર આયા.

આ સાંભળ શ્રીમોટા જરા દ્વિધામાં પડયા. બાળયોગી મહારાજને તેમને કહેલું કે મરેલું ડખૂતર નીકળશે, તે તો મળું નહિ અને આ તો ભાત્ર પાણી જ હેખાયું તો એમાં શા લેદ હશે કે એવા તર્કવિર્તિદામાં એમની આંખ માંબાઈ ગઈ અને ત્રીજી વાર બાળયોગી મહારાજ હેખાયા અને પોદાં કે જરા બંદું પોદું હોત તો મરેલું

કંખૂતર પણ નીકળત. જે, ખાત્રી હરાવી જે, અને શ્રીમેટાએ છોકરાએને મોઠલી જરા જાંકું ખોદાવ્યું તો લીંબયા વિનાનું મરેહું કંખૂતર પણ નીકળ્યું. શ્રીમેટાને જ્યારે આની ખબર પડી ત્યારે તેમના મનનું સમાધાન થયું. અને બાળયોગી મહારાજની સરચાઈ વિષે ખાત્રી થઈ.

ખાલે દિવસે સવારના પડાવ સમેટી લેવામાં આવ્યો અને સૌ નવસારી આશ્રમમાં જઈને પોતાના નિત્યકલમમાં પડી ગયા.

એક દિવસ શ્રીમેટા નવસારી આશ્રમની બહાર આવીને જિઝા હતા ત્યાં શ્રી રમણુલાલ વસ્તંલાલ દેસાઈની મોટર પસાર થઈ. તેઓ ત્યારે નવસારી પ્રાંતના સરસૂણા હતા. શ્રી રમણુલાલે શ્રીમેટાને જેયા અને મોટર જિબી રખાવી પૂછ્યું કે ચૂનીલાલ તું અહીં કથાથી ?

શ્રીમેટાએ જવાબ આપ્યો : “સાહેબ, આ નવસારી હરિજન આશ્રમનો હું વ્યવસ્થાપક છું. શ્રીમેટાએ ત્યારે ભાત્ર ચડી જ પહેરેલી અને શરીર ખુલ્લું હતું. અને શ્રી રમણુલાલ દેસાઈની આંખો સમક્ષ શ્રીમેટાનાં બે ચિન્તા ઉપસ્તિ આવ્યાં. એક, વરસો અગાઉ વડોદરા કલેજમાં ભખુતા તરુણ યુવાન ચૂનીલાલ ભાવસારનું અને ખીંચું; તે સમયે હરિજન આશ્રમ નવસારીના વ્યવસ્થાપક તરીકે કામ કરતાં હરિજનસેવક ચૂનીલાલ ભગતનું. ચૂનીલાલ એ જ હતો. પણ તેનો રંગ અદ્ભુત ગયો હતો. ઘણા સમયે તેમણે શ્રીમેટાને જેઠૈને ખુશી વ્યક્ત કરી અને કાંઈ કામકાજ હોય તો ખુશાથી મળવા જણ્યાયું.

શ્રીમેટા ખાલે દિવસે શ્રી રમણુલાલ દેસાઈને મળવા ગયા. શ્રી રમણુલાલ દેસાઈ નવસારી પ્રાંતના સરસૂણા સૌથી મોટા અમલદાર એટે હોહાની રિછે તેમનો ઢાડમાઠ પણ તેવો જ હોય. રહેવા ભાટે સરસ બંગલો, તેની આસપાસ બાગ અને મોટાં વૃક્ષો,

અંગલામાં આવવા માટે મોટો દરવાને અને દરવાળ આગળ દરવાને
શ્રીમેટા જેવા દરવાળમાં પ્રવેશ્યા કે તેમનાં ખાદીનાં છ્યડાં જોઈને
દરવાને તેમને અટકાવ્યા. પછી દરવાનને શ્રીમેટાએ બધી ખીના
જણુંની લ્યારે તેમને જવા હીધા.

શ્રીમેટા અંગલા નજીક જતાં જ અંગલાના વરંડામાં એટેલા
શ્રી રમણુલાલ દેસાઈએ આવેલા ચૂનીલાલ આવેલા. મને અભર જ
નહિ કે તમે નવસારીમાં છો નહિ તો મેં તમને જરૂર ખોલાવ્યા
હોત. ખોલો, હવે તમારે શ્રી વાત કરવી છો?

શ્રીમેટાએ શ્રી રમણુલાલ દેસાઈને માંડીને બધી વાત કરી.
લડત ચાલે છે એટલે પોલીસે સી. આઈ. ડીના વેશે કરે છે. કોઈ
વાર આશ્રમમાં પણ ઘૂસીને રોકટાક કરે છે અને અમારા કાર્યમાં
વિક્રેપ નાખે છે. પોલીસને એવો વહેમ છે કે આ આશ્રમમાંથી જ
લડતનું સંચાલન થાય છે. પણ ખરી રીતે એ હકીકત સારી નથી.
પણ આ લડતમાં કાર્ય કરતા અમારા સાથીદારો આશ્રમમાં મળવા
આવે તેમને અમારાથી આવશો નહિ એમ કેમ કહેવાય ?

અત્યારે તો આશ્રમની સ્થિતિ ઘણી કદેઠી છે. અગાઉ
આશ્રમને ને સજજનો તરફથી સહાય મળતી હતી તે પણ અંધ
થઈ ગઈ છે કારણ કે સરકાર જણે તો તેમને સુશ્કેલીમાં મુકે. આમ
અગાઉ ને સજજનો સહાય આપતા હતા તે અંધ થઈ છે અને
સહાય કરનાર નવા સજજનો કોઈ મળતા નથી. એટલે અમારે
માટે ખર્યનો આર્થિક સવાલ વિષ્ટ બન્યો છે. વળી કે કાર્યકરો
અહારથી સહાય મેળવી લાવતા હતા તે અત્યારે જેલમાં જઈને
બેઠા છે. એટલે આજે તો અમારે આરે બાજુ અંધારું જ અંધારું
હેખાય છે અને આશાનું કોઈ કિરણ હેખાતું નથી.

શ્રી રમણુલાલ હેસાઈએ શ્રીમેટાની બધી વાત જણ્યા પછી શ્રીમેટાને કહ્યું કે ચુનીલાલ, જ્યાં સુધી હું છું ત્યાં સુધી તું કોઈ ચિંતા કરીશ નહિ. અનાજ અને નાણું બંને તને અપાવીશ એટલે તારે ડાઈ ઉપાધિ રહેશે નહિ.

પછી તો શ્રી રમણુલાલ હેસાઈ જ્યારે જ્યારે ગામડામાં જ્યારે શ્રીમેટા તેમની સાથે જીતા અને તેઓ ગામડામાં ને અમતીધર હોય તેમની પાસેથી શ્રીમેટાને અનાજ અને નાણું બંને અપાવતા. આમ આવી જાઠવણું થયા પછી શ્રીમેટાની આશ્રમની જવાખદારી કંઈક હળવી થઈ.

બેદ્ધિકર રહેલે તારું બધું થઈ જશે બાળયોગી મહારાજે આપેક્ષા ખાત્રી ડેટલી સાચી પડી હતી! શ્રીમેટાએ બાળયોગીઓ મહારાજને મનોમન વંદન કર્યાં..

હરિજન આશ્રમની પાસે એક દુધિયા તળાવ હતું. ચોમાસામાં વરસાદના પાણીથી જ્યારે તે છલોછલ ભરાઈ જ્યા ત્યારે નાનું સરખું સરોવર જોઈ લો.

શ્રીમેટાને થયું કે આ દુધિયા તળાવમાં છોકરાઓને સહેલગાડું કરાવવા માટે એક તરાપો કરાવ્યો હોય તે સારું. છોકરાને તરાપામાં બેસરીને દુધિયા તળાવમાં ફેરવાય.

પણ આશ્રમ ફર્ડ ઉપર નલે. આશ્રમ પાસે એવી ઇજલ રકમ નહેતી જેમંથી તરાપો કરાવાય. એટલે શ્રીમેટા અને છોકરાઓને ભળાને તરાપામાં કામ આવે એવાં લાકડાનાં પાટિયાં અને ભીજાં લાકડાં આસપાસથી મેળવી બધાંએ ભળાને એક સરસ તરાપો બુનાવ્યો. તેમાં વધારે બાળકોનો સમાવેશ થઈ શકે અને તેઓ જીબાં રહીને જોઈ શકે અને બેઠાં બેડાંથી જોઈ શકે તે રીતે તરાપો બનાવ્યો. હતો. શ્રીમેટા સાથે હોય ત્યારે જ તરાપામાં બેસરીને દુધિયા તળાવની

સહેલગાહે જવાનું. છોકરાએઓએ તરાપામાં એકલાં બેસીને ફરવા જવું નહિ અથે કંડક કાયદો કર્યો. આશ્રમમાં ક્ષાજ્જ્વલ સમય હોય ત્યારે શ્રીમેટા છોકરાને લઈને દૂધિયા તળાવે જય અને તરાપામાં તેમને બ્યવસ્થિત બેસાડીને દૂધિયા તળાવની સહેલગાહ કરાવે.

એક દિવસ શ્રીમેટા આશ્રમ માટે પૈસા ઉપાડવા બેંકમાં ગયા હતા, તેનો લાલ લઈને ડેટલાંડ છોકરાં ભાનામાનાં દૂધિયાતળાવે ગયાં. અને તરાપામાં બેસી તળાવમાં ફરવા માંડલાં.

શ્રીમેટા હોય ત્યારે તરાપાની સમતુલ્ય અરાખર જળવાતી. સમતુલ્ય જળવાય તેટલા માટે ડેટલાંડ છોકરાને બિભા રાખે તે ડેટલાંડને બેસાડે. પણ આજે તે શ્રીમેટા હતા નહિ એટલે તરાપાનો કારખાર છોકરાના હાથમાં હતો. એટલે જેને જેમ ક્ષાંબુ તેમ બિભા રહ્યા ને એકાં. આથી તરાપાની સમતુલ્ય જળવાઈ નહિ. અને તે એક બાજુથી નન્યો. એટલે તે બાજુનાં છોકરાં ગયડચાં. તળાવમાં અને તેમ થતાં બૂમાખૂમ થઈ ગઈ.

શ્રીમેટા બરાખર આજ સમયે બેંકમાથી પૈસા ઉપાડીને આશ્રમ તરફ આવતા હતા. તેમણે દૂરથી ચા પરિસ્થિતિ જોઈ અને ભારતી સાયકલે ત્યાં પહોંચ્યા અને પહોરેલાં કંપડાં કાઢવા ન રોકતાં. પૈસા સહિત તેઓ તળાવમાં ફૂફી પડ્યા. અને દૂઃખતાં છોકરાને પકડીને બહાર કાઢ્યાં.

શ્રીમેટાને થયું કે લગવાને મારી લાજ રાખો અને મને બરાખર આણીને સમયે ત્યાં પહોંચાડી દીધિયા. નહિ તો છોકરાં દૂધી જત અને મારે મારી નામોશી આવત. કારણું કે તરાપો બનતો હતો ત્યારે જ શ્રીમેટાને ડેઝિક કહેલું કે લગત! છોકરાને આનંદ આપવા તરાપો બનાવો છો તો ખરા પણ જો જે નામોશી ન આવે.

સાધના વિકાસનાં સોપાનો

ગાંધીજીનાં ભાષણોના પ્રભાવથી પ્રેરાઈને શ્રીમેટા વિદ્યાપીડનો અભ્યાસ છોડી, એ મહિના પછી વાર્ષિક પરીક્ષા હતી અને તેમને સ્નાતકની પદ્ધતિ મળવાની હતી તેનો મોષ પણ છોડીને હરિજનસેવાના કાર્યમાં જોડાયા. દરિદ્રારાયણની સેવા એ જ જીવનમુજિતું સાધન એમ તેઓ ત્યારે સમજતા હતા. કંગાલ, દીનહીન, અચાન્ક, અને રાંગિષ્ટ જેમનું ડોઈ નથી એમની સેવા એ જ જીવનનું અંતિમ જ્યેષ્ઠ એ જ એમનો આદર્શ અને જીવનની મહત્વાકંક્ષા હતી.

પણ મધ્યપ્રદેશના એક શ્રીધૂરીવાળા દાદાએ એક અવધૂતને ગુજરાતમાં મોકલી શ્રીમેટાને ઈશ્વરીમાર્ગ તરફ વાળવા આહેશ આપ્યો. સહશુનુના આહેશ અતુસાર અવધૂતે ગુજરાતમાં આપી શ્રીમેટાનો સંપર્ક સાધ્યો અને તેમને ઈશ્વરીમાર્ગ વાળા તેમની નિગતે વાતો આગળનાં પાનાંઓમાં જોઈ ગયાં છીએ—વાંચી ગયાં છીએ.

શ્રીમેટામાં ઈશ્વરીતત્ત્વનો જન્મ તે દ્વિસથી થયો. ધીમે ધીમે તેઓ ઈશ્વરીતત્ત્વના રોજે રંગાતા ગયા અને એમની સાધના ઈશ્વરસમરણથી શરૂ થઈને ધીમે ધીમે વિકસતી ગઈ. તેમના સ્વપુરુષાર્થી અને સાધુસંતોના સમાગમે ઈશ્વર પ્રત્યેની એમની ઉક્તિ દઢ થતી ગઈ અને તેમને અવનવા અનુભર્યો થવા લાગ્યા જે વિષે

पणु आगणना पानामां थेडीधार्ही वातो आपवामां आवी छ. कुछ हे चढेला अने अधोगतिना आर्ग वलोला भाषुसो। पणु ज्यारे कुछ दो आर्ग त्यांनी सत्संगना समागम तरक्क वणे छ त्यारे उच्च श्रवनने पाभाने श्रवन तरी गयाना केटलाय दाखला बन्या छे.

श्रीमोटा ज्यारे ईश्वरीभार्ग वल्या त्यारे ए मार्गनो तो अेमने क्षेत्राय अनुभव नहेतो भलेके ए मार्गना एक नवा निशाणिया हता. अेमांथी ईश्वरसमरण्यनो छांद लागतां अने तेनो इत्यहो जणातां तेओ अेमां जांडा ब्रतर्या हता. परिणामे तेनी नवी नवी डेहीआ. हाथ लागी हती अने तेमांथा तेओ साधना तरक्क दल्या हता. ईश्वरनी ईश्वरा हती के आ श्रव आ तरक्क वणे तो सारु. एटले अेमनी उपर परमात्मानी कृपा पणु थर्छ अने आ मार्गने युस्तपणु वणगी रडीने तेमणु एटले अधी पुरुषार्थी कर्यो के अेमने संसारमां जडी राखवा लभनी भडी पहेराली तो अेमांथी पणु शूटकारा पाम्या. अेमने लगनी लागी हती ईश्वरनी, एटले लभ अेमां अंधनरूप हतुं. लभ भाटे तेमनी आने तेमणु स्पष्ट ना पाउली देम छतां लग्यां धनमां पडलुं पडयुं. पणु ईश्वरे ज तेमने तेमांथी मुक्ति अपावी अने तेमने ईश्वरीभार्ग ज्वानो छूटें द्वार आयो. ईश्वरनी डेवी लीला छे? ते हसावे छे अने रडावेद्य छे. एकांत, एकांत्रता अने अलय मेणववा भाटे तेओ. घर एडीने समशानमां सूवा जतां अने सवारथी छाठे त्यारथी सूवे त्यां सुधीमां सोण कलाक सुधी परमात्मानुं समरणु करतां पणु तेथ ईश्वर रीजचा नहि अने तेमने निरंतरनुं समरणु न अक्षयु ते न ज अक्षयु. ईश्वर हज्जय तेमनी क्सेटी करवा मागतो हरो. शी? ते तो अे ज ज्ञानु.

सने १८२८ नी आसपास सरदार श्री वक्तव्यक्षार्थी पटेलना हस्ते बोरसद तालुकाना बोद्धाल गामे उरिजन आश्रमनुं उद्घाटन थनार हतुं. ते पती गया धाह रात्रे आश्रमना मठानथी थेडे हूरना.

એતરમાં તેઓ સુંતા હતા અને તેમની અડખે પડે સદ્ગત ઠક્કરણાપા અને શ્રીકાંત શેડ સુતા હતા તેમાંથી શ્રીમેટાને જ સાપ કરું અને તેમનામાં રહેલી જિજિવિષાની પ્રયત્ન આકાંક્ષાએ તેમણે સતત જરૂર છલાક સુધી એકધારું સમરણું કર્યું તારે તેમને અજપાન્દપની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ. સાધનામાં અજપાન્દપની સ્થિતિ પારવા પછી જ ઈધર પ્રાપ્તિનો ભાર્ગ્વ મોદળો થાય છે. શ્રીમેટા ડેટલાક વરસ પછી ને ડેટલાંય કષ્ટ પછી તે પારવા. અજપાન્દપની સ્થિતિ પારવા પછી એકધારા ને નિરંતર સમરણું માટે નેર કરું પડતું નહિ પરંતુ આપોઆપ તેમની સમરણુગાડી ચાલતી. નેમ ઘરના ખાળફુવાના પાઈપમાં હચરો ભરાયો હોય તો તે ડાઢી નાખતોની સાથે જ સડસડાટ પાણી આવે તેમ શ્રીમેટાની સમરણુગાડીથી અંતરનાં કમાડ ખૂલ્લી ગર્યો અને ખૂણુખાંચરે જે કાંઈ કચરો ભરાયો હતો તે નીકળી જતાં તેમનાં હુદ્દ્ય અને મન નિર્મણ બન્યાં. પહેલાં તેઓ રસ્તો મેળવવા માટે અંધારામાં આયોડિયા મારતાં હતાં. હવે નિરંતરતું સમરણ થતાં જાણે અંધકારને બદલે પ્રકાશ પથરાતો થઈ ગયો અને બધા રસ્તા પુલ્લા થઈ ગયા.

પહેલાં તો શ્રીમેટાને હુદ્દ્ય અને મનને એકાય કરવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કરવો પડતો. હુદ્દ્ય તૌયાર થાય તો મન ના પાડે અને મન રૌયાર થાય તો હુદ્દ્ય સાથ ન આપે. જાણે હુદ્દ્ય અને મન એકખીનથી એટલાં વિમુખ થઈ ગયેલાં ડેખનેમાંથી હોઈ સાથ આપવા તૌયાર ન થાય. પણ નિરંતરના સમરણું એમને એવાં બાંધી હીધાં કે સ્વીય થતાંની સાથે જ તેમણે જગૃત થવું પડતું અને એકખીનને સાથ આપવો જ પડતો. પરિણ્યમે શ્રીમેટાની સાધનામાં વીજળીક ગતિ આવી અને તેમના દોરવા પ્રમાણે બને દ્વારાતાં થઈ ગયા.

એક ભરીન બાવડાની શક્તિથી ચર્ચાવીએ અને એ જ મથીને જે વીજળાનો શક્તિ મળે તો ડેંકું રમરમાટ ચાલે છે ? નિરંતરના સમરણથી શ્રીમેટાની સાધનાની ગતિમાં આયાએ દેર પડ્યો. હવે તેમની સાધનાની શક્તિને વીજળાક શક્તિ મળી હતી. એટલે શરીરની શક્તિને જે તાણું પડતી હતી તે બંધ થઈ ગઈ અને તેઓ ધારી ગતિથી કામ લેતા થયા. સમરણની નિરંતરતા માટે તેમની શક્તિનો ખૂસ થતો બંધ થયો. અને સમરણ આપોઆપ થતું અનુભવવા માંડયા. આ અજપાણપનો શક્તિનો પ્રતાપ. શ્રીમેટાએ અજપાણપની શક્તિ મેળવી એથી કરીને ડેંકને એમ લાગે કે તેમણે ડેટલા બધી શક્તિ મેળવી ? પણ હુક્કાકૃતે એ સાચું નથી. અજપાણપની શક્તિ આવ્યા બાદ જ સાચી સાધનાનો આરંભ થાય છે. અજપાણપ એ તો સાધના માટેનું પ્રથમ સોપાન છે.

સને ૧૯૩૦ની આસપાસ એમને નીરવતા પ્રાપ્ત થઈ, નીરવતા વિષે લખતાં તેઓ કહે છે કે સમર્પણનું જીન ને જીન તો પળેપળ રાખવું એ સાધનાના ભાવમાં ધણું ધણું મહત્વનું છે. સમર્પણનો ભાવ રેજની રોજ દિનચર્યામાં જે જોતપ્રોત થવા માંડે તો તેમાંથી એકાગ્રતાની અને ભાવનાની જે શક્તિ પ્રગટ છે તે આપણામાં અંતર્ભૂતતા પ્રગટાવવાને બહુ જ મહદ્દગાર બની શકે છે. તે પછીથી તેનો ભાવ નિત્યના કર્મબ્યવહારમાં પણ રહી શકતો અનુભવી શકીશું. ને આવી સ્થિતિ પ્રગટતાં નિત્યના નિયમ પ્રમાણે થતા રહેતા ધ્યાનમાં આપણું ધણી ભદ્દ મળે છે. ધ્યાનનો અસરથી મંત્રયો. આગહો, સમજહો, મૂલ્યાંકનો, દિશિબિંદુએ વગેરે વગેરે પ્રગટતાં આપણું તટસ્થ રહી શકવાની ડળા પ્રાપ્ત થતી હોય છે. એવા પ્રકારનો જીનમુલક અભ્યાસ દઢ થતાં થતાં ઉપરનું બધું પ્રગટતું પણ હોતું નથી. આપણાં મનાદિકરણું એ પ્રમાણે જ્યારે વર્તતાં હોતાં નથી ત્યારે જ નીરવતાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થવાની શક્તિ હોય છે.

ધ્યાનના રોજબરોજના અભ્યાસની ઉલ્લંઘનાને કરણે થોડીક વેળા એવી સ્થિતિ આધીવતી કદાચ પ્રગટે પણ તે રોજબરોજના વ્યવહારમાં સાચેસાચી નીરવતા પ્રગટાવી શકતી નથી. એવી સંપૂર્ણ લાવાતમક અને ચેતનાત્મક નીરવતા મનઃદિકરણુમાં પ્રગટાચા વિના ચેતનનો અનુભવ થવો કદાપિ શકાય નથી.

ધ્યાનમાં બેસવાનો એક હેતુ જેમ નીરવતા પ્રગટાવવાનો છે તેમ તેનો બીજો હેતુ નીરવતાની સ્થિતિ આપણો કર્મવ્યવહાર થતાં થતાં પણ જેખમાં નહિ અને કર્મ આપમેળે સહજપણે થયાં કરે તેવા શક્તિ જાગૃત કરવાનો છે. ધ્યાનથી કરીને જીવનકક્ષા જીંચી થાય અને આપણુને એનું જીન જીન લાની લહરી સતત એકધારી, સર્વ કાંઈ કરતાં કરતાં જીવતી જાગતી રહ્યાં કરે તેને માટે ધ્યાનનું સાધન ઉત્તમ છે અને તેનો ધીમે ધીમે સંપૂર્ણ વિકાસ થતાં નીરવતા પ્રાપ્ત થાય છે.

જેમ જેમ મનમાંની અનેક વિચારની પરંપરાઓ અટકતી જશે ને શાંત થવાનું બનશે તેમ તેમ શ્રીભગવાનની દૃપા અવતરણ થતી કે છતી થતી જ્ય છે એનો અનુભવ પ્રત્યક્ષપણે થશે. નાહકના બણાપા અને ઉધારા કરવાના નથી. તમને થાદ છે કે એકવાર તમે કહેલું કે તમને કેઠલાક વધો ઉપર બે સાખ્ખી અહેનો ભગેલાં તેમની તરફ જરા ભારપૂર્વક તમે જેથેલું એટલે થોડીવાર પછી એમાંની એક આપમેળે તમને કહેલું કે 'મૌન રખ્યો, શક્તિ બઢ જયયો' એ મૌન તે સ્થૂળપણે ભૂંગા રહેલું તે નહિ. એ 'મૌન એટલે તો હાલને તથકું વિચારોના ખગલંગાટ, પ્રાણના પ્રયંક વાવાઝોડાં, મુદ્રિમાં શંકા, સંશય અને અનિશ્ચતતાને પરિણામે જન્મતી ગડમથલો, સંસ્કારોનું જાલયાં કરવું, ને અહમતી જોરદાર જીવદશાની પ્રેરણ્યાએ, આ બધામાથા મુકૃત મેળવણી તે મૌન પ્રલુદ્ધપાનો આવિર્ભાવ આવા આ રની પ્રગટેલી નારવતાની ભૂમિકામાંથી જ થઈ શકવાનો છે તે

નક્કી માનાલે. નીરવતા એટલે શું અને તેની પ્રાપ્તિ કચારે થાય. તેની સમજણું આપતું શ્રીમેયાનું ઉપરનું લખાણું સચોટ અને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કર્યું છે તેનું વાચન અને મનન કરવાથી નીરવતા વિષે સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવશે. શ્રીમેયાની સાધના વિકાસનું આ બીજું સોયાન છે.

શ્રીમેયાનું ગ્રીજું સોયાન દૈત-સગુણ દર્શનનું છે. તેનું વર્ણન જીવન દર્શનને છેલ્લે અપાયેલ પ્રશ્નોત્તરીમાં પાન ઉ૭૬-ઉ૭૭-ઉ૭૮ ઉપર આપેલું છે તે નીચે મુજબ છે, સવાલ :— તમારો સાક્ષાત્કાર ગીતાના પુરુષોત્તમનો સાક્ષાત્કાર ખરો કે ? અને જો તમ હોય તો સગુણ અને નિઃશ્વાસ બાનેનો સાક્ષાત્કાર એટલે દૈત અને અદ્વૈત તથા પરમ અદ્વૈતનો પણ થયો એમ ગણી રહાય ?

જવાબ :— હા, ગણી રહાય અરુ,

સવાલ :— સગુણ અલબના સાક્ષાત્કારમાં તમોને શું થયેલું ?

જવાબ :— કૃષ્ણ એ ત્રણ વાર જણ્યાં હતાં. દર્શન થયાં તે કૃષ્ણ મુરલીધારી ને એવી રીતના નહિ, તેમ આ પાર્થિવ શરીરના તરવેના પણ નહિ. છતાં પરમ સૌંદર્યથી છલોછલ ભરેપૂર અને અપાર તેજના અંારથી ભરેલા સહેળી કૃષ્ણનાં તે દર્શન હતાં. અથું સૌંદર્યમય તે હતું. સૌંદર્ય જ સૌંદર્ય. અવર્ણનીય તે દર્શન હતું.

તે સ્વરૂપ એટલું ને એવું તો મનોહર ને હૃદય આકર્ષણીક હતું કે જેના આકર્ષણીની તોલે બીજી કથાની પણ કદ્યના આવની શક્ય નથી. તે મુલાયમ, અપારદર્શક, સ્કટિક જેવું ખૂલતું, નીલવર્ણરંગી, જીવંત દર્શન હતું, દર્શન સિથર નહોતું; રમતું, હાલતું, ચાલતું, પળમાં પાસે આવતું ને પળમાં થોડેક દૂર પણ જતું લાગતું, તો વળા પળમાં શરીરની અંદર પણ પેસી જતું અનુભવાતું; ને તે આધારના જુદાં જુદાં મનાદિ કરણેને સ્પર્શિતું ને ત્યાં કંઈક સૂક્ષ્મ પ્રક્રિયા કરતું હોય.

એવું લાગ્યા કરતું હતું. કચાંક કચાંક તા તે અંદર પ્રવેશી તેનું તેનું સમારકામ કરતું પણ અનુભવાતું. ભરુટિ ને ખલરંઘના ભાગમાં પોતાને પ્રસ્થાપિત કરતું ને હદ્દ્યમાં પિરાનેલું પણ અનુભવાતું હતું. સમગ્ર આધાર તસ્વર્ણી ને પૂર્વી પ્રકાશથી આયોજિત થયેદો જણ્યાતો હતો. પોતાને પણ અનુભવી શક્તાય એવી લુભિકા પણ અનુભવાતી હતી, તો ડેઈક પોણામાં તેનો વિસ્તાર પણ અનુભવાતો હતો. તે શ્રીકૃષ્ણનું અલોકિક દર્શન એટલું તો અદ્ભુત રૈમાંચક, સુંધ, સિનગ્ય ડેમળ હતું કે ન પૂછો વાત. સમગ્ર શરીર તો વજન વગરનું જની ગણેલું હોય એવું લાગતું હતું ને અદ્ભર અદ્ભર જ હોય તેવું પણ લાગતું. તેની અસર ચિરસ્થાયી સમગ્ર આધારમાં ને તેનાં કરણોમાં રહ્યાં કરેલી અનુભવાયાં કરેલી છે ને તેની અસર તે અની કૃપાથી નીવડેલી છે.

આ અનુભવ પછીથી સ્ફ્રેદર, સ્ફ્રેન્ટર, સ્ફ્રેન્ટર, સ્ફ્રેન્ટર, પ્રદેશાનાં વિદ્યાનાં નહોતાં પ્રગટેલાં એવું કશું નથી. તેવું બધું તો થયા કરેલું હતું, પણ તે દિવ્ય કૃપાની મદ્દથી તેમનું નિવારણ થઈ શક્યું હતું.

આવાં તેનાં કૃપામય દર્શન પછીથી આધારના ડેન્દમાં ડેઈક અવર્ણનીય પલટો આવી ગયેલો અનુભવાતો હતો. તે પછી તે કાયમ જ રહ્યો અને ઉત્તરોત્તર જીવાત્પણે વધારે પ્રકાશિત જવલાંત પ્રગટેલા. રહ્યા કર્યો હતો.

એવા પરમદર્શનની પ્રાપ્તિ પછીથી તેનું સુંધ અને આહુલાદક પરમ ચૈતન્યથી વિલસનું હદ્દ્યંગમ આકર્ષણું એટલું બધું તો સાંજ અને ચૈતનાત્મકપણે જીવનમાં પ્રગટે છે કે જેનું સાતત્ય કરી પણ પછી તૂટી શકતું નથી. તેવા આકર્ષણુને ભાવ ઉત્તરોત્તર એટલો બધો તો ગાઢ પ્રગટયા કરે છે કે આપણે તેનાથી કરીને ભાવની સહજ અવસ્થામાં પ્રગટી જતા હોઈયે છીએ. એવો ભાવ કે પહેલાં દર્શનની સર્જન અવસ્થામાં ને એકમાં એકાગ્ર અને ડેન્દિત હતો, તે ભાવ તેનો એકાગ્રતા

सर्वन अने डेन्ड्रिटतानी संपूर्ण गोचे पहेंचे छे, ते आदते ज भावने अवस्थामां विस्तारनी यांचो अगटे छे. तेवो लाव पक्षीयी तो डॉर्थ क सुंदर रमणीय दश्य, कुदरतनु नीसर्जिक सौंदर्य, डॉर्थ क नडीनु खण्डन वहेतु दश्य, नवपद्धतिवित थतु वृक्ष, सुंदर आरोग्यपूर्ण बाणीक्तु दश्य, डे ओवु स्थूल इपनु दश्य, डॉर्थ भावनात्मक विचारतु व्यक्तित्व डे ओवु डॉर्थ क भावनात्मक भजन—आवा आवा प्रकारतु निमित्त अगटां तेवो लाव तेवा तेवा दर्शनयी करी हिंडटप्पे नेने अगटे छे एवा श्वासने आपमें भावसमाधि प्रगटी जती होय छे अने तेनाथी ते धन्य घनता होय छे. तेनी असर पथु तेने लांबा गाळा सुधी द्विसना कुर्मव्यवहारभां अने राजिंदा वर्तनमां पथु श्वास चेतनात्मकप्पे रखा हो छे.

सवालः— सगुणु अलनी प्राप्तिमां भीषु एट्टेनिरुणु अलनी आप्ति आवी जय अरी?

जवाबः— ना. सगुणु अलनी प्राप्तिमां निरुणु अलनी प्राप्तिनो समावेश थई जय तेम नथी. तेमज निरुणु अलनी प्राप्तिमां सगुणु अलनी प्राप्ति आवी ज जय तेम पथु नथी. अने जुहुं जुहुं छे. अनेनो साक्षात्कार अलग अलग थतो रहे छे, पथु अमे ते एक प्रकारना साक्षात्कारथी मुक्ति मैत्री शकाय अरी. अनेनी प्राप्ति वधु सारी शत्रुया.

सगुणु साक्षात्कार—दर्शन अने साक्षात्कार वच्चे भेद छे ते समज्वा जेवो छे, याने दैतनो साक्षात्कार तथा निरुण्य याने अदैतनो साक्षात्कार ते ऐमाथी एक भीजनी अदियातो छे, तेम न कुणी शकाय. गमे ते साक्षात्कार जेने थयो होय ते मुक्त थई शेक्के छे. अने प्रकारना साक्षात्कार थवा पथु शक्य छे. नरसिंह महेता आदि अक्तीने अने प्रकारना साक्षात्कारो थेला एम कुणी शकाय.

अनास्तमां हिंदू विश्वविद्यालयना भक्तानमां श्रीमोटा रहेता रहता. त्यां एक द्विस भधरात पक्षी एक, वाञ्याना अरसामां डॉर्थचे

મોટથી 'હરિ: ઉં'ની ભૂમો પાડી.

તે સાંકળતાં વેંત ૦૪ શ્રીમેટા મેડા ઉપર મહાનની બાલકનીમાં બહાર આવ્યા. તેમને થણું હૈ અત્યારે આવા કસમયે ડોષ આવીને ભૂમો પાડતું હશે ? નીચે નજર નાખ્યા તો એક નથે માણુસ જિલો હતો. તેને માથે મેટાં ગુંચળાવાળા વાળ હતા.

શ્રીમેટાએ તેને પૂછ્યું : “કેમ કાઈ, તેમ આવ્યો છું ? તોનું કામ છે ?”

પેલા કાઈએ કહ્યું : “મારા શુરુમહારાજે મને મોકલ્યો છે અને તેમની પાસે તમને યોલાવે છે.”

શ્રીમેટા કહે : “પણ હું તારા શુરુ મહારાજને ઓળખતો નથી. અને તેણા શા માટે મને યોલાવે છે ?”

પેલો કાઈ યોલ્યો : “જુઓ રામનવમાને દિવસે સાંઈખ્યાનાએ તમને જે ક્રવાની કહી છે તે અહીં રહીને કરવામાં જેખમ છે. મારા શુરુમહારાજની પાસે આવશે. અને તેમના આશ્રમમાં તે કરશે. તો તે તમને સંગવડરૂપ થશે.”

શ્રીમેટા કહે : “પણ જે બહેનોની સાથે આ મહાનમાં રહું છું તેમને એકલી છોડીને મારાથી કેમ અવાય ? તમારા શુરુમહારાજને આ વાત કહેનો. તેણા કહેતા હોય તો હું તેમને ભળવા આવી જઈ. પરંતુ જેમની દેખરેખ રાખવા હું અહીં આવ્યો છું તેમને એકલી છોડીને તો મારાથી ન્યાં રહેવા ન આવી શકાય.”

પેલો માણુસ કહે : “પણ સાંઈખ્યાનાએ તમને જે વિધિ કરવાની કહી છે તે કરવામાં બહુ જેખમ છે અને તે વેળા તસારી સંભાળ માટે ડાઈ તમારી સાથે હોય તે જરૂરી છે. નહિ તો તમે સુશ્કેલીમાં મુક્ષાઈ જશો. અમારો આશ્રમ તે માટે અનુષ્ઠળ સ્થાન છે અને ત્યાં રહીને તમે તેમ કરશો. તો સારું ફાવશો. એટલા માટે શુરુમહારાજે મને મોકલ્યો છે. વળી મારા શુરુમહારાજે કહું છે કે તમને જે જેઠાં

તે તેઓ આપશે. તમારે તેમના શિષ્ય તરીકે કાયમ માટે આશ્રમમાં રહેવાનું છે.”

શ્રીમોદાએ વિચાર કર્યો કે આવનાર માણુસ ડોણું છે, તેમના શુરુમહારાજ ડોણું છે, તેમનો આશ્રમ કથાં છે તે અંગે તેઓ કશું જાણુંતા નથી. સ્થળ પણ અનણું છે, માણુસો પણ અનણું છે, આવા અપરિચિત માણુસો વચ્ચે અપરિચિત સ્થળો જવું યોગ્ય ગણાય નહિ. વળી નેમની હેખરેખ રાખવા માટે આવ્યો છું તેમને નોંધારાં મૂડી જવું એ પણ વ્યાજખી નથી. એટલે શ્રીમોદાએ પેલા લાઈને કણી દીધું કે તમારા શુરુમહારાજને મારા પ્રણામ કહેનો અને સાથે જાણુંવન્ને કે તમે મને તમારા આશ્રમે બેલાવો છો તે માટે તમારો આલાર માનું શું. પરંતુ હું એક જવાબદી લઈને આવ્યો છું તે છાડીને ભારાથી ત્યાં આવી શકાય તેમ નથી. તેમ જ તમારા શુરુ મહારાજના શિષ્ય થઈને આશ્રમમાં કાયમ રહેવા માટે પણ મારાથી બની શકે તેમ નથી તો અને માઝ કરે.

દેખો માણુસ ચાલ્યો ગયો અને શ્રીમોદા તેમના ઓરડામાં જઈને સૂઈ ગયા. બહેનો જીંધતી હતી એટલે ડોઈને કશી ખખર પડી નહિ. શ્રીમોદા એ બહેનો સાથે કાશી વિશ્વનાથના મંહિરમાં દર્શન કરવા ગયા હતા. ત્યાં પણ દેખો માણુસ આવ્યો અને શ્રીમોદાને ફરી વાત કરી. શ્રીમોદાએ તેને ફરીવાર કણી દીધું કે આવી બહેનોને એકલી છાડીને ભારાથી ત્યાં રહેવા આવી શકાય તેમ નથી અને આ વાત આટકેથી અટકી.

કરાંચીભાં શ્રીમોદાને સાંઈઝાયા જગેલા અને તેમણે રામન્દવમાને દિવસે તેઓ જ્યાં હોય ત્યાં ખાનમાં બેસીને અસુક વિધિ કરવા કહેકી. એ વાત શ્રીમોદા એકલા જ જાણુતા હતા. જ્તાં આ વાત ઓઝ પાસે ડેવી રીતે ગઈ એ પણ નવાઈની વાત હતી. વધારે નવાઈ અમાડે એવી વાત તો એ હતી કે શ્રીમોદાને એ જાણુતા નહોતા કે

મહિયા નહોતા તેમ છત્તાં તેમને શિષ્ય બનાવવા માગતા હતા અને ને જેઈએ તે આપવા માગતા હતા. એક રીત જેઈએ તો આ ઘટના રહસ્ય લરી હતી અને બીજો ડાઈ હોય તો તેને બલયા માટે ઈતેનારી પણ થાય. પરંતુ શ્રીમેટાએ આ હૃદીકિરત પરતે ડોઈ ઈતેનારી દાખળી નહીં અને જાણે કશું બન્યું નથી એવું વલયું એમણે દાખલ્યું.

આગાઉ નક્કી થયા પ્રમાણે રામનવમીને દિવસ આવ્યો. એટલે શ્રીમેટા સાઈઅભાએ કહેવા વિધિ કરવા માટે એડા. સમય રાતનો રાખ્યો હતો કેથી બંને બહેનો સુઈ ગઈ હોય એટલે તેમને ખરરન પડે. પેતે ને ઓરડીમાં સુતા હતા ત્યાં ધ્યાનમાં એડા અને સાઈઅભાએ ને વિધિ કલ્યાણે તે કરતાં કરતાં ભાવાવસ્થામાં આવી ગયા. એ રીતે ધ્યાનાવસ્થા ડેટલાય વખત સુધી રહી. જ્યારે જાગૃત અવસ્થામાં આવ્યા ત્યારે જોવું તો તેમના શરીરના ગુંડા ભાગે બળાને સ્થાન પડી ગયા હતા.

સીને તેની જણું થઈ. બધાં પૂછવા લાગ્યા કે આ ડેમ બન્યું, કચારે બન્યું, પરંતુ શ્રીમેટાએ કંઈ જવાબ આપ્યો નહિં. જોકે તેમને એટલી ખરર હતી કે રામનવમીને દિવસે કુંક બનવાનું છે, આથી વિરોધ પૂછ્યું નહિં અને શ્રીમેટાને સારવાર માટે બનારસ હિંદુ યુનિવર્સિટીના આયુર્વેદ વિલાગના ડીન શ્રી પાઠક સાહેબ હતા તેમની પાસે લઈ ગયા. તેમણે પણ શ્રીમેટાને આ ડેવી રીત બન્યું તે વિષે પૂછ્યું પરંતુ શ્રીમેટાએ તેમને આ જાણતમાં કંઈ કહેવાની ના પાડો. કંઈ કહેવા જેવું નહિં હોય એમ માનીને એમણે શ્રીમેટાની સારવાર ડરી અને શ્રીમેટાને સારું થઈ ગણ્યું.

સને ૧૯૭૩ની ૨૫મી માર્ચે રામનવમીની રત્ને બનારસમાં શ્રીમેટાને અદ્દૂતના સાક્ષાત્કારનો અનુભવ થયેલો. પણ ત્યારે એમણે ડોઈને કશી વાત કરેલી નહિં પણ પાછળથી બધાંને ખરર પડી કે

તે હિવસે તમને નિરાકાર-નિર્ણયનો પ્રાપ્તિનો અનુભવ થયો હતો. જાણું અનેક ડેટિ સૂચીનો પ્રકાશ આજુખાજુ પથરાઈ જઈને શરીરમાં પ્રવેશથો ત્યારે મહાસમાધિમાં જિતરી જવાનું બનેલું અને ત્યારે 'હું સર્વત્ર વિવભાગ હું' એવું લાગેલું અને તેની ચેતનાભક્ત ભાવનાનો સર્વ પ્રકારે વિકાસ પ્રવર્ત્તમાન હતો અને છે.

તે કાળે ને અનુભવ થયો તે એક લંગુણનો હતો. તેમાંથી તાત્કાલિક હનુમાન કૃદ્રો ભારીને નિર્ણયના અનુભવનું ચેતાના આધારમાં સંપૂર્ણ પ્રતિષ્ઠિત થઈ જવાપણું બનીને તેમાં સંપૂર્ણ દૈનિકતા જીવંતપણે પ્રકરી ને તે પછી તેના ભાવનો વિસ્તાર થથા કરતો અનુભવ પ્રગટથા કર્યો. તે ભાવરથે હતો તેમ પણ ન કહી શકાય. તે એક૩૫ પ્રવર્ત્તિનો અનુભવથાય તેમ તે અધારમાં હોવા છતાં નાણો પણ હોય એવું સતત અનુભવથે જતું. તાદીભ્યનો ચેતનનો શુશુધર્મ તે પછીથી જીવનમાં પ્રગટવા માંડયો એમ જરૂર કહી શકાય. આમ નિર્ણયનો અનુભવ થતાં શ્રીમેશ્વર દાદીથી પર થથા, માણસ પુરુષાર્થથી શું નથી મેળવી શકતો ?

સાધનાની હળવી પળોમાં

શ્રીમેટા ગાંધી આશ્રમમાં કામ કરતા હતા ત્યારની વાત છે. ગાંધી આશ્રમ ત્યારે હરિજન આશ્રમ તરીકે એણખાતો હતો. આ હરિજન આશ્રમમાં એક કન્યા છાત્રાલય હતું. તેમાં કન્યાઓ રહે અને આશ્રમની શાણ ચાલતી હતી તેમાં તેઓ ભાગે. ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘની ઓફિસ પણ કન્યા છાત્રાલયને અડોઅડ હતી. સહજત પરીક્ષિતલાલ મજૂરૂદાર અને શ્રીમેટા બંને ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘના મંત્રીઓ હતા.

ઉનાળામાં તાપ ધંઢા હોય ત્યારે શ્રીમેટા અપોરના એક ભાનો કટકો ભાથે રાખ્યાને ઓફિસે આવે. તેઓ આ રીતે એફિસે આવે અને કન્યા છાત્રાલયની કન્યાઓ બાંધાર જલી હોય તો તેઓ શ્રીમેટાની ગમત કરતાં જોવે “ચૂનીભાઈ, ચૂનીભાઈ, તમારે ભાથે,”

અગણું નાચે,

અગણું નાચે,

ગામનું ગધેકું નાચે!

આ સંભળતાં શ્રીમેટા તેમની તરફ જોઈને હસતાં હસતાં ઓફિસમાં જય. મનમાં વિચારે, બિચારી નાની ખાળાઓ આવું જોડકણું ગાઈ નિર્દેખ આનંદનો ડેવો લખાવો લે છે? અત્યારે અહીં તેમના માણાપ કોણું? માણાપને આવું કહે તો ગુરુસે થઈને મારે પણ અરાં પણ અહીં? અહીં ગમત કરતાં રોકટોઝ નથ્યા, આનંદ કરવાની

પૂરી સ્વતંત્રતા છે એટલે તેઓ આમ કરે છે. બાળપણું જ આનંદ દેવા મારેની અરી વય છે. અત્યારે આનંદ-ગમત નહિ કરે તો કચારે કરશે?

શ્રીમેટા તેમની મોટાઈ કે ગુજરાત હરિજન સેવક સંધન વડા છે, તેમને આવું ન કહેવાય એવી શીખામણ આપવાનું ન કરતાં બાળકો છે તો લદે તેનો આનંદ માણે એ પ્રકરનું વલણ દેતા. જો સાહેભગીરી દાખવે તો બાળકોનો આનંદ હણ્ઠાઈ જાય, તે રીતે બાળકોના આનંદમાં સહભાગી બનતા.

કોઈ વખત તેઓ ડાખું લઈને જગ્ર જતા હોય અને નંદિનીને એટલે જિલેકી કન્યા છાત્રાલયની આળાઓ એમ કહે કે ચૂનીલાઈ, ચૂનીલાઈ, તમે જગ્ર ના જશો, ત્યારે શ્રીમેટા પાછા છોકરાઓને પૂછે પણ ખરા કે એમ! અત્યારે જગ્ર ના જણા?

જિલેકી આળાઓ આનંદમાં આવી જઈને સ્પષ્ટ કહે: “હા ચૂનીલાઈ, અત્યારે ના જ જશો.”

તો શ્રીમેટા તરત ડાખું હેઠું મૂક્યા હાથ ધાઈને ઓદ્ધિસમાં જઈને કામ કરે.

તેઓ વિચિત્ર કે લદે આળાઓ ગમત કરે પણ મને તો એનાથી સંયમ ડેળવવાની તક ભેણ છે: આવી શુરૂઆળાઓ ન મળી હોત તો આપણામાં ફેટલો સંયમ છે તેની શી રીતે ખરર પડત કે?

કોઈને આ વિચિત્ર લાગે પણ શ્રીમેટાને આ વિચિત્ર લાગતું નહિ. અરી રીતે આમાં જ શ્રીમેટાની વિશેષતા હતી પરંતુ ત્યારે શ્રીમેટાની વિશેષતા કોઈ સમજેલું નહિ.

ગાંધીજીના અંતેવારી નરહરિભાઈ પરીખનું નામ શિક્ષિત ડાતો સારી રીતે જણુતા હશે. તેમને ધરાસણાની સત્યાગ્રહની ડાતમાં ઘણ્ણો ભાર પડેલો. પણ અણુગમ સત્યાગ્રહી તરીકે તેઓ અડા

રહ્યા તે અડગ જ રહ્યા, તેઓ હરિજન આશ્રમના અને ગાંધી આશ્રમની પ્રવૃત્તિઓના સંચાલક હતા.

એકબાર શ્રીમેટા તેમનો વર્ષિગાંડ નિમિત્તે તેમને મળવા તેમના ઘરે ગણેલા, તેમનું ધર ત્યારે કંન્યા છાગાલયના ખહારના ગાળામાં હતું. શ્રીમેટાની ઓફિસથી દસેક ડગસાં દૂર નરહરિલાઈની સાથે ફાતચીત કરીને તેઓ ધરની બઢાર નીકળ્યા.

આ વખતે નરહરિલાઈના દીકરા મોહને શ્રીમેટાના હાથમાં ચપટી ધૂળ મૂકી કહ્યું : “એયો આ વર્ષિગાંડની લેટ,”

શ્રીમેટાએ તરત જ હાથમાં મૂકેલી ચપટી ધૂળ મેંમાં મૂકી દીધી,

આ લેટને નરહરિલાઈ ઘોલ્યા : “ચૂનીલાઈ તમે આ શુ ક્યું ?”

શ્રીમેટા ઘોલ્યા : “મોહનની લેટ સ્વીકારી.”

નરહરિલાઈ ઘોલ્યા : “આવી લેટ સ્વીકારતી હશે ?”

શ્રીમેટાએ જવાલ આપ્યો કે મોહનને એમ કે ચૂનીલાઈની અમત કરું, અધારના દેખતાં એ ચપટી ધૂળ શ્રીએ લેવના હતા ? મેં એની અમત સાચી કરી જતાવી.

નરહરિલાઈ કહે : “એથી દ્રાવદો શો ?”

શ્રીમેટાએ જવાંય આપ્યે : “અતનું મહત્વ દૂર કરવાનું સાધનામાં એ પણ ઉપયોગીને।”

નરહરિલાઈ હસતા હસતા ધરમાં ગથા અને શ્રીમેટા હસતા ઓફિસમાં ગથા.

શ્રીમેટા સાધનાની આવી હળવી પણો પણ જીવનને ઉન્નત બનાવનારી છે એમ માનતા હતા અને તે માણુતા પણ હતા.

૨૧

સદગુરુનો મેળાપ અને વિકારોનું શમન

આમ શ્રીમોટા તેમની સાધના તેમની રીતે કરી રહ્યા હતા, તેમાં વિધો તો આવતાં પણ બને ત્યાં સુધી પોતાની મેળે સ્વચ્છાં તે દૂર કરી શકતાં હોય તો તેમ કરવાનો પ્રયત્ન ફરતા, પરંતુ તેમ છતાંથે જે તેનું નિવારણ ન થાય તો પછી આ બાખતના કે ભાણુકાર હોય બને બળને તચ્ચો તેમના મનનું સમાવાન કરી લેતા.

બાળયોગી મહારાજે તેમને કહેલું કે જે ડેઈનાર તારી સાધનામાં મુશ્ટેલી આવે તે ડાડેનાર નથ્યુરામ ભગરમણને જરૂર મળને. અને શ્રીમોટાની હાજરીમાં તેમણે નથ્યુરામને કહેલું કે સાધનાની બાખતમાં જે છોઈ દિવસ આ છોકરો પૂછવા આવે તો તેને પરાબર માર્ગદર્શન આપણે, એ રીતે શ્રીમોટા તેમની પાસે એ વાર જરૂર આવેલા, તે વિષે અગાઉ આપણે જાહી ગયા છીએ,

એકવાર શ્રીમોટાના દિવમાં વિકારોએ લારે ખજલણાટ મચાવી દ્વારો, તેમણે જેરશોરથી દૃષ્ટિરસમરણું કરીને તે શમાવવાના ધણું પ્રયત્નો કર્યા. પરંતુ વિકારો ઉમે કરી શર્યા નહિ. કેમ માણુસને આવાની સૂખ જગતી હોય છે, તેમ તેને વિકારોની સૂખ પણ જગતી હોય છે. મોટા મોટા તપસ્વીઓના જીવનમાં આતું બનેલું છે. તેમના તપોભંગની વાતો ખણું આપણે જણ્ણીએ છીએ.

એકવાર વિકારોના વમળમાં ઝસ્યા કે પછી તેમાંથી નીકળતું બહુ મુશોલ હોય છે. શ્રીમોટાએ આ વમળમાંથી છૂટવા અનેક પ્રયત્નો

કરી જેણા પરંતુ તેમાં તેમને સહ્યાત્મા મળી નહિ. બિલારીં તેણો તેમાં વધારે ને વધારે ખૂંપતા ગયા, કાદવના કળાણુમાં પડ્યા પછી સ્વપ્રયતને તેમાંથી નીકળી શકતું નથી. એમ શ્રીમેટા હરતાંકૃતાં, કામ કરતાં કે ક્રાઈને મળતાં કે તેની સાથે વાતા કરતો હોય ત્યારે પણ વિકારનાં મોઝાં જિલ્લરાય અને તેમને ડેમે કરી સ્થિર ન થવા હે અને તેણો ખુદ્દિશરન્ય થઈ જાય.

નદીના પૂરમાં તથ્યાતો માણુસ જેમ જેમ બહાર નીકળવાનો અયાતન કરે તેમ તેમ પાણીનો અવાહ એને પાણો જ પાડે અને પાણીની ધૂમરીએ એની ઉપર ઇરી વળાને એને તુઅાડી હેવાનું કરે એમ વિકારાના હુમલા શ્રીમેટાને ચલાયમાન કરીને તેમની સાધનાની સ્થિરતાને ડાલાયમાન કરી હેવાની તૈવારીમાં હતાં. આ સ્થિતિમાંથી શુરુમહારાજ સિવાય ક્રાઈ જેમને ઉમારી શકે તેમ નથી એવું લાગવાથી શ્રીમેટાએ તેમના શુરુમહારાજને મળવા વિચાર્યું:

સાધુસંતોને મળવું હોય તો કુંભમેળામાં મળો, કુંભમેળો એ સાધુસંતોનું પિયેર, કુંભમેળાના સમગ્રે સાધુસંતો ગમે તેઠલા હૂર હોય ત્યારી તેણો અચૂક આવે, એક બીજા સાધુસંતો લલે વરસલર ન મળ્યા હોય પણ કુંભમેળામાં એકબીજાનો લેટો થઈ જાય. એટલે કુંભમેળો એ સાધુસંતોનું મિલનસથળ ગણ્યાતું. કુંભમેળામાં દરેક સાધુએના પડાવ હોય છે. એવો સાધુ મોટો હોય તેવો તેનો પડાવ મોટો હોય. પડાવની જગત અગાઉથી નક્કી થતી હોય છે અને તે પ્રમાણે તેમના પડાવો નખાતા હોય છે.

શ્રીમેટાને થયું કે જે શુરુ મહારાજને મળવું હોય તો કુંભમેળામાં જ મળાય. તે સમગ્રે કુંભમેળા હરદારમાં હતો. એટલે શ્રીમેટા ત્યાં ગયા. તેમણે કુંભમેળાના સ્થળો જઈને જેણું તો મોટા માનવમહેરામણુ જિલ્લરાયો હતો અને હળવો લાખ્યો હોડો નજરે પડતા હતા. હોડેની એટલી બધી લીડ હતી કે જે ક્રાઈ

ચાલતાં ચાલતાં પડી ગયો તો બેઠેનાં પગ નીચે આવીને કે
ચગદાઈ જાય.

કદાચ સાધુભંતોના પડાવેમાં શુરુ મહારાજ હોય આથી શ્રીમેટા
એવા પડાવો જેતો એટલાય પડાવો ઇરી દખ્યા. હન્જરો
સાધુઓના સુખારોવહો જેથાં. પણ શુરુ મહારાજનો પતો આધી
નહિ. કુંભમેળામાં સાધુભંતોના પડાવો બસો પંચસોની સંખ્યામાં
નહિ પણ હન્જરોની સંખ્યામાં હોય છે. દરેક પદાવની પાસે ભાષુસોનાં
ટાળેઠોણાં થતાં અને તે પદાવના સાધુના નામના જ્યોત્સ્નારથી ગગન
ગંગાની હેતા.

આમ શ્રીમેટા તેમના શુરુ મહારાજને શોધતા શોધતા આપો
દિવસ ઇર્થી પણ તેમને શુરુ મહારાજ ભખ્યા નહિ. આપો દિવસ
ચાલ ચાલ કર્યું આથી તેઓ થાક્યાપાકીને લોથપોથ થઈ ગયા હતા.
આ રીતે તેઓ એક દિવસ, બીજે દિવસ અને ત્રીજે દિવસ ઇર્થી..
પણ શુરુ મહારાજનો પતો આધી નહિ. આથી થાક્યાપાક્યા તેઓ
વિશ્વાંતિ ભગે એટલા માટે ગંગાદિનારે ગયા. પણ એમનું ધ્યાન તો,
શુરુ મહારાજને શોધવામાં જ હતું.

શ્રીમેટા ફરતા ફરતા જતા હતા, એમના મનમાં જ્યાં જાઝાં
માણસો ન હોય એવા સ્થાને બેસીને થાક ઉતારું. એવામાં ક્રેમલે
શુરુ મહારાજને જેથા. તરત દ્વારી જઈને તેઓ એમના પગમાં પડી
ગયા. શ્રીમેટા બોલ્યા : “આપજુ, ત્રણુ ત્રણુ દિવસથી તમારી શોધમાં
આપો કુંભમેળો ઇરી વહ્યો અને પડાવેપડાવ જોઈ નાખ્યા પણ
કચાંય તમારો પતો મળ્યો નહિ. આપરે ઇરીઇરીને થાકુને ગંગાદિનારે
આવીને બે ઘડી આરામ ફરીને પાછો જવાનો વિચાર કરતો હતો.
લ્યાં તમને દીકા.

શુરુ મહારાજ ડાઢે : “હું તો તોરી પાસે જ હતો. તું આમતેમ
ફરતા ફરતા જેતો જેતો જતો, તે જધુંય હું જેતો હતો.”

શ્રીમેટા કહે : “તો બાપજી, તમે મને ડેમ બોલાવ્યો નહિ અને આટદો બધો ડેમ થકવી નાખ્યો ?”

શુરુ મહારાજ કહે : હું તને શોધવા નથો નીકળ્યો, તું મને શોધવા નીકળ્યો છે. એટલે તું મને ના શાધી કાઢે ત્યાંસુધી હું તને કેની રીતે બોલાતું ? શોધનારને ગરજ હોય કે મારે ?” શુરુ મહારાજ આઠલું બોલ્યા ત્યાં તો શ્રીમેટાએ એમના ઘોળામાં માણું મુક્કી ઢિંઢું અને તેમના નબનાશુથી ઘોળા જરી નીધો. શુરુ મહારાજે શ્રીમેટાના પીઠ થાપડી અને પૂછ્યું : “બોલ ડેમ મને મળવા આવ્યો હું ? તને કાંઈ તકલીફ છે ?”

શ્રીમેટાએ વિકારોના થતા હુમલાની વાત કરી. બહુ પ્રયત્નો કર્યા છતાં વિકારો શભતા જ નથો. અને કેમ કેમ તે દાળવાના પ્રયાસો કરું છું તેમ તેમ ઓછા થવાને બદલે વધતાં જ જય છે. તો હેવે શું કરું જેથી વિકારો શભી જય તેનો ઉપાય બતાવો.”

શ્રીમેટાની વાત સંભળાને શુરુ મહારાજ કહે : “જો બચ્ચા, એમાં તારે ગલબાવાની જરૂર નથી. ધ્યાનમાં એસી તારી નાલિથી ચાર આંગળા નીચે લક્ષ્ય રાખી, તારું મન એકાચ કરી પ્રાર્થના કરનો. સાત દિવસ સુધી તું આવી રીતે કરીશ એટલે તારા વિકારો ચાલ્યા જશે. પછી વિકારોના હુમલા નહિ આવ.

શ્રીમેટા કહે : “અદે બાપજી એમ કરીશ,” એટલું કહીને શ્રીમેટા શુરુ મહારાજને પગે લાયા. અને તેમની ચિદાય લઈને વેર પાણ કર્યા. ધરે આવીને તેમણે શુરુ મહારાજના કલા પ્રમાણે સાત દિવસ સુધી નાલિથી ચાર આંગળા નીચે લક્ષ્ય રાખીને મન એકાચ કરી સતત પ્રાર્થના કરી. પરિણુમે [વિકારો મેળા] પડ્યા. અને તેમ થતાં સાત દિવસ પછી ચગડોળે ચઢેલું મન શાંત બન્યું વિકારોના હુમલા શભી ગયા.

પરંતુ શ્રીમેટા પૂરેપૂરા વિકારસુક્ત બનવા ભાગતા હતા આથી તેઓ નર્મદા ડિનારે એક એકોત સ્થળે ગયા. ત્યાં અઢી કુટ પહોળા અને નર્ણ કુટ જાંચ્યા એવી છાણાની બ્રંસઠ ધૂળીઓ. રૈનાર કરાવી. ધૂળીઓના મધ્યમાં શિલા જોડવી. તે સૂર્ય અને ધૂળીઓના તાપથી બરાબર તપે ત્યારે તેની ઉપર શ્રીમેટા બેસે.

એક તરફ માથે સૂરજ તપતો હોય, તેનો તાપ લાગતો હોય. ખીલ તરફ આસપાસની ધૂળીઓના તાપની ગરમી લાગતી હોય એવી સ્થિતિમાં શ્રીમેટા બેઠા હોય. તેઓ પરસેવાથી રેખાંચ થઈ ગયા હોય અને શરીરમાંથી પરસેવાના રેખેરેલા આદ્યા જતા હોય. શિલા પરસેવાથી પલળા ગઈ હોય અને તેની ઉપરથી પરસેવો દંડીને નીચે આવતો હોય. ત્યારે જણે શ્રીમેટા પરસેવાથી સ્નાન ન કરતા હોય એવું લાગે. આવી સ્થિતિ વચ્ચે શ્રીમેટા એક બે કલાક નહિ પણ છ કલાક સુધી સતત બેસે. વચ્ચે જિંદવા કરવાનું નામ નહિ.

સાંજ પડવા આવે અને સૂરજ પથિમે છે ત્યારે તેઓ શિલા પરથી ઉદ્દીને બહાર આવે. એક સ્થળે બેસીને ધીર ધીર કરી આખા શરીરનો પરસેવો બરાબર લુંઝી નાખે. પછી લીમડાના પાનના રસના એ મોટા કટોરા રૈનાર હોય તે પીવા માડે. બધે રસ એકો સાથે ગટગટાવી ન જય પણ ધીમે ધીમે ચ્યામ્ચ્યા ચ્યામ્ચ્યા કરીને પીએ, આ લીમડાના રસપાન કરવાનું કામ અઢી નર્ણ કલાક ચાલે. લગભગ સાડા આડ નવ વાગે તે પતી જાય. તે પછી તેઓ ઈશ્વર સમરણ કરતા સુર્ખી જાય.

આવી રીતે શ્રીમેટા એકવીસ દિવસ સુધી સૂર્ય તથા ધૂળીઓના તાપની વચ્ચે તપ્ત શિલા ઉપર બેઠા અને સમય ધયે તે પછી બે મોટા કટોરા લીમડાનો રસ પીતા. આ દિવસો દરમિયાન તેમણે બીજું કંશું ખાદું પીધું નહિ. આ પ્રયોગથી તેમનાં સર્વે અંગોની શુદ્ધિ થઈ, શરીરમાં શાંતિ પ્રવર્તી, વિકારોનું શમન થયું અને સાધનામાં સ્થિરતા આવી.

૨૨

ઉપાસની પાણીની સાંત્રિક્યમાં

એક ચિવસ નડિયાદમાં ભરીડા લાગોળ પાસેના વાસમને હરિજનશાળામાં શ્રીમેટા જઈ રહ્યા હતા ત્યારે એક હરિજન ભાઈએ આવીને કહ્યું કે ચૂનીલાઈ, આપણા ચીમડાકુંડની પાસેના ઐતરમાં એક નન્દ માણુસ સૂતો છે. કથારનો આવીને સૂતો છે પણ સળવળતોય નથી.

આ સાંકળાને શ્રીમેટાએ વિચાર કર્યો કે કાં તો આ નન્દ માણુસ ગાંડા હોય અથવા કાં તો જાંચ્યા દથાને અવધૂત હોય. તે સિવાય બીજી ડાઈટું નન્દ રહેવાનું ગજું નહિ. આથી શ્રીમેટા શાળાનું કામ બીજી શિક્ષકોને સોખાને ઘેર પાછા આવ્યા, નહાયા અને ધાયેલાં કપડાં પહોર્યાં. પછી પોતાને હાથે જ એક મોટા દોટા ભરાયર માંજુને ચકચકાઈ કર્યો ને તેમાં અશોરેક દૂધ વેચાતું લઈ ચેલા નન્દ માણુસ પાસે ગયા. તો તે વેળાએ પણ ચેલો. નન્દ માણુસ સૂતેલો. જ હતો.

શ્રીમેટા તેનાથી થોડે દૂર બેસીને ઈશ્વરસ્મરણું કરતા એઠા.. હોઢેક કલાકે તે જરાક સળવળ્યા. તે પછી થોડીવારે પડખું ઝેરવાને સૂતા, પછી પાયેક કલાક પછી શ્રીમેટા તરફ પડખું ઝેરવી આપ્યો. ઓલી, એટથે શ્રીમેટાએ પ્રેમપૂર્વક નમરદ્ધાર કરીને કહ્યું : “પ્રભુ, આ દૂધ અંગીકાર કરો અને કૃપા કરીને તે પી જાયો. એમ કરીને દૂધનો દોટા તેમની પાસે ધર્યો. તે લઈને તેઓ ગટગટ પી ગયા, પણ

ન તો તેઓ એક શણ બોલ્યા કે ન બીજુ હલચલ કરી. શ્રીમેટા પણ મનોમન પ્રાર્થના કરતાં બેસી રહ્યા.

પણ સાંજના છેચેક વાગ્યાના સુભારે તેમણે શ્રીમેટાને કહ્યું કે મને ડાઈ મુસલમાનને ઘેર લઈ જો. તેઓ મરાઈમાં બોલ્યા એમ લાગ્યું. પણ આવી નસ હાલતમાં ક્યો મુસલમાન પોતાના ધરમાં તેમને રહેયે? પણ અવધૂરોને કાંઈ આવું એછું કહેવાય છે? એવામાં શ્રીમેટાને ભરીડા ભાગેળની પાસે રહેતા એક હકીમ સાહેબ યાદ આવ્યા, તેઓ સુસલમાન હતા. હરિજન શાળાએ જતાં આવતાં શ્રીમેટા તેમને સખામાદેકુમ કરતા. તેથી શ્રીમેટા ને તેઓ એકખીજના પરિયમાં આવેલાં.

આથી શ્રીમેટા હકીમ સાહેબને ઘેર ગયા. સફલાગયે તેઓ તેમના ધરે જ હતા. શ્રીમેટાએ તેમને કહ્યું : “હકીમસાહેબ, ચમારોના કુંડની પાછળના એતરમાં એક એલિયા પદ્ધાર્યા છે અને તેમને ડાઈ મુસલમાનના ધરે રહેવું છે. તેથી આપને વિનંતી કરવા આવ્યો છું. આપની મેડી ઉપર તેમને રહેવા હેવાની રણ આપો. તો હું તેમની રહેનાતમાં રહીશ અને આપને કશી તકલીફ નહિ પડવા દઈ.”

હકીમસાહેબે જ્યારે એલિયાને રહેવા માટે અનુમતિ આપી ત્યારે શ્રીમેટાએ તેમને એલિયા વિષે ચોખવટ કરતાં કહ્યું કે એલિયા તદ્દન નગનાવસ્થામાં છે, પણ હું તેમને કંતાનનેં દુકો બાંધવા સમજવીશ, નગનાવસ્થાની વાત સાંભળતાં હકીમસાહેબ ભૂંઝાયા અને બોલ્યા : “ભગત, એવું હોય તો રહેવા હો. અસારા મુસલમાનના મલાનવાળા ધરમાં નાગા એલિયાને ના રખાય.”

પણ શ્રીમેટાએ હકીમસાહેબને સમજવતાં કહ્યું કે આં તો એ એલિયાને ડાઈ મુસલમાનને ઘેર રહેવું છે તેથી આપને કહું છું. આક્રો

હિંદુને ત્યાં રહેવું હોય તો મારે વેર લઈ જવાને તૌથાર છું. અને ખીને પણ ગોઠવણું થઈ શકે તેમ છે.

હવે જે તમે સંભતિ આપો તો અંધારું થાય એટલે એમને વોડાગાડીમાં બેસાડાને લઈ આવું. વોડાગાડીની રારેમણું પડદા પાડી દઈશ એટલે ડોઈને ખખર પડશે નહિ અને ઘર આવતાંની સાથે તેમને જટપટ મેડે ચાવી દઈશ એટલે ડોઈનેય ખખર પડશે નહિ. પણ તો હું છું ને એ છે. તમારે ડોઈ ઉપાધિ નહિ કરવી પડે.

હક્કામસાહેણે હા પાડી એટલે શ્રીમેટા વોડાગાડી લઈને ઉપાસની બાબાને લેવા ચભારોના કુંડ પાસે ગયા. સાત વાગી ગયા હતા. અને અંધારું થવા આવ્યું હતું. શ્રીમેટાએ તેમને કહ્યું કે વસ્તીમાં જવાનું છે એટલે બાપજી, નાનો સરખો કંતાનનો દુકડો આગળ રાખી લો. અને વોડાગાડીમાં બેસી જવ. ઘર આવે એટલે જડપથી મેડી ઉપર ચડી જાલે.

ઉપાસની બાબાએ કંતાન આગળ રાખીને વોડાગાડીમાં એઠા. શ્રીમેટાએ વોડાગાડીના બધા પડદા પાડી હીધા અને વોડાગાડી હક્કામસાહેણના ઘર તરફ ઉપડી. હક્કામસાહેણના ઘર પાસે મેડી નજીક જ શ્રીમેટાએ વોડાગાડી જિલ્લી રખવા. મેડી ઉપર જવાના દાદરતું બારણું ખુલ્ખું જ રાખ્યું હતું. એટલે વોડાગાડી આવી કે તરત જ ઉપાસની બાબા તેમાંથી જિતરીને જપાટાનેર મેડી ઉપરે ચડી ગયા. ઉપાસની બાબાનું શરીર ભારે હતું તેમ છતાં વોડાગાડીમાંથી જિતરીને મેડી ઉપર ચડી જવામાં એમણે એવી સ્કૂર્ટ દાખવી કે તે જોઈને આપણું અચ્યાણો થાય.

મેડી ઉપર ઉપાસની બાબા પહેંચી જતાં શ્રીમેટાએ તેમને કહ્યું કે બાપજી, હવે તમે થાડીકવાર શાંત બેસી રહેણો. હું તમારે ભાટ બેસવાની જાહી, જમવા ભાટે પ્રસાદ તથા પાણીની ભાટથી વગરે લેવા જહિં છું, ફણીને શ્રીમેટા તે પ્રમાણે બધું લઈ આવ્યા.

ટુંડી તથા પેશાખ માટેનાં શકોરાં પણ લાવેલા. વાળવા માટે સાવરણી ચુદ્ધાં હતી. શ્રીમેટાએ આવીને મેડી સાંક કરીને ગાહી, આસન વગેરે પાથર્યાં તથા ટુંડી પેશાખ માટે શકોરાં ગોડની દીધાં. પછી પાણી અરેલી માટદી મૂકુણ દીધો.

આમ બધી વ્યવસ્થા થઈ ગઈ એટલે ઉપાસની બાબા માટે લાવેલ લોજનનો પ્રસાદ, બાજરીનો રોટલો, શાક અને દૂધ તેમની સામે ધર્યાં, તે બધું તેઓ આરાગી ગયા. અ! ઉપરથી તેમને તે ભાવ્યું હશે એમ શ્રીમેટાને લાગ્યું. રાતે ચૂરા માટે શેતરંજ કે પથારીની વાત કરી પણ તેમણે તે સાંભળી ના સાંભળી કરી અને તેની ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. એટલે શ્રીમેટાએ આગળ કશું કશું નહિ અને એ વાત માંડી વાળા, તેઓ કશું બોલતા નહિ એટલે આગળ કશું કશું નહિ કે પૂછ્યું નહિ.

શ્રીમેટાને તેમની સેવા કરવાનું મન થયું એટલે તેઓ તેમની નાળક જઈને તેમને પગે હળવે હળવે હાથ ફેરવ્યો. જે તેમણે ફેરવવા દીધો. આમ શ્રીમેટાએ તેમની શરીર સેવા કરી પણ તેમ એક જ દિવસ કરવા દીધું. તે પછી તેમણે ના પાડી દીધો.

ઉપાસની બાબા શ્રીમેટાને કશું કામ સોંપતા નહિ તેમ કશું કરવાનું કહેતા નહિ. એટલે શ્રીમેટા એમની હૈયાસ્તાથી તેમની જગા વાળી કરીને સાંક રાખતા. બાબાને ટુંડી અને પેશાખ માટે ભાઈનાં શકોરાં ગોડબ્યાં હતાં. પરંતુ તેઓ તેમો ઉપયોગ ન કરતાં જ્યા ક્રાવે ત્યાં ટુંડી પેશાખ કરતા એટલે જ્યાં જ્યાં ટુંડી પેશાખ કર્યો હોય ત્યાં ત્યાં શ્રીમેટા બરાબર સાંક કરીને છાણુમાટીથી લીંપી કેતા જેથી ગંઢી નજરે પડે નહિ અને બધી જગા રસ્તે અને સાક્ષસ્ક્રદે દેખાય.

શ્રીમેટા આવું બધું કામ ભગવાનનું સમરણ અને લાજન ગાતાં કરતા. તેઓ કોઈ કામમાં કંટાળા કે બેદરકારી દર્શાવતા નહિ. તેમ

બાબાની સેવામાં કથી ખામી આવે નહિ તેની ખરામર તકદીરી રાખતા. શ્રીમોટા બાબાને કોઈ પ્રશ્ન પૂછતા નહિ તેમ બાબા પણ શ્રીમોટા સાથે કથી વાતચીત કરતા નહિ.

એવામાં એક વિસ્મયકારી ઘટના બની. બાબા ચારેક દિવસે ટૃપીપેશાખ ગયા નહિ. આથી શ્રીમોટાને થયું કે તેઓ બિમાર તો નહિ પડ્યા હોય! પરંતુ એરાક તો હમેશના જેમ લેતા હતા તેમ તેમના શરીરમાં પણ કોઈ અસ્વસ્થતા હેખાતી નહોલી. શ્રીમોટાને આમાં બાબાની લીલા જ હેખાઈ.

આ રીતે બાબા નહિયાદમાં દસભાર દિવસ રહ્યા હતે. પછી એક દિવસ એમણે જવાનો સંકેત કર્યો, એટલે શ્રીમોટા બોડાગાડી લઈ આવ્યા અને એવી રીતે તેમને લાવ્યા હતા. તેવી રીતે તેમને ઉત્તરસંડા તરફની સર્કે લઈ રહ્યા. થોડે ગયા પછી એમણે ગાડી ભલી રખ્યાંથી. શ્રીમોટા સમજ ગયા કે હવે એમને ચાલતા જરૂર છે. તેમણે બોડાગાડીમાંથી જિતરીને ચાલવા માંડયું. ગાડીવાનને પૈસા ચૂકવી હેડીને શ્રીમોટા તેમની સાથે થઈ ગયા. થોડીવાર પછી બાબાએ શ્રીમોટાને કહ્યું કે તુ મારી સાથે ચાલ. પણ તેમને શ્રીમોટાએ કહ્યું કે મારે માથે કુઠુંબની મોટી જવાબદારી છે. એટલે એવી રીતે આવું?

બાબાએ કહ્યું કે તો તુ પછીથી આવજો.

ત્યારે શ્રીમોટા બોલ્યા કે મારી નીચેની ત્રણું બાબતો. ઇણીભૂત થવાની આશા આપતા હો તો જ હું આપની પાસે આવું. એટલું કહીને શ્રીમોટાએ ત્રણું બાબતો. જતાની.

એક તો મારી સાધના ઇલિત થાય તે માટે કંઈક કરવાની કૃપા કરો. ખીજું, જ્યારે આપની પાસે મારે આવવાનું થાય ત્યારે મને આપનાં સતત દર્શન થાય તેવી સ્થિતિમાં હું પ્રવર્તું તેવું આપ કરો. અને ત્રીજું, આપના સ્થળે જવા આવવાનું લાકું મને કોઈ અણુધારી રીતે પ્રાપ્ત થાય.

આ ત્રણે બાખતો થશે તો સમજુણ કે આપને ત્યાં આવવાનો હૃકમ થયો છે, એમ ગરુને આપને ત્યાં આવી પહેંચીશ. તે પછી બાખાએ ઓમોટાને પાછા વળવાનું હતું અને આગળ ચાલ્યા બયા આથી ઓમોટા પાછા હુકીમસાહેબને દેર આવ્યા અને મેડી ઉપરની જગ્ઞા બરાબર સાફ્ફ્સુરે કરીને બધું વ્યવસ્થિત કરી હુકીમસાહેબને સુપ્રત કરી.

હુકીમસાહેબે શ્રીમોટાને હત્યા : “તમારા એવિયા ખીલ ડોઈ નહિ પણ સાકોરીના ઉપાસની બાધા હતા. તમારી સેવાથી તચ્ચો તમારી ઉપર ધણા રાજ હતા અને તચ્ચો તમને તમની સાથે બર્ધ જવા અતે આવ્યા હતા.

ઓમોટાએ પણ જતી વેળાએ બાખાએ તમને જે હત્યા હતું તેની વાત હુકીમસાહેબને કરી. ત્યારે હુકીમસાહેબે શ્રીમોટાને હત્યા કે અગત, તમે તમની સાથે બયા હોત તો ધણું કાનું હતું. તેચ્ચો તમારું લલું કરત અને એવી વાત પણ મારે તમની સાથે થઈ હતી.

પરંતુ શ્રીમોટા જે કાર્યની જવાબદારી પોતે સ્વીકારી હોય તે કામ એકાએક છોડેને ઝૂઠી પડવામાં માનતા નહોતા. અથી તચ્ચો ઉપાસની બાધાના કહેવા છતાં તચ્ચો તમની સાથે બયા નહિ તેનો તમને અફ્સોસ થયો નહિ.

એક દિવસ શ્રીમોટા તમના નિયંત્રણ પ્રમાણે સવારમાં લજનો ગાતા ગાતા હરિજન શાળાએ જતા હતા.

અમુક સ્થળે એક લજન ગાવું અને અમુક સ્થળ એન્જુ' લજન ગાવું એવો તેમનો નિયમ નહોતો. પણ એક લજન પ્રૂઢું થાય એટલે 'એન્જુ' લજન ગાવું તે સુજય ગાતા ગાતા જતા હતા.

રસ્તામાં વૈષ્ણવ હવેલી આવતી હતી. નીચે મંહિર હતું, ઉપર માદુરાજશ્રી અને કુદુંબીજનો રહેતાં હતાં. સવારમાં ઉત્થાપન કે અંગળાનાં દર્શન થતાં હોય, વૈષ્ણવ રહ્યું રહ્યું હતે. અને લન્નારીએ

દર્શનની હોડાહોડમાં હોય, બરાઓર તે જ સમયે શ્રીમેટા લજન ગાતા ગાતા ત્યાંથી પસાર થતા હોય.

શ્રીમેટા તો લજન ગાવાની ધૂતમાં હોય એટલે ચોતે ક્ષે સ્થળેથી પસાર થાક છે તેનો ખાલ પણ ન હોય પણ લજનની અસ્તીમાં ચાલ્યા જતા હોય. વૈષ્ણવ હવેલી આવી ત્યાં જ તેમણે લજન ગાતું :

વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે,
હરિજન નથી થયો તું રે,
શીદ ગુમાનમાં ધૂમે—વૈષ્ણવ.

દર્શને જતા કોઈ વૈષ્ણવને તે સાંભળ્યું અને તેણું શ્રીમેટાને વૈષ્ણવોની નિદાનું લજન ગાય છે અમ વિચારને શ્રીમેટાની પાસે આવીને એ તમાચા ચોડી દીધા અને બોલ્યા : “સા...લા સવારના પહોરમાં વૈષ્ણવોની નિદાનું લજન ગાય છે ? વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે, હરિજન નથી થયો તું રે, શીદ ગુમાનમાં ધૂમે. સા...લા અમે વૈષ્ણવ નથી થયા તો શું તું વૈષ્ણવ થયો છે ? જેતો નથી આ હવેલીના મંદિર પાસે તું શું બરાડે છે ?

અને શ્રીમેટાને ખબર પડી કે આ વૈષ્ણવ હવેલીના મંદિર પાસે ‘વૈષ્ણવ નથી થયો તું રે’નું લજન ગવાતું, તે કોઈ વૈષ્ણવને પસેં પડ્યું નથી, તથી એ તમાચાની પ્રસાદી ભળા છે. પડારથા જ તેઓ હવેલીના પ્રકૃતુંને પગે લાગ્યા અને પછી ખીજું લજન ગાતા. ગાતા હરિજન શાળાએ ગયા.

આ વાતને સારો એવો સમય વીતી ગયો છે. શ્રીમેટાનો લજન ગાવાનો નિયક્કમ ચાલુ જ છે. સવારમાં લજન ગાતા ગાતા જ તેઓ ઘરેથી હરિજન શાળાએ જતા હોય છે. બરાઓર વૈષ્ણવ હવેલીનું મંદિર આવતા જ તેમના મુખમાથી લજન સરી પડ્યું :

વૈષ્ણવ નથી થયો તુ રે,
હરિજન નથો થયો તુ રે,
શાદ ગુમાનમાં ઘૂમે—વૈષ્ણવ.

દર્શનાત્મક વૈષ્ણવ સજજન સત્તારીઓના હોડાઈ થઈ રહી હતી અને શ્રીમોટા ભજન ગાતા આતા જતા હતા. ત્યાં ડોઈ વૈષ્ણવ સજજને ખૂબ મારી : “અગત, અગત, જિલ્લા રહો. શ્રીમોટા ખૂબ સાંકળતાં જિલ્લા રહ્યા. પેલા વૈષ્ણવ સજજન શ્રીમોટાની પાસે આવી એલયા : ‘અગત, એ હંડાડાથી તમને યોગું છું, તમારે બેઠો થતો નથી.

શ્રીમોટા કહે : “યોલો, યોલો, મારું શું કામ પડયું છે ?”

પેલા વૈષ્ણવ લાઈ કહે : “અરે અગત, તમે રોજ ભજન ગાતાં જાવ છો તેથી મને તમને કુંક આપવાનું દિલ થયું છે. મારે તમને પિસ્તાળીસ રિપિયા આપવાના છે તે લો.”

વૈષ્ણવ લાઈએ શ્રીમોટાને પિસ્તાળીસ રિપિયા આપ્યા અને ચાલ્યા ગયા. શ્રીમોટાના હાથમાં રિપિયા આવતાં જ સંકેત યાદ આવ્યો. ઉપાસની બાધાને કહેલું ડે પૈસા મળશે તો જ આપના સ્થાને આવીશ. તેના જ આ પૈસા.

શ્રીમોટા આનંદ વિભોર બની ગયા. જે ભજનથી તમને એ તમાર્યા પડચા હતા, એ જ ભજને એમને પૈસા અપાવ્યા. કેવું આશર્ય !

સને ૧૬૨૮ની સાલમાં બારડોલીનો સત્યાગહ જેરશોરથી ચાલતો હતો અને ત્યાં બોલાવે ત્યારે જવા માટે શ્રીમોટાએ સ્વયંસેવકાની યાદીમાં તેમનું નામ નોંધાવ્યું હતું. પરંતુ જે દિવસે એમને ત્યાં જવાનો આદેશપત્ર મળ્યો તે જ દિવસે શ્રાચિંતાં ઉપાસની બાધાનાં દર્શન થયાં. અને તેમને ત્યાં જવાનું મન થયું.

શ્રીમોટાને ડાઈ દિવસ નહિ ને આજે કેમ ઉપાસની બાબાનાં દર્શન થયાં તે સમબંધ્યું નહિ. ઉપાસની બાબાની વિદ્ધાયવેણાએ તેમણે તેમની પાસે નશું માગળ્યો હતી. એક, તેમનો સાધનાનો હેતુ ઝળવવા સહાયરૂપ થવા. બીજું, સાડોરી આવવાના સૈફિતરૂપે તેમનાં દર્શન થાય. ત્રીજું, સાડોરી જવા આવવાનું લાડું અણુધાર્યું. ડાઈના તરફથી મળે, જે દિવસે શ્રીમોટાને પૈસા મળ્યા, તે જ દિવસે ઉપાસની બાબાનાં દર્શન થયાં. આથી બારડોલી જવાનું મુલતવી રાખાને શ્રીમોટા સાડોરી જવા ઉપડ્યા.

સાડોરી જઈને એક સ્થળે સામાન રાખી નાલ્ખાધીયા બાદ તેઓ ઉપાસની બાબાનાં દર્શનાર્થી ગયા. તેઓ બાબાને પગે લાગ્યા અને બાબાએ તેમને તેઓ જે પાંજરામાં બેસતા હતા તેની પાસે બેસવાનું શ્રીમોટાને કહ્યું: તે મુજબ શ્રીમોટા ત્યાં એક અને તેમના સાધનના અભ્યાસમાં લગાતાર મંડી પડ્યા.

લગભગ પાંચ છ કલાક પછી તેમને લઘુશાંકા કરવાનું મળ થયું તેથી તેઓ જિહવા માંડ્યા પણ જિડી રાકાર્યું નહિ. કદાચ લાંબો સમય સુધી એક જ બેઠકે તેઓ એક હતા તેને કારણે આમ બન્યું હોય આથી બંને પગ દાચી જેયા, હલાચી જોયા અને બંને હાથ જમીન ઉપર રાખ્યા તેને એ જિહવા પ્રયત્ન કર્યો તો તેમાં પણ નિષ્ફળ ગયા. એટલે હાલ તુરત લઘુશાંકા કરવાનું માંડી વાળીને પાછા તેઓ આર્થિના આદિમાં પડી ગયા. એ અઢી કલાક તેમાં નીકળી ગયા. પણ પેશાય માટે જ્યાં જિભા થવાનું કરે છે પણ જિભા થવાય જ નહિ. એક બાજુ જોરથી પેશાય લાગેકો અને બીજું બાજુ જિભા થવાય નહિ, ઉપાસની બાબાના પાંજરા પાસે પેશાય કેમ થાય?

શ્રીમોટાને થયું, આ તો લારે થઈ. દર્શનાર્થીઓની અવરજનર પણ એવી હતી કે તેમના હેમતાં પેશાય કરવામાં શ્રીમોટાને સંક્રાચ થતો હતો. ચાલ થાડું ધ્યાન કરું એમ વિચારી ધ્યાનમાં એક.

અડવાએક છલાક પછી એમને થયું કે હવે તો પેશાઅ કર્યા વિના આવે તેમ નથી. એટલે આમતેમ આધાપાણ થઈને પેશાએ જવા પ્રયત્ન કર્યો પણ ઉકાય તો ને? છેક છેલ્લે શ્રીમેટા જાણી શક્યા કે તેઓ બઢી શકતા નથી તેમાં આબાની જ કરામત છે. આથી હવે જડવા માટેના પ્રયત્નનો કરવા જોટા છે. હવે જ્યાં બેઠો છું ત્યાં જ પેશાઅ કર્યા વિના છૂટકે. નથી. એટલે તેમણે બેઠા હતા ત્યાં જ પેશાઅ કર્યા. પેશાઅ એટલો બધો થયો કે આસપાસની જગત ભીની ભીની થઈ ગઈ ને ગંધ ભારવા માંડી. ટૃદીએ જવાનું પણ ત્યાં જ થયું. આમ શ્રીમેટા બેઠા હતા તેની આસપાસની બધે નણું નણું કૂટ જગત ટૃદીપેશાબંધી એવી ગંદી બની ગઈ કે તેને કોઈને પણ સુગ આવે. શ્રીમેટાનાં કપડાં પણ ટૃદીપેશાબંધી લદાય થઈ ગયેલાં અને દુર્ગંધ એટલી ભારે કે કોઈને પણ તેમની પાસે જિલ્લા રહેવાનું ભન આય નહિ. જિલ્લાને જે લેણેકો ઉપાસની બાબાનાં દર્શન કરવા આવે તેઓ શ્રીમેટાને ટૃદીપેશાબંધીને બેઠેલા નેછિને, સાલો ગાડો છે કહીને જે હાથમાં આવે તે ભારતું જય. ત્યારે એક તેરેક વર્ષની છોકરી શ્રીમેટાને પથરા ભારતાં લેણેને રોકતી હતી. એને ભારતો નહિ એમ કહેતી શ્રીમેટાનું રક્ષણું કરતી હતી. આ છોકરી તે આજનાં શ્રીગોદાવરી માતા. ઉપાસનીબાબા તો જળકમળવત્ત આ બધું નીરખી રહ્યા હતા.

આવી ગંદીગોબરી સિથિતિમાં હેઠા છતાં શ્રીમેટાને સમાધિભાવ એઝા થયો નહોતા બલ્કે તેમના આંતરિક આનંદની પતિતપાવની ગંગધારથી તેઓ મસ્તીમાં આવી ગયા હતા. લેણેને કાંકરા અને પથરમારો ચાલુ છતાં આંતરિક આનંદની ભરતીમાં જોટ આવી નહોતી. શરીરમાંથી ભગ્નમૂત્ર નીકળવાની કિયા તો ચાલુ જ હતી. ખૂબ્ખીની વાત તો એ હતી કે ખાવાખીવાનું બિલકુલ બંધ હેઠા છતાં શરીરને કશો વિક્ષેપ આવ્યો નહોતા. આવી સિથિતિમાં પાંચેક

દિવસ શ્રીમેટા બાળદિષ્ટએ નરકાગારની જગામાં રહ્યા હતા, છતાં આંતરિક રીતે તેઓ ઉચ્ચ ભૂમિકામાં પ્રવર્ત્યા હતા. ત્યાર બાદ ઉપાસની બાબાએ શ્રીમેટા માટે ગરમ પાણી પીવા મોકલ્યું હતું. પછી એ ત્રણ દિવસ ગરમ પાણી પીવા મોકલતા. તે પછી આવા માટે સ્કુલ રોટનાને દુકડો મોકલાવ્યો.

આ રીતે અગીયારેક દિવસ શ્રીમેટા અનિયાનીય સ્થિતિમાં રહ્યા છતાં અંતરથી આનંદકારી સ્થિતિમાં રહ્યા. બહારથી અશાંતિબન્ધું વાતાવરણ ચાલુ હોતા છતાં તેમની માનસિક શાંતિમાં વિક્ષેપ નહોતો પડ્યો. અને તેઓ મળમૂત્રથી લદાય રહ્યા છતાં તેમને આનંદમય સ્થિતિ જ ભાસી. આમ ઉપાસની બાબાએ તેમનાં અશુદ્ધ બાલ્યાવરણો દૂર કરીને તેમનાં મનાદિકરણાને સંપૂર્ણ શુદ્ધ કર્યા.

પહેલે દિવસે તેઓ સાડોરી આવ્યા ત્યારે જાણે તેઓ જમીન સાથે જડાઈ રહ્યા હતા. અને હઠાય નહિ એવી સ્થિતિમાં સુકાઈ ગયા હતા. પણ અગીયારમે દિવસે તેમને શરીરમાં સ્કુર્ટિ લાગી હતી. અને હવે તેઓ જિનીને ચાલી શકશે તેમ જણ્ણાતાં ખંજરાં પાસેથા જિનીને એક પાણીવાળી જગા હતી ત્યાં જઈ તેમના હાથપગ અને શરીર સ્વચ્છ કર્યા બાદ પહેલાં કપડાં સારી રીતે ઘોઈને ચોપખાં કર્યાં. પછી પાવડો લઈને તેઓ પાંજરા પાસે ને જગાએ એઠા હતા ત્યાંથી મળમૂત્રવાળી ભાઈ ખસેરીને તેની ઉપર નવી ભાઈ પાથરી ઢઈને જગા ચોક્કી ચણુંક કરી દીધી. ત્યારબાદ બજરમાં જઈને સુખડના તેલની એક બાટકી લાવીને જ્યાં જ્યાં ગંધી અને અશુદ્ધ થઈ હતી ત્યાં બધે સુખડનું તેલ છાંટી દીધું.

આમ ધડી પહેલાં ને જગા દુર્ગાધ મારતી હતી તે જગા ખુશભોલારી બની ગઈ. કોઈને અખર પણ ના પડે કે આ જગા આવી ગંધી હશે. શ્રીમેટાએ જે ગંધીભરી જગાને સુવાસિત કરી મૂક્યી તે રીતે શ્રીમેટા જ્યારે પ્રથમ દિવસે સાડોરીમાં આવ્યા

ત્યારે તેમનો આત્મા અને શરીર એ દુર્ઘટમય હતો તેને ઉપાસની બાબાએ તેમની આત્મશક્તિથી બધી બદલો દૂર કરીને તેમના જીવનને સુગર્ખલરી સ્થિતિમાં ભધમધાર કરતું કરી દીછું હતું. પરંતુ તે શ્રીમેટા અને ઉપાસનીબાબા સિવાય અન્ય ડોઈ જણું નહોતું.

શ્રીમેટાનું કામ હવે પૂરું થઈ ગયું હતું. એટલે તેમણે ઉપાસની બાબા પાસે જઈને પ્રણામ કરી જવાની રજ માગી. બાબાએ શ્રીમેટાને આશીર્વાદ આપી કહ્યું કે ‘જી, હવે તારી એ સ્થિતિ છે તે કાયમ રહેશે.’

શ્રી ધૂણીવાળા દાદાજીના દર્શને

પ્રથમ પ્રથુમ ધૂણીવાલા દાદાજીને, જે મહો ભાવયોગી અવધૂતજીને ગુજરાતમાં મોકલી નડિયાદથી ચુનીલાલ ભગતને બોલાવી ઈશ્વરીમાર્ગની દીક્ષા આપવાનો આહેય આપ્યો.

શ્રીમેટા નહોતા ભણ્યા ધૂણીવાળા દાદાજીને તો પછી તેમના શિષ્ય ભાવયોગી અવધૂતને તો મળ્યા જ કચાંથી હોય ! સતોની બેદલરમી અને રહસ્યમય વાતોને આપણે સમજ શકતા નથી. પણ તઓ આપણું બધી વાતો જણ્યું ન હોય છે, સમજતા હોય છે, પરંતુ જ્યાં સુધી નિમિત્ત જગ્યું ન હોય ત્યાં સુધી એક હરેક મોઢાંથી તઓ કાઢતા હોતા નથી. પણ પળ પાકતાં તેમની સૂક્ષ્મ હાડ આપણું પડવો પાડી જગૃત કરે છે અને તેમની પાસે લઈ જય છે.

મધ્યપ્રદેશના ખંડવા વિસ્તારમાં જાંઈખેડા એક નાનું સરખું ગામ એ ગામથી થાડે ફૂર આવેલા જ ગંગા વિસ્તારમાં ધૂણીવાળા દાદાનો સુકામ હતો. ધૂણો ધખતો હોય અને તેની પાસે દાદાજી એડા હોય. નજીડમાં જ દંડા પડવો હોય જે હાથવળો હોય. તઓ યદ્વાતદા બોલતા હોય. અન્નથ્યે હોય અને તેમની અસરમાં ન આવ્યો હોય તેમને તઓ અડ છે એમ જ લાગે. પણ હડીકરે તેમ નહોતું. દાદાજીની વાણી લકે ડોઈને યદ્વાતદા જેવી જણ્યાય પરંતુ તેમના બોલવા પાછળ ઘણી ભાખતોના ધ્યારા ભળતા અને ડેટલીક વાર

બનાવો બન્યા પછી તેમને સમજનાર લોડો કહેતા કે દાદાજી આટલા માટે ગઈકાલે બોલેલા.

આ ધૂષ્પિવાળા દાદાજીની આસપાસમાં અને બહાર પણ જેઓ તેમની અસરમાં આવ્યા હતા તેમની ઉપર તેમનો ધર્ષણ પ્રભાવ હતો અને તેઓ કહેતા કે દાદાજી ભહાસર્થ છે અને તેઓ ધણુંની ભીડ ભાંગ છે, એટલે દરરોજ તેમના દર્શને ધણુંની લોડો આવતાં, ડેઈબાર દાદાજી શુસ્સે હોય તો જે તેમની પાસે જઈને પ્રથ્યામ કરવા જાય તેને દંડા ફૂટકારતા, દંડા ખાંખેલ લોડો કહેતા કે જ્યે દાદાજીને દંડા પડચો પણ તે સાથે તેમણે માઝું તે મળ્યું, સામાન્ય લોડો તેમને દંડા પડે તે બીડ નજીકમાં જઈને દર્શન કરતા નહિ પણ દૂરથી જ તેમને પગે લાગીને સતેજ મેળવતા.

દાદાજીના દર્શને જે ડેઈ આવે તેમણે તેમની રહેવાની વ્યવસ્થા જાતે કરવી પડતી, રાતે અગીઆરથી બારની વચ્ચે હરિહરની ખૂસ પડે ત્યારે જે ડેઈ અને જેટલાં હોય તેમને એક એક ટીક્કડ અને તેની ઉપર લોચો દળ આપવામાં આવે જે દાદાજીનો પ્રસાદ આનીને સી આરોગ્ય.

વરસોથી ચોવાસે કલાક હાદાજીને ધૂણા ધીખનો હોય છે અને તેની પાસે જ તેઓ બેડા હોય છે. તેઓ ટ્રીપેશાણે જાય છે કે નહિ, જે છે કે નહિ, પાણી કથારે પીતા હશે, નહાવા કથારે જતા હશે તે વિષે ડેઈને કશી જણું નથી. તેનો પ્રતાપ અને પ્રભાવ જ એવો હતો કે ડેઈને તેની પૃચ્છા થતી નહિ.

આવા દાદાજીએ શ્રીમાટાને ઈશ્વરીમાર્ગ દીક્ષા આપવા માટે બાલયોગી અવધૂતને શુજરાતમાં મોક્ષદ્વારા હતા અને તેમણે તે કાર્ય યોગ્ય રીતે પાર પાડ્યું હતું. બાલયોગીએ શ્રીમાટાને કહેતું કે હવે તને ઈશ્વરીમાર્ગની દીક્ષા આપાઈ ચૂકી છે તો તું દાદાજીના દર્શને

જને અને જે તેઓ તને રહી જવાનું કહે તો રહી જને એવી તૈયારી સાથે જને.

દાદાજીના દર્શને જવા શ્રીમેટા તૈયાર ત્યારે આ બધી વાતો તેમને યાદ આવી. શ્રીમેટાને માથે કુટુંબની મેળી જવાઅદારી હતી. કુટુંબને નિરાધાર સ્થિતિમાં ડેમ સુંગય ? કુટુંબને એ વરસ સુધી કરો. વધો. આવે નહિ એવી એખણે લેગવાઈ કરી. પોતાને કમાતોધમાતો દીકરો આવો અનવા જય એ કર્દ માને ગમે ? આથી આને પણ સમજવીને પ્રેમથી રજ લીધી. છેલ્સે નોકરીનું રાજીનામું આપી હીધું અને દાદાજી જે રાખી પડે તો રહી જવું એવા દફ નિશ્ચય સાથે શ્રીમેટા ધૂષ્ણીવાળા દાદાનાં દર્શને જવા નીકળ્યા.

શ્રીમેટાએ ઘરનાં નાનામોટાં બધાંની રજ લીધી. સૌની આંખો સજળ બની હતી. બાની આંખોમાંથી તો ઉંચ ડિક ડિક આંસુ ટપકતાં હતાં. અને શ્રીમેટાએ જયારે જવા માટે પગ ઉપાડ્યો ત્યારે તો એમનું હૈથું હાથ રહ્યું નહિ તેઓ ધૂસ્કે ધૂસ્કે રોઈ પડ્યાં. શ્રીમેટાને જતા જોઈને બા એટલું જ બોલ્યાં કે ભાઈ, ચૂનિયા, સાચવીને જને અને જ્યાં જહિં ત્યાં સાચવીને રહેને. અમારી ચિંતા કરીશ નહિ. જતાં જતાં શ્રીમેટાએ હાથ હલાવી આવજે, આવજે, એમ કહ્યું અને સ્ટેશનની વાટ પડ્યી. શ્રીમેટા સાંઈઝેડ પહેંચયા અને દાદાજીના સુકામથી થાડે દૂર એક ધર્મશાળા હતી તેમાં સુકામ કરીને નાહીયાઈ દાદાજીનાં દર્શને ગયા. રસ્તામાં લોકોનાં ટોળાં દર્શને જતા હતા. ભાઈઓ હતા, બહેનો હતી અને નાનાં છાકરાં પણ હતાં. બધાંને જોઈને શ્રીમેટાને થયું દર્શને ડેટલા બધા લોકો જય છે !

ત્યાં તો દાદાનો સુકામ આવ્યો. દાદા બેઠા હતા. પાસે દ'ઢા પડ્યો હતો. ગળામાં આકડાના ફુલની માળાએ હતી. કે ડોઈ શ્રીકૃષ્ણ ધરતા તે તેઓ ધૂષ્ણીમાં હોમતા હતા. ડોઈ પૈસા આપતા

તો તે પણ ધૂણામાં નાખતા હતા. શ્રીમેટા દાદાની પાસે જઈને તેમના ચરણોમાં ઢળી પડ્યા. આસપાસ જિલ્લેલા કેડો એવ્યા : “અદ્યા, ખસી જી, ખસી જી, નહિ તો દાદા મેલશે તારા માથામાં દ’ડો. પરંતુ શ્રીમેટા તો તેમના શુરૂમહારાજનાં દર્શન કરવા આવ્યા હતા, જેમણે બાવયોગી દારા શ્રીમેટાને દીક્ષા આપાને ઈશ્વરીમાર્ગે વાળ્યા હતા. જેનારાંને થતું હતું કે લુમણાં દાદા દ’ડો લઈને આ જુવાનનું આચું કાંગી નાખશે, પરંતુ દાદાએ શ્રીમેટાને કશું કશું નહિ. શ્રીમેટા દાદાજી પાસેથી જીવીને જેનારાંઓની સાથે આવાને જિલા.

શ્રીમેટાએ જેયું તો દાદાના રંગઢંગ નિરાળા અને ડોઈને એકદમ સમજય નહિ તેવા હતા. કદાચ ડોઈને વિચિત્ર પણ લાગે. ડારણું કે એક તા નસાવસ્થામાં હતા. બીજું તેઓ યદ્વાતદા બોલતા હતા. તીજું તેમની પાસે ડોઈ પગે લાગવા જય તો તેને દ’ડો ફેટકારતા હતા. તેમ છતાં તેમનાં દર્શને કોણાનાં ટેણેણાં આવતાં હતાં. એ તેમની સમર્થ શક્તિને ડોણું સમજે ?

શ્રીમેટા દરરોજ દાદાથી પાંચસાત કૂટને અંતરે બેસતા અને તેમની લીલા જેતા. તેઓ એકદમ ગમેતેમ જોલે. શ્રીમેયા ગાંધીવિચારસરણીમાં ઉછરેલા, સભ્ય સમાજમાં રહેલા, એટલે તેમને આવી વાણી ઇચ્છે નહિ અને તેમનું વર્તન પણ જરા એહૂદું લાગે. શ્રીમેટાને એમ પણ થાય કે દાદા આવું અસભ્ય શામાટે બોલતા હશે ? અને સભ્ય સમાજને ગમે નહિ એવું વિચિત્ર વર્તન શામાટે કરતા હશે ?

એક પગે તો એમને એમ પણ થઈ ગયું કે ચાલ, અહીંથી ચાલ્યો જાઉં. અહીંથી મને શું મળવાનું હતું ? પણ બીજુ પગે એમને વિચાર આવ્યો કે બાળયોગી મહારાજે ડેવી લીલાએ. બતાવી હતી ? તેમનામાં ડેવી ગૂઢ શક્તિ હતી ? તેઓ બીજાંના વિચારો ડેવા પરખી જતા હતા ? તેઓ બીજાંના મન ડેવાં જતી કેતા હતા ?

ખાળયોગી મહારાજ આવા હતા તો તેમના શુરુમહારાજ તો તેમનાથ્યોએ વધુ સમર્થ હોવા જોઈએ. તેનો અણુસાર હજુ ડેમ મળતો નથી?

શ્રીમેટાના મનમાં આવા વિચારો બોળાયા કરતા હતા ત્યાં એક વાર દાદાના બોલ ચેસના કાને પડ્યા કે તું અહીં લેવા શું આવ્યો છે? કહીને બેચાર ગંધી એવી ગાળા ચોપડાવી. શ્રીમેટાને ત્યારે થયું કે આ ગાળાને પ્રસાદ આપણું જ મળ્યો લાગે છે. પછી દાદા બોલ્યા કે હું બોલું ત્યારે આ મારી સામે લેડેનું ટેળું ને બલ્યું છે તેમના મોઢા પર જે ફેરફાર થાય તે ધ્યાનથી જે, ને પછી તેમને મળ્યા બધી વાત પૂછવી.

શ્રીમેટાને એમની શાંકાદુશાંકાઓનો જવાબ મળી ગયો. બીજું દિવસથી એમણે તેમ ફરવા માંડયું. આવા લેડેનાને તેઓ મળતાં ને પૂછતાં તો તે જિપરથી એમને એમ જખ્યાયું કે ડેઢાં સંતાન માટે આવતા હતા, તો ડેઢ લક્ષ્મી માટે આવતા હતા, તો ડેઢ રેણ નિવારણ માટે આવતા હતા, તો ડેઢ ડોર્ટમાં કેસ ચાલતો હોય તેમાં જીત મળે તેના આશીર્વાદ માટે આવતા હતા. ડેઢ અગવાન માટે આવણું હોય એવું આપ્યે જખ્યાયું. આવાં આશા અપેક્ષાનળાં લેડેનાની લાવના દાદા વ્યક્ત કરી તેમને દંડો ભારે, ગાળા લાડો કે અગડી મૂર્દો. તેના હેતુ તો બીજાં શું સમજ થડે? લેડેને ચોતાને ગમે એવું કરે તો એ સારો અને ન ગમે તેવું કરે તો અરાબ. દાદાને તો ડેઢ સારો કહે એનીય નહોતી પડી કે અરાબ કહે એનીય નહોતી પડી. એ તો નિરાળાનાય નિરાળા હતા. એમને આપવું હોય તો ય આપે અને ન આપવું હોય તો માયું પછાડીને ભરી જથ તોથ ન આપે. શ્રીમેટાને આ પરિસ્થિતિ સમજતાં વાર લાગી નહિં.

એક દિવસ દાદા એમની વાણીમાં બોલ્યે જ જતા હતા, ડેઢને એમ લાગે કે દાદાજી આવું શું બોલતા હશે? પણ કારણ વિના

દાદાજી આવું કશું યોદે નહિ એવું શ્રીમેઠા હવે સમજ ગયા હતા. ડેઈકે કશું કે આજે ડેઈ મેઠા માણુસ આવવાને છે તેના અનુસંધાનમાં દાદાનું આવું સંભાપણું ચાલે છે. સંભાપણમાં રાજી મહારાજની વાતો આવતી હતી. તેણે ડેવો પાશ્વી લીધા કરે છે તેનું વર્ણન દાદાજી યોદી રહ્યા હતા. દાદાની વાણીના રંગઢંગ ઉપરથી લાગતું હતું કે આજે જણ્ણું તોઝાન થવાનું.

એ નણું કલાકમાં જ થોડા બેડિસ્વાર પોલીસ આગળ અને થોડા પાછળ અને વચ્ચમાં મેટર. છેક છેલ્યે પાયદળ પોલીસો હતી. એ રીતને રસાદો દાદાજીની પાસે આવો પહોંચ્યો. મેટરમાંથી એક યુવરાજ જિતયો. તેના પોશાક ઉપરથી તે ડેઈ રાજનો યુવરાજ હશે એમ લાગ્યું.

યુવરાજે એ થાળ રોધાર કરાવો એકમાં ચાંદીના અને બીજમાં સોનાના સિક્કા મુક્કાયા. અને સોનાચાંદીના સિક્કાવાળા બંને થાળ તેણે દાદાજીને ધર્યાં. થાળ ધરતાંની સાથે જ દાદાજીએ બંને થાળને નેરથા એવી લાત મારી કે બંને થાળ કચાંના કચાંથ જઈને પડચાં અને તેમાંના સિક્કા એક ચાંદીં તો બીજે તાંડીં એમ વેરણછેરણું થઈ ગયાં. તરત જ પોલીસેએ ડેઈન કરીને પડેલા સિક્કાઓ વીણી લીધા અને બંને થાળ પણ મેળવી લીધા.

ખીજુ ખાજુ દાદાજીનું વાદુ યુદ્ધ ચાલુ જ હતું. સા...તો મને લાંચ આપવા આવ્યો છે. બાપને જિઠાડી મૂક્કવાનો છે એટલે અને રાજ જોઈએ છે. જરકૃત્યો કરતાં શરમાતા નથી. પાપ કરતાં શરમાતા નથી. અને અહીં મારી પાસે શું મોહું લઈને દર્શન કરવા આવ્યો છે ? આવા પાજી, હુરામણેરાને રાજ અપાય જ ડેમ ? આ અને આથીથ ડેટલાય લૂંડા શર્દો દાદાજીએ યુવરાજને એવા કલ્યા કે તે અચારો વાદે મેઠે પાછા ગયો.

પાછળથી ખચર પડી કે આ ચુનરજ જીને ડેઈ નહિ પણ દીક્ષારના મહારાજને પાટવી કુંવર હતો. દીક્ષારના મહારાજએ સુઅઈમાં ડેઈનું ખૂન કરાયું હશે તેનો દેસ તેમના પર ચાલતો હતો. તેમજ બીજાં ગેરકૃત્ય કથાં હતાં તથા સરકાર તેમને પદમ્ભષ્ટ કરવા માગતી હતી અને જે તેમ બને તો પાટવા કુંવરને ગાડી મળે, તે માટે તેઓ દાદાજીને નજરાયું ધરાવવા આવ્યા હતા. પરંતુ દાદાજીએ તેમને દાદ દીધી નહોતી.

દાદાજીના સ્થાનને દાદાજીનો દરખાર કહેવામાં આવતો અને ત્યાં રાજથી માંડીને રંક સુધીના લોકો આવતા. એક સદ્ગ્રામી ર ભારવાડી આવેલો તેણું પોતાની દીધી વાત કરતાં શ્રીમોટાને કહેલ્યું કે દાદાજીએ મને પાંચ વખત મેં મારી તેટલી લક્ષ્મી આપેલી પણ પાંચેયવાર સહો જેવીને મેં તે શુભાવી દીધી. હવે છુટીવાર દાદાજી પાસે આવ્યો છું. અલે હવે તેઓ મને દંડા મારે ન ને કરવું હોય તે કરે પણ લક્ષ્મી દીધા વિના પાણો જવાનો નથી. દાદાજીના દરખારમાં આવા અવનવા માણુસો આવતા હતા અને તેમની અવનવી વાતાથી શ્રીમોટા વક્કે થતા હતા.

એક દિવસ શ્રીમોટા તેમના નિયમ પ્રમાણે દાદાજીથી પાંચ સાત કૂડ દૂર બેઠા હતા. ત્યાં દાદાએ જીરથી તેમની તરફ નાળિયેર ઇકચું ને શ્રીમોટાના કપાળમાં ચારયું અને મોઢું ઢીમણું થયું. શ્રીમોટાને થયું કે ચાલો, ધનધરી ને ધનભાગ, આજે દાદાજીનો વણુમાર્યો. અસાદ ભલ્યો. પણ ત્યાં તો દાદા મોટ્યા કે હવે તું તારે ધેર જી અને તું જે કામ કરતો હોય તે કરને અને કામ કરતાં કરતાં તારી સાધના ચાલુ રાખને.

દાદાજીએ શ્રીમોટાને આવો આહેશ આપ્યો. ચુનુનો આહેશ એટલે હુકમ. ખૂખીની વાત એ હતી કે શ્રીમોટાએ દાદાજીને કહી તેઓ શા માટે આપ્યા છે તેની વાત કહી નહોતી. તેમ જ્તાં દાદાજી તેમની

વાત જાણું ગયા હતા અને તેમની અંતર્થીમીત્વ શક્તિનો શ્રીમેટાને
પરચો બ્યતાવ્યો હતો.

દાદાજીના આદેશ અતુસાર નીકળતી વખતે દાદાજીના પગમાં
‘માણું’ ઢાળા પ્રણામ કરીને તેઓ સાંઈઝેડાથી નડિયાદ આવવા નીકળ્યા
વડોદરામાં એક સાથી કાર્યકર શ્રી લગ્વતપ્રસાદ પંડ્યાને મળાય
તે માટે એક વિકસ ભાટે વડોદરા જિતરીને તેઓ તેમને મળવા ગયા.
શ્રી લગ્વતપ્રસાદ પંડ્યા સહગત ઠક્કરણાપાની સાથે કામ કરતા હતા.
તેમને ઈદ્રિયનો ક્ષય થયો હતો, તેથી તેમને વડોદરાની ઝૂરીન
હોસ્પિટલમાં સારવાર ભાટે રાખવામાં આવ્યા હતા.

શ્રીમેટા તેમને ઝૂરીન હોસ્પિટલમાં મળવા ગયા અને દાદાજીને
ત્યાંની અધી વાત કરી. દાદાજીના દર્શને જે અનેક પ્રકારના માણુસો
આવતા હતા તેમાં રોગનિવારણ માટે આવનારાં પણ હતાં. શ્રીમેટાએ
તેમના વિષે જણાયું કે લગ્ભગ ત્રીસ ટકા રોગીઓને દાદાજીના
સાનિધ્યથી રોગ મટચાની વાત હું જાણું છું. ઈશ્વરની દ્યા હોય
અને દાદાજીની ઝૂપા હોય તો કદાચ તમે પણ તેમાંના એક બની
જવ, તેમ લાગવાથી તમને કહેવા માટે જ આસ વડોદરા જિતરી છું.

શ્રીમેટાની અધી વાત સંભળાને લાઈ લગ્વતપ્રસાદ ઘોલ્યા કે
જે તું મને જ્વા આવવાનું લાડું આપે તો જણિં. પરંતુ ખુદ
મોટાની જ જ્વાની નાણ સંધે ને તેર ટૂટે જેણી સ્થિતિ હતી ત્યાં
તેઓ તેટલી રકમ ડેવી રીતે આપા શકે? પરંતુ શ્રીમેટાએ તેમને
એટલી ખાત્રી આપા કે જે ત્યાં ગયા પણી તમને રોગ ભરી ન જાય
તો ગમે તેમ કરીને પણ જવા આવવાની રકમ મોટલી આપીશ.

શ્રીમેટાના કહેવા ઉપરથી લાઈ લગ્વતપ્રસાદ દાદાજીને ત્યાં
ગયા, અને પ્રલૃકૃપાથી તમને રોગ ભરી ગયો, પરંતુ ત્યાં રહ્યા પણી
તમને દાદાનો એવો રંગ કાણ્યો કે તેઓ કાયમ ભાટે જ ત્યાં રહ્યો
ગયા અને પાણપથી તો તેઓ દાદાજીને જેમ જ નમાવરસ્થામાં

રહેતા હતા. તેમની ઉપર આ માટે કેસ થયેલો અને કોઈમાં ખડા કરવામાં આવેલા. ત્યારે એમણે જણ્ણાવેલું કે હું દાદાજીના રંગે એટલો બધો રંગાએલો છું તેમ એમની સાથે એટલો બધો ઓતપ્રોત થઈ ગયેલો. હું કે અત્યારે જે સિથિતિમાં છું તે સિવાય અન્ય સિથિતિમાં રહી શકું તેમ નથી. ન્યાયાધીશે કેસ ફાઢી નાખ્યો અને તેઓ પાછા પૂર્વિવત નમાવસ્થામાં રહેવા લાગ્યા.

દાદાજી જ્યારે જ્યારે શ્રીમેટા વિષે બોલતા તો અગ્રનતપ્રસાદ લખી લેતા. એકવાર દાદાજીએ બે ગુજરાતી લખનો ગાયેલાં. જે કે તેઓ ગુજરાતી ભાષા જણ્ણાતા નહોતા પરંતુ તેમની સર્વાંધ્યાપકતા અને સચરાચરપણુંને કારણે તેઓ જેની સાથે સંપર્ક સાધવો હોય તેની સાથે સાધી શકતા અને તે જે કરતો હોય તે દાદાજી બોલી બતાવતા. દાદાજીએ જે એ ગુજરાતી લખનો ગાયેલાં તે લાઈ કરતપ્રસાદે. ટપકાની લિધેલાં અને શ્રીમેટા દાદાજીના દર્શને જ્યારે સાંઈઝી જ્યા ત્યારે અતાવેલાં.

આમાંતું એક લખન તો ઘણું જાણીનું છે અને આનેથી ઘણું ભાઈઅહેનો તે ભાવપૂર્વીક સરસ રીત જાય છે :

પ્રભુ શરણુ ચરણુમાં રાખો રે પાવલે લાણુ.

નડિયાદના સમશાનમાં જ્યારે શ્રીમેટા આ લખન લખકારતા હોય ત્યારે સેંકડો માર્છિલ દુર દાદાજી ધૂળુની પાસે બેઠા બેઠા આજ લખન ગાતા હોય. આ ડેવા વિસમયકારી ઘટના છે તે તો તેના મર્મો જ તે જણ્ણી શકે. આધ્યાત્મિક પ્રદેશની આવી વાતો એકદમ ડોઈને સમજથ તેવી નથી અને કદાય તે ડોઈના માન્યામાં પણ ન આવે. પરંતુ જેમનો ચંચુપ્રવેશ આવી બાળતોમાં થયો હોય તેઓ આવી બાળતોનો રસ જણ્ણી શકે છે અને માણ્ણી શકે છે. શ્રીમેટાએ દાદાજીને જાદૂભોધનરંપ કેટલીક પ્રાર્થનાઓ, લખનો પણ રચેલાં જે

તેમના ‘કૃષાવચરણુકમણે’ નામના પુસ્તકમાં પ્રસિદ્ધ થએલાં છે. જો દિવસોમાં આ પ્રાર્થના અને લજ્જનો રચાયેલાં તે દિવસોમાં શ્રીમેટા આજ પ્રાર્થના અને લજ્જનો ગાતા અને દાદાજીને આજીજી કરી રહેતા કે તેમની સાધનામાં પ્રભુ, મહદ્વર્ય થાવ અને માગદ્વર્ય અને. આમ શ્રીમેટા નડિયાદમાં રહેતા અને દાદાજી સેંકડો માઈલ દૂર સાઈફેડામાં રહેતા, તેમ છતી તેમને દાદાજીની જાંખી થતી અને તેમની સાધનામાં તેમો દાદાજીની શક્તિ અનુભવતા. છેલ્લે છેલ્લે દાદાજીએ તેમનો સુકામ ફરતો રાખેલો અને તેમનો છેલ્લો સુકામ ઉજજનમાં હતો. ત્યારે શ્રીમેટાએ બાની સાથે છેલ્લાં દર્શન કરેલાં. તે પછી તેમનો ફેઠોત્સર્વ થયો.

અધોરીની ધમકી

શ્રીમેટા હિમાલયની યાત્રાએ ગયા હતા. ત્યાં તેમણે એક સુકામથા ભીજે સુકામ ચાલીને જવાનું રાખ્યું હતું. એટલા માટે કે દરેક સુકામની આસપાસ ડાઈ ભળવા જેવા સાધુસંત હોય તો તેમને ભળવા જવાનું જને. તેમનાં દર્શન થાય, તેમની સાથે સત્તસંગ કરવા જેવા હોય તો તેમ કરીને કાંઈક જાણવાનો લાભ મળે.

એવા રીતે શ્રીમેટા એક સુકામે હતા. ત્યારે એમને ખખર પડી પડી કે આ સુકામની આસપાસ એક અધોરી રહે છે, તે ભળવા જેવા છે, આસપાસમાં એટલે સાવ નજીક નહિ પણ થોડે દૂર. જવા માટેનો માર્ગ વિકટ હતો. સીધાં ચઢાણો અદીને ત્યાં જવાય એવું હતું. ચઢ્ઠાં પગ લથડાય અને ગંભડાય તો મોતને છેડું ન રહે.

આ અધોરી વિષે ધણી લોકવાયકાઓં ચાલતી હતી. ડાઈ કહેતું તે સિંહ જેવા વિકરાળ છે. ડાઈ કહેતું તે ભાનવલક્ષી છે. ડાઈ કહેતું તે તાડ જેવા જાંચો છે. ડાઈ કહેતું તે ચાલે ત્યારે ઉડતો ના હોય એવા લાગે છે. ડાઈ કહેતું એક રાતમાં આખા હિમાલયની પરફરમા કરી આવે છે. આમ એને વિષે જત જતની વાતો ઉડતી હતી.

બીજી અધી વાતો તો ઢીક, પણ શ્રીમેટાએ એને વિષે એટલું જાણેલું કે એ સિદ્ધ છે. એટલે જવામાં ગમે તેટલું જોખમ. હોય તે એડીને પણ એને ભળવા તો જરૂર. શ્રીમેટાએ એમના સામાન બિંચકનાર

એજને બોલાવી કહ્યું કે ખાંચ હિંસ સુધી તું ભારી રાહ જોને, તે પછી ન આવું તો પછી સામાન અને તમે આપેક્ષા પૈસા લઈને તારે વેર જગે અને તને જે કાગળો આવ્યા છે તે તારે વેર લઈ જગે, ને પોસ્ટ કરી હોને.

એટલું કહીને શ્રીમેટા અવોરીના નિવાસ તરફ જવાને નીકળ્યા. થાડે સુધી તો ડેરી હતી. પછી સીધાં ચઠાળ્યો આવ્યાં, ને ઉપર એટલું જરા સુશ્કેલ બન્યું. છાડ પછીને ઉપર ચઢે અને તે મૂળમાંથી જિખડી જાય તો ગંભીર પડાય અને સીધા ભીજુમાં જવાય અને ભાર બોલી જાય. એટલે મોટા મોટા પથરોને પછડી તેણા ઉપર ચઢવા માંડવા અને છેડ ઉપર પહોંચ્યા તો ખુલ્લા મેદાનમાં આવ્યા. ચાલતાં ચાલતાં મેદાન પૂરું થયું અને હવે કષ્ટ તરફ જતું એ વિચારવા લાગ્યા. એટલામાં પવન આવ્યો અને સાથે દુર્ગાધની વાસ આવી. વાસ ડોછી વિચિત્ર પ્રકારની હતી કે અતિ દુર્ગાધ મારતી હતી. તે ઉપરથી શ્રીમેટાએ અતુમાન કર્યું કે એ તરફ અવોરીને નિવાસ હોવો જોઈએ. એટલે તેમણે તે તરફ ચાલવા માંડયું. રસ્તામાં આજુઓઝુ હાડકો વેરાયેલાં હતાં. તો કંચાંક જોપરીઓ. પડેલી દેખાતી હતી. તે ઉપરથી અવોરી હોવો લયાંકર હશે તેની કદ્યના શ્રીમેટાએ કરી લીધી.

પરંતુ શ્રીમેટાએ સમશાનમાં ઘણી રાતો ગળી હતી. અને હાડકાંની ઢગલીઓ. અને ખાપરીઓ. પડેલી જોઈ હતી. એટલે ડોછ સામાન્ય સાથુસ જુઓ તો તે જરૂર ગલ્લરાઈ અને ડરી જાય, પરંતુ શ્રીમેટા જરાય ગલ્લરાય કે ડરી જાય તેવા નહોતા. તેમણે તો જાંધું ઘાલીને ચાલવા માંડયું. અંતે એક મોટું વૃક્ષ આવ્યું તે જોઈને શ્રીમેટાને લાગ્યું કે અવોરી અહીં રહેતો હોવો જોઈએ. જગા સૂમસામ હતી. ચકલુંય ફરદાહું નહોતું. એકાંત એટલું ખંડું હતું કે તેનાથી ને ટેવાયો ના હોય તેને તો ખીક જ લાગે. પણ શ્રીમેટા તો એકાંતથી ટેવાયલા હતા, એટલે તેમને લયાંકરતા ભારી નહિ.

તથો તો એક સારી જગ્યા જોઈને બેઠા અને સાધનામાં રત થઈ ગયા.

મધરાત થઈ હશે ત્યાં અધોરી આવ્યો. અને દેખાવ લયંકર અને જિહામણો હતો. હાથીની જેમ ડાલતાં ડાલતાં એણે યારેખાજુ નજર નાભો. તો શ્રીમેટાને એળું બેઠેલા જોયા. પણ જ્ઞાન એળું જોયા જ નથી એવો દેખાવ કરને એ તેના નિત્યકાર્યમાં પડી ગયો. શ્રીમેટા પણ એમના નિત્યકાર્યમાં જ પડેલા હતા.

આ રીતે એક દિવસ ગયો, બિને દિવસ ગયો અને ત્રીજે દિવસ ગયો. શ્રીમેટા કશું ઘોલ્યા નહિ તેમ અધોરી પણ કશું ઘોલ્યો નહિ.

ચોથે દિવસે અધોરી બાવાએ પૂછ્યું : “કયા બચ્ચા, તુઝે ભૂખતરસ લગી હું ?”

શ્રીમેટા ઘોલ્યા : “હા, જી.”

અધોરીભાબા કહે : “અચ્છા તો યહ લે ઔર પી જો.” એલી અધોરીભાબાએ રગડા જેવું ધંડ કશુંક પીવા આપ્યું. અને કહ્યું : “બચ્ચા, છસસે તરી ભૂખતરસ મિટ જયગી.”

શ્રીમેટાએ ત લઈને મોઢે માંડયું. પીવાના એ પદાર્થમાંથી એટલી ઉચ્ચ દુર્ગાંધ આવતી હતી કે એકનાર તો શ્રીમેટાને થઈ ગયું હે આવે. બદખોવાળો પદાર્થ પીવાનો શો અર્થ ? પણ અધોરીભાબાએ પ્રેમથા આયો હતો. એટલે ગટગટાવી ગયા. અને ખરેખર તેમના કલ્પા પ્રમાણે તે પેટમાં જતાં ભૂખતરસ શમી ગયાં. તેઓ જે સાધનામાં રત હતા તેમાં જેશ ને જેમ પ્રગટ્યાં. અને એક મસ્તિલરી લાવનામાં તેમની સ્થિતિ પ્રકૃતી.

કુલાય વખત સુધી આવી સ્થિતિ પછી જ્યારે તેઓ જાત થયા અને જાંખ એલી ત્યારે અધોરીભાબાએ શ્રીમેટાને કહ્યું :

“બચ્ચા, તું મેરી પાસ આયા વહ અચ્છા કામ કિયા, તુઝે મૈં સખ હુંગા. તેરી જે છચ્છા હોણી વહ સખ મેરી પાસસે ભિલેગા.”

અધોરીભાખાની આવા વાણી સંભળતાં શ્રીમેટા પ્રસન્ન થયા તેઓ કૂર છે, નિષ્કુર છે, એવી વાતો લોડો કરતા હતા, પરંતુ તેમને એમનાથી જિલટાં એમના પ્રેમનાં દર્શન થયાં હતાં. શ્રીમેટા તેમના દિલમાં અથી ધણા પ્રસન્ન હતા. ત્યાં અધોરીભાખાએ તેમને કહ્યું : “હેખ બચ્ચા, તું મેરી પાસ હિસ લિયે આયા હું વહ સખ મૈં જનતા હું, મૈં તેરી સખ મહારવાકાંક્ષા પૂર્ણ કરુંગા. લેણિન તુઝે મેરી પાસ હમેશાં કે લિયે રહના પડેગા.”

અધોરીભાખા શ્રીમેટાને તેમના શિષ્ય જનાવને તેમની પાસે કાયમ રાખવા માગતા હતા. અધોરીભાખા લદે સિદ્ધ અને સમર્થ હતા. પણ આવા લોડોય સંતાની લાલસા અને મોહથી પર હોતા નથી. તેઓ ડોઈ પ્રકારે ડોઈની ઉપર સત્તા લોગવવા માગતા હોય છે. એવી આભાસ અધોરીભાખાના ઘોલવા ઉપરથી શ્રીમેટાને સમજથી.

પરંતુ શ્રીમેટા તો કર્મસાધના કરવા માગતા હતા. અને ચોતે જે કામ સ્વીકારેલું હોય તેનાથી ચ્યુત થઈને લદે ગમે તે પ્રાપ્તિ થતી હોય તો તે મેળવવાનું કઢીય પસંદ કરતા નહિં. એવી તેમની સિદ્ધાંતપ્રાણુલી હતી. એટદે અધોરીભાખા પાસે રહી જવાય એવી એમની સિથતિ નહોતી. આથી બાબાને તેમણે પ્રેમાર્દ્ભાવે કહ્યું કે બાબા, મૈં તો આપકી પાસ પ્રેમ ઔર ભાવ કે લિયે આયા હું. આપકી પાસ હમેશાં કે લિયે નહીં રહ સકતા ધસ લિયે મુજે ક્ષમા કરના.

શ્રીમેટાના આવા શબ્દો સંભળતાં અધોરીભાખા રાતાપીળા થઈ ગયા અને ભ્રકૃટિ યઠાવાને ડાખિતસ્વરે ઘોલ્યા : “અચ્છા તો અખ મૈં હેખતા હું કે તું ધિધરસે કેસા જતા હું ? અગર જનેકી ડાશિશ

કરેગા તો તેરી જન ખતરેમે આ જથું, જરા સોચ ઓર અણું ભી તું રહનેકા સોચેગા તો મૈં તુંએ ને ચાહતા હું વહ સર હેઠેકા તૈયાર હું. કેદિન અગર નહીં રહેગા તો તેરી જન ખતરેમે હું વહ યાદ રખના."

પરંતુ શ્રીમેટા ડેવી રીત રહી જથું? મળેલા કર્મને પ્રભુપ્રોત્યર્થે માનીને કાર્ય કરવામાં જ સાચી સાધના છે, એ છોડાને તેઓ અધોરીબાબા પાસે રહેવાનું કેમ વિચારી શકે બાબા પાસે મંત્રતંત્ર, શક્તિ હું અને તેઓ તેમને રોક્ષે તોપણું તેઓ તેને તાણે નહિ થાય. અને ચેતાની ફરજ અટા કરવા તેનો સામનો કરીને પણ જવાના, લાભ જતો કરી શકાય, પણ જવાબદારી જતી કરી ન શકાય. અધોરીબાબાને ભલે ને કરવું હોથ તે કરે. એમનો શુદ્ધ પણ સમર્થ છે ને? તે એમને સંકટમાંથી નહિ બચાવે?

આવો વિચાર કરીને શ્રીમેટા બાબાને પ્રખ્યાત કરીને બિઠાય, તેમને મુયુનો જથું નહોતો. તેઓ નિર્ભય અને અદ્ગપણે ચાલવાં માંડચા. સહયુકુને દિલમાં ધારણું કર્યા અને એમની ઓથ અને હિંમતથી સુકામ તરફ જવાનાં પગલાં માંડચા. અધોરીબાબા શ્રીમેટાને જર્તા બેઠું રહ્યા.

શ્રીમેટા સુકામે આનીને પાસેના જરણાભાઈ રનાન કરી આવી પછી રસોઈ કરવા જોડા. બોજન તૈયાર થયું એટલે બોજને ખાવા આપ્યું. અને ચેતે પણ જમી કરીને પરવાર્યા. પણ ત્યાં એક વિચિત્ર વાત બની. તેમને હદ્દી થઈ આવી. આથી જરણું જર્દને સાઝ થઈ આપ્યા. પણ કૃતી પાછી એ જ દશા થઈ. આમ શ્રીમેટાને જાડા થઈ ગયા હતા. તેમ થત્તા શ્રીમેટા સમજ ગયો કે પોતે જતા ન રહે એટલા ભાડે અધોરીબાબાએ જ આ કરામત કરી હોથ એમ લાગે છે.

શ્રીમેટાને ડાં વધતા ગયા, તેમ અશક્તિ આવવા લાગી.

જુણેસ પણ ન થઈ શકે એવી સ્થિતિમાં આવી ગયા. પોતે બેલાન થઈ જશે એવું લાગવા માંડયું, પરંતુ શ્રીમેટા રમરણ કરતા કરતા પ્રભુને પોકાર કરતા હતા. એમ કરતો અંતે તેણો બેલાન ઘની ગયા.

પછી શું બન્ધું તેની તેમને ખ્યાર નહોલી. જ્યારે તેઓ ભાનમાં આવ્યા ત્યારે ડોઈ સાધુને તેમની સેવાચાકરી કરતો જેયો. તેમની પાસેથી જણવા મળ્યું કે વીસેક દિવસથી તેઓ આ સ્થિતિમાં હતા.

શ્રીમેટાએ માનેહુ કે એ પાંચ દિવસ જાડાની સ્થિતિ રહી હશે. પરંતુ જ્યારે સાધુએ કણ્ણું કે વાસ દિવસથી તેઓ બેલાન હતા. ત્યારે તેમને થયું કે વીસ દિવસ સુધી સારસંભળ રાખવામાં અને મળભૂત ધોવામાં અને તે સાંકે કરવામાં તેમણે કેટલું બધું કણ્ણ વેદ્યું હશે?

તનો બીજો બદલો તો શ્રીમેટા શું આપી શકે? પરંતુ એઠવાનો એક કામળો અને રૂપ ઇધિયા રોકડા સાધુના હાથમાં મૂક્તાં શ્રીમેટાએ કહ્યું : “તમારી સેવાનો બદલો તો મારાથી આપી શકાય તેમ નથી. પણ મારી આ નામ બેટ સ્વીકારવની ઈપા કરો.

તના જવાબમાં સાધુ બેલ્યો : “બચ્ચા, તારે એ વિચાર કરવાનો નથી. હું તો શુરુ મહારાજનો મોકલ્યો અહીં આવ્યો છું. ધણ્યા દિવસે આને તું ભાનમાં આવ્યો છું માટે જરા આરામ કર. હું હમણાં જઈને આવું છું. એમ કહીને સાધુ ચાલ્યો ગયો. ફરી પાછો તે હેખાયે નહિ.

ત્યારે શ્રીમેટાને થયું કે એ સાધુ બીજા ડોઈ નહિ પણ આળયોગી મહારાજ જ હોવા જેઈએ. જેમણે શ્રીમેટાની અસહાય અને લાચાર દશામાં સારસંભળ રાખી હતી. આ વિચાર આવતાં તેઓ ગફગાલ થઈ ગયાં અને શુરુ મહારાજ કેટલા હાજરાજૂર છે તનો તેમને અધ્યાત્મ આવ્યો.

૨૫

હજીથ તારું અહુમ્ભુ રહ્યું છે ?

કરાંચીમાં શ્રી પરસદરાય મહેતા ત્યારે લારતલરમાં નામીચી એવી સિદ્ધિયા નેવિગેશન કર્પનીના મેનેજર હતા. શ્રીમેટા જ્યારે વડોદરામાં શ્રી પ્રભાણાને ત્યાં રહેતા હતા ત્યારથી તેઓ શ્રીમેટાને જણ્યુતા હતા. શ્રી પરસદભાઈના મોટાભાઈ શ્રી ઘનશ્યામરાય મહેતા જેમણે કાલેલમાં શ્રીમેટાને લીકૃટ આપી હતી અને આપણથી વધતા શ્રીમેટાને પેટલાદમાં રહીને મેટ્રોિક સ્લૂધી જણુવાની જાહેર્યુ કરી આપી હતી. એટથે શ્રી પરસદભાઈને શ્રીમેટાનો પરિયત ત્યારથી હતા. મોચી જમીનમાં તો અમે તે છોડ વાવો તો જિગી નીકળે. પણ કઠળુ જમીનમાં ભૂળિયાં નાખી જિગે ત્યારે ખરો ગળ્યાય. શ્રીમેટા કઠળુ જમીનમાં જિગેવા નીવિદેશા છોડ હતા અને તેઓ તેમના આત્મઅળ અને આત્મશક્તિથી આગળ આવવા મથતા હતા, તેમની પ્રત્યે સૌનું લક્ષ જ્યા તે સ્વાભાવિક હતું. શ્રી પરસદભાઈને આ રીતે શ્રીમેટા જમી ગયા હતા. અને તેમના દિલમાં વસી ગયા હતા. આથી શ્રીમેટાએ જ્યારે હરિજન સેવક સંઘમાંથી નિવૃત્ત થવાનું "વિચાર્યુ" ત્યારે શ્રી પરસદભાઈએ લખ્યું કે તારે સાધનાના વિકાસ માટે કરાંચીમાં રહેલું હોયતો અહીં મારા બંગલામાં ખુશી થી હું રહી શકે છે. મારે ત્યાં હું તથા મારી એ દીકરીએ અમે ત્રણ જ જણ્યાં છીએ, વળા અગીયાર વાગ્યા પછી હું ઓફિસે જવાનો અને છોકરીએ જણુવા જવાની એટથે આપ્યા બંગલામાં તું એકદે જ.

આ રીતે તું સ્મરણું, ધ્યાન, સાધના વગેરે સારી રીતે કરી શકશે અને તને ડ્રાઇની કશી રોકટોડ રહેશે નહિ અને તને સારું ક્ષાવશે. શ્રીમોટાને આવું સામેથી નિમંત્રણ મળ્યું એટથે તે સ્વાકારી લાધું અને તેઓ કરાંચી પહોંચ્યા.

સિદ્ધું ગરજુ રહ્યો હતો અને તેનાં મોખં જાંચે જાંચે જિછળતાં હતાં. કિંબદુર્ઘટન કરાંચીથી અલગ પડેલો વિસ્તારહતો અને ત્યાં સાધન સંપન્ન ભાષ્યસો વસતા હતા. આ સ્થળે શ્રી પરસદભાઈનો બંગલો આવેલો હતો અને શ્રીમોટાએ ત્યાં રહેવાનું હતું. ગમી જય તેવું સ્થળ હતું અને ગમી જય તેવો બંગલો હતો. શ્રીમોટાને જે એકાંત જોઈતું હતું તે બધી રીતે ભગતું હતું. શ્રીમોટાને થયું, ઈશ્વરે મને કરાંચી મોકલ્યો તે મારા હેતુ વિકાસાર્થી સર્વિથા યોગ્ય ઠર્યું છે. ઈશ્વર જે કાંઈ કરતો હોય તે સારા માટે એમ એમને થયું.

ધામે ધામે શ્રીમોટા કરાંચીમાં ગોઠવાઈ ગયા હતા અને તેમનું સ્મરણું, ધ્યાન અને સાધનાની પ્રવૃત્તિ સારી રીતે ચાલી રહ્યાં હતાં. શ્રીમોટાએ એમની આત્મિક શાંતિ માટે ચાળોસ દિવસના ઉપવાસ કર્યો. તે પૂરા થવાને દ્વાદ દિવસ આક્રા હતો, એવામાં સ્વામી શ્રી પ્રકાશનાંદજી જેએ ગોદિયા મહારાજને નામે વિષ્યાત હતા તેમણે હેખા દીધી.

શ્રદ્ધાએક ગોદિયા મહારાજને આવા રીતે આવી અહેલા જેતાં શ્રીમોટાને થાડો અચ્યાંદો થયો. શ્રીમોટા તુરત પગે લાગ્યા. પરંતુ તેમનું અણુધાયું "આગમન ડેમ થયું તે તેમને સમજયું નહિ. પરંતુ શ્રીમોટા એટલું જણુતા હતા કે જેમની સાથે પ્રેમભાવે તેઓ સંકળાયા. તેમની સાથે નિમિત જગતાં આવા સહૃપુરુષે રાહજભાવે આવતા હોય છે.

નડિયાદમાં જ્યારે સાધનામાં ગૂંચ આવતી ત્યારે ફેટલીયવાર. તેમણે શ્રીમોટાને સહાય કરી હતી. નડિયાદના નાના કુંભનાથના સમયાનમાં રાત્રે શ્રીમોટા જતા હતા ત્યારે તેઓ શ્રી પણ ત્યાં આવતા.

હતા, તેઓ જણતા હતા કે શ્રીમેટા આધ્યાત્મિકતામાં થાડો ઉત્તરેલો જીવ છે અને તે માટે તેઓ ગડભથલ કરી રહ્યા છે. જ્યારે શ્રીમેટાએ તેમની જાને લગ્ન કરવાની ના પાડી હતી પરંતુ સ્વામીઓના આગ્રહી જ તેમણે લગ્ન કરવાનું સ્વીકારેલું, આ વાત અગાઉના પ્રકરણોમાં વિસ્તારથી આપવામાં આઈ છે. સ્વપુરૂષાર્થની શ્રીમેટા જે સાધના કરતા હતા તે પરતે તેઓઓના દિલમાં શ્રીમેટા માટે માન હતું. આથી જ કાઈ વાર સાધનામાં મુશ્કેલી આવે અને શ્રીમેટા તેમની પાસે જય તો તેઓ પ્રેમપૂર્વક શ્રીમેટાને ભાર્ગદર્શન આપતા હતા.

આવા આત્મીય સંત શ્રીમેટા પાસે આવે એથી એમને આનંદ થાય તે સ્વાભાવિક છે. સ્વામીજીએ શ્રીમેટાને પૂજ્યું કે તુ આ શુ કરી રહ્યો છે ?

શ્રીમેટા કહે કે મારી આત્મિક શાંતિ માટે ઉપવાસ કરી રહ્યો છું બાપજી.

સ્વામીજી કહે : “પણ હવે જ્યારે શાંતિ જ પ્રવર્તે છે તો પછી તારે ઉપવાસ કરવાની શી જરૂર છે ?”

શ્રીમેટા થાડા સમય તે કાઈ બોલ્યા નહિ. પણ પછી કહ્યું કે ઉપવાસથી મન શાંત રહે છે, દિલમાં હળવાશ પ્રવર્તે છે તેથી સાધનામાં એકઅત્યા અને જોશ ભેણ છે તે માટે મેં આ પ્રયોગ કર્યો છે.

શ્રીમેટાને ઉત્તર સાંલળી સ્વામીજી હસ્તી પડચા અને બોલ્યા : “હજુ તારે સાધના કરવાની બાકી છે ? સાધનામાં તારે જે કરવાનું હતું તે તેં કરી લીધું છે. પછી તારે અશાંતિ ડેવી ? ને ભગવાનું છે તે તો તને પ્રાપ્ત થવાનું જ છે, તે ય તું જણે છે, તારા શુકુ સમર્થ છે, તેમનોય તં પ્રેમ સંપાદન કરેલો છે તેમ છતાં શા માટે ઉપવાસ

કરે છે ? શરીર પર ઘોટા બળાતકાર કરવો સારો નહિ તે કહેવા માટે હું તારી પસે આવ્યો છુ.

શ્રીમેટા કહે : “આપનો મારી ઉપર પ્રેમ છે અને જ્યારે આપ જને આવીને મને જ્યારો દરમાવો છે તો આપનું કહ્યું હું જરૂર માનીશ.” એટલું ખોલીને શ્રીમેટા ઓરડામાંથી રસોડામાં જઈને સ્ટબ સણગાવી ચા મુકી.

સ્વામીજીએ જેથું કે હવે શ્રીમેટા માની ગયા છે, અને તેણે સ્વયં ‘સ્વીકાર્યું’ છે કે હું ઉપવાસ છાડી દઈશ. એટથે તેઓ ને રીતે આવ્યા હતા તે રીતે ચાલ્યા ગયા.

શ્રીમેટા રસોડામાં ચા જનાવતાં જનાવતાં વિચારે યડચા. તેમણે સ્વામી આ પ્રકાશાનંદજીએ કરેલી વાતો યાદ કરવા માંડી. જેનો યુદ્ધ સમર્થ હોય તેને અશાંતિ કેવી ? શ્રીમેટાની અત્યાર સુધીની સાધનામાં જ્યારે જ્યારે યુદ્ધ મહારાજની જરૂર પડી છે ત્યારે ત્યારે પ્રત્યક્ષપણે કે અપ્રત્યક્ષપણે ને સહાય માગી છે તે તેમણે આપી છે. સાધનામાં કે ને સોપાનો તેમણે મેળવ્યાં તેમાં લદે તેમના સતત પુરુષાર્થે ક્ષમ કહ્યું હોય તેમ છતાં તેસાં યુદ્ધમહારાજનો સાથ અને ઓથે જ બધું પાર પડ્યું છે તે વાતની તેમનાથી ના પડાય તેમ નથી. તો પણ ઉપવાસ હરીને હવે આત્મશાંતિ મેળવવાનું કયાં રહે છે ?

આવા અનેક વિચારે શ્રીમેટાને આવ્યા. સ્ટબ ઉપર ચા તૌસાર થઈ ગઈ હતી તે નીચે ઉતારી અને ગળણીથી જળાને ચાનો ખ્યાલો લર્યો અને સ્વામીજીને આપવા તેમના ઓરડામાં ગયા તો સ્વામીજી નહોંતા. શ્રીમેટાને થયું કે આ શું ? સ્વામીજી કયાં ગયા ? તેમના ઓરડામાંથી તો બહાર કશ્વ્રાનો રસ્તો નહોંતો. બહાર જરૂર હોય તો રસોડામાં થઈને જ જવાસ રેવું હતું. તો સ્વામીજી કયાંથી ગયા ક્રુદ્ધ તેમને ડેખી રીતે ગયા. શ્રીમેટા વિસ્તરમાં ખડી ગયા. તેમને થયું કે શું કા.

બીજું રસોડામાં બન્ધું હતો ? પણ ના, તેઓ પ્રત્યક્ષ આવ્યા હતા અને તેમની સાથે થયેલી વાતમાંથી ભુમ નહિ પણ પ્રત્યક્ષ થયેલા હતી..

શ્રીમેટાએ હજુ ચા પીધી નહોતી. રસોડામાં રાતના સ્વામીજી માટે ચા અનાવતા હતા ત્યારે તેમના અંતરમાં ભારે ગડમથલ ચાલી રહી હતી. એક મન એમ કહેતું હતું કે જે હેતુ માટે ઉપવાસ કરેલા તે હેતુ હવે રહેતો નથી એટલે સ્વામીજીના સાથે થયેલ વાતમાંથી અનુસાર ઉપવાસ છોડી હેવા. ત્યારે બીજું મન એમ કહેતું હતું કે હવે ઉપવાસ પૂરા થવાનો હોઠ જ દિવસ બાકી છે તો ઉપવાસ પૂરા કરીને તારો સંકલ્પ પૂરો કર ને !

આ દિવામાં શ્રીમેટાને જાંધ આવી નહિ અને રાત વીતી ગઈ અને સવાર પડી. રાતના સ્વામીજી સાથેના સંલાષ્ણમાં શ્રીમેટા જગેલા અને તે પછી તેમને જાંધ ના આવી તેથી તેમના શરીર ઉપર ઉનગરાની અસર વર્તાતી હતી. ઘરનાં બધાંએ શ્રીમેટાની આંખો લાલ જોઈને પૂછ્યું કે આંખો કેમ લાલ છે ? રાતે જાંધ નહોતી આવી કે શું ?

શ્રીમેટા તેમને ડેવી રીતે સમજવે કે સ્વામીશ્રી પ્રકાશનાંદજી આવેલા અને તેમની સાથે આ આ વાતો થઈ હતી. જે સાચી વાત કરે તો તેઓ ડેવી રીતે આવ્યા, ડેટલા વાગ્યે આવ્યા, કચાથી આવ્યા વગેરે પ્રશ્નોની હારમાળા ચાલે અને તેનો અંત ન આવે, એટલે 'ના એલથામાં નવગુણ' સમજુને ડાઈને કાઈ જવાખ આપ્યો જ નહિ અને ઘરનાં બધાંએ માની લીધું કે રાતનો ઉનગરા છે એટલે તેમને એલવાનું નહિ ગમતું હોય.

પણ રસોડામાં ચાનો લરેલો ખાલો એમની ચાડી જડર ખાશે અને થયું પણ એમ જ. રસોડામાંથી બૂમ પડી. રાતે ચા ઢાણે અનાવી હતી ? શ્રીમેટાના એરડામાંથી જ રસોડામાં આવવાનો રસ્તો હતો. તે લિવાય બિને કચાથી રસોડામાં અવાય તેમ નહોતું. ૧૩૫

શ્રીમેટાએ તો ચાળીસ વિવસના ઉપવાસ કર્યા હતા એટલે તેઓ શા ભારે ચા બનાવે ? પણ શ્રીમેટાએ જેમ તેમ ગ્રલ્ડાં તલ્લાં કરીને એવો જવાબ આપ્યો કે કેાઈને ખુલાસો માગવાનો રહ્યો નહિ.

સમય થયો અને સૌંધે જમી લીધું. શ્રીમેટાને તો ઉપવાસ હતા એટલે જમવાનું હતું નહિ. ઓફિસે જવાનો સમય થયો એટલે મોટર બંગડાના ચોર્યામાં આવી જિલ્લી રહી. બારથું જોલીને બેસનાર બેઠા અને શ્રીમેટા પણ તેમાં જોણવાઈ ગયા.

મોટર પૂરપાડ ઢોડચે જતી હતી. એવામાં રસ્તામાં એક માણુસ એવી રીતે જિસે હતો કે જે તે ખસે નહિ તો મોટર જિલ્લી રાખવો જ પડે. દૂરથી ઝાખવરે હોન્ન માર્યું પણ પેલો હત્યો નહિ. ક્રી હોન્ન માર્યું તાથ એણે કશ્યા હલચલ કરી નહિ અને જિસો જ રહ્યો. દરમિયાન મોટર એનો પાસે પહેંચ્યો ગઈ અને ક્રજિયાત જિલ્લી રાખવો પડી.

પેલો માણુસ મોટર નશ્ક આવ્યો. અને ગુરુસે થયો હોય તેવા સ્વરે શ્રીમેટાને કલ્યું કે હજ તારું અહ્મુ રહ્યું છે ? પેલો તને મખ્યો અને સમબળ્યો. તોથ તું માન્યો નહિ ? હવે મોટરમાંથા હેઠા જિતરી જા.

શ્રીમેટા મોટરમાંથા હેઠા જિતરવા ગયા ત્યાં ગાડીમાંથા બાપુ જોયા : “ચૂનિયા, તું શું કર છું ! એક ગાડી માણુસ તને મોટરમાંથા નાચે જિતરવાનું કહે છે ને તું જથ છે ? પરસદભાઈને ખધાં ધરમાં બાપુ કહીને બેદાવતાં હતાં અને મિત્ર સર્કલમાં બાપુના વહાલસોયા નામથી જાણુંતા હતા.

શ્રીમેટાને થયું કે બાપુ જેને ગાડી માણુસ કહે છે એણે ગઈ કાલે રાતની વાતનો ઘણારો આપ્યો હતો એટલે એ ગાડી કેમ

કહેવાય ? એટલે તેમણે શ્રી ભાપુને કહ્યું કે અદે તમને એ ગાડી લાગે પણ મને એ બોલાવે છે એટલે મારે જવું જ પડે.

ભાપુ કહે : “પણ લક્ષા માણુસ, એ ગાડી સાથે તારે શું કામ છે ? આવો ગાડી માણુસ તને નીચે ઉતારીને કંઈ કરે તો અહીં તારું ડોળું છે ?”

શ્રીમેટાએ જવાખ આયો : “ભાપુ, મને કરી કરીને એ શું કરવાનો છે ? પણ એ બોલાવે છે એટલે મારે જવું જ જોઈએ. મને ગાડીમાંથી જિતરી જવા હો અને તમે ગાડી ઓફિસે લઈ જાન. એની સાથેનું કામ પતી ગયા પછી હું સીધો ઓફિસે આવી જઈશ.” એટલું કહી શ્રીમેટા ગાડીમાંથી જિતરી ગયા અને પેણું માણુસ શ્રીમેટાને ફૂટપાથ પર લઈ ગયો. ગાડી ઓફિસે ચાલી ગઈ.

પેણો માણુસ એક ફૂટાર હતો. અને તે શ્રીમેટાને કહેવા માગતો હતો કે ગઈ કાઢે રહે રહે સ્વામી શ્રીપ્રકાશાનંદજી તને કહી ગયા છતાં હું માન્યો નહિયો ? હજુથ તારું અહમ રહ્યું છે ? આટલું કહ્યા પછી તેના હાથમાંનું મોઠાઈનું પડીકું તેમને આપીને તેણું કહ્યું : “આ મોઠાઈ ખાઈ જ અને તારાં ઉપવાસનાં પારણું કર, બોટી જીદું કરીશ નહિયો.”

ફૂટીરની વાત સાંખાળને શ્રીમેટાને થયું કે ગઈ કાલની વાત આ ફૂટાર ડેવી રીતે જાળી ગયો હશે ? આ પ્રસંગ મારી સ્વદ્ધમ અહમતી અંધિ તેડવા માટે જ પ્રયોગયો લાગે છે. અને તેમણે કંઈ કરો. વિચાર કર્યા વિના જ પડીકું બોલીને તેમાંની મોઠાઈ મોંડામાં મૂકી. અને તે પછી ફૂટાર જે કે આપણું તે પણ વિના સંડોયે ખાઈ ગયા. ઓગણુચાળાસ દિવસના ઉપવાસ પછી શ્રીમેટાએ ઘણું ખધું ખાડું તે છતાં વિકૃતિ જરા સરખીય થઈ નહિએ એક વિસ્મયકારી વાત હતી.

૨૬

સદ્ગુરુની પ્રેમપ્રસાહી

આધ્યાત્મિક જગતમાં આજાપાલનને ધણું અગત્યનું ગણેલ છે.
 “શિષ્ય જ્યારે તેના ગુરુની આજાને શિરોમાન્ય ગણીને અને આજાને
 અમલ કરતાં શાં શાં જેખમો આવશે તેની પરવા કર્યા વિના
 પોતાની જન હોડમાં મૂકે અને તેમ કરીને તેનું ખમીર બતાવે છે.
 અને ગુરુ આજાપાલનના પ્રસંગે શિષ્યને જનઇસાની કરતો જુઓ
 છે, અડગ અને નિર્બાય થઈને જેખમોનો સામનો કરતો હેઠે છે,
 ત્યારે ગુરુની પ્રસન્નતા એર વધી જય છે અને શિષ્યને ફર્છ રીતે
 નવાજું એવું તેમના મનમાં થાય છે.

નવાજવાના ખણું પ્રકારો હોય છે. ગુરુએ ભતાવેલા કોઈ
 સાધારણું કામમાં શિષ્ય સફળ થયો હોય તો ગુરુ તેને વહાલના બે
 શબ્દોના સંબોધનથી નવાજે છે. એથી જરા સુશેષલ કામમાં તે પાર
 પડ્યો હોય તો ગુરુ તેની પીઠ થાયડી શાયાશી વ્યક્ત કરે છે. એથીય
 કપ્યું કામ કરી બતાવ્યું હોય તો ગુરુ તેની વીરતાને છાજે એવું તેનું
 સંમાન કરે છે. અને એથીય આગળ જઈને ગુરુની ધારણા પ્રમાણે
 દરેક કાર્ય પાર પાડતો થઈ જય છે ત્યારે ગુરુ તેનું હૃદય સમર્પી
 હૃદ્યાસરસો ચાંપે છે. અને દરેક બાધતમાં તિણે નિપુણુતા મેળવી તે
 જેઈને તેને લેટી પડે છે.

શ્રીમોટાએ જ્યારે શ્રીસદ્ગુરુના ફરમાનને વધાવીને દરિયામાં
 ચાલ્યા ગયા ત્યારે પોતે તથાઈ જણે કે ઝૂભી જણે તેનો વિચાર

સરખેય ન કર્યો અને શુદ્ધુના ફરમાનને જ લક્ષમાં રાખ્યું. એ જ પ્રમાણે જ્યારે નમે થઈને ફરવાની આજા થઈ ત્યારે પણ દુનિયાની લાજ, પરવા છોડી દઈને સમાજ શું કહેશે તેનો વિચાર કર્યો વિના બધાંથી બધાંનોથા પર થઈને આ થાય કે ન થાય તેવો લાવ રાખ્યા વિના સહશુદ્ધુના હુકમને જ ધ્યાનમાં રાખ્યી તેમણે જ્યાં જ્યાં જવા. ફરમાન કર્યું ત્યાં ત્યાં કર્યા ત્યારે તો તેમણે સહશુદ્ધુના ફરમાનની અવધિ કરી એમ જ કહી શકાય અને આવા આજાપાલન માટે શુરુ હર્ષિત થાય અને કંઈ કશથી તેમને નવાજે તો એ તદ્દન સ્વાભાવિક હતું.

તે દિવસ રવિવાર હતો. શ્રીમેટાને તેમના સહશુદ્ધુના જ વિચારે આવ્યા કરતા હતા. ધરનું શાક વગેરે લાવવાનું કામ શ્રીમેટા જ કરતા હતા. પરંતુ સામાન્ય રીતે રવિવારના દિવસે તેમને શાકમાર્કેટમાં જવાનું હોતું નથી. પણ તે રવિવારે જવાનું દિલ થયું અને ડોઈ જણે તેમના દિલને ધક્કો મારી કહેતું હોય શાકમાર્કેટમાં આવ, શાકમાર્કેટમાં આવ.

શ્રીમેટાએ ધરનાં બધાંને કહ્યું : “આદો આપણે શહેરમાં જઈ આનીએ અને શાકમાર્કેટમાં જઈને શાક લઈ આવીએ. બાપુની એ દીકરીએ. શ્રીમેટાની ઘણ્ણીવાર મળક કરે, તેમને સાઈયાબા એલાવે છે એટલા માટે જવું છે ને ! એમ કહીને એમણે શ્રીમેટાના રંગમાં ભંગ પડયો. અને શાકમાર્કેટમાં જવાનું ન બન્યું.

બીજે દિવસે સવારે બાપુને ઓફિસમાં મૂકી શ્રીમેટા મેટર લઈને શાકમાર્કેટમાં શાક લેવા ગયા. ખીસામાં હાથ નાખ્યો તો પાકીટ ઓફિસમાં રહી ગયેલું જણ્ણાં. પરંતુ દરરોજ એક જ હુકાનેથી શાક લેવાતું હોવાથી શાકવાળા ભાઈએ જોઈતું શાક આપ્યું. અને શાકના લેટલા પૈસા આપવાના હતા તેની નોંધ કરી લીધી. શ્રીમેટા બધાં શાક લેવરાવીને જ્યાં શાકમાર્કેટના દરવાજમાંથા નીકળતા હતા.

ત્યાં શુરુ મહારાજને એમણે જિલેવા જેયા. તેમને જોતાંની સાથે જ શ્રીમેટાના દિલમાં એટલું બધું વહાલ જિલ્લાઈ આવ્યું કે તેઓ દ્વારાને તેમને વળગી જ પડ્યા. શુરુમહારાજે પણ શ્રીમેટાને પ્રેમની ચૂભીએ હીધી. આમ તે બંનેના વહાલના જિલ્લા શાખા પછી શુરુમહારાજે કહ્યું : “અહી કાસે મેં તારી ડેટલી ધ્યાન રાહ જોઈ હતી ? એ મેટા કરંદિયા લરીને ફળ લાવ્યે હતો. તું ન આવ્યો એટલે તારા નામ પર અરીમેટાને ખેરાત કરી, હીધા. આજે પણ એ મેટા કરંદિયા તારે માટે આપ્યા છે, તે તું કઈ જ. કરંદિયા ધણું મેટા હતા અને મેટરમાં ભાય તેવા નહોતા. એટલે શ્રીમેટા મજૂર કરીને તે ઘેર કઈ ગયા. આ પ્રસાદ ડેટલાય દિવસ સુધી ડેટલાય માણુસોને આપ્યો હતો. સહયુરુની એ પ્રેમપ્રસાહીનો સ્વાદ શ્રીમેટાના સુખમાં ડેટલાય દિવસ સુધી રહ્યો હતો. સહયુરુની પ્રસાહીનો આવે. અમતકાર છે.

સાધનામાં અભય ને નિર્બિદ્ધતા ખાસ મહત્વનાં. શ્રીમેટા સાધનામાં હીક્ષિત થયા તે અગાઉ તેની આવસ્થાકર્તા જણ્યાતા હતા. એકાંત, અભય, એકાગ્રતા, નિરિધ્યાસન જે રોજનાં ન હોય તો તેનું પરિણામ ન આવે. શરૂઆતમાં ધારે ધારે ક્રમશ : વધારતાં વધારતાં પૂર્ણતાએ પહોંચાય અને અજપાણપની સ્થિતિએ પ્રવતોં તે પછી અક્રિતનો સ્વાદ લાગવા માંડે.

આ બાબતમાં શ્રીમેટા કહેતાં કે ધણું લોડો મને કહે છે કે મેટા સમરણુમાં અમને સ્વાદ આવતો નથી. અમે દરરોજ સવારમાં સેવાપૂણમાં કલાક, દોઢ કલાક ખેસીએ છીએ પણ સમરણ અમતું નથી. તેના જવાબમાં શ્રીમેટા જણ્યાવતાં કે “આ માર્ગમાં જરાક જરાક નહિ યાલે. તમે જાણો છો કે મારું સમરણ રોજના સોણ કલાક સુધી પહોંચ્યું હતું. છતાં મારો મેળ ખાતા નહોતા. એ તો મને સાધ કરડચો અને મારી પ્રથળ કિજિવિષાએ સુત્યુ સામે જર્ંગ માંડચો અને મેં સતત જરૂર કલાકનું સમરણ કર્યું. પરિણામે નિરંતરના

સમરણે પહોંચ્યો। પછી મારો સાધના વિકાસ એકસપ્રેસ ટ્રેનની ગતિએ થવા ભાઈઓ, બોજનમાં સપ્રમાણુ ભસાલો પડ્યો હોય તો જ ખાવાનું સ્વાદવાળું બને છે, જરાક જરાક નાખવાથી બોજન સ્વાદવાળું નહિ થાય, આ પૂર્ણતાને ભાર્જ છે, કશાય એંધા કે અધૂરા પ્રયત્નોથી પૂર્ણતાને શિખરે નહિ પહોંચી શકો, ધંધામાં પણ તમે સતત પ્રયત્ન કરો છો અને પૂરેપૂરા જંપલાવ્યા પછી જ આવકની વૃદ્ધિ થાય છે એ તમે સમજો છો, ધણું લોકો કહે છે કે મોટા, અમે તમારી પ્રત્યે પૂજ્યભાવ રાખીએ છીએ તમને પગે લાગીએ, છીએ અને અમારી શક્તિ અનુસાર એ ચૈસા આપીએ છીએ તો, તમે અમને મદદરૂપ ન થાવ કે તેવા લોકોને મારો જવાબ છે કે તમે ચૌ મારી પ્રત્યે પૂજ્યભાવ રાખો છો, પગે લાગો છો અને તમારી શક્તિ અનુસાર એ પૈસા આપો છો તે સારી વાત છે, તમારા પૈસા અમે આશ્રમ માટે ખર્ચતા નથી પણ તમારા પૈસા તમારે માટે જ એટલે કે સમાજને માટે ખર્ચથી છે, આ માટે હું તમારા અધારનો આભાર માનું હું અને તમારા જેવાં ચાહક સ્વજનો મને ભજ્યાં છે તેને માનું સહલાગ્ય ગણું હું પણ એથી કરીને હું તમારે માથે હાથ મૂકું અને તમને ભગવાનનાં દર્શન થાય એવી જો તમે આશા રાખતા હો તો એ વાંઝણી આશા છે અને તે મારાથી નહિ બને, ભગવાનને પણ જો તમારે જવું હોય તો તમારે એને માટે પ્રયત્ન કરવો પડો, ભગવાનની જો તમે છચ્છા રાખતા હો તો તમારે એક ભજનમાં ગવાઈ છે તેમ દાસના દાસ થઈને રહેવું પડો, ડાઈ સાધુને તમે ભાલમલીદા ખવડાવશો કે રહેવા માટે બંગલો, કરાવી આપશો અને ઉપર લાખ રૂપિયા રોકડ આપશો તાથ તે તમને ભગવાનનાં દર્શન કરાની નહિ શકે, ભગવાનના ભાર્જ જવાની તમે છચ્છા કરી પણ તેને પામવાના પાથાના શુણો એકાંત, અભય, સુમરણ આદિ માટેના શુણું ડેળવવા પ્રયત્ન ન કર્યાં તો ઈશ્વર તમને કચાંથી મળવાનો ??”

શ્રીમેટા કરાંચીમાં હતા તે બેળાની કાળીચૌદ્ધની વાત છે. આવતી કાલે કાળીચૌદ્ધન છે તો તે દિવસે રાતે કથાં જવું તે સ્થળની પસંદગી કરવા અહાર નીકળ્યા. વાયક જણે છે કે શ્રીમેટા દિવાળીના દિવસેઓ કાળીચૌદ્ધના દિવસે જ્યાં હોય ત્યાં ડોઈ ભયંકરમાં ભયંકર અને બિહામણી એવી જગાએ જતા, અને આપી રાત ત્યાં જ આળતા હતા.

તેઓ કરાંચીના દરિયા ડિનારે ફરતા ફરતા જઈ રહ્યા હતા. ફરતા ફરતા અને જેતા જેતા તેઓ આગળ જઈ રહ્યા હતા. એવામાં એક દરિયાઈ ટેકરી તેમણે જેઈ. જગ્યા એકાંતવાળી અને શાંત હતી. સાથે સાથે લયંકર અને બિહામણી પણ હતી. કાળી ચૌદ્ધની રાતે આવી લયાનક જગાએ ભાગ્યે ડોઈ આવવાની હિંમત કરે, આથી આવતી હાલ કાળી ચૌદ્ધની રાતે શ્રીમેટાએ આ જગાએ આવવાનું નક્કી કર્યું:

બીજે દિવસે નક્કી કરેલ સમયે તેઓ એ સ્થળે જવા નીકળ્યા. ધરનો ડિસાય તેઓ રાખ્યા હતા. એટલે પૈસાવાળું પાકીટ તેમણે ધરમાં આપો દીધું. ધરનાં ખધાંએ કંદું કે કદાચ પૈસાની જરૂર પડે તો પૈસા પાસે રાખો ને? પરંતુ શ્રીમેટાએ કંદું કે મારે પૈસા જૈસા રાખવાની જરૂર નથી. જેખમ પાસે રાખવું સારું નહિ. એટલે પાકીટ ધરે રાખતો જઉ એ જ ડીક છે. માત્ર એઠાવા માટે ભરવાડી કામળા લઈ લિધો અને નક્કી કરી આવેલ જગાએ જવાને નીકળ્યા.

રાત સમસમતી હતી. દરિયાનાં પાણી ધૂધવાયા કરતાં હતાં. સ્થાન નિર્જન હતું. એવે વખતે શ્રીમેટા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. જઈને ટેકરી ઉપર બેઠા અને ઈશ્વરસમરણું કરવા લાગ્યા. આ રીતે તેઓ થોડાવાર બેઠા હશે એવામાં ડોઈ વિચિત્ર વેશવાળા માણુસ આવી પહોંચ્યો. ટેકરીની નીચે જિલો રહ્યો અને બોલ્યો : “ટેકરી ઉપર કેમ બેઠો છે ? નાચે જિતર, ચાલ્યો જ અહીંથી.”

જેવો માણુસ ભયાનક હતો એવો અવાજ પણ ભયાનક હતો. શ્રીમેટા આવી જાતોથી ટેવાયેલા હતા. તેઓ જરાપણ ગભરાયા નહિ. જણે કશું અન્યું નથી એમ પોતાના સ્થાને બેસી રહ્યા અને પેદો માણુસ શું કરે છે તે જેવા જાણ્યા.

પેદા માણુસે શ્રીમેટાને એકરી પરથી ચાલી જવાને કહું પરંતુ શ્રીમેટાએ એમ કુરવાની કશી હિલયાલ કરી નહિ. કે ઉપરથી તેઓ નીચે આવ્યા નહિ. ત્યારે પેદા ભયાનક માણુસે ઝરીવાર શ્રીમેટાને કહું : “અરે લાઈ, ચાલ્યો જા, ચાલ્યો જા અહીંથા. એકવાર તને ચાલ્યા જવાનું કહું” છતાં ડેમ ચાલ્યો જતો નથી ?”

શ્રીમેટા બોલ્યા : “શા માટે ચાલ્યો જણાં ?”

પેદો માણુસ કહે : “આ જગા તો ભસ્ત લેડો માટેની જગા છે. તેની ઉપર તારા જેવાથી ના બેસાય.”

શ્રીમેટા બોલ્યા : “મારાથી ડેમ ના બેસાય ? હુંય ભસ્ત થવા માટે જ આ જગા ઉપર બેસવા આવ્યો છું.”

પેદો માણુસ કહે : “એમ, આ જગા ઉપરથી તું નહિ જય ? તો લે હવે આ જગા ઉપર બેસવાનો તને ખરાખર સ્વાદ ચાખાડું છું.” બોલીને સામાન્ય માણુસથી ન જીંચકાય તેવો પથર ઉડાવ્યો અને શ્રીમેટા તરફ જેરથા ઝેંક્યો.

શ્રીમેટાએ વિચાર્યું. ભાર્યા આ તો. પથર જરૂર માથું લાંગી નાખશે. પરંતુ એવું કશું અન્યું નહિ અને માથાના વાળને અડીને પથર ખીજુ બાજુઓ પડ્યો.

જરૂર આ ડાઈ આલિયા હોવો જોઈએ. એમ વિચારી શ્રીમેટા એકરી પરથી નીચે જીતર્યા અને એ માણુસને પગે લાગી પગ પકડી લીધા. પેદા માણુસે પગ છોડાવવા ધર્શુંય કર્યું અણ શ્રીમેટાએ તેમના

પગ છોડવા નહિ અને કહ્યું કે માનો ન માનો પણ તમે ડોઈ મોટા ઓલિયા છો. માટે મને આશીર્વાદ આપો.

એલો માણુસ બોલ્યો : “જે, તારી સાધનામાં પ્રગતિ કરાવવા માટે હું અહીં આજે આવ્યો છું. પરંતુ તે પહેલાં મારે તારી ક્ષેત્રી કરવી હતી કે તું મારાથી ગમરાય છે કે કેમ ? પણ તું ગમરાયો નહિ ને અડગ રહ્યો તેથી તારી પર હું ખુશ થયો છું તેથી આજે તને હું સાધનાની એક વિધિ શીખવાશ.”

શ્રીમોટા તેની આ વાત સાંભળાને ખુશ ખુશ થઈ ગયા. ચોતે સદ્ગુરુની હતા કે તેમણે ધણી કાળીચૌદ્દશો ધણી ભધ્યાંકર જગાએ ગાળી હતી તેના પરિણામદર્શે આજે કાળીચૌદ્દશની રાતે એક ઓલિયો તેમને સાધનાની એક વિધિ બતાવવા આવ્યો હતો. ધનલાભવ, ધનધડી. શ્રીમોટાએ વારંવાર તે ઓલિયાને પ્રણામ કર્યા.

પરંતુ ઓલિયાએ શ્રીમોટાને કહ્યું : “જે હું તને સાધનાની વિધિ બતાવું તે અગાઉ તારે મારું એક કામ કરવું પડે. મારે સિગારેટ પીવી છે માટે તું તે લઈ આવ.”

શ્રીમોટાએ કહ્યું : “અલે.” મધરાત થઈ ગઈ હતી એટલે બધી દુકાનો બંધ થઈ ગઈ હતી. સીગારેટ કચાંથી મેળવવા ? ડોઈ દુકાન ખુલ્લી હોય તો સીગારેટ ઝળી જય એ વિચારે તેઓ ચાલતાં ચાલતાં જોતા જેતા જતા હતા.

અમને ડોઈકે કહેલું કે કદાચ કેખીનો છે ત્યાં જી. ડોઈ ખુલ્લી હોય તો ઝળી રહેશે. એટલે તેઓ કેખીનો હતી ત્યાં ગયા પણ બધી કેખીનોથી બંધ હતી. છેવટે તેઓ બધી કેખીનોમાંથાં એક મોટી કેખીન પાસે આવી પાઠ્યિં ખટખટાયાં. ખખડાટ થતાં કેખીનવાળો જણી ગયો અને બોલ્યો : “કોણું છે લાઈ, કેમ આવ્યો છું ? આટલી મોડી રાતે આવતાં થરમ નથી આવતી ?”

શ્રીમેટા કહે : “અરે ભાઈ, મારે સિગારેટ જોઈએ એટલે આવ્યો છું.”

ક્રીનવાળા કહે : “આ સિગારેટ કેવાનો સમય છે ? અત્યારે જે તારે સિગારેટ જોઈતી હશે તો આઠલી કિંમત આપવી પડશે. એલ, છું તૈયાર ?”

શ્રીમેટાને તો ડેઈપણ હિસાબે સિગારેટ જોઈતી હતી. જે કિંમત માગે તે આપવા તૈયાર હતા. પણ ખીસામાં પૈસા નહોતા. હવે શું થાય ? તરત તેમને વિચાર સ્ક્રૂફોડ કે લાદે પૈસા નથી પણ આ ઓફ્વાનો કામળા તો છે ને તે તેને આપી દઈશ અને આવતી કાદે તેની કિંમતના પૈસા આપી કામળા પાછો મેળવીશ. એફલે તેમણે ક્રીનવાળાને કહ્યું : “ભાઈ, તું જે પૈસા કહીશ તે આપીશ, મહેરભાની કરીને સિગારેટ આપ. જલદી જવું છે.

ક્રીનવાળાએ શ્રીમેટાને સિગારેટ આપી. શ્રીમેટાને વિચાર આવ્યો પણ દીવાસળા વિના સિગારેટ ડેવી રીતે પાશે ? એટલે દીવાસળાની પેટી પણ લઈ લાધા. પછી પેલા ક્રીનવાળાને શ્રીમેટાએ કહ્યું : જે ભાઈ, અત્યારે મારી પાસે પૈસા નથી પણ આ ઓફ્વાનો કામળા તને આપી જઉં છું. હું અહીં પાસે જ રહું છું. આવતી કાદે પૈસા આપીને કામળા પાછો લઈ જઈશ.”

શ્રીમેટાની વાત સાંભળાને ક્રીનવાળા ગુસ્સે થઈ ગયો ને જોખ્યો : “ભલા આદમી, તારી પાસે પૈસા નહોતા તો ખેલાં કહેણું હતું ને ? લાવ સિગારેટ ને દીવાસળાની પેટી પાછી. પૈસા હોથ તો લઈ જ. કામળા મારે નથી જોઈતો.”

શ્રીમેટા કહે : “પણ ભાઈ, તારી સિગારેટની કિંમત કરતાં આ કામળા ધાણી વધારે કિંમતનો છે. કાદે પૈસા આપી જવાનું કહું છું છતાં આમ શા માટે કરે છે ?”

શ્રીમેટા અને ડેઅનવાળા વર્ષો આવી રક્જક ચાલી રહી હતી ત્યાં જ એક ભાણુસે ઢોડતાં ઢોડતાં આવી શ્રીમેટાના હાથમાં પૈસા મૂક્યા અને કહ્યું : “ડેઅનવાળાને આપવા માટે બાબાએ આ પૈસા મેકલ્યા છે, માટે પૈસા આપી વહેલો વહેલો તુ એમની પાસે પહોંચી જ.

શ્રીમેટાએ હાથમાંના ચેસા જોયા તો ડેઅનવાળા ભાગતો હતો તે કરતાં થાડા વધુ પૈસા હતા. શ્રીમેટાએ ડેઅનવાળાના હાથમાં બધા પૈસા આપી કહ્યું : “તારા જે પૈસા થતા હોય તે લઈ કે અને બાકીના મને પાણ આપ.”

ડેઅનવાળાએ તેના થતા, પૈસા લઈ લીધા અને બાકીના પૈસા વધ્યા તે શ્રીમેટાના હાથમાં મૂક્યા. શ્રીમેટાએ વધેલા પૈસા ધ્યાનિયાની આચીએ ચડાવી ચાલવા માંડયું. શ્રીમેટાએ આવીને આલિયાના હાથમાં સિગારેટનું પાકીટ અને હીવાસળાની પેટી મૂક્યા. આલિયાએ વિચાર કર્યો કે તે હુશિયાર માણુસ, મંગાવી હતી તો એકલી સિગારેટ પણ સાથે હીવાસળાની પેટી પણ લઈ આવ્યો છે, એટલે ખુદ્દિયાળી લાગે છે.

આલિયાએ સિગારેટનું પાકીટ જાલીને એક સિગારેટ કાઢી પોતે પીવા માંડ્યા અને, કીળ સીગારેટ શ્રીમેટાને આપી ને પીવા કહ્યું. પરંતુ શ્રીમેટા ઘોલ્યા કે માફ કરો મને પીતાં આવડતી નથો.

પણ આલિયા કહે : “એમ ના ચાલે તને નેમ આવડે તેમ પી.”

શ્રીમેટાને સિગારેટ પીવાની આદત નહોતી. સિગારેટ સળગાળાને પીવા માંડી ત્યાં ચોં ચોં ખાંખાં થઈ ગયું અને તેમણે સિગારેટ ઝંકી દીધી.

આલિયાએ સિગારેટ પીધા પછી શ્રીમેટાને પોતાની નજીક બોલાવ્યા અને સુખાસનમાં બેસીને ધ્યાન ધરવા કહ્યું. શ્રીમેટા તે પ્રમાણે ધ્યાનમાં એટા.

થોડીવાર પછો ઓલિયાએ શ્રીમેટાને પૂછ્યું : “ધ્યાનમાં તને શું દેખાય છે ?”

શ્રીમેટા કહે : “મને કયું દેખાતું નથી.”

ઓલિયા કહે : “સારું, જે હવે હું તારી સામે બેઠો હું અને ધ્યાન કરું છું : ” એટલું કહીને તેઓ ધ્યાનમાં બેઠા અને શ્રીમેટાએ શું જેણું ? તેમના શરીરમાંથાં તેજકિરણુંની ધારા સતત નીકળતી હતી અને પાછી શરીરમાં વિલીન થઈ જતી હતી. આ તેજકિરણુંની આવનનજવન ફેલ્ટોય વખત ચાકી. આ તેજકિરણને પ્રકાશ આહ્લાદક હતો. વીજળીના ગોળાની પ્રકાશની તો ગરમી લગે પરંતુ આ પ્રકાશની ગરમી સ્પર્શની નહોટી બદ્લે શીતળતા બક્ષતી હતી.

થોડીવાર પછો ઓલિયા જગૃતઅવસ્થામાં આવ્યા અને કહ્યું : “જે હવે તારા શરીરમાં પણ આ પ્રમાણે થાય એવી હિયા કરું છું.” કહીને એમણે શ્રીમેટાને સુખાસનમાં બેસવા કર્યું. શ્રીમેટા સુખાસનમાં બેઠા. પછી એમણે શ્રીમેટા પાસે આવીને હૃત્યસ્થાને ટકોરે મારીને ડાઈ લીંટા ના કરતા હોય તેમ હૃત્યસ્થાનથી લીંટા કરતા કરતા નાસિકા ઉપર થઈને કપાળની મધ્યમાં ટકોરે માર્યો અને તે પછી આગળ વધતાં વધતાં અહંકરંગની જગાએ ટકોરે. માર્યો તે સાથે જ શ્રીમેટાના શરીરમાં વીજળીનો સંચાર થયો. અને ઓલિયાના શરીરમાંથાં ને પ્રકારના તેજકિરણનો પ્રવાહ વહેનો હતો તેવો તેમના શરીરમાં વહેવા મંડચો. આ એક રોમાંચકારી બનાવ હતો.

ઉટલાય વખત સુધી શ્રીમેટાના શરીરમાંથી તેજકિરણાની આવનનજવન થયા પછી ઓલિયાએ શ્રીમેટાનો સ્પર્શ કર્યો અને તે હિયા એટકી ગઈ. પરંતુ શ્રીમેટા જણુતા નહોટા કે તેમના ઉપર આ હિયા થા માટે કરી હતી. એટલે તેમણે નભ્રતાપૂર્વક ઓલિયાને પૂછ્યું : “બાપુ, કૃપા કરીને આ હિયાનો હેતુ સમજાવશો. તો તમારો અહેસાનમંદ થઈશ.”

શ્રીમેટાની વાત સાંભળીને આલિયા ઓલ્યા : “આ તેજકિરણો
તારા શરીરના રૈમેરોમ ફરી વળીને બહાર આવતાં હતાં અને પાછાં
તારા શરીરના રૈમેરોમમાં ફરી વળતાં હતાં. હવે તારી શરીર શુદ્ધિ
થઈ અણ્ણાય.

શ્રીમેટા આલિયાના પગ પછી ચૂચ્યા ને પગે કાગ્યા. આથી
આલિયા શ્રીમેટા ઉપર પ્રસન્ન થયા અને હંહું : “જે હવે ફરીવાર
ધ્યાનમાં એક અને તારી જાતે ફરીવાર એવો અનુભવ ફર.”

શ્રીમેટા ફરીવાર ધ્યાનગાં ઘેડા અને હૃદયસ્થાને ટેકારો મારીની
હૃદયની નાસિકા ઉપર થઈને કપાળની મધ્યમાં ટેકારો મારીને
ઘ્યારાંધ્રસ્થાને આવતાં તેની ઉપર ટેકારો માર્યો અને તેની સાથે
વીજળીને સંચાર થતાં તેજકિરણોની માળા શરીર થઈ અને બહાર
જઈને પાછી શરીરમાં વિલીન થવા લાગી. આ સ્થિતિ ડેટલાંથાં
વખત સુધી રહી. પછી આલિયાનો આદેશ મળતાં તે બંધ ફરી.
શ્રીમેટાએ ફરીવાર આલિયાને અરજ શુભરી, “બાપુ ફરીવાર તમે
મારી પાસે આ કિયા શા માટે ફરાવી છો?”

આલિયાએ જવાબ આપ્યો : “જે પહેલી વારની કિયાથી
તારી શરીરશુદ્ધિ થઈ, બીજી વારની ત્યાથી તારી ઈદ્રિયશુદ્ધિ થઈ..
આમ બંને શુદ્ધિઓ થતાં હવે તું આત્મશુદ્ધિને પામ્યો છું. હવે
તારે બીજી કશી શુદ્ધિની જરૂર નથી. હવે તારે જે છેલ્લી કિયા
કરવાની છે તે રામનવમીને દિવસે તું જ્યાં હો ત્યાં કરનો. એમ
કહીને આલિયાએ શ્રીમેટાને તે કિયાના વિધિ વિષે વાત કરી. પછી
આલિયાએ શ્રીમેટાને હંહું તે હવે તું તારે જ અને શ્રીમેટાએ
આલિયાને પગે લાગી વિદ્યાય લીધી.

જે આલિયાએ આવી ગૂઢ વિધિ બતાવી તે આલિયા ડ્રાગ
હશે? શ્રીમેટાને આ સવાલ જોસો થયો અને તે વિષે વિચાર કરતા.

તએં ધરે આવી પહોંચ્યા, ધરે બધાં તેમની રાહ જોઈને બેઠાં હતાં.
તએં ધરે આવતા સૌ રાજ થયાં અને ગઈ કાલના રાતના અનુભવ
વિપેની વાતો પૂછવા માંડચા.

શ્રીમેટા તેમના અનુભવની સૌને વાત કરતા હતા. એવામાં
કરાંચી એણજર્નના તંત્રી શ્રી શર્મા સાહેબ આવી પહોંચ્યા. તેમને
આખ્યાતિમિક આખ્યતાની વાતોમાં ધ્રુવા રસ હતો. એઠે તએં પણ
આ વાતો સાંભળવામાં જોડાયા, તેમણે વીંઠી પહેરી હતી. તે ઉપર
ને ચિત્ર હતું તેની ઉપર શ્રીમેટાનું વારંવાર ધ્યાન જરુ હતું.

બધાંને થતું હતું કે શ્રીમેટા વારંવાર શ્રી શર્મા સાહેબની વીંઠી
તરફ શા માટે જોતા હશે? ત્યાં તો શ્રીમેટાએ જ શ્રી શર્મા
સાહેબને પૂછ્યું: “શર્મા સાહેબ, તમારી વીંઠી ઉપર કોનું ચિત્ર
છે?”

શ્રીમેટાના એકાએક આવા સવાલથી શ્રી શર્મા સાહેબ જરા
વિસ્થિત થયા. એમણે જવાબ આપ્યો: “એ તો મારા શુદ્ધ
શ્રીસાંઈબાઆનું ચિત્ર છે.

એ સાંભળાને શ્રીમેટા બોલી જાચા: “ગઈ કાલે મને આ
સાંઈબાઆ જ મળેલા.”

રાતના આપુણે શ્રીમેટાને વાત કરી કે ગઈકાલે તને ને અનુભવ
થયો તેવો અનુભવ આજે થાય તો તારો અનુભવ સાચો ગણ્યાય.
શ્રીમેટાએ ધ્યાનમાં બેસી તે પ્રમાણે કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ ગઈ
કાલની માઝક સ્પષ્ટપણે તેવું દર્શાવ્યું નહિ.

આથી આપુણે શ્રીમેટાને કહ્યું કે તું ફરીવાર એ ઓલિયાને
મળ અને ખુલાસો કરી લે. પણ ઓલિયા કોડો તો કચાંથ વિહરતા
હોય. એમ કચાંથી મળો? આ માટે આપુણે શ્રીમેટાને સૂચન કર્યું
કે પાતંજલ યોગસૂત્રમાં એક સ્થળે કહ્યું છે કે ધ્યાનમાં બેસીને

આવાવસ્થાનિ સ્થિતિ પ્રગટે એ આગામાં જે સંકલ્પ કરીએ તેનું દર્શાન ત્યારે થતું હોય છે. તું એ પ્રયોગ કરી જે. ઓલિયા કચ્છાં છે તે તને એમાંથી જણુવા મળશે. શ્રીમેટાએ તેમ કરી જોખું તો તેઓ જ્યાં રહેતા હતા ત્યાંથી એંક ભાઈન દૂર દરિયા કિનારે ફરવા આવનારાએ ભાટે જે બાંકડાએની હાર હતી તેના સૌથી છેલ્લા એક ભાગલા તૂટલા બાંકડા ઉપર એઠેવા આખાને જેયા.

શ્રીમેટા હુરત જિક્કા અને બાખાને જે સ્થળે એઠેલા જોયા હતા તે તરફ જવાને નીકળ્યા. દરિયા કિનારે જતાં જતાં બાંકડાની હાર આવી તે રસ્તે આગળ છેલ્લો ભાંગ્યોતૂટચો બાંકડો હતો તેની ઉપર બાખા એઠા હતા, શ્રીમેટાએ તેમને જઈને પ્રણામ કર્યા.

બાખાએ પૂછ્યું : “કેમ આવ્યો છે ?”

શ્રીમેટાએ કહ્યું કે બાખા, આપે બતાવેલી કિયા મેં ધરે જઈને કરી તો આપની પાસે હતો અને જે રીતે કિયા થઈ હતી તે પ્રમાણે કિયા ધરે થતી નહોતી. તેમાં વિદ્ધનો આવતાં હતાં. બાખાએ શ્રીમેટાની વાત સાંભળી વિદ્ધનો આવે તો શું કરવું તેનો ઉપાય બતાવ્યો.

શ્રીમેટા આ રીતે સદ્ગુરુની પ્રસાહી પામી ધન્ય બન્યા.

સદ્ગુરું ફરમાન, મહેષુધનો હુકમ

શ્રીમેટા કરાંચીમાં રહેતા હતા ત્યારે તેઓ ધર્મિવાર સવારમાં ફરવા ચાલ્યા જતા. એકવાર આવી રીતે તેઓ ફરવાને જતા હતા. અને વિચારમાં ને વિચારમાં તેઓ ધર્મ લાંબે સુધી ફરવાને નીકળી ગયા. તે સમયે તેમને સદ્ગુરુ મહારાજ તરફથી દરિયામાં ચાલ્યા જવાનું ફરમાન મળ્યું. જે કે સ્થળ રીતે હાજર થઈને તેમણે આવું ફરમાન નહોંઠું છેયાં. પરંતુ દિલમાં પ્રગટ થઈને આવી આશા ફરમાવી હતી.

આ કાંઈ ભાગ ભ્રમણાનો પ્રસંગ નહોંતો કે તેમાં કાંઈ ગાડપણું નહોંઠું પણ સદ્ગુરુ મહારાજે જાણે જાતે આવીને ના કહ્યું હોય એવા દિલમાં ભાવના થઈ હતી. એટલે તેનો ઈન્કાર કેમ કરાય?

શ્રીમેટાએ તેમના જીવનમાં સદ્ગુરુની આશાને ધર્ષું મહત્વ આપ્યું હતું. તેમનું ગમે તેવું ફરમાન હોય, જેણે ને જીવનું જોખમ હોય, શ્રીમેટા હંમેશાં તે પાર પાડતા. એ રીતે દરિયામાં ચાલ્યા જવાની વાત આવતાં તેઓ પુરત તેમ કરવાને તૈયાર થયા અને દરિયામાં ચાલવા માંડ્યું.

દરિયામાં ચાલતાં ધૂંટણુસમા પાણીમાંથી ઢીંચણુસમા પાણીમાં આવ્યા અને ઢીંચણુસમા પાણીમાંથી કેડસમા પાણી સુધી ગયા. દરિયામાં પાણી ચારે બાજુ જિછણતાં હતાં અને પાણીનાં મોણ હોડી આવીને શ્રીમેટાના શરીરને થપાટો મારતાં હતાં. પહેરેલાં કપડાં

પલળા ગયાં હતાં છતાં શ્રીમોટા ચાલ્યા જ જતા હતા. છેવટે ગળા સુધીનાં પાણીમાં પહોંચ્યા. તેમ છતાં શું થશે તેનો વિચાર કર્યા વિના શ્રીમોટા આગળ વધ્યે જ જતા હતા.

દરિયામાં ભરતી હતી એટલે મોઝાંનો મારો વધતો જતો હતો. દરિયાને તળિયે પગ સ્થિર રાખવાનું સુશકેલ થઈ પડ્યું હતું. બિલગતાં મોઝાંએ આવી માથા ઉપર થઈને પસાર થતાં હતાં અને નાક તથા મેંને ભરી હેતાં હતાં. તેમ છતાં શ્રીમોટાના દિલની શાંતિ ઘવાઈ નહોંતો. કે હવે શું થશે તેનો ઘ્યાલ પણ આવ્યો નહોંતો. તેમના દિલમાં તો સહયુરુના ઇરમાનની અને દરિયામાં ચાલ્યા જવાની વાત જ રહતી હતી. સહયુરુની આજાનો અમલ કરવો એ એક જ વાત તેમના દિલને પ્રોત્સાહિત કરતી હતી.

બસ આઠથું બન્યું ત્યાં સુધી તેઓ સભાન અવસ્થામાં હતા. પછી તેમનું શું થયું, કચારે ભાન ચાલ્યું ગયું અને કચારે તેઓ બેભાન બની ગયા તે વિષે કશો ઘ્યાલ તેમને નહોંતો. પરંતુ જ્યારે તેઓ ભાનમાં આવ્યા ત્યારે દરિયાકિનારે તેઓ પડેલા હતા. તેમણે પહેરેલાં કપડાં પાણીથી લદબદ નહિ પણ પાણીથી ભીનાં થયેલાં માલુમ પડતાં હતાં અને તેઓ રહેતા તે દિલક્ષણનો બંગલો કચાંય આવ્યો દૂર દૂર હતો.

આ ઉપરથી તેમણે અનુમાન કર્યું કે દરિયામાં ચાલતાં તેઓ બેભાન બની ગયાં હશે અને ભરતીનાં બિલગતાં મોઝાં તેમને ઢસડાને અહીં લાંબ્યાં હશે. ધીમે રહીને શ્રીમોટા બેઠા થયા અને ભીને કપડે પછી ધારે ધારે ચાલતા તેઓ દિલક્ષણને બંગલે ગયા.

તેમનાં ભીનાં કપડાં જોઈને ધરનાં બધાંએ પૂછતાછ કરી પણ તેમણે કશો જવાબ આપ્યો નહિ અને ભીનાં કપડાં કાઢી, નવાં કપડાં પહેરી જણે કશું બન્યું નથી એમ સ્વસ્થ થઈ ગયા.

મુસલમાનોનો પવિત્ર મહિનો રમણન માસ ચાલતો હતો. રમણન માસમાં સૌ મુસલમાનો રેણ રહ્યે. રેણ એટલે દિવસ દરમિયાન ખાવાનું નહિ, પાણી પિવાનું નહિ. થુંક પણ ગળાય નહિ. આનું કડક પાલન કરીને રેણ રાખવાનો રિવાજ.

સંયમ ડેળવાય એટલા માટે શ્રીમેટા પણ રેણ રાખતા. વળી શ્રીમેટા ગુજરાત વિધાયિકમાં ભણુતા હતા તે વેળાએ ગાંધીજીએ હિંદુ-મુસ્લિમ એકતા ઉપર ખાસ લાર મૂકેલો. અને એકખીલાંના ધર્મ અને નીતિનિયમો પરતે આદરમાન રખાય તે ભાર્તેઓ ખાસ આગાહ રાખતા અને રખાવતા. શ્રીમેટા એ દાખિયે રેણ કરતા અને કરાંચીમાં પણ એ દાખિ રાખીને એમણે રેણ કરેલા.

રમણન માસ પૂરો થથા પણ ઈદને દિવસે કરાંચીના ઈદગાહના મેદાનમાં હજરો મુસલમાનો નમાજ પઢે. શ્રીમેટાને પણ એ સ્થળે જઈને નમાજ પઢવાનું મન થયું. અને તેઓ તે માટે રૈયાર થથા. પણ ધરનાં લોકોએ કહ્યું : તમે ધ્યાતિયું પહેરણું અને ધોળા ટાપી પહેરીને નમાજ પઢવા જશો. અને એ લોકો કંઈ કરી બેસરો તો કે એ લોકોનું જરૂર પૂછ્યું. જરા વાતમાં વાંકું પડે અને હિંદુ થઈને આમારી સાથે ડેમ નમાજ પઢવા આવ્યો. એવું પણ પૂછે ? તમે એકલા અને એમની સંખ્યા જાઓ. વિચાર કરો તે વખતે તમારી શી સિથ્યતિ ?

શ્રીમેટાએ જવાય આવ્યો. ને થવાનું હશે તે થશે. ને વસ્તુ અનવાની નથી તેની કદ્યપના કરીને ગલરાઈ જું કે ડરી જવાનો કશો. અર્થ નથી. લલે ને થવાનું હોય તે થાય. હું તો આજે ઈદગાહના મેદાનમાં નમાજ પઢવા જવાનો, એમ બોલી મોટર લઈને તેઓ ઈદગાહના મેદાનમાં ગયા. અને સૌ મુસલમાન આઈએ નમાજ પઢવા એકત્ર થાંલા એમની સાથે જઈને જિસા.

સમય થયો. એટલે નમાજ માટે સૌ વ્યવસ્થિત થઈ ગયા. મૌલવીએ નમાજની બાંગ પોકારી ત્યારે પોલાસની કવાયત સમયે

જેમ એટનશન બોલાતાં દરેક પોલીસ ટઢાર થઈને હારણંધ જિલ્લા રહે છે એમ મૌલવીએ નમાજની ખાંગ પોકારતાં હજરો મુસ્લિમનોનો હારણંધ જિલ્લા રહીને નમાજ પઠવા તૈયાર થઈ ગયા. સૌ ડેવા અદાપૂર્વક જિલ્લા હતા! શાંતિ ડેવી અદ્ભુત હતી! અને નમાજની આયાતો પઠાઈ ત્યારે સૌએ કાને હાથ મૂક્ખને ઘૂંઠશુભર ટઢાર બેસી જ્યારે તેઓ નીચા નમતા અને બંને હાથ પાછળ રાખી ઝુદ્ધતાલાને નમાને ઢળી જઈ શિર જમીનને અડાડતા ને નમન કરતાં, એ કેટલું શિસ્તઅદ્ધ અને પવિત્ર હતું। જરાપણું અશાંતિ નહિ, ડાઈ ઉતાવળ નહિ કે જરાય રઘવાટ નહિ, પરંતુ મૌલવીના મુખમાંથી જે આયાતો પઠાય તેમાં ફરમાન થયા પ્રમાણે દરેક જાણ વિધિવત્ હિયા કરતાં, એકીસાથે યથાવત् વિધિ પ્રમાણેની આ હિયા થાય તે દશ્ય સુંદર હતું.

શ્રીમોટા પણ નમાજ પઠવા સૌની સાથે સામેલ હતા. અને સૌ જેમ કરે તે પ્રમાણે તેઓ કરતા હતા. અહીં નહોતો ડોઈ જાંચનીયનો જેદ, નહોતી ડોઈ મોટા નાનાની ગણુત્તી, પણ સૌ મુસ્લિમાન હતા અને ઝુદ્ધતાલાની ખંડગીમાં સૌ એક હતા.

નમાજ પૂરી થઈ એટલે સૌ એકખીજને લેટીને છદમુઆરકની આપ દે કરી છૂટા પડવા મંડચા. તે વખતે સહસા શ્રીમોટાને સદગુરુનાં દર્શન થાં. શ્રીમોટાએ તો તેમને સાણંગ દંડનત પ્રણામ કર્યા. સદગુરુએ શ્રીમોટાની પીડ થાણડી તેમના માથા ઉપર હાથ મૂક્ખને હુકમ કર્યો કે અહીંથી નથી થઈને તારે વેર આવ્યો જા.

શ્રીમોટાને થથું કે આજાપાલનનો આ અમૂલ્યો પ્રસંગ સાંપડચો છે. હેઠનું ભમત્વ, મનની ભડાગંઠ અને શરીરનો સંકોચ આ બધાથી મુક્ત થવાનો ખરેખરો મોક્ષ જળ્યો છે. આવો અમૂલ્યો પ્રસંગ ચૂકચા તો ફરીવાર આવો પ્રસંગ ભળવાનો નથી. લક્ષ્મી મળવા આવે ત્યારે ચાંદ્યો કરવા જઈએ તો બધું ફેંગટ જય માટે મળેલી તકનો બરાખર ઉપયોગ કરી લેવો એ જ હીક છે.

પણ તે સાથે એમને વિચાર આપ્યો કે કપડાં કાઢીને ડાને આપવાં ? શ્રીમેટા મોટર લઈને નમાજ પદવા આવેલા અને ઝાઈવરની ભીમળુભાઈ મોટરમાં જ હતા તેમને શ્રીમેટા કપડાં આપવા જય તો તેઓ ગાંડા થઈ ગયા છે માની, તેમને તેમ કરવા ન હે અને જાંચકાને મોટરમાં બેસાડીને કિલાફ્ટન પર બંગલે લઈ જય એટલે તેમ કરવામાં જોખમ હતું.

કલ્યાણપુરી નામે એક ભલભારી ભાઈ ડોઈવાર કિલાફ્ટન. બંગલે આવતા, એમને આવી આખતોમાં રસ હતો. અને તેઓ આવી વાતોનું રહસ્ય પણ સમજતા એટલે તેમને ઘરે જઈને બધી વાત કરી પહેરેલાં કપડાં તેમને સુપ્રત કરી પછી ચાહ્યો જઈશ. એવું ગેઠાં શ્રીમેટાએ ભીમળુભાઈ ઝાઈવરને સૂચના કરી કે મને કલ્યાણપુરીના ઘરે ઉતારી જ અને બંગલે બધાંને કહેને કે હું તેમને ત્યાં છું. તેમને ભળાને નિરાંતે આવીશ. ડોઈ મારી કશી ક્ષિકરચિતા કરે નહિ અને સૌ જમા લે એટલું કહેને.

તે પછી ભીમળુભાઈએ શ્રીમેટાને કલ્યાણપુરીના ઘર પાસે ઉતારી દીક્ષા અને મોટર બંગલે જવાને જીપડી ગઈ. શ્રીમેટા દાદર ચઢીને કલ્યાણપુરીને ત્યાં આપ્યા અને તેમને મળ્યા. કલ્યાણપુરીએ શ્રીમેટાને આવકાર આપ્યો અને બેસાડા. શ્રીમેટાના દિલમાં તો સદ્ગુરુના હુકમની અને નમ્ર થઈને ચાલ્યા જવાની વાત ધૂમરિયાં લેતી હતી. અને કચારે તે અભલમાં સુકાય તે ધન્ય ઘડીની તેઓ રાહ જોતા હતા. એટલે આવતાવેંત જ તેમણે કલ્યાણપુરીને કહું કે ભાઈ, આજે મને મારા મહેભૂષનો હુકમ મળ્યો છે કે મારે બધાંથી કપડાં કાઢી નમ્ર થઈને કિલાફ્ટનને બંગલે જવું. જવનમાં ડોઈને આવો હુકમ મળો છે અને મારે તેમના હુકમનું પ્રેમભક્તિથી પાલન કરી અતાવવું છે.

શ્રીમેટાની વાત સાંભળતાં જ કલ્યાણપુરી ગલરાઈ ગયા.

રખે ને શ્રીમેટા ધરમાં કપડાં કાઢીને નજી થઈને ચાલ્યા જય! તેથા તેમણે શ્રીમેટાને કહ્યું કે ના, ના, અહીં નહિ, અહીં નહિ.

કલ્યાણપુરીનો જવાણ સંભળતાં જ શ્રીમેટા સંભળ ગયા કે તેઓ તેમના ધરમાં કપડા જિતારીને ચાલ્યા જવા માગે છે એથી તેઓ ગલસાય છે. એટલે તેમને ઠંડા પાડી શ્રીમેટાએ કહ્યું કે તમે નકામા ગલસાય છો. હું તમારા ધરમાં કપડાં ઉતારીને નજી થઈને જવાનું કહેતો નથી. પરંતુ તમે મારી સાથે નીચે આવો. આપણે રસ્તા ઉપર થાડે સુધી જઈએ અને પછી હું તમને કપડાં જિતારી આપું જે તમે સાધકલ પર જઈને કિલફટન બંગલે આપી આવને અને બંગલે અધાને મેં તમને જે વાત કરી છે તે કહેન્ને. સાથે એમ પણ કહેન્ને કે મને કશું જવાનું નથી અને હું હેમયેમ પાછો આવી જઈશ એટલે ડોઈ ગલસાય નહિ. મહેભૂતે જે જે સ્થળે જઈને જવાનું કશું છે તે બધે સ્થળે ફરીને મારે ઘેર પહોંચવાનું છે. એટલે કેર કયારે આવીશ તેનો ચોક્કસ સમય કહેવાય નહિ પણ હું ક્ષેમકુશળ આવી જઈશ તેની બધાંને ખાત્રી કરાવન્ને.

આટલું કહીને પછી શ્રીમેટા તેમની સાથે બહાર આવ્યા અને શરીર ઉપરથી બધાંય કપડાં ઉતારી નાખી કલ્યાણપુરીને સોંપા દીધાં. જેવાં કપડાં ઉતાર્યાં કે તરત જ શરીરના રોમેરોમભાં એક એવા પ્રકારનો લાવ અને મસ્તી પ્રગટચાં અને તેનો આવીશ ને જુસ્સો એટલો બધો પ્રચંડ હતો કે જમીન પર પગ પણ ટેકી શકાતા નહોતા. જણે પૃથ્વીથી અદ્ધર ઉડતો ન હોઇ એવું મને લાગ્યા કરતું હતું. થાડીક પળામાં તેવું લાન પણ વિદીન થઈ ગયું.

શરીર ચાલ્યા કરતું હતું પરંતુ ચાલ્યા કરવાના લાન કરતાં ડોઈ જુદા જ પ્રકારતું લાન અંતરમાં અંતરથી ત્યારે પ્રવર્તાતું હતું. એવી સ્થિતિમાં કરાંખીના મેટા મેટા રસ્તો ઉપર થઈને કયાં કયાંથી ચાલવાનું થયું હોશે તેની કશી જ ખરર નથી. માત્ર એક સ્થળે એક

ગોરા સાઈન્ટ મને રોકવાનો પ્રયત્ન કર્યો તે ખ્યાલ આણોપાતળો છે. ત્યારે અવી પ્રયંડ ભૂમ મારી હતી કે તે ગોરા સાઈન્ટ સાંઘિબાળા ઈદ્દમુખારક એમ એલી સલામ ભરી હતી. તેટલું જ પાર્થિવ લાન મને અગટયું ને પાછું [વહીન થઈ ગયું.

તે પછી ચાલતાં ચાલતાં ગવર્નરના બંગલા પાસે આવ્યો. ત્યાં શ્રી સદ્ગુરુ પોતે જિલ્લા હતા. તેમણે મને છાતીસરસો ચાંપીને ખૂબ વહાલ થયું. મારો બરડો ખૂબ થાણડચો તે બધું બરાબર યાદ રહી ગયું છે. તેમણે મને રોજ તોકવાને માટે પાંચ ઇપિયાની રકમ પણ આપો. આ પછી પાંચ બધું જ લાન જતું રહ્યું. અને વળા પાંચ ચાલવાનું શરૂ થયું. ડેવે કેવે રસ્તે થઈને ચાલવાનું થયું તેનું કશું લાન નથી. માત્ર દરિયાની બાજુથી કિલાફનનો બંગલો અસોઝક કૂઠ આવો હશે. ત્યારે શરીરનું લાન અગટયું. અને ત્યાંથી ખૂબ મોટે મોટ્ઠી બૂમો મારીને કપડાં ભંગાવ્યાં હતાં.

આમ શ્રીસદ્ગુરુના હુકમભાલનનો ડિસ્સો ડેવે રોમાંચક છે તે શ્રીમેટાના ઉપરના વર્ણન, ઉપરથી વાયક સમજ શકશે. આજે આપણા સદ્ગુરુ આપણુને આવો હુકમ આપે તો આપણે તેમ કરી શકીશું ખરા? સાધનાની વાતો નિયારવી સરળ છે પણ આચરણ આધરી છે. શ્રીમેટાને તેમની સાધનામાં ડેવી નવી નવી ડેડીઓ પાડી હતી તેનો, આ પ્રસંગ ઉપરથી વાયકને ખ્યાલ આવશે.

ધરેણાં ચોરાયાં અને પાછાં મહિયાં !

કર્તાચીમાં બાપુની બંને દીકરીઓનો અભ્યાસ પૂરો થયો એટલે તેમને આગળ અભ્યાસ માટે હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય અનારસમાં જવાનું નષ્ઠી થયું. તેમની સાથે બનારસ ડોયુ જય હિકરીઓ. હતી એટલે તેમને સાચવવા ડોઈ હોય તો જ બાપુ નિશ્ચિંત રહી શકે. આથી તેમણે શ્રીમેટાને કહ્યું : “જે ચૂનિયા, મારે નોકરી રહી એટલે કુરંગી અને ચિત્રા સાથે હું જઈ ન શકું. પરંતુ જે તું માથે કે તો મને નિશ્ચિંતતા રહે, હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલયના કર્મપાણિમાં જ રહેવા માટે નાનકડા બંગલાકુટિરો ચારપાંચ રહેની મળે છે. તેમાંથી તમને અનુકૂળ આવે તેવી એક બંગલાકુટિર લાડે રાખી લેવી અને કુરંગી ચિત્રા જ્યારે વિશ્વવિદ્યાલયમાં અભ્યાસ માટે જય ત્યારે તારી સાખનાય તારાથી થશે અને છોકરીઓની પણ હેખરેખ રખાશે. આમ તું ત્યાં હોઈશ તો અહીં મને કશો ઉચાટ નહિ રહે અને બંનેનું કામ ચાલશે.

આથી શ્રીમેટા કરંચાથી બનારસમાં હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલયમાં બંને હિકરીઓ સાથે આવ્યા. મોટી દીકરીનું નામ કુરંગી હતું અને નાની દીકરીનું નામ ચિત્રા. બાપુએ છઢી દીધું હતું કે વિશ્વવિદ્યાલયના કર્મપાણિમાં જ બંગલાકુટિર લાડે રાખી લેને. બંગલાકુટિર પસંદ કરવાનું કામ શ્રીમેટાએ કુરંગી-ચિત્રાને જ સાંઘું. બંને બહેનો હોશિયાર

હતી એટલે તેમણે એવી બંગલાકુટિર પસંદ કરવી કે જ્યાંથી બંને વિશ્વવિદ્યાલય જવાની સરળતા રહે. સદ્ગ્રાહી વિશ્વવિદ્યાલયની નાળકમાં જ એક બંગલાકુટિર ભાડે મળી ગઈ. શ્રીમેટા તેમની પસંગી જોઈને ઘણું રાજુ થયા.

નવું નવું સ્થળ અને નવું નવું ધર. ધરમાં શું ના જોઈએ અને શેના વિના ચલાવી લેવાય ? તેમ છતાં શ્રીમેટાએ બંને બહેનોના સલાહ લઈને જોઈતી વસ્તુએ જ ખરીદી લાવ્યા અને સંતોષ અને આનંદ ઉલ્લાસ સાથે ધર શરૂ. કશી તહીંકદ ન પડી. કુરંગીઅહેન અને ચિત્રાખહેન તેમના અવ્યાસમાં પરોવાયેલાં રહેતાં અને શ્રીમેટા તેમની સાધનામાં. આ બધા સમાચાર બંને બહેનોએ બાપુને કરોચી જણ્યાએ. જવાખમાં બાપુએ લખ્યું કે તેમને ત્યાં આનંદ આવે છે તેથી હું ઘણું રાજુ થયો છું. ચૂનીલાલ તમારી સાથે છે એટલે મને કશી ચિંતા નથી. કંઈ જોઈતું કરતું હોય તો ખુશાથી બંગાવશો.

એક દિવસની વાત છે. બંને બહેનો બ્લાર ફરવા ગઈ હશે તેમણે ક્રી આવીને તેમના ધરેણાં શ્રીમેટાને આપ્યાં. શ્રીમેટાએ તે ધરેણાં લઈને ખીસામાં મૂક્યાં, પાછળથી તેઓ ઠેકાણે મૂક્યા દેશે એવા વિચારથી.

સાંજના કાશીવિશ્વનાથના દર્શને જવાનું જોડવેલું એટલે ત્યાં ગયાં. શ્રીમેટા પણ તેમની સાથે જ હતા. ભીડમાંથી જેમ તેમ કરી તેમણે દર્શન કર્યાં અને એ જ રીતે તેઓ બહાર આવી દેર ગયાં.

માંદિરમાં વાગેલી શરણાઈની સુંદર સુરાવિધિ સૌ સુન્ધર બન્યાં હતાં. એક તો સાંજ હતી અને શરણાઈમાંથી ધૂંટાઈ ધૂંટાઈને કાને પડતી મધુર સૂરાવલિ આંકોદક લાગતી હતી. કોઈ મધુર ગાન સાંભળાને આપણે આપ્યા હોઈએ અને તેના સુંદર સૂર આપણા

હૃદયમાં રમ્યા કરે તેમ શરણુઈના મધુર સર સીના હિલમાં રમતા હતા, ધરે આવીને સૌ પોતપોતાના કામથી પરવારીને સૂઈ ગયા.

ખીજે દિવસે ગંગાનદીમાં નૌકાવિહારનો કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો. સમય થયો એટલે મોટી બહેને શ્રીમોદાને કણું કે કપડાં બદલી લો.

શ્રીમોદાએ ધોઅલાં કપડાં પહેરી લીધાં અને જુના પહેરણમાંથી કાગળિયાં વગેરે કાઢી ધોઅલા પહેરણના ખીસામાં મૂક્યાં. તે વેળાએ ખખર પડી કે ગઈ કાદે કાશીવિશ્વાનાથના મંદિરે દર્શન કરવા ગમાં તે વેળાએ શ્રીમોદાના પહેરણનું ખીસું કપાઈ ગયું હતું. અને તેમાં મૂકેલાં ધરેણું ચોરાઈ ગયાં હતાં.

આ જાણુને ઘરીભર તો શ્રીમોદાની સ્વરથતા હરાઈ ગઈ અને તેઓ ચિંતિત બની ગયા. બહેનો પણ આ વાત જાણી ગઈ હતી પણ તેનો ભાર તેમના હિલમાં ન રાખતાં તેમણે શ્રીમોદાને કણું : ચાલો, જવાનો સમય થઈ ગયો છે આપણે નીકળીએ.

શ્રીમોદા તેમની સાથે નીકળ્યા તો ખરા પરંતુ તેમના મગજમાંથી ધરેણું ચોરાયાની વાત ખસ્તી નહોતી. ડેવા રીતે ખસે છે તેઓ આ એ બહેનોના વાલી તરીકે આવ્યા હતા. તેમણે ધરેણું સાચવવા આપ્યાં હતાં અને તે ચોરાયાં હતાં. એટલે તેની જવાબદારી તેમની જ ગણ્યાય. આ વાત જ તેમના જનમાં દોળાયાં કરતી હતી.

ગંગાકંઠે જઈને સૌ નૌકાવિહાર અર્થે નૌકામાં બેઠાં અને નૌકા ચાલી. હવા મંદ મંદ વાતી હતી અને ગંગાનદીના પાણીની સપાટી ઉપર રમતી રમતી સીને આનંદ આપતી ચાલી રહી હતી. ગંગાનદીના જુદા જુદા ધારો ઉપર આવેલાં જડાનોની હારમાળા જનારસની રમણ્યતાનાં દર્શન કરાવતી હતી.

પરંતુ શ્રીમોદાનો આત્મા ત્યારે કશાય રસપાનમાં ઉદ્દસ્તિ નહોતો. તેમના હિલમાં તો ધરેણુંની મથામણ ચાલી રહી હતી. નૌકા

થાડે હુર ગયા પછી એ બહેનોની સાથે તેમની એક સખી આવી હતી તેણે એક ભજન ઉપાડ્યું. મધુર કંઠ, મધુર શહો અને મધુરભાવનો જ્ઞાને ત્રિવેણી સંગમ થયો. નૌકાને પણ થોલી જઈને ભજન સાંભળવાનું મન થઈ જય એવું સુદર ભજન હતું. બહેન ભજનની પસંદગી પણ સરસ કરી હતી અને લગવાને બહેનના કંઠમાં માધુર્યો પણ એવું જ મૂક્યું હતું. ભજન સાંભળવામાં સૌ લીન હતાં.

શ્રીમેટા ભજન સાંભળતાં સાંભળતાં લાવાવેશમાં આવી ગયા અને તેઓ સ્થિરરચિત થઈ એથા હતા. તેઓ હૃદયમાં જિતરી ગયા હતા અને ધ્યાનસ્થ જની ગયા હતા. ધરેણુંની ચોરીથા તેમને આધાત લાગ્યો હતો અને માનસિક રીતે તેઓ સંવેદનશીલ સ્થિતિમાં તે ધરેથી નીકળ્યા ત્યારે હતા જ. તેનું વર્ણિન હું કરું તેના કરતાં તેમના જ શહોમાં જાણ્યો.

“ભાવાવસ્થામાં ધ્યાનમાં જાંકું જવાતાં જવાતાં ત્યાં ને એક દસ્યનો અનુભવ થયો તે તો અદ્ભુત અને રોમાંચકારી હતો, કાશી વિશ્વનાથના મંદિરમાં ડોણે ડેવી રીતે ગજવું કાર્યું તે દસ્ય આબેહૂય હેખાયું, તે વેળાં ધ્યાનની ધ્યાનસ્થ દશામાં પણ એવું તે ચોરનાર જીવને મારાથી કહેવાઈ ગયું કે અદ્યા, આ ધરેણું મારાંનથા, મને ડોઈકે સાચવવા આપેલાં હતાં અને હું તો ગરીબ માણુસ હું તેનાં નાણું ભરવાઈ ડેવી રીતે કરી શકું છે? આ મિશ્રકત તારાથી જરવી શકાશે. નહિ. હું મને પાછી સેખી જી, મારું રહેડાણ અમુક અમુક ડેકાણું છે. સવારે પરીક્ષાનો ટાઈમ હોવાથી અડદો ચોણો કલાક હિંદુ ખુનિવસ્રીઠીના અમુક રથોણે હોવું છું ને રહેવાનું મકાન પણ અમુક રથોણે છે, તે અધું મેં વર્ણવાં બતાવ્યું.

નૌકામાં ભજનની શહાત થઈ ત્યારથી શ્રીમેટાની જે ધ્યાનાવસ્થા રહી તે નૌકાવિંડાર કરીને પાછાં કાંઠે આવ્યાં ત્યાં સુધી ટકા, શ્રીમેટાને ધર્યુવાર આવું થાય છે તે અને બહેનો જાણુતી.

ધરેણું ચોરાયાં અને પાછાં ભજ્યાં !

૨૩૫

હતી. બંને બહેનોમાંથી મોટી બહેનને શ્રીમેટાને જ્યારે આવું થાકું
ત્યારે એમ જગડિયા તેની સૂજ હતી. એટલે કાડો આવતાં તેણે
શ્રીમેટાને જગૃત કર્યા અને સૌ કેર ગયાં.

બીજે દિવસે યુનિવર્સિટીના જે મકાનમાં પરીક્ષા કેવાતી હતી
તેના બીજી માળે બહારના વરંડામાં શ્રીમેટા અને એક બહેન જે
એ બહેનોની સંપરી હતી તે બંને બિલા હતાં. તે સમયે સામે દૂરથી
દોડતો દોડતો એક ભાણુસ હાંદ્યતો હાંદ્યતો આવી રહ્યો હતો. અને તે
શ્રીમેટાને નિશાની કરીને નીચે આવવા સૂચવતો હતો.

શ્રીમેટાની સાથેનાં બહેને તે પ્રત્યે તેમનું જ્યાન હોઈયું, એટલે
શ્રીમેટા તેને જઈને નીચે ભજ્યા. પેલા ભાઈએ શ્રીમેટાને કહ્યું:
“ભાઈસાડેય ! આ તમારાં ધરેણું પાછાં લઈ લો. હું તેના અગ્નથી
ઓવો દાંડી મરું છું કે તેને દાઢ મારથી જીવતો નથી. કૃપા કરીને
એ મટી જલ એમ કરો.”

શ્રીમેટા ધરેણું ભગતાં રાજ રાજ થઈ ગયા. અને તેમને
લગ્નાનની કૃપાનો પ્રત્યક્ષ અતુલબ થયો. એમ માન્યું. પણ ધરેણું
ખાવનાર ભાઈને પોતે તેના માલિક છે અને આ જગતએ જ મળશે
તેની જણું શી રીતે થઈ તે જણુવા તેમણે પેલા ભાઈને પૂછ્યું:
“આ ધરેણુનો માલિક હું છું અને અહીં જ મળાશ તેની અખર
તને ડેવી રીતે પડી ?”

તેણે જવાબ આપ્યો : “ગઈ કાલે સંજથી ભારા શરીરમાં
એકાએક ઓચિતો ઓવો દાઢ પ્રગટથો છે કે મારથી તે ક્ષણ થતો
નથી. તે સાથે તમારી આકૃતિ આબેહૂય ભારી આંખ સામે તરવરતી
હતી. તમે રહો છો. તે મકાન અને તે કઈ જગતએ છે તે પણ મને
દેખાયાં હતાં.

તે વેળા તમારે મકાને આવવાની મારામાં શક્તિ નહોતી. અત્યારે પણ જેમ તેમ કરીને જ આવ્યો છું. ધેરથી નીકલ્યે ત્યારે તો ચાલી શકાશે નહિ એમ લાગ્યું હતું. પણ તો વહેલો ધરેણું આપી દાંડની એટલે દુઃખમાંથી છુટું નેથી હોડતો હોડતો તમારી પાસે આવ્યો છું. હવે કૃપા કરીને મારો દાંડ મટાડો તો તમારી મોટી મહેરબાની.”

શ્રીમેટાને એકાએક સ્કુર્ઝનું કે ભાઈ, તું હવે એવું પ્રત લે કે કાશીવિશ્વનાથના મંદિરમાં દર્શન આવનારનું ડોઈ દિવસ ખીસું કાપીશ નહિ. આ પ્રત તું પ્રમાણિકપણે લે અને તે પાળવાનું વચન આપે તો તારો દાંડ મટાડી હેવા લગવાનને પ્રાર્થના કરું.

શ્રીમેટાએ તેને વધુમાં કહ્યું : “ડોઈ બિચારો મારા જેવો ગરીબ દર્શન કરવાને આવે અને તું તેનું ખીસું કાપે એથી તેના ડેવા હાલહવાલ થાય ? તે બિચારા ગરીબને કેટલી હેરાનગતી લોગવવી પડે ? માટે મહેરબાની કરીને મંદિરમાં ડોઈનું ખીસું નહિ કાપે એવો અડગ ટેક લે.”

ચેલા ભાઈએ શ્રીમેટાને પગે લાગી દયાર્દિલાવે કહ્યું કે હું આજે તમારી પાસે પ્રતિશા લઇં છું કે કાશીવિશ્વનાથના મંદિરમાં દર્શન આવનારનું ડોઈ દિવસ હું ખીસું નહિ કાપું તેની ખાત્રી આપું છું. ભાઈસાહેબ ! દાંડથી મારો જીવ જાંચો નીચો થઈ જય છે તો હવે મને જલદી ભટે એવું કંઈક કરો. એમ ખોલીન તે રહી પડયો.

શ્રીમેટાએ જેથું કે એ ભાઈને દાંડથી ધાઢી પોડા થતી હતી અને પોડાનો માર્યો પેટ ઉપર બંને હાથ મૂક્યાને તે ધીનવતો હતો કે હવે જલદી કરો ને મારો દાંડ મટી જય એવું કરો. હવે મારાથી રહેવાનું નથી. શ્રીમેટાને તેની દ્વા આવી. પણ આ

ધરેણું ચોરાયાં અને પાછાં ભજ્યાં ।

૨૩૭-

અસહા દાહની પીડા શ્રીમોહાએ તેને નહેતી આપી પરંતુ ભગવાને
આપી હતી. કે પીડા આપે તે જ તે મટાડે.

શ્રીમોહા પાસે ખાને ડેઈ ઉપાય નહેતો કેથા તેનો દાહ ભટી.
બન્ધ. અલખત તેઓ તેના માટે પ્રાર્થના કરી શકે અને કે પ્રાર્થનાએ
પેલા ભાઈના શરીરમાં દાહ પ્રગટાયો હતો એ જ પ્રાર્થના એનો દાહ
દૂર કરે એવો સંભવ અરે. આ માટે શ્રીમોહાએ ભાવપૂર્વક ભગવાનને
પ્રાર્થના કરી અને અરજ કરી કે હે પ્રભુ, હવે આ ભાઈએ આપના
દર્શને આવનાર ડેઈનું ખીસું નહિ કાપવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે તો
આપ કૃપા કરી તેનો દાહ મટાડો એવી મારી પ્રાર્થના છે. ભગવાને
શ્રીમોહાની પ્રાર્થના સંભળી એ ભાઈનો દાહ ધીમે ધીમે ઓછા થતો ગયો.
અને તેને રાહત થઈ એટસે તે શ્રીમોહાને પગે લાગીને ચાલ્યો ગયો.

એનારસમાં શ્રીમોહા સાથે કે એ બહેનો રહેતાં હતાં અને
તેમનાં ને ધરણું ચોરાયાં હતાં તે બંનો બહેનો આને હજ હ્યાત
છે તેઓ. બંને હાલ સુંબાઈમાં રહે છે.

માતાના અંતકાળે શ્રીમેટા હેખાયા !

અમદાવાદથી શ્રીમેટાના કરાંચી ગથા બાદ, આ નડિયાદ આવ્યાં, અને શ્રીમેટાના નાનાભાઈ મુળજુભાઈની સાથે રહેતાં હતાં. તેઓ ધર્મ પાન થઈ ગથા હતાં. અવારનવાર બીમાર પડી જતાં. દ્વારાર કરાવે અને પાછું કંઈક ઢીક થાય. એમ સાંજમાંદા સાંજમાંદા રહ્યાં કરે.

એકવાર તેઓ બીમાર પડ્યાં. દવા કરાવી પણું તબિયત સુધરી નહિ. દિવસે દિવસે એમની તબિયત લથડતી ગઈ. બાને લાગ્યું કે આ વખતે પથારીમાંથી ઉડાશે નહિ. એટલે તેમણે મુળજુભાઈને કહ્યું કે મૂળિયા, ચુનિયાને કાગળ લખ કે એકવાર આવીને મળી જાય. હવે આ માંદગીમાંથી ઉડાય એવું લાગતું નથી.

મુળજુભાઈએ બાની માંદગી વિષે શ્રીમેટાને કાગળ લખ્યો અને તે મળવા જાયે છે એમ જાણાવ્યું. આ વખતે શ્રીમેટા ઘનારસમાં હતા અને બાપુની એ ઢીકરીએ. હિંદુ ચુનિવર્સિટીમાં ભણુતી હતી એમની હેખભાગ રાખતા હતા.

નડિયાદથી બાની બીમારીને પત્ર મળતાં અને બા તેમને મળવા એકાવે છે તેવું જણુતાં તેઓ દ્વિધામાં મુકાઈ ગથા હતા. હજુ ઘનારસમાં આવ્યાને હાઠ જ માસ થયો હતો. હિંદુ ચુનિવર્સિટીનો એવો નિવભ હતો જે છોકરીએ એકલી હોય અને તેમની સાથે ડોઈ

વાલી હોય તો જ તેમને મહાન રહેવા કાડે ભળે એવી સ્થિતિ હતી. એટલે છોકરીઓને એકથી મૂક્ખને જવાય એવું નહોતું.

શ્રીમેટાને થયું કે કરાંચીથી નીકળતાં અગાઉથી જ જે બાની ખીમારીની વાત મળી હોત તો આ જવાબદારી ઉકાનીને તેઓ અનારસ આવત નહિ. તેમ છતાં તેમણે બાપુને કરાંચી તાર કરીને આની ખીમારી વિષેની બધી બીતા જણાવી ને શું કરવું તેને જવાખ માણ્યો. વળતાં તારથી જવાખ આવ્યો કે ડોઈકને મૂક્ખને નડિયાદ જવું. પણ બનારસમાં એવું ઓળખીતું ડોણું હોય જેને લરેંસ દીકરીઓને મૂક્ખને નડિયાદ જવાય ?

શ્રીમેટાની સ્થિતિ સૂરી વર્ણે સોપારીના જેવી હતી. એક તરફ દીકરીઓને એકથી મૂક્ખ બનારસ છોડાય એવું નહોતું અને ખીજ તરફ બાને મરતી વેળાએ તેમને મળવાનું વચન આપેલું એટલે એ પ્રશ્ન એમને મુંજુવતો હતો. શ્રીમેટા ત્રિશંકુ જેવી સ્થિતિમાં ચુકાઈ ગયા હતા. ન બનારસ છોડી શકતા હતા કે ન નડિયાદ જઈ શકતા હતા.

શ્રીમેટાએ આ બધી હક્કીકિત નડિયાદ મૂળજીભાઈને સવિસ્તર લખી જણાવી. અને સાથે જણાવ્યું કે બાને બધી રીતે માંદગીમાં સાચવવી અને તેને કશાની જણાપ ન લાગે તે ખાસ જેવું. તું અને પ્રસન્ન (મૂળજીભાઈનાં પતિન) બાની સેવા સારી રીતે કરી રહ્યા છે એટલે તે વિષે મને ખીજ કશી ચિંતા થતી નથી.

આ દિવસોમાં શ્રીમેટાને બાની ખીમારીના અને તેને આપેલ વચનનાં જ વિચારે આવ્યાં કર્યાં. આપેલું વચન પળાય નહિ અને નૈતિક જવાબદારી છોડાય નહિ એવી લાચાર સ્થિતિથી તેઓ બેચેન અને ગમગીન બાની ગયા હતા.

તેમને થતું હતું ખીમાર બા જેણે અમદાવાદથી કરાંચી જતી વેળાએ માત્ર એટલું જ વચન માગેલું કે મરતી વેળાએ તું મને

મળવા આવને અને મેં તેની હા પાઠેલી. એ હિસાબે તે મને મળવા જાંબે છે પણ હું એને મળવા જઈ શકતો નથી.

‘હું કરુણ ચિત્ર ! એક બાજુ બાની ખીમારીનું ચિત્ર ખડું થતું તો બીજુ બાજુ આ એ હીકરીઓનું ડોણું ? તેઓ મારે ભરેસે અનારસ આવી છે, તેમને કોને આશરે મુક્કીને જવાય ? માણુસની આવી કરુણ સિથિતિ આથા બીજુ કઈ હોઈ શકે ?

શ્રીમેટાને માટે હવે પ્રાર્થના સિવાય બીજે ડોઈ માર્ગ બાકી રહ્યો નહેતો. એટલે તેઓ અનારસમાં જે મકાનમાં રહેતા હતા તેના એક એરડામાં જઈને બારણું બંધ કરી દઈ પ્રાર્થનામાં બેસી ગયા. તેમણે ખાવા કરવાનું છોડી દીધું અને પ્રાર્થનાને સહારો લીધ્યો. તેમણે ભગવાનને આળજી કરી કહ્યું ?

“હે ભગવાન, મારે તારા સિવાય બીજું ડોણું છે ? એટલે મારી મુશ્કેલી હું તને ન કહું તો બીજ ડોને કહું ?

એક બાજુ મારી મા મરવા પડી છે અને મેં તેના અંતવેળાએ મળવાનું વચ્ચેન આપ્યું છે. બીજુ બાજુ ને એ હીકરીઓને લઈને હું અહોં આવ્યો છું તેને છાડીને હું જઈ શકતો નથી. આવી કરુણામય સિથિતિમાં હે દ્વારાનિધિ, તું મને અચાવ અને મારી જવાબદારી અને વચ્ચેન પાર પડે એવું કર.

મેતાની પથારીએ પડેલી મારી મા બિચારી જાંખતી હણે કે મારો હીકરો કચારે આવે અને હું એને મળું. એને બિચારીને અણર નથી કે એનો હીકરો એક એવી જવાબદારીમાં મુકાયો છે કે તે છાડીને તે જઈ શકતો નથી.

હે કૃપાનિધાન, મારી ઉપર કૃપા કરો. મેં મારા જીવનમાં ઐહિક કશું માર્ગથી નથી કે અન્ય ડોઈ સ્વાર્થની બીજી કશી માગણી કરી નથી. આ જવાબદારીને પણ પ્રશ્ન ! તમે જ આપેલી છે એમ

હું માતું છું. તો જેમ તમે સોપેલી જવાબદારીને હું પાર પાડું છું તો મારી માને આપેલા વચ્ચનની જવાબદારી તમે પાર પાડો એવી મારી પ્રાર્થના છે.

હે અગવાન, તમે તમારા અક્તોની ભાગણુંચે પૂરી કરો છે અને અક્ત સુશેષલીમાં હોય તો તમે સાક્ષાત હાજર થઈને તમારા અક્તની લિડ ભાંગી છે તો મારી સુશેષલી ધ્યાનમાં લો. એવી મારી આપને અરજ છે.

શ્રીમોટાએ આવી રીતે જુદા જુદા ભાવથી અને જુદી જુદી રીતથી સતત નણું દિવસ પ્રાર્થના કરો. તે દરમિયાન તેમણે ખાંધુંપીધું કશું ના કર્યું. તે દરમિયાન તેમણે નિદ્રાને પણ વેરણું બનાવી અને નણું દિવસ દરમિયાન એક જ લક્ષ રાખીને દયાર્દ્ભાવે એક જ ભાવનું રટણું કર્યું.

શ્રીઅગવાને જાણે શ્રીમોટાની ખા સાંકળી, નડિયાદમાં મરણુપથારીએ પડેલી ખાએ ખૂમ પાડી, “ખૂળિયા, જો, જો, ચૂનિયો આવી મહેંચ્યો.

આ સાંકળીને મૂળજીલાઈ બોલ્યા : “બા, ચૂનિયો કવાં આવ્યો છે ? એ તો બનારસમાં છે.

ખાએ કશું : “અરે જો, જો, આ મારા આટલાની ખાંગત પર બેઠો છે અને મારી ખાર પૂછે છે.”

આ સાંકળીને મૂળજીલાઈને થયું કે ખાને તેની અંતવેળાએ તેના ફિકરાને ખણલા ડેટલી પ્રણણ દરખા છે. અને એની આ જાંખના એને બોલાવી રહી છે.

ખાએ તે જ દિવસે પ્રાણું હોડચા. બનારસમાં શ્રીમોટા ને એરડામાં પ્રાર્થના કરવા બેઠેલા તે એરડાની વિજાળની ખચી એકાએક

બંધ થઈ, તે ઉપરથી શ્રીમોટા જાણી ગયા કે નડિયાદમાં આચે હેડ છોડી દીધો.

શ્રીમોટાને તે પછી બા મયાનો તાર નડિયાદથી મળ્યો અને પાછળથી મૂળજીલાઈનો પત્ર પણ આપ્યો, તેમાં તેમણે લખેલું કે બાને મરતાં અગાઉ શ્રીમોટા મળ્યાની રૂપણ જાંખા થયેલી અને બા જે ને બાહેલી તેની વિગત પણ લખી હતી.

આજે બા નથી અને મૂળજીલાઈ પણ નથી. પરંતુ મૂળજીલાઈએ લખેલો પત્ર આક્રમની ફાઈલે છે કે બાને મરતી બેળાએ શ્રીમોટા મળ્યાની સાક્ષી પૂરે છે.

શ્રીમોટાને તેમની પ્રાર્થના ફળચાનો આનંદ થયો. અને અગવાન અલે પ્રત્યક્ષ હોય કે અપ્રત્યક્ષ હોય પણ તે સાચા દિલની પ્રાર્થના સાંબળે છે તેની પ્રતીતિ થઈ.

સાધનાકાળની સમાચિત, ગુરુમહારાજનો આદેશ

શ્રીમોટાનો સાધનાકાળ પૂરો થયો છે. પણ તેમની સાધના હજુ ચાલુ જ છે. ડોઈને થાય કે તેઓ બેઠેલા હોય અને તેમની સાધના ડેવી રીત ચાલુ હોય? તેઓ સુતેલા હોય અને તેમની સાધના ડેવી રીત ચાલુ હોય? તેઓ ઝરતા હોય અને તેમની સાધના ડેવી રીત ચાલુ હોય?

સામાન્ય માણસોને આવો પ્રશ્ન થાય તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ એમને ખખર નથી કે તેમના દિલમાં ઈશ્વરે ને નિરંતરનો વાસો ફરેલો છે તે એમને બેસવા હોય નથી. એ તો ઈશ્વરે કે ન ઈશ્વરે પણ એમની સાધના ચાલુ જ રાખે છે.

અનંતના યાત્રીને પળનોય પોરા નથી. તે આગળ જ ધર્યે જથું છે. ડોઈ એમ છલે કે ચંદ્રને કે સૂર્યને વિરામ હોય છે તો એ માની શકાય ખરું? ચંદ્ર અને સૂર્ય લદે એક સ્થળે અસ્ત થતા હેખાય પણ ખીજે સ્થળે તેઓ ઉદ્ય થતા હોય છે. તેમની અવિરત યાત્રા ચાલુ જ હોય છે અને તેમને કરવાનું કામ તેઓ ફરે જ રાખે છે. એ જ રીત અનંતના યાત્રીને ધક્કો વાગ્યા પછી તે ગતિશીલ જ રહે છે, કચાંય એને થોબવાનું, બેસવાનું કે વિરામ કરવાનો હોતો જ નથી.

શ્રીમોટા તેમની સાધનામાં અત્યારે આ રીતે પ્રવત્તી રહ્યા છે. તેમનું જુવન જેછું છીએ તો તેમાંથી આનાં પ્રમાણે ભણે છે.

બાળપણુથી અત્યાર સુધીનું જીવન જોઈએ તો કચાંય તેણે ઐડેલા, સૂતેલા કે વિરામ કરતા જેવા મળ્યા નથી. નિદ્રામાંય તેમનો જીવાત્મક કચાંના કચાંય વિહાર કરતો હોય છે. ધ્યેયનિષ્ઠ સાધક તેના ધ્યેયને હાંસલ કરવા અદ્ય પુરુષાર્થ કરતાં એક જ માર્ગ નહિ પરંતુ અનેક માર્ગે પ્રયાણું કરીને કર્તાંય નિષ્ઠાને ચુક્યા વગર સાધના મંજિલની ટાંચે પહોંચે છે. ગતિશીલતા અને ડ્રિયાશીલતા વિના બને ખરું?

અવકાશયાનને એકવાર ધજો વાગ્યા પછી અને ગતિમાં મુક્ષાયા બાદ તે બોલે છે ખરું? તે નિર્ધારિત સ્થળે પહોંચે અને ત્થાં ઉત્તરાણુ કરીને તેને કે કામ કરવાનું હોય તે કરીને જ તે પાછું વળે છે. એમ સંતપુરુષો બેસવા માર્ગે તોથું બેસી શક્તા નથી, સુવા માર્ગે તોથું સુઈ શક્તા નથી, આ સત્ય ઘટનાનો ડોણું ઈન્કાર કરશે?

શ્રીમોટાના જીવન તરફ દાખિ ઝરાઓ ભીજે તો જેવા મળે છે કે કચાં બાળપણના મોટા અને કચાં આજના મોટા! બાળપણમાં કે મોટાને ખાવાના સાંસા હતા તે મોટા તપસ્યાના પ્રતાપે ડેવા સિદ્ધપ્રદ અન્યા હતા? બાળપણમાં કે મોટા રંક અને સાધનવિહીન હતા તે મોટા સાધના પૂર્ણ થયા પછી ડેવા ગૌરવવંત અને સાધનશાન અન્યા હતા? બાળપણમાં કે મોટાને ડોઈ પૂછતું નહોંતું તે મોટાને તેમના આશ્રમો થયા પછી બધાય ડેવા બોલાવતા હતા! બાળપણમાં કે મોટાના અપમાન થયાં હતાં તે મોટાને ઈશ્વરની કૃપા થયા પછી સૌ કચાં સન્માનતાં હતાં?

શ્રીમોટાને બાળપણમાં એવાં આશા અરમાનો હતાં કે મોટા થઈને હું એવા બનું કે સૌ ડોઈ મને નમતાં થાય. પરમાત્માની મહેરથાનીયા શ્રીમોટા એ પણ પાર્યા હતા. અગવાન ડેવા દિલેરી છે? કે સમર્પે છે તેને તે બધું આપે છે. કે નથી સમર્પતો તેને તે કશું આપતો નથી. તે શ્રીમોટાના જીવનમાંથા સૌને જેવા મળે

છ. શ્રીમેટાનું જીવન ખાલીખમ હતું પરંતુ તેઓ શ્રીમેટા બન્યા પછી કેવા ભર્યા ભર્યા અને સબર બન્યા હતા?

શ્રીમેટાએ નેઓ બેઠેલાં હતાં એવાં ડેટલાંથને એમણે જિલ્લા કર્યાં. જેઓ સૂતેલાં હતાં એવાં ડેટલાંથને એમણે બેઠા કર્યાં. જેઓ હતાશ થઈને નિર્ણિવ અનેલાં હતાં એવાં ડેટલાંથને એમણે સંજીવની બક્ષી અને એમનાં જીવન પ્રાણુવાન બનાવ્યાં. શ્રીમેટાને ઈશ્વરે પ્રેમનો અમૃત રસ પાયો. તેમણે તે એકલાએ ન પાદ્યો પણ સૌને પિવરાન્યો, નાનાં હોય કે મોટાં હોય, રૂઢી હોય કે પુરુષ હોય, શ્રીમંત હોય કે ગરીબ હોય, પરિચિત હોય કે અપરિચિત હોય, જે ડાઈ એમની પાસે આવ્યું તેમને શાળા છાયા બક્ષી, વિરામ આપ્યો અને શાતા બક્ષી.

શ્રીમેટા સુદ્ધમ બીજમાંથી વિરાટલક્ષ્ય બન્યા હતા. અને તેની ડાળે ડેટલાંય પાખાએ. કિલ્લેલાલ કરવા આવતાં, સાધનાકાળમાં તેઓ ઈશ્વરસમરણુ કરવા એકાંત સ્થળે એકલા જતા હતા. પણ આશ્રમેમાં મૌનમંહિરેની સ્થાપના કર્યાં પછી ડેટલાંય ઈશ્વરસમરણુ કરવા આવે. છે અને હરિનામ લઈને તેમની આત્મતૃપા છિપાવે છે. એમણે ચોતે તો ઈશ્વરસમરણુ કરતી વેળાએ ભૂખ વેડી છે, તરસ વેડી છે, અને ઝીંખાંથી અનેક કષ્ટો વેઠાંથી છે. પણ જેઓ આશ્રમને દ્વારે મૌન લેવા આવે છે તેમને ડાઈ તકલીફ ન પડે તેની બરાબર તકદીરી રાખ્યી છે. સૌ સુખચેનથી ઈશ્વરસમરણુ કરે તેવી સુખ સગવડ જિલ્લા કરી છે.

જ્યારે શ્રીમેટાને તેમની સાધના પૂરી થઈ છે એમ લાજ્યું અને તેમના શુરુમહારાજના પ્રતાપે તેમને જે નોઈએ છે તે મળ્યાંની પ્રતીતિ થઈ ત્યારે તેમના શુરુમહારાજને હૃદયસમીપે લાવી નમામાવે પૂછ્યું: “આપની કૃપા અને આશીર્વાદથી જે હું પામ્યો છું. તેની શુરુદક્ષિણા તરીકે આપને હું શું આપું? તેમના શુરુમહારાજે ત્યારે પ્રસન્નવદ્ધને શ્રીમેટાને આદેશ આપ્યો કે બેટા, તને જે કંઈ મળ્યું છે અને તું

એ કાઈ પામ્યો છું તે એકલો ન ભોગવીશ પણ સૌને અને પ્રસાદ આપને. જે સાચો પ્રસાદ પામે છે તે એકલો આરોગતો નથી. પણ સૌને વહેંથાને પછી જ તે આરોગે છે.

શ્રીમેટાએ તેમની આ વાત લક્ષ્યમાં લીધી. વધારામાં શ્રી ગુરુમહારાજે કહ્યું કે તારી પાસે સજજનોય આવશે અને દુર્જનોય આવશે. તેમની સાથે તું સમાનભાવે વર્તને. એકને ઓછું ના ચાહતો અને બીજને વધારે ના ચાહીશ, અને વધારે ચાહવું હોય તો દુર્જનને તું વધુ ચાહને કે જેથા તે દુર્જન ભરીને સજજન થાય. મહાદેવજી સૌનાં જેર પી ગયા હતા એમ તું સૌનાં જેર પાને. પરંતુ જેર પિવડાવનારનેય તું તો અમૃત જ પિવડાવને. શ્રીમેટાએ ગુરુમહારાજની આ વાત પણ વધાવી લીધી.

છેલે ગુરુમહારાજે કહ્યું કે ઐટા, તારી પાસે આવશે તેને માર્ટ તો તું અધૂર્ય કરીશ પણ તારી પાસે જે ના આવે તેને કદી તું ભૂલી જતો નહિ. સમગ્ર સમાજનું કદ્યાણું થાય એવું કંઈક કરને. ગુરુમહારાજે શ્રીમેટાને આ નવી વાત કરી હતી. જગત તો આવનારને ઓળખે છે, ન આવનારને કોઈ ઓળખતું નથી. આપનારને આપે છે, પણ ન આપનારને કોઈ કશું આપતું નથી. તું બેદભાવ વગર બધાને આપને. ગુરુમહારાજની આ આજાનેય શ્રીમેટાએ માથે ચડાવી અને વધાવી લીધી.

શ્રીગુરુ મહારાજનો આદેશ પૂરો થયો અને શ્રીમેટાએ તે હંદ્યપૂર્વક સીકારો, તેના અમલ માટે તેમણે પ્રયત્નો આદર્યો, વિચાર એક વાત છે, આચારથી તે અમલમાં આવે છે. અત્યાર સુંધી વિચાર દ્વારા એમણે જીવન સાધના કરી હતી, હવે તેને આચારમાં મુક્તીને અમલમાં લાવવાની હતી. એક તપસ્યા પૂરો થઈ હતી. ભીજી તપસ્યા શર થતી હતી. પહેલી તપસ્યા તેમના ગુરુમહારાજે પૂરી કરાવી

હતી. બીજી તપસ્યા પણ તેઓ જ પૂરી કરાવશે એવી તેમને શક્તા હતી.

ગુરુમહારાજના આદેશોના અમલની શરૂઆત કરી હરિઃ અંગ આશ્રમોની સથાપનાનું કાર્ય થાય કરીને, શ્રીમેટાને થયું કે નાણું વીના ડોઈ કામ પાર પાડી ન શકાય. કદાચ નાણું આપનાર મળે પણ તેનો અદ્ધારો હું કેવો રીતે વાળીશ કે શ્રીમેટાના દિલમાં આ મૂંઝવણું ખડી થઈ. પણ જે ગુરુમહારાજે તેમની સાધનાની આપત્તિવેળાએ અત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષરપે તેમની મુશ્કેલીએ નિવારેલી તે જ ગુરુ મહારાજે તેમના દિલમાં સ્કુરણું કરો કે ગભરાય છે શા માટે? અદ્ધારાની ચિંતા તું ના કરીશ કે તેને જ ડોઈ સહાય કરશે તેનો અદ્ધારો હું વાળી આપોશ.

શ્રીમેટાને આથી હાશ થઈ. તેમણે પહેલો અશ્રમ દક્ષિણ ભારતના કુંભકોણમનું શહેરમાં કાવરી નરીને કાંડે સ્થાપ્યો. ચારે ભાજુ વનરાજીથી શોલતો અને ઋષિ મુનિઓના આશ્રમની યાદ આપે તેવો બીજો આશ્રમ નિયાદમાં શેઢી નરીને કાંડે જ્યાં કખીરપંથના સાધુઓએ ધર્મજ્યાન કરેલું તે જગાએ બાંધ્યો. ત્રીજો આશ્રમ તાપી નરીના તટ રંદેર પાસે થયો. તાપી નરીનો વિશાળ પટ, સામે તાઉવ્યદ્ધો અને ખજૂરી તથા નાળિયેરનાં વૃક્ષોની હારમાળા, માણસને પગ મુક્તાં જ ભરી જય એવો છે આ આશ્રમ. આ ઉપરાંત શ્રીમેટાના આશ્રમમાં ચાલતી ઈશ્વરસમરણની પ્રવૃત્તિથી પ્રેરાઈને ઢીસા અને નરોડામાં પણ આશ્રમો થયેલા ને થોડો સમય ચાલી હાલમાં બંધ છે.

આ આશ્રમોમાં નેચો ઈશ્વરસમરણ માટે બેઠા અને ઈશ્વરસમરણ કર્યું તેમને એનો રંગ લાગ્યો. એકે સ્વાદ ચાખ્યો. એટલે બીજાને એની વાત હરી. પરિણામે મૌનમાં ઐસનારની સંખ્યા એટલી બધી વધી ગઈ કે મૌનમાં ઐસનારને માટે રીજર્વેશનની પ્રથા ચાલુ કરી.

આ રીતે હરિઃ છું આશ્રમેતું નામ ગુજરાત અને ગુજરાત બહાર વહેતું થયું.

મૌનમંહિરમાં બેસનાર માટે ડોઈ લેડ નથી, નહિ નાતભતના કે નહિ ગરીબ તવંગરના, હિંદુ સુસલમાન, પારસી, ઈસાઈ, જૈન વગેરે સૌ મૌનમંહિરમાં બેસે છે, સૌને એક સરખી સગવડ મળે છે. ગુજરાત અને ગુજરાતની બહારનાઓએ પણ આવીને ઈશ્વરની અફળલીલાના અણુસાર પાર્યા છે. પરદેશના લેડો પણ આશ્રમનું નામ સાંકણાને મૌનમંહિરમાં બેસવા પ્રેરાયા છે અને ઈશ્વરનું નામ લઈને અનુપમ તાજગી અનુભવી છે.

હવાને ફરમાન કરવું પડતું નથી પરંતુ એક સ્થળથી ખીજે સ્થળે તેનો પ્રસાર કરે જ છે. તેમ ઉત્તર ભારતના દ્વિરાજપુર ગામના એક અંગ્રેજના અધ્યાપકને ડોઈકે વાત કરી, અને તેમણે મૌનમંહિરનો આસ્વાદ લીધો. અને તેમણે દ્વિરાજપુરમાં મૌનમંહિરની વ્યવસ્થા કરી. અમદાવાદ નજીક સોલા ગામે ભાગવત વિદ્યાપીઠમાં શ્રીમોટાની પ્રેરણાથા મૌનમંહિર થયું. સુરેન્દ્રનગરમાં માનવમંહિર ટ્રસ્ટને પણ મૌનમંહિર જીવન ઉપરોગી જણાયું અને ત્યાંય આજે મૌનમંહિર ચાલે છે. નડિયાદના સંતરામ મંહિરમાં પણ લેડોને ઈશ્વરનું નામ લેવામાં સુવિધા મળે તે માટે મૌનમંહિર ચલાવવામાં આવે છે. અમદાવાદમાં વાડજ વિસ્તારમાં એક રણ્ણકોડજણું મંહિર છે જેની વ્યવસ્થા માત્ર બહેનો કરે છે, ત્યાં પણ બહેનો માટેનું મૌનમંહિર છે.

આ રીતે મૌનમંહિરો અને ઈશ્વરનામની હવા સૌને સ્પર્શી છે અને ભગવાનનું નામ સૌને ખાડું બન્યું છે. શ્રીમોટા આ બધું જોઈને લેડોના દિલમાં જે ભગવદ્ગ્લભાવ જન્મ્યો છે તે જોઈને રાજ થતા હતા. જે ડોઈ ભગવદ્ગ્લભાવમાં રહેશે અને ભગવાનનું નામ લેશે તને શાંતિ ને આનંદની શાખમાં નહિ જરૂર પડે પણ આપોઆપ તેને મળશે એવો. ભગવાનના નામને જાદુ છે. એકવાર આપણે ભગવાનના

થયા પછી ભગવાન આપણા દિલમાં વસવાનો જ છે. મધ્યપૂડો થયો એટલે મધ્યમાણ્ણો પુષ્પોમાંથી રસ ચૂસીને મધ્યપૂડાને જ અર્પણું કરવાની છે. એમ જ એકવાર આપણને ભગવાનનું નામ લેવાની ટેવ પડી પછી એના વિના ચેન નહીં પડે. શ્રીમેટા કહેતા, આ મારો અતુલ્બ છ અને જેને તેની આત્મ જેઠ્ઠી હોય તેઓ ખુશીથી કરે. આ રીતે શુરુમહારાજનો પ્રથમ આદેશ તેમણે પાર પાડ્યો.

શ્રીમેટાનું એક ડગલું પૂરું થયું એટલે એમણે ભીજું ડગલું માંડયું, આશ્રમોમાં મૌનમંદિરો થયાં એટલે લેડોણી આવનાનાવન શરૂ થઈ. લેડો તો બિચારા લોળા લાવે આવે, દરેકને કાંઈ ને કાંઈ અસંતોષ જીવનમાં હોય, દુઃખ હોય તે ભગવાનનું નામ લેવાથી દૂર થશે એમ માનાને મૌનમંદિરમાં એસી પરમાત્માનું નામ દે. ધણીવાર આપણી જ સમજે આપણુને આડખીલી રૂપ થતી હોય છે. એ સમજે—સમજણુનો જો ઉકેલ ના કરીએ તો આપણું દુઃખ કર્યાંથી દૂર થાય ન માત્ર ભગવાનનું નામ લીધે દુઃખ દૂર થતું નથી પણ સમજદારીથી તે લેવાય અને તે પ્રમાણે જીવવાનું થાય તો જ તે કળદારી બને.

એમ જેમ મૌનમંદિરમાં જેસનારાઓની સંખ્યા વધતી ગઈ અને તેમને સારું લાગતું ગયું, તેમ તેમ એકે બીજને, બીજાએ ત્રીજને, ત્રીજાએ ચોથાને સ્વાભાવિક રીતે વાતો કરી. પરિણામે લેડોને આતુરતા જગવા માંડી અને દિવસે દિવસે આશ્રમ જેનારાઓની સંખ્યામાં વધારો થતો ગયો. શ્રીમેટાને મળનારાઓની સંખ્યા પણ વધવા માંડી. ડાઈ વેપારી આવીને શ્રીમેટાને મળે અને મૌનમ દિર વિષે પૂછે તો શ્રીમેટા અને સંતોષ થાય તે રીતે જવાણ આપે. ડાઈ વિદાન આવીને ગહન પ્રશ્નો પૂછે તો શ્રીમેટા એનો ઉત્તર એને

ગહનલરી રીતે એવી રસમય ભાષામાં આપે કે વિદ્ધાન તે સંબળાને માધ્યાત્મિકતા જેવા ગૂઢ વિષયની શ્રીમેટાની સમજલવટ પર આઝીરીન થઈ જય અને જેમણે આધ્યાત્મિકતાને જીવનમાં ઉતારી હોય તેવા જ આવે જવાબ આપી શકે તેમ એને લાગે. પેલા વિદ્ધાનને શ્રીમેટાએ સચોટ જવાબ આપો હોય તેમ છતાં તેમને કહે કે મારો જવાબ ગ્રામી લાગ્યો હોય તો માફ કરનો પણ અમે તો જે સમજની વચ્ચે એઠા છીએ તે જરાક જેટલો પણ જોંચે આવે તે રીતે દરેક સવાલોના જવાબ આપું છું. વિદ્ધત્વર્ગ તો વાંચીને, અભ્યાસ કરીને આગળ વધવાની છર્છા હશે તો જઈ શકશે પરંતુ આમ જનતાને તેમની ભાષામાં તેમને સમજલય તેવી ગૂઢ રૂનની વાતો ડોણું કરશે? આપણું દેશમાં આમ જનતા ૬૦ ટકા છે આજે વિદ્ધત્વર્ગ ૧૦ ટકા માંડ હશે. હું નેવું ૩૫ ટકા વર્ગ માટે વાતો હંડું છું. એનો અર્થ એવો નથી કે દસ ટકા વર્ગને મારે છોડી દેવા છે. તેમને હું મારી સાથે રાખવા માણું છું અને તેમની દ્વારા પણ મારી વાતો સમજને પહોંચાડવા માણું છું. મારા વિદ્ધાન મિત્રો નારાજ નહિ થતાં મને સાથ આપશે અને મારી વાત સમજ સુધી પહોંચાડશે એવી મને ખાત્રી છે.

ધીમે ધીમે શ્રીમેટાનું વર્તુલ વધતું ગયું તેમની પ્રેમ કરવાની રીત અનોખી હતી. તેઓ નાના, મોટાં, અભાગું, વિદ્ધાન, તવંગર, ગરીબ, શેઠ, અજૂર સૌના જીવનમાં રસ લેતા અને તેમના જીવનમાં જ્યારે ડાઈ અટપટા પ્રશ્નો જગે ત્યારે તેમના આસજ્ઞન બનીને તેઓ તનો ઉકેલ લાવી આપતા. તેઓ તેમની પાસે ગમે ત્યારે આવી શકતાં અને જે ડાઈ મૂંઝવણું હોય તે રજુ કરી શકતાં. એ રીતે ઘરેખર શ્રીમેટા સૌના મોટા બન્યા હતા. આવા મોટા ડોને ના ગમે? શ્રીમેટા સૌને ગમતા હતા.

શ્રીમેટાએ જેમને જેમને પ્રેમનો સ્પર્શ કર્યો છે તેમણે તેમને પોતાના કરી લીધા છે. આ છે તેમની આગવી વિશેષતા. શ્રીમેટાની

ખીજુ ખૂબી એ હતી કે દરેકને તેઓ પોતાના લાગતા હતા. તેમના શુરુમહારાજે એમને પ્રેમની સંજીવની બહ્સી તે તેમણે જીવનમાં હતારીને જીવંત કરી હતી. અને તેનો જે જે લોકોએ આસ્વાદ કર્યો છે તેઓ શ્રીમેટાને કદી ભૂલી શકશે નહિ. નાનાં ભૂલકાંથી માંડાને મેટી વથું સુધીનાં બધાં જ્યારે તેમની સમીપે આવતાં અને તેમના મુખમાંથી 'મોટા' શણદ સરતો એમાં જે વહાલપણે શણદ સંભળતો એ રણુકારમાં જ શ્રીમેટાના પ્રેમનો પડવો સંભળતો.

ડ્રાઈવાર શ્રીમેટા ડ્રાઈની સાથે વાત કરતા હોય ત્યારે તે માતાના વહાલનો અનુભવ કરે, ડ્રાઈવાર તેઓ ડ્રાઈની સાથે વાત કરતા હોય ત્યારે તે પિતાના પ્રેમનો અનુભવ કરે, ડ્રાઈવાર તેઓ ડ્રાઈની સાથે વાત કરતા હોય ત્યારે શુરુના ભાવનો તેને અનુભવ થાય તો ડ્રાઈવાર ડ્રાઈની સાથે વાત કરતા હોય ત્યારે તેને મિત્રના ભાવનો અનુભવ થાય. આમ શ્રીમેટા જ્યારે જેને જેની જરૂર હોય ત્યારે તેને તે વસ્તુ બદ્દે અને સૌના પથપ્રેરક બનતો અને જેને જેની ભૂખ હોય તેને તેવી વાનગી પીરસતા. શ્રીમેટાની આવી નિરાણી રીત હતી.

શ્રીમેટાને અનેક પ્રકારના લોકો ભળવા આવતા તેમાં ડ્રાઈવાર ડ્રાઈ જોટાય માણુસો ભળતા આવી જતા. પરંતુ એવું અને ત્યારે શ્રીમેટાને તેની તરત ખરર પડી જતી અને એવાને શ્રીમેટા રોક્કું પરખાની હેતા. ડ્રાઈ મારી કસોટી કરવા માગતું હોય તો કસોટી કરવવા હું તૈયાર છે. પણ કસોટી કરનાર ડોષું છે, ડેવો છે અને સાચી કસોટી કરવા આવ્યો છે કે ઉપરગોટિયો તે હું નાણ્યું જોઉં છું. જે તે પરીક્ષા કેવા આવ્યો હોય તો હું પરીક્ષા આપવાય તૈયાર છું. કારણ કે તે વેળાએ મારા જવાબો ઉપરથી મને થયેલા અનુભવોની ચકાસણી થાય છે. સાચા સોનાની ચકાસણી કસોટીના પદ્ધતરે ઘસીને થતી હોય છે એમ મારા જવાબોની પરખ

પણ તે રીતે છું છું. જેની પાસે સો દયનું શુદ્ધ સોનું હોય તેને કથી ગભરામણું થતી નથી બલ્કે એ બેધડક પોતાના સોનાની પરખ આપે છે, તેમ મારા અનુભવોની પરખ આપતાં પણ મને તેમ થાય છે. અમે તો સાચું જ સોનું લઈને બેદેલા છીએ. જેને આવવું હોય તે આવો, જે કસોટી કરવી હોય તે કરો. આવો બેધડક જવાબ આપતાં તે અચકાતા નહિ. વધુમાં તેણા ડહેતા મારી અનુભવની તિનેરીને હું તાણું મારતો નથી, હંમેશાં ખુલ્લી રાખું છું. પરંતુ આવનારને તા તે બાંધ જ દેખાશે. એવી અમારી ખૂલ્લી છે. છસણા માણુસને જ એની કળ જરૂર છે અને એવાને હું અનુભવ-નવનીત પીરસતાં ધણો પ્રસન્ન થાડું છું.

३१

ભગવાનની બેટે

નડિયાદ હરિઃ ડેં આશ્રમને શ્રી કુભેરભાઈ ભાવસારની મોટીએ ઓથ હતી. આશ્રમની શરદાતમાં શ્રીમેટા પાસે આશ્રમના મડાન બંધાવવાનાય પૈસા નહોતા. આજથી અશ્વાશીસ વરસ પહેલાંની ચાંચાત છે. જે તેણે હળવર રિપિયા ભળી જય તો આશ્રમનું મડાન તૈયાર થઈ જય તેવી ગણુતરી હતી. પણ એટલી રકમ ડેની પાસે મંગાય કે શ્રીમેટા ભાવસાર શાતિના ખરા પણ શાતિમાં ડાઈ એમને જણુતું નહોતું.

શ્રીમેટા જ્યારે અમદાવાદમાં બાંધી આશ્રમમાં શ્રી નંદુભાઈના ઘેર રહેતા હતા ત્યારે શ્રી સોમભાઈ ભાવસાર, શ્રી વેણુભાઈ વક્રીલ, શ્રી શાંતિભાઈ વક્રીલ, શ્રી ચંદુભાઈ સુખી અવારનવાર ગાંધી આશ્રમે આવી શ્રીમેટા પાસે બેસે ને શ્રીમેટાની વાતો સાંભળે. બધા જિજાસુભાવે આવતા એટલે શ્રીમેટાની વાતો સાંભળી આનંદિત થઈને જય.

આમાં શ્રી ચંદુભાઈ સુખી ચુસ્ત આર્થિસમાળ અને શ્રી દ્યાનંદ સરસવતીના પરમ લક્ષ્ય. તેઓ અરવિંદ ભાલમાં ત્યારે ડામ કરતા. ત્યાં તેમની સાથે નડિયાદના એક સોમભાઈ ભાવસાર પણ ડામ કરે. શ્રી સોમભાઈ ભાવસાર શ્રીમેટા પાસે અવારનવાર આવતાં તેઓ શ્રીમેટાની પાસેથી જે વાતો સાંભળી લાવે તે ચંદુભાઈ સુખીને કરે. વાતો એવી રસિક શૈક્ષિકમાં કરે કે ડાઈને પણ.

તે સંભળવામાં રસ પડે. આ રીતે શ્રી ચંદુલાઈ મુખી શ્રી સોમભાઈ ભાવસાર સાથે શ્રીમેટાની પાસે ગાંધી આશ્રમે આવતા થયા અને તેમની વાતોમાં રસ કેતા થયા.

શ્રીમેટાની વાતો સંભળાને શ્રી સોમભાઈ ભાવસાર અને ચંદુલાઈ મુખીના દિવિમાં એવી છાપ પડી કે શ્રીમેટા પાસે જવન સંબંધી જાણું જે, હજ આપણે તેમની સાથે સમરસ થયા નથી. એટલે તેમનું દિવ ભોલતા નથી. ધીમે ધીમે શ્રીમેટા પાસે તેઓ વધુ આવતા થયા. મીલમાં પણ તેઓ આપસમાં શ્રીમેટા સંબંધી જ વાતો કરતા. પરિણામે તેઓ શ્રીમેટાના વધુ સમાગમમાં આવ્યા અને જેમ જેમ સમાગમ વધતો ગયો. તેમ તેમ શ્રીમેટાથી તેઓ વધુ પરિચિત થતા ગયા. જે કે શ્રી સોમભાઈ ભાવસાર તો તેમની સગા પણ હતા ને એથી શ્રીમેટાને વધુ એળાખતા ને સમજતા. પછી તો એમને શ્રીમેટાની એવી લગતી લાગી કે તેમના પુસ્તકો તેમણે વાંચવા માંડયાં અને તેમાંથી તુજચરણેની પ્રાર્થના તેમને એવી ગમી ગઈ કે તેઓ તેનો રેઝ નિયપાઠ કરતા થયા.

આથી શ્રીમેટાએ જ્યારે નડિયાદમાં આશ્રમ કરવાનું વિચાર્યું ત્યારે એક દિવસ શ્રીમેટાની સાથે આવીને તેમણે શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારનો પરિયય કરાવ્યો. નડિયાદમાં ભામલતદારની કચેરી પાસે ત્યારે તેમની ભારતભૂતન હોટલ ચાલતી હતી. શ્રી સોમભાઈ અને શ્રી કુષેરદાસ ભાવસાર ખાસ મિત્રો, એટલા નિઃઠના કે બંને એક ખીંચની બધી હજીકતો જાણે. શ્રી સોમભાઈએ શ્રીમેટા સંબંધી ઘણ્ણી વાતો કહી અને શ્રીમેટા સમાગમ કરવા જેવા પુરુષ છે અને આપણી જ્ઞાતિના રતન સમાન છે અને તેઓ નડિયાદમાં ખીલોદરાના દખખણિયા ઓવારા ઉપર કશીરપથી સાધુઓની જ્યાં જગા છે ત્યાં આશ્રમ કરવા માગે છે તો તમારાથી થાય તે બધી મદદ કરન્ને. શ્રી સોમભાઈની શ્રીમેટા વિષેની વાતો ઉપરથી શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારની

પણ આંખો ખૂલ્લી અને તેમના દિલમાં ભગવાન વિષેનો ભાવ જાગ્રત્તે.

આશ્રમની જગ્તા તો નક્કી થયેલી હતી પરંતુ મકાન બંધાવવા શરણાતમાં જે નાણ્યાં જોઈએ તે ડેમ મેળવવા તેની વિચારણા શ્રીમેટાના દિલમાં ચાલુ જ હતી ત્યાં એક દિવસ શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારે શ્રીમેટાને પૂછ્યું : “મેટા નડિયાદમાં આશ્રમ કરવા માટે તમારે શ્રી સુહકલી છે તે તો જણાવો. “આ જપરથી શ્રીમેટાએ જોઈ કે આશ્રમનો વિચાર હવે પાછ્યો લાગે છે. ભગવાને જ શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારનો બેટો કરાયો. તે છે તો લાવ આજે નાણ્યી જોવા હૈ. શ્રીમેટા અને શ્રી કુષેરદાસ ભાવસાર બંને નિરાંતે બેઠા અને શ્રીમેટાએ કહ્યું કે જુઓ. ભારે નડિયાદમાં આશ્રમ બાંધવો છે અને તે માટે ઇપિયા તેરહજર ઉછીના જોઈએ છે. આશ્રમ બંધાઈ ગયા પછી આ રકમ જોણું આપી હશે તેને ધીર ધીર કરીને આપી દઈશ.

શ્રીમેટાએ દિલ ઘોલીને કરેલી વાત ઉપરથી શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારે શ્રીમેટાને કહ્યું : “અરે, મેટા ! જેમાં સંહોચ શા માટે રાખો છો ? વ્યો, હું તમને તેરહજર ઇપિયા આપું છું અને તમે આશ્રમ બંધાવો અને શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારની આ રકમમાંથી શ્રીમેટાએ નડિયાદમાં ‘હરિઃ હું આશ્રમ’ બંધાવ્યો.

આ પછી થોડા જ દિવસોમાં શ્રી અરવિંદાક્રતોની એક શિષ્યિર અરેરા ગામે થઈ હતી તેમાં શ્રી બંધુભાઈ પુરાણી પધારેલા એટથે તેમની હસ્તે ‘હરિઃ હું આશ્રમ’નું ઉદ્ઘાટન થયું.

તે પછી મૌનમંદિરમાં સૌથી પહેલાં શ્રી કુષેરદાસ ભાવસાર બેઠા હતા ને આ મૌનમંદિરનું ઉદ્ઘાટન ચિ. હરિ (દિલિપ ઉસમુખલાલ મહેતા, કુંભોણભૂ) ને હાથે કરવામાં આવેલ.

આ પહેલાં હરિઃ ઉં આશ્રમની જગ્યા જ્યારે વેરાન જેવો અને અધિકારી સ્થિતિમાં હતી ત્યારે શ્રીમોટાના પરમ સાથી શ્રી હેમંતકુમાર નીલકંઠ મન્ત્ર દૂધ ઉપર રહીને ૧૫ દિવસ સુધી છખ્યર સમરણ કરેલું. આ બધું શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારે જોયેલું અને જાળેલું તેથા આશ્રમની સંભાળ રાખવાની તેમને પ્રેરણા થઈ એટલે તેઓ ધર્મિવાર એકાંતરે કે બેચાર દિવસે આવીને દાણાદ્વારી કે બીજી ને વસ્તુઓ ખૂટી હોય તે જોઈ જતા અને તે નડિયાદ્વારી મોઝલી આપતા. આ રીતે નડિયાદમાં રહેવા છતાં અને ધંધા અંગે બધું કામકાજ સંભાળવા છતાં તેઓ નડિયાદ આશ્રમની પૂરેપૂરી સંભાળ રાખતા હતા.

નડિયાદ આશ્રમ નવો નવો એટલે ખાડારથી ડાઈ આવે તો તે શ્રી કુષેરદાસ ભાવસારની ભારતસ્વદન હોટલ પર જય અને શ્રી કુષેરભાઈને મળે. શ્રી કુષેરભાઈ તેમને આશ્રમ કેમ જવું તે જતાવે, જાણીતા કે અજણ્યા જે ડાઈ આવે તેને શ્રી કુષેરભાઈ આવકાર આપે, પાણી પાય, ચા પીવરાવે અને જમવાનો સમય થયો હોય તો જમાડે પણ ખરા.

કુંભકોણુમથી શ્રી નંદુભાઈ આવે કે સૂરતથી શ્રી લીણુકાડા આવે કે અમદાવાદથી શ્રી નંદુભાઈના મોટાભાઈ વાડીભાઈ આવે. કે ડાઈપણ આવે. જે શ્રી કુષેરભાઈને ખસર આપી હોય તો તેઓ સ્ટેશને લેવા જય જ અને તેમને ભારતસ્વદન હોટલે લઈ જઈને સત્કાર કર્યા પછી જ આશ્રમે મોકલે. આવી શ્રી કુષેરભાઈની મહેમાન ગતિ હતી.

નડિયાદ આશ્રમેથી જ્યારે શ્રીમોટા ખાડાર જય ત્યારે શ્રી કુષેરભાઈ તેમને મૂકવા સ્ટેશને જય જ અને ટિકિટ પણ તેઓ જ કઢાવી આપે. આવે ત્યારે પણ તેઓ સ્ટેશને શ્રીમોટાને લેવા જય અને સ્ટેશનેથા તેમને વોડાગાડીમાં જેસાડી આશ્રમે મોકલે. શ્રીમોટાને

શ્રી કુષેરલાઈ માટે ધર્મા ભાવ ને પ્રેમ, તેમ શ્રી કુષેરલાઈને પણ
શ્રીમેટા પ્રત્યે ધર્મા આદર અને પૂજયલાવ.

આવા કુષેરલાઈ ચાલ્યા જરો એવું ડોણુ ભાને ? નડિયાદ
આશ્રમે શ્રીમેટા હતા ને એક દિવસ ખખર આવ્યા કે શ્રી
કુષેરલાઈ બીમાર પડ્યા છે અને હોસ્પિટલમાં દાખલ કર્યા છે.

શ્રીમેટાએ તરત જ શ્રી કુષેરલાઈની પાસે જઈને તેમની
માંગળીની વિગત જાળી દાક્તર પાસે જઈને તેમની સારવાર અંગે
ખધી માહિતી જાળી લીધી અને તાંડતોથી અમદાવાદના શ્રી રમાકાન્ત
નેથીને તેમની સેવામાં મૂકવામાં આવ્યા. તેઓ ત્યારે આશ્રમમાં
હતાં.

પરંતુ શ્રી કુષેરલાઈને ડોક્ટરની દવા લાગુ ના થઈ અને
તેઓ સૌને વિકાય કરતા મૂકી વિકાય થયા. શ્રી કુષેરલાઈના કુટૂંબ
ઉપર તો જાણે મેટો વજાદાત પડ્યો. નડિયાદ આશ્રમ ઉપર જણે
ધરતીકંપ થયો એવું બધાને લાગ્યું.

તે સમયે નડિયાદ આશ્રમનું સંચાલન શ્રી હેમંતકુમાર નીકંકડ
કરતા હતા. શ્રીમેટા નડિયાદ આશ્રમે અવારનવાર આવે અને થોડું
રહે. બાકી આશ્રમમાં કાયમ તો શ્રી હેમંતલાઈ જ રહેતા હતા.
કુષેરલાઈ જતાં થોડાક સમય એમને એમ પણ થાંદું કે હવે
આશ્રમનું શું થશે ? શ્રી કુષેરલાઈ આશ્રમ અને તેના સ્વરૂપનો સાથે
એવા એકરસ ને એતપ્રોત થઈ ગયેદા.

દિવસો પછી દિવસો જય છે. આશ્રમ તો તેના નિત્યનિયમ
પ્રમાણે ચાલે જ છે પણ શ્રી કુષેરલાઈની યાદ લુલાતી નથી. કેવી
રીતે લુલાય ? શ્રી કુષેરલાઈના અવસાન યાદ તેમની લેવડેવડતો
હિસાબ થતો હતો. ત્યારે એક ભાઈએ આવીને રિપિયા છ હજાર
તેમના વારસોના હાથમાં મૂક્યા. શેના છે આ રિપિયા ? તેમને
શુ. ૧૭

પુષ્ટિબામાં આવ્યું તો તે ભાઈ બોલ્યા કે શ્રી કુભેરલાઈ પાસેથી મેં લીધેલા. આ ૨૫મ લેનડહેવડના હિસાખમાં નહોતી છતાં મળી એટલે શ્રી કુભેરલાઈની યાદમાં મૌનમંદિર બાંધવવા તેમના વારસદારોએ શ્રીમેટાને આપ્યા. શ્રીમેટાએ થોડા જ દિવસોમાં જૂના મૌનમંદિરના ભક્તાની સાથે એક બીજું મૌનમંદિર બાંધ્યું અને તેને શ્રીમેટાએ શ્રી કુભેરલાઈના નામ સાથે સંકળાને 'કુભેરમંદિર' એવું નામ આપ્યું. આ રીતે શ્રી કુભેરલાઈ ગયા પણ સૂક્ષ્મહેઠે તો આશ્રમની સાથે સંકળાએલા બન્યા.

શ્રી કુભેરલાઈના અવસાનને થોડા દિવસો વીત્યા હશે ત્યાં એક ટેક્સી આશ્રમ પાસે આવીને જિલ્લા રહી. તેમાંથી ચારપાંચ જણ્ણા જિતર્યા. શ્રીમેટા ત્યારે નડિયાદ આશ્રમે જ હતા. તેમણે ટેક્સીમાંથી જિતરતા એક ભાઈને કહ્યું : "આવો, આવો, તમારી જ રાહ કચારના નેઈ રહ્યો છું." કહેતા શ્રીમેટા અને ટેક્સીમાંથી જિતરેલા ભાઈએ આશ્રમમાં આવી એડા.

આ ટેક્સી લઈને આવનાર ભાઈ તે અમદાવાદના શ્રી ચંદુલાલ ગોરખનદાસ ભાવસાર. તેઓ બી. એ. એલ.એલ.બી. થઈને વણીલ થયેલા છે અને અમદાવાદમાં સેલેક્ટસની પ્રેક્ટિસ કરે છે. એકાઢ વાર તેઓ શ્રીમેટાને ગાંધીઆશ્રમે ભજ્યા હશે કે તેમણે લખેલાં બેચાર પુસ્તકો કીધાં હશે, પણ તેમણે તે ખાસ વાચેલાં નહિ કે શ્રીમેટાના તેઓ ગાઢ પરિયયમાં પણ આવેલા નહિ.

શ્રી ચંદુલાઈ અમદાવાદથી ડાકોર રણુછોડરાયજીનાં દર્શને ગયેલા. તેઓ જૌની સાથે મંદિરમાં દર્શન કરવા ગયા તો રણુછોડરાયજીની ભૂતીમાં શ્રીમેટાનાં તેમને દર્શન થયાં ! શ્રી ચંદુલાઈને થયું કે આ શું ? રણુછોડરાયજીની ભૂતીના સ્થાને મને મેટાનાં દર્શન કેમ થાય છે ? શ્રીમેટા સાથે આરે કોઈ ખાસ પરિયય નથી કે તેમનાં

એ ચાર પુસ્તકો લાવ્યો છું બલે પરંતુ તે મેં વાંચ્યાંથી નથી, તેમ છતાં તેમનાં દર્શન કેમ થાય છે?

શ્રી ચંદુભાઈને થયું કે હડ્ડિઅરથી અમદાવાદ જતી વેળા નડિયાદ આશ્રમે થઈને જ્વાં અને શ્રીમોટાને મળીને આ ખીનાનું રહસ્ય જાણ્યું. આથી ટક્સી સીધી એમણે નડિયાદ આશ્રમે આવીને ખડી કરી. શ્રી ચંદુભાઈએ બધી ખીના શ્રીમોટાને કહી સંભળાવી.

શ્રી ચંદુભાઈની આ વાત સંભળીને હસતાં હસતાં શ્રીમોટા બોલ્યા : “જે લાઈ, આશ્રમને તારા જેવા એક માણુસની જરૂર હતી. તેથી ભગવાને જ તને અહીં મોકલ્યો છે, નડિયાદવાળા કુભેરભાઈ ભાવસારનું નામ તો તે સંભળ્યું હશે. આ આશ્રમની સંભાળ તેઓ રાખતા હતા અને જોઈતું કરતું મોકલાવતા હતા, પણ એ તો ગયા અને એમના ગયા પછી નડિયાદ આશ્રમને ડોષું સંભળશે એવું અમને થતું હતું ત્યાં ભગવાને જ તને મોકલી આપ્યો, એટલે તું તો અમારે મન ભગવાનની લેટ છે.

શ્રીમોટાની વાણી ઉપરથી શ્રી ચંદુભાઈ વાતનું રહસ્ય પામ્યો ગયા અને આશ્રમને સંભાળવાની જવાબદારી તેમણે સંભળી લીધી એને આશ્રમના ખીજ કુભેરભાઈ બન્યા. આને આશ્રમના ટ્રૂસ્ટીમંડણના એક સભ્ય છે.*

* તા. ૨૨-૭-૮૫નાં રોજ તેમણે દેહથાગ કર્યો હતો. —પ્રકલ્પક

મારે સમજને એડા કરવો છે

એક દિવસ શ્રીમેટા હીંચકે હીંચકતા હતા. તેઓ વિચારમાં ના હોય તે રીતે એડાં હતા. રોજના કરતાં આજે તેઓ જુદા ‘મુક્ત’માં લાગતા હતા, એડાં એડાં શ્રીમેટાને ગુરુ મહારાજની થાં આવી ગઈ અને શ્રીમેટાની નજર સમજ્ઞ તેઓ આવીને જાણે હાજર થયા.

ગુરુ મહારાજ બોલ્યા : “એઠા, ગુરુદક્ષિણાની બાબતમાં મેં તને જે વાતા કહેલ્યી તેના અનુસંધાનમાં તેં આશ્રમો બંધાવી મૈન ભંદિરની રચના કરી તેથી તારી ઉપર અહુ રાજ થયો છું. ત્યાં લગ્નવાનના નામના તરસ્યા જીવો ઈશ્વરનું ડેવું રટણું કરી રહ્યા છે ! પણ એટલેથી તારું કામ પૂર્ણ થતું નથી. ઈશ્વરનું નામ લઈને તું તે એડા થઈ જયો છું, હવે તારે લોકોને એડા કરવાના છે. એ કામ ઉપાડ, આ અંગે શું કરવું તે વિષે મને પૂર્ણિશ મા. પણ એક વાર તારા અંતરમાં તું વિચાર કર ડેલોડેને એડા કરવા મારે શું કરવું ? અને તને આપોઆપ તે વિષે સ્કુરશે. હું તો બધુંથી જાણું છું કે તારે શું કરવું પણ મારે તને તૈયાર કરવો છે એટલે તારી મેળે વિચાર કરીને કરવા માટે કહું છું.”

શ્રીમેટાએ વિચાર કર્યો કે ગુરુ મહારાજ તો હુકમ કરીને અંતર્ધાન થઈ ગયા, તેમણે તો માત્ર એટલું જ કહ્યું કે તું એડા થઈ ગયો છે, હવે તું ખીજોને એડાં કર. ખી જેમ વવાઈને એકમાંથા

અનેક કરે છે તેમ મારે પણ એકમાંથી અનેક કરવાનાં છે. તાળી એક હાથે પડતી નથી પણ બે હાથ ભેગા થાય ત્યારે પડે છે. સમાજમાં એક સુધર્યો એટલે બધાંય સુધર્યા એવું બનતું હોતું નથી. એ માટે તો પ્રયત્ન કરવો પડે છે. યુદ્ધ મહારાજનું સુખત થએલું કામ છે એટલે તેઓ જ મને પ્રેરણા આપશે.

શ્રીમાટાએ આ બાળતમાં વિચારવા માંડયું. વિચાર કરતાં કરતાં એમને લાગ્યું કે જ્યાં સુધી મનુષ્યનો ગુલ્ફુવિકાસ નહિ થાય ત્યાં સુધી ભાવ નહિ જાગે. અને ભાવ નહિ જાગે ત્યાં સુધી સદ્ગુલાવ હેવી રીત આવશે? એટલે બાળકોને નાનપણથી જ સત્ય, સાહસ, હિંમત, ધીરજ, સહનશીલતા ઉદ્ઘરતા, પ્રમાણિકતા આદિ ગુણો પ્રગટે તે માટે તેવું સાહિત્ય વંચાવવામાં આવે તો તેઓ તેવાં બને, બાળકો જ્ઞાનવિજ્ઞાનમાં રસ લેતાં થાય, સમજતાં થાય, તેના પ્રયોગો કરતાં થાય, તેવા પ્રકારનાં સાહિત્યનાં પુસ્તકો તૈયાર કરાયાં.

હેશની એતીવાહી સમૃદ્ધ હોશે અને લોકો આતાપીતા થશે તો તેમનામાં મહેનત કરવાની શક્તિ અને તાકાત આવશે. શક્તિહીન માણુસ કશ્યુનહિ કરી શકે. આ માટે શું કરીએ તે જેથા પાછવૃદ્ધિ થાય તે માટે આ વિષયમાં જેઓ જણુકાર હોય તેઓ સંશોધન કરીને ખૂટોને જણુકાર કરે, તે માટેનાં પ્રદાને. કર્યા. દિવસે દિવસે દેશની વસ્તી વધતી જય છે અને જમીન તો એટલી ને એટલી જ છે. આ જમીનમાંથી જે વધુ પાક નહિ પ્રાપ્ત થાય તો હેશમાં લૂખમરાની સ્થિતિ પ્રવર્તશે. જે સ્થિતિ દસ વરસ પછી આવવાની છે. તે માટે આજથી જે આપણે જગ્યત નહિ થઈએ તો પછી જરાય વસ્તુને હેવી રીત પહોંચી વળવાના? આવી સ્થિતિ ન આવે એટલા માટે એછી જમાનમાં વધુ અનાજ કેમ પાડે તેવા ધલાનો કરવા જોઈએ. જે માટે પ્રોત્સાહિત ધનામોની ચોજના કરી.

જનસમુદ્દાયની ખીમારી ધટે અને લોકોની તંહુરસ્તી ડેમ વધે

તે માટે એલોપથી, આયુર્વેદ અને હેમાઓપથીમાં સંશોધન કરીને સામાન્ય રોગથી વિષમ રોગો સુધીની દવાઓ લોડોને સસ્તા લાવે મળે તે બાબતને પણ શ્રીમેટાઓ અગત્યની ગણ્ણો તેવી સંસ્થાઓને નાણાં આપી પ્રોત્સાહિત કર્યા.

બાળકોનાં શરીર સુદદ થાય, કિશોર કિશોરીઓ, કુમાર કુમારીઓ, ચુલુક ચુલુતીઓનાં શરીર કસાય અને તેઓ સાહસ કરવાં પ્રેરાય તે માટે હોડ, સાયકલ હરીકાઈ, નદી અને દરિયામાં તરણું સ્પર્ધા, સ્નાનાગારો, નદી અને સસુદ્રમાં હોડી હરીકાઈઓ વગેરેની થોજનાઓ. પાછળ શ્રીમેટાઓ લાખોએ ઇપિયાનાં દાન કર્યા.

નેઓ બહાદુરી, સાહસ, શીર્ષ, પરાક્રમ, પ્રમાણિકતા દારા સમાજને પ્રેરણું બને એવાં કર્તાઓ કરે. પૂરમાં તથાતાં લોડોને બચાવે, આગ લાગી હોય તે વેળાઓ બળતાંને બચાવે, એકલે હાથે વાધ, સિંહનો સામનો કરે, ચોર, લૂંટારા, ડાફુઓનો સામનો કરીને તેમને પાછા પાડે, એસ. ટી. બસમાં કે ગાડીમાંથા મળેલ નાણાં તેમનાં ભૂણ માલિકને પરત કરે—આવાં કાર્યોમાં જેઓ શ્રેષ્ઠ કામ કરે તે માટે પુરાણી પારિતોપિકોનું આથોજન પણ શ્રીમેટાઓ કર્યું છે.

શ્રીમેટાઓ તો આવાં સારાં સારાં ડેટલાંય મૌલિક કામો કર્યાં છે અને તે માટે તેમણે પોતાનું નામ આગળ કર્યાં નથી પરંતુ હરિઃ ઝે આશ્રમને નામે જ બધાં કામ કર્યાં છે. કામ તો એમણે કર્યાં પણ શુરુમહારાજને જ એનો ધરણ આપ્યો છે. તેમણે તે માટે અભિમાન લીધું નથી કે પોતાનું ગૌરવ ગાયું નથી, પણ આવાં બધાં જે ડોઈ સારાં કામ કર્યાં છે તે સધળું પરમાત્માના પુનિત નામને આલારી ગણ્ણોને જનતા જનાર્ડનને ચરણું ધર્યું છે. આ અંગે એમણે સ્પષ્ટતા કરતાં કહ્યું કે આમાં મેં કશી નવાઈ કરી નથી. લોડોએ આપ્યું અને લોડોને મારુ મેં વાપર્યાં છે. ખરો આલાર તો મારે તેમનો માનવાનો છે જેમણે મને આવું કામ કરવાને પ્રેર્યો. તેમના જેટલા શુણું ગાડિ-

એટલા આજા છે. શુદ્ધાતુગાન કરવાની તેમની આ નવી રીતને માટે સૌને તેમના પ્રયે આદરમાન થાય તે સ્વાભાવિક છે.

સરોવર્ય શિખરે પહોંચ્યા પછી દુનિયા જેમ બિંદુ સમાન લાગે છે એમ શ્રીમેટાએ આટાં ખધા ઉપરોગી અને આજના જમાનાને અનુરૂપ કાર્યો કર્યાં પછી તેનું મૂલ્યાંકન કરતાં તેમણે કહ્યું છે કે સમાજને બેડો કરવા માટે આટલું ખસ નથી, હજુ તો ધારું ધારું કરવું પડશે. મેં તો તે માટે ડિંચિત, ૨૫માત્ર તલથીય આજું કામ કર્યું છે. બાકીનું લાવી પેઢીએ માટે એડી જાહેર છું. શ્રીમેટાની આ નમ્રતાને આપણે કઈ રીતે અનિરદાવીશું?

‘મારે સમાજને બેડો કરવો એ’ એ શ્રીમેટાનું સ્વરૂપ હતું. તે નિભિત કાર્ય-સ્વરૂપ પાર પાડવા માટે તેઓએ જાડતાં, બેસર્તાં, જગતાં અને જાંધતાં પણ આ જ વિચારો કર્યા છે. ગુજરાતમાં એક આવું રતન પાડયું, કેળે સમાજ માટે આટલું બધું કર્યું’.

વામનનાં ત્રણું પગલાંની વાત ડોયું નથી જાણું? વામને ઘણિરાજ પાસે માત્ર ત્રણું પગલાંમાં સમાપ્ત તેટલી જમીનની માગણી કરી. ઘણિરાજએ તે સ્વીકારી અને વામને એક પગલાંમાં પૃથ્વી બીજી પગલાંમાં આકાશ અને ત્રોણ પગલાંમાં પાતાળ. આમ ત્રણું પગલાંમાં આપું વિશ્વ આવરી લીધું. તેમ શ્રીમેટાના શુરુમહારાજના આહેરો. પણ વામનના ત્રણું વિરાટ પગલાં સમાન હતા. પહેલે પગલે તેમણે શુદ્ધની વાત કરી જેથી ભાવ અને ભક્તિ લગે. બીજે પગલે એવાં કાર્યો કરવાની વાત કરી કે જેથી શુણેનો વિકાસ થાય અને ત્રીજે પગલે એમણે લગવાનના નામની વાત રજૂ કરી જેથી જીવન સાક્ષય બને.

શ્રીમેટાએ તેમના શુરુમહારાજના ત્રણે આહેરો. પાર પાડી એક નાનકડા માણુસમાં કેવી વિરાટ શક્તિ રહેલી છે તેનું દર્શાંત સમાજને પૂરું પાડયું છે. કહેવા કરતાં કરવું લદ્દું એ ઉક્તિ ધ્યાનમાં લઈને તેઓ બોલ્યા નથી એહલે સમાજે લલે તેમને જાણ્યા ન હો.

પણ તેમનાં કાર્યોએ તેમને 'શ્રીમેટા' જનાવ્યા છે એ જ એમની દેશને મોટી હેઠું છે.

શ્રીમેટાએ જ્યારે લોકહૃત્યાખુનાં કાર્યો હાથમાં લીધાં ત્યારે તેમની પાસે પૈસા નહેતા કે ખીંડ સાહુસંતોની જેમ પ્રસિદ્ધ, કે નાણુંની ટહેલ નાખતાં તેમને પૈસા મળી જાય.

શ્રીમેટાને સમજનારા વર્ગ પણ ત્યારે જાડો નહેતા. તેમની સાથે સંકળાયલાં સ્વજનોની સંપ્રથા ગણી ગાડી હતી. આ ઉપરાંત જેમજે મીનમંદિરમાં બેસીને ઈશ્વર સ્મરણુનો લડાવો લીધો હતો તેવો થાડો ધર્મા વર્ગ તેમને જાણુંતો હતો.

પણ આ બધાં આપી આપીને ડેટલા પૈસા આપે? શ્રીમેટાને લાઘફે ઇપિયા જોઈતા હતા. પણ શ્રીમેટાને તો અદ્વા હતી કે જે હજરો હાથવાળો સંકલ્પ કરાવે છે તે હજરો હાથવાળો હજરો હાથ દ્વારા પૈસા પણ અપાવરો જ.

અલભત એને ભાટે કઢી મહેનત કરવી પડે. જતને નીચોવી નાખની પડે. શ્રીમેટાએ જેમ સાધના ભાટે કઢીતોડ મહેનત કરી હતી તેમ આ ભાટે પણ કઢીતોડ પુરુષાર્થ કરેં. શ્રીમેટાએ નક્કી કદ્યું કે જેઓ મને તેમના ધરે બોલાવવા છચ્છતાં હોય તેમને ધર હું જરૂર જાહેર પણ તેઓ પોતે તો મને દક્ષિણા આપે જ, તેની સાથે તેમના સ્નેહીઓ પાસેથા પણ નાણું ઉધરાવીને આપે. શ્રીમેટા પોતાને ત્યાં પથારે એવું ધર્યાં છચ્છતાં હતાં. શ્રીમેટાને નાણું ભાટેનાં દાર ખૂદી ગયાં. બધાં શ્રીમેટાને પોતાના ધરે બોલાવવા માંડિયાં અને શ્રીમેટાની આલી થેલી નાણુંથી ભરાવા માંડી. કંકરે કંકરે પાળ બંધાય અને હીરેં હીરેં સરોવર ભરાય, ગાંધીજીની દરિદ્રનારાયણની જોળી ભરાઈ ગઈ હતી, એમ શ્રીમેટાની જોળી ભરાવા માંડી.

શ્રીમેટાને ઇપિયો ઇપિયો આપનારા, બંધે ઇપિયા આપનારા

પાંચ પાંચ અને દસ દસ રૂપિયા આપનાર એની સંખ્યા વધતી ગઈ. પચીસ, પચાસ, એક સો, બસો, પાંચ સો અને હજાર આપનાર પણ નીકળવા માંડચા. હજારો હાથવાળાએ એમની બાંધ પકડી હતી અને હજારો હાથોથી તે અપાવતો હતો.

એકવાર ડાલાણમાં શ્રી રાવળુલાઈ આશાભાઈ પટેલે શ્રીમેટાને ઉત્સવ જિજાવ્યો. મંડપ બંધાવ્યો અને લીકીપીળા ધજનાથી શાખુગારાવ્યો. આસોપાલવનાં પાનનાં તારણો બંધાગ્યાં. સુંદર વાતાવરણું સર્જિયેલું. આ જેઠને બીજે સ્થળે પણ ઉત્સવો થવા માંડચા અને શ્રીમેટાને નાણાં મળવા માંડચાં. શ્રીમેટાને ઉત્સવનું બહુ મહત્વ નહોલું. પણ એ નિમિત્તો સૌ લેગાં થાય અને તેમની પાસેથી લોકકલ્યાણનાં કાર્યો માટે પૈસા મળે તે ખાસ મહત્વનું હતું. આ રીતે શ્રીમેટાના ધણું ઉત્સવો થયા. મહોત્સવોય થયા. શ્રીમેટાને તેમના માટે કે આશ્રમને માટે પૈસા નહોલા જેઠિતા પણ લોકકલ્યાણને માટે પૈસા જેઠિતા હતા અને લોકોએ તે પ્રેમપૂર્વિક આપ્યા. શ્રીકૃષ્ણે હજારો ગોવાળિયાની સહાયથી ગોવર્ધન પર્વત તેણેલો તેમ હજારો લોકાની સહાયથી શ્રીમેટાના લોકકલ્યાણનો ગોવર્ધન પણ તોળાયો.

શ્રીમેટાને ત્યારે તેમના શુરુમહારાજની વાણી યાદ આવી બેટા, તું તો બેઠો થયો છું પણ એટલેથી તું પૂર્ણ વિરામ ના કરીશ, તારે ખાનાંને પણ બેઠાં કરવાનાં છે એ વાત ખાસ યાદ રાખજે અને પ્રયત્ન કરજો. તને જરૂર યારી મળશે અને શ્રીમેટાએ જેલ્યું કે શુરુ મહારાજની વાણી સાચી પડી.

શ્રીમેટાને છેલ્લો ઉત્સવ અમદાવાદના ટાઉનહોલમાં રખાયો હતો. ટાઉનહોલ માણુસોથી ચયકાર લરાઈ ગયો હતો. શ્રીમેટા છેલ્લા ધણું દિવસોથી બીમાર હતા. એટલે હવે પણીના ઉત્સવો માટે મના ફરમાવવામાં આવી હતી. એટલે સૌ તેમને જેવા ઉત્સુક હતાં અને તેમને સાંભળવાય આતુર હતાં.

શ્રીમેટાને ખોલવાની પળ આવી. ટાઉનહોલમાં ત્યારે એટલી અધી શાંતિ હતી કે ટાંકણી પડે તેનો અવાજ પણ સંભળાય. શ્રીમેટાએ કહ્યું, ‘તમે મને આટલી અધી સંખ્યામાં મળવા આવ્યા છો તેથી મને ખુશી થાય છે. પણ મને ખરી ખુશી તો ત્યારે થાય જ્યારે ભગવાન માટે ખરેખરે ભાવ તમને થાય. તમે મળ્યાં છો તો મળ્યાં જાણજો.’

‘તમારી પાસે વારંવાર હું ચૈસા એટલા માટે માણું હું કે મારે સારાં કામે. કરવાં છે. આ મારૈ છેલ્લો ઉત્સવ છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો. તમે મન મૂક્ખને આપજો. હું જણું હું. તમે મને ચૈસા તો આપવાનાં જ છો પણ ચૈસાથા હું ધરાઉં એવો. નથી. મારે તો ધરેણું જોઈએ છે માટે બહેનો. તૈયાર રહેજો.’

વાતાવરણમાં ઉધ્મા હતી અને ભાઈઓ અને બહેનો સૌ શ્રીમેટાને આપવા તત્પર હતો. ઇપિયાની નોટોનાં કવર સાથે જ ધરેણું આપવા માટે બહેનો હારમાં અડી થઈ ગઈ હતી. ડેઈના હાથમાં હાર હતો. ડેઈના હાથમાં બંગડીઓ હતી. ડેઈના હાથમાં પીંઠી હતી. હસતાં હસતાં તેઓ શ્રીમેટા પાસે જતી હતી અને અણુમ કરીને શ્રીમેટાના હાથમાં ચૈસા અને ધરેણું મુક્તી હતી.

હૃદ્યાવ જોવા જેવો હતો. કે ભાઈએ પેંતાનાં ભાળકોને ચૈસો વાપરવા નહોતો. આપતા તેઓ શ્રીમેટાને ઇપિયા આપતા હતા. કે બહેનો ભાળકોને ચૈસો આપતાં ટટળાવતી હતી તે બહેનો શ્રીમેટાને ધરેણું આપતી હતી. સૌને શ્રીમેટાને આપવાનો ભાવ જગ્યો હતો.

તે વરસે દુકાળ હતો તેથી ઉત્સવમાં આવેલાંએને સરકારે જમાડવાની પરવાનગી નહોતી આપી. તેમ છતાં તેનો ડેઈના સુખ પર રંજ નહોતો.

નાનાં બાળકો તો ખાવાનું ના અળે તો રોવા માંડે પણ ડોઈં
બાળકો રડતાં કે કન્જિયો કરતાં નહોતાં, પણ આતુરતાથી શ્રીમેટાણની
અર્પણાદિધિ જોઈ રહ્યાં હતાં, જ્ઞાનું શ્રીમેટા પરતવેના લાવે એમની
ભૂખ ભાંગી નાખી હતી.

ધરેણુંની વાત આવે છે ત્યારે શ્રીમેટાણની વિધાર્થી અવસ્થાની
વાત યાદ આવે છે. આ પુસ્તકમાં તે વિગતે આપેલી છે. પરંતુ
હવે પણના લખાણુંની વિગતમાં તેનો મેળ હોવાથી ફરીવાર તેને
દોહરાવી છે.

શ્રીમેટા જ્યારે ચેટલાદમાં ભણવા માટે જેમને ત્યાં રહેતા હતા
ત્યાં તેમને ધરેણું સાચવવાનું કામ સેપિયું, એક દિવસ શ્રીમેટા
ધરેણું મેળવતા હતા ત્યાં એક વીંટી તેમના હાથમાં આવી. ડોઈ
દિવસ શ્રીમેટાણે વીંટી પહેરેલી નહિ અને સુંદર વીંટી જોવા મળી.
તેમનું મન હાથમાં આલ્યું શેનું રહે ? એમને થયું લાવ ને જરા
પહેરિને રોક મારી આવવા હે ને ? જો તો વીંટી પહેરી ખડાર ફરવા
ગયા, ગયા હતા તો ફરવા પણ અંખ એમની વીંટી પર મંડાઈ
હતી. કેવી સરસ લાગે છે ? એવામાં સામેથી એક ઓળખીના
મણિભાસાને આવતા જોયા ને શ્રીમેટા ગલરાયા, જોઈ ગયા હોણે
તો શું થશે ? તરત જ પાછા ફર્યા અને ધરે જઈને વીંટી મૂકી
દીધી. બાળપણમાં આ એક જ વાર તેમજું વીંટી પહેરેલી. આ
સિવાય ડોઈ ધરેણું પહેરેલું જ નહિ. અરે, લખપત્રસંગે પણ વાલની
વીંટી સરખીય નહિ.

મણિનગરમાં ઉત્સવ જિજવવાનો હતો ત્યારે ચંદુલાઈ
ભાવસારતાં પત્ની શારદાઘેન નડિયાદ આશ્રમે આવેલાં ત્યારે તેમને
શ્રીમેટાણે કહ્યું કે શારદા અમે ગરીબ માણુસ એટલે બાપદાદાણની
વારીથી ડોઈ દિવસ ધરેણું પહેર્યાં નથી. આ વખતે મને ધરેણુંથી

એવો શાખગાર કે તે પહેરવાનો ભારો ધરેણું પહેરવાનો અભરખો પૂરો થાય.

શ્રીમેટાને ભારો શારદાભહેનને ધરેણો ભાવ. શ્રીમેટા ધચછા કરે અને પછી શારદાભહેન હાથમાં જાલ્યાં રહે ? શારદાભહેન, મધુભહેન, મંગળાભહેન, શ્રી રત્નિલાઈ પટેલના પત્ની સવિતાભહેન, શ્રી રમેશ ભંડના પત્ની અરુણાભહેન, બધાંએ મળોને ડોણે કહું ધરેણું કરાવતું તે નક્કી કરીને ધરેણું કરાવ્યાં અને ઉત્સવને દિવસે બધાંએ તે ધરેણું શ્રીમેટાને પહેરાવ્યાં.

શ્રીમેટા આ ધરેણું પહેરીને ઉત્સવમાં એમના સ્થાને એઠા ત્યારે તેઓ ધરેણુંથી આપતા હતા. તેમના હાથની આંગળ્યાએ સોનાના વેઠ હતા. કાઉં પહેંચી હતી. બાહુમાં બાજૂબંધ હતા. પગની આંગળ્યાએ સોનાની અંગુઠીએ હતી. ડેડમાં સોનાનો કંદારી હતો. કાનમાં સોનાનાં લવંગિયાં હતાં. ધરેણું આપનારાઓએ જાણું શ્રીમેટાને ધરેણુંથી મફી દીક્ષા હતા.

જગતે તો શ્રીમેટાએ ધરેણુંના એારતા ખૂરા કર્યા એમ માન્યુ. પરંતુ જરેખર તો શ્રીમેટાને ધરેણુંની સૂખ નહોટી. તેમણે સૌને ધરેણું પાછાં આપી દીક્ષાં અને તેની જે કિંમત હતી તે તેમની પાસેથી લઈ લીધી. શ્રીમેટાને તો લોક કલ્યાણ ભારો પૈસા જેરીતા હતા. ધરેણુંનું તો એમણે નિમિત જિઝું કર્યું હતું.

શ્રીમેટાના છેલ્લા ઉત્સવ નિમિતે ભણિનગરનાં એક પહેને જ્યારે સોનાની એ બંગડીએ આપી ત્યારે હું છક થઈ ગયો. હું જાણુંતો હતો તેમની સ્થિતિ સાધારણ હતી. તેમના પતિ શ્રી અનિલલાઈ એસ. ટી. વર્કશોપમાં છલેક્ટ્રોશીઅન તરીકે નોકરી કરતા હતા. આથી મેં તેમને કહું કે રમાભહેન, પહેલાં ધરને તો સંભાળો, પછી શ્રીમેટાને આપો. ત્યારે તેમણે શો જવાણ આપ્યો તે જાણ્યો છે ? તેમણે મને કહું કે સોમાકાકા, એક બાપાએ મને સોનાની એ

ખંગડીએ આપી અને ખીલ ભાપાને તે મેં આપી દીધી. એમાં શું
એહું કહ્યું છે?

રમાખણેના જવાએ મને ખૂંગો કરી દીધો. એમને શ્રીમેટા
ઉપર ડેવો લાવ હશે? ડેઢિને જરાક નેટલું આપીએ છીએ તો ય
લાખવાર વચ્ચાર કરીને આપીએ છીએ. જ્યારે તેમણે શ્રીમેટાને એ
ખંગડીએ આપી દીધી! ડેવો સમર્પણું લાવ! શ્રીમેટાના દ્વાકહલયાળુને
ગ્રાવર્ધિન તોળાવાનાં આવાં ડેટલાયના. ત્યાગ અને સમર્પણનો દ્વારા
હશે તે ડેખું જાણો? ધન્ય છે એ ત્યાગ અને સમર્પણું કરનારાઓને!

સાધનામં

- ૧ સુખથી કે મનમાં જગૃતપણે જ્ય કરવા. સાથેસાથે હૃદય-પ્રહેણે ધ્યાન તથા ચેતનના ચિંતન સહ ભાવાત્મક ભાવનું રટણ રાખો.
- ૨ પ્રત્યેક પળે સતત સમર્પણઃ સારું તેમજ નરસું, જનનેનું.
- ૩ સાક્ષીભાવ, જગૃતિ; વિચારોની સાંકળ ન જોડો.
- ૪ બને તેઠણું વધુ વાચિક અને માનસિક મૌન રાખો, ડેળવો; અને ખૂખ્ખૂખ્ખૂખ શરણુભાવ લુખનમાં ચેતનાપૂર્વકની જગૃતિથી ડેળવ્યાં કરો.
- ૫ આગહો—પ્રભુચિંતન સિવાયના સર્વ આગહો—છોડો. નભ્રતા ડેળવો. શૂન્ય થવાનું ધ્યેય રાખો.
- ૬ ખૂખ ભાવપૂર્વક હૃદયસ્થ રહીને આર્ડ્ર ને આર્તભાવથી પ્રાર્થના કરો, ભગવાનને સર્વ સુખહૃદાખ જણુંબતા રહો, તેની સાથે આત્મનિવેહન દ્વારા અંગત ખૂખ ગાડો સંખંધ આપ્યો; મનમાં કશુંચે ઘોળાવા ન હો, ખાલી રહો.
- ૭ આવી પડતાં કામો પ્રભુનાં સમજો, જરાયે કચવાટ વિનાતે ખૂખ પ્રેમપૂર્વક કરો. પ્રત્યેક પ્રસંગ-ભનાવ આપણું કલ્યાણ અર્થે જ છે અને પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ આપણા પોતાના જ વિકાસાર્થે થવી ધટે. પ્રત્યેક પ્રસંગ પાછળ પ્રભુનો ગૂઢ, શુલ સંકેત રહેલો છે.
- ૮ આત્મલક્ષી-અંતર્સુખી થાઓ, માત્ર પોતાની હુનિયામાં વસો. જાણી જોઈ ને જતને સંડોબાવા હો નહિ.
- ૯ પર(પારકાની)સેવા પ્રભુની સેવા સમજો. સેવા લેનાર, સેવા હેનાર ઉપર સેવા કરવાની તક આપીને ઉપકાર

- કરે છે. રામે આપણું છે ને રામને દઈએ છીએ, ત્યાં “મારું-મારું” કચાં રહ્યું ? તારું આ જગતમાં છે શું ?
- ૧૦ પ્રત્યેક કાર્ય, પ્રત્યેક વાતચીત, વ્યવહાર આપણા ધોયને વેગ આપે એવા ખાસ હેતુસર, હેતુનું લક્ષ જીવંત રાખીને કરવાં, વાંચતી-લખતી વખતે ને પ્રત્યેક કર્મ કરતી પણ ભાવની સમરણ-ધારણાનો અલ્યાસ કેળવ્યાં કરે.
- ૧૧ વૃત્તિનું મૂળ શોધો, તેનું પૃથક્કરણ કરો. તેમાં લેખવાચા વિના તેને તટસ્થતાપૂર્વક ને સ્વસ્થતાપૂર્વક નિહાળો.
- ૧૨ પ્રભુની પ્રત્યેક કળા, સૌદ્ધય, રમ્યતા, વિશુદ્ધતા આદિ પ્રસાદીઓમાં રહેલા ભાવનું, તેને તેને અનુરૂપ ભાવનું, આપણામાં ત્યારે અવતરણ થવા પ્રાર્થના કરવી.
- ૧૩ ઉર્મિ, આવેશ, લાગણીને એમ ને એમ વહી જવા ન હો. તેમ જ તેમાં લેખવાઈ પણ ન જાઓ. તેનો સાધનામાં ઉપયોગ કરો. તાટસ્થય કેળવો.
- ૧૪ જમતી વખતે અને પાણી પીતી વખતે જીવનમાં ચેતનશક્તિની અવતરણભાવની પ્રાર્થના કરવી. શીચ, પેશાબ આદિ ડિયાએ. સમયે વિકારો, નખળાઈએ ઈત્યાદિની વિસર્જનભાવની પ્રાર્થના કરવી.
- ૧૫ સ્થળનો જ્યાલ ત્યજુને સૂક્ષ્મ તત્ત્વને નજર સામે રાખો; વૃત્તિની શુદ્ધિ કરો; ભાવની વૃદ્ધિ કરો.
- ૧૬ પ્રભુ સચરાચર છે. “આત્મવદ સર્વભૂતેષુ”ની ભાવના કેળવો.
- ૧૭ પ્રત્યેક વ્યક્તિ અને વસ્તુની ઉજળી ખાગુ જુઓ-કેઠનાય કાળું ન થાએ. કશાયે ઉપર અટ અલિપ્રાય

ન આપો. વાદવિવાદ ના કરો. પોતાને આગ્રહ ના રાખો. બીજાઓમાં શુભ હેતુઓનું આરોપણ કરો. માનસિક અને સાર્વત્રિક ઉદારતા જીવનમાં પ્રકટાવો. ખૂબ પ્રેમભાવ કેળવો. પ્રકૃતિનું ઇપાંતર કરવાનું છે તે લક્ષ્યમાં રાખોને પ્રકૃતિવશ થતાં કર્માની ઉપરવટ વર્તો. કુળની આસક્તિ છેડો. પોતાને થતા અન્યાયો, આવી પડતાં હુંઓ, આહિનું મૂળ પોતામાં જ છે એમ દઠાવો. શુરૂમાં પ્રેમભક્તિભાવ દફતર કર્યો કરો. અલ્પાંસા, ધૂનકાર અને સમર્પણનો ત્રિવેણીસંગમ ઉદ્ઘાસાવો. સહાય પ્રસન્નતા પ્રવર્તાવો. કૃપા અને પુરુષાર્થના યુગદને જીવનમાં ઉતારો. ગ્રત્યેક કર્મના આદિ, મધ્ય અને અંતમાં પ્રલુણી સમૃતિ પ્રગટાવો; મન નિઃસ્પંદ કરો; રાગદ્રોષ નિર્મૂળ કરવા જાગૃતિ રાખો; થયેલા આધ્યાત્મિક અનુભવો પ્રત્યક્ષ રેખિદા વ્યવહારમાં જીવતા કરો. કચાંયે કશામાંથી ભાગવાનું ના હોય. યદ્વચ્છાયા જે આવી મળે તે પ્રલુપ્રસાદી ગણ્ણીને તેને વધાવી લો. કચાંયે કોઈની સરખામણી ના કરો. અનુકૂળ અથવા પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ એ મનની ભ્રમણું છે; જીવનસાધના સારુ સર્વ ક'ઈ સાનુકૂળ જ હોય છે. પ્રલુભય-તેના મૂક થંત્ર-થવાની જ બસ એક ઉતેજના હવે જીવનમાં રાખો.

૧૮ કર્મમાં કર્મનું મહત્વ નથી, પરંતુ જીવનના લાવનું સતત એકધારું, જીવતું ચિંતન રહ્યાં કરે એ સવિશેષપણે મહત્વનું છે; તેવો જીવતો અધ્યાસ કર્મ કરતી પણ ડેળવવો.

—શ્રીમેધા।

લાખો વાર કંઈ ઓધ સાંસદ્યાં કરશો ભવે
જશો કેટિય વારે છો સંતનાય સમાગમે.
શાખનાં ચિંતનો જાંડાં ને અલ્યાસ કરો કર્યાં,
તો ચે તે ના પમાવાનું વિના કેં સાધના કર્યાં

○ ○ ○
કામની સાધનાની તમના જાંડી
હૃદયમાં લાગતાં પ્રેમ જગે;
પ્રેમ જ્યાં લાગશો, અક્રિતા ત્યાં જ-મશે
ધૂન ત્યાં એકની એક રેશે.

○ ○ ○
સૌ કામ છો પણુ કરો, નવ રાગ રાખો,
તે તે થતાં હૃદયમાંહિ તઠસ્થ વરો;
થતાં, થથાં પછી, કશું કંઈ લેહું હેહું
જાણે ન હોય મન એમ પૂરું દઢાવો

('કર્મ'ગાથા'માંથા)

શ્રીમાય